СПОРАЗУМ О ФИНАНСИРАЊУ

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

Европска комисија, у даљем тексту „**Комисија**", која делује у име Европске уније, у даљем тексту „**Унија**"

са једне стране, и

Република Србија, у даљем тексту „**Корисник ИПА III**", коју заступа Влада Републике Србије

са друге стране,

усагласили су се како следи:

Члан 1 – Програм

(1) Унија је сагласна да финансира, а корисник инструмента ИПА III пристаје да прихвати финансирање следећег Програма:

Вишегодишњи оперативни програм за секторе животне средине и енергетике у корист Републике Србије за период 2024-2027,

који се састоји од следеће радње:

Вишегодишњи оперативни програм за секторе животне средине и енергетике у корист Републике Србије за период 2024-2027.

Глобални број обавезе: ЈАД.1414834

Овај Програм се финансира из буџета Уније на основу следећег основног акта: Инструмент за претприступну помоћ (ИПА III)[1].

(2) Укупно процењени трошкови овог Програма износе 325.200.000 евра, док је као максималан допринос Уније овом Програму утврђен износ од 240.000.000 евра.

Допринос Уније ће бити подељен на годишње обавезе за период 2024-2027 у складу са Анексом I. Ништа што је наведено у овом Споразуму о финансирању не може да се тумачи као финансијска обавеза Уније у вези са кредитима који још нису одобрени усвајањем буџета ЕУ. Комисија ће корисника инструмента ИПА III у писаној форми обавестити о усвајању накнадних финансијских обавеза наведених у Анексу I.

Овај Програм захтева финансијски допринос и од корисника ИПА III и од Уније. Преглед финансијских доприноса обе стране дат је у Анексу I.

[1] Уредба (ЕУ) 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III), (СЛ Л 330 од 20.09.2021. године, стр. 1)

Програм ће се спроводити у складу са Вишегодишњим оперативним програмом датим у Анексу I.

Члан 2 – Период реализације, период прихватљивости и аутоматско поништавање преузетих обавеза

(1) Период реализације овог Споразума о финансирању почиње када овај Споразум о финансирању ступи на снагу, а завршава се 12 година након тог датума.
(2) Период прихватљивости, како је дефинисано у члану 12. став 1. Анекса II (Општи услови), почиње даном ступања на снагу овог Споразума о финансирању и завршава се 31. децембра 2033. године.
(3) Комисија ће аутоматски поништити било који део буџетске обавезе преузете за програм наведен у Анексу I који до 31. децембра пете године након преузимања буџетске обавезе није искоришћен у сврху исплате аванса или привремених (*interim*) плаћања, или за које није поднета оверена изјава о трошковима или ниједан захтев за исплату.
(4) Не доводећи у питање рок за аутоматско поништавање обавезе преузете у вези са средствима из става 3, Комисија је дужна да девет месеци пре рока за аутоматско поништавање преузете обавезе обавести корисника инструмента ИПА III о ризику да би могло да дође до поништавања.
(5) Износ на који се односи поништавање преузете обавезе умањује се за износе који су еквивалентни оном делу буџетске обавезе за који:
   (а) су радње обустављене услед започетог правног поступка или административном жалбом која има ефекат суспензије; или
   (б) захтев за исплату није било могуће поднети из разлога више силе која озбиљно утиче на спровођење читавог програма или неког његовог дела.

   Корисник инструмента ИПА III који се позива на вишу силу дужан је да покаже директне последице више силе на спровођење читавог програма, или неког његовог дела.

Члан 3 – Адресе и комуникација

Сва комуникација која се односи на реализацију овог Споразума о финансирању одвијаће се у писаној форми, односиће се изричито на Програм како је наведено у члану 1. став 1, и слаће се на следеће адресе:

(а) **За Комисију**

Ms Valentina Superti
Director D, Western Balkans
Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (DG NEAR)
Rue de la Loi 15
European Commission
B-1049 Brussels, Belgium
Имејл адреса: NEAR-D2@ec.europa.eu

(б) **За корисника инструмента ИПА III**

Мира Раденовић Бојић
Државни секретар

Национални ИПА координатор (НИПАК)
Министарство за европске интеграције
Немањина 34
11000 Београд, Србија
Имејл адреса: mira.radenovic.bojic@eu.rs

Члан 4 – Контакт особа за сарадњу са ОЛАФ-ом

Контакт особа корисника инструмента ИПА III, која има одговарајућа овлашћења да директно сарађује са Европском канцеларијом за борбу против превара (ОЛАФ) у циљу олакшавања њеног оперативног рада, биће:

Тамара Машић
Руководилац Групе за селекцију пријављених неправилности и управљање ризицима
Одељења за сузбијање неправилности и превара у поступању са финансијским средствима Европске уније
Служба за координацију борбе против превара (АФКОС)
Министарство финансија
Кнеза Милоша 20
11000, Београд, Србија
Имејл адреса: tamara.masic@mfin.gov.rs

Члан 5 – Оквирни споразум о финансијском партнерству

Програм ће се реализовати у складу са одредбама Оквирног споразума о финансијском партнерству склопљеног између Европске комисије и Републике Србије о аранжманима за пружање финансијске помоћи Уније Републици Србији у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III) који је ступио на снагу 20. децембра 2022. године. Овај Споразум о финансирању допуњује одредбе Оквирног споразума о финансијском партнерству. У случају сукоба између одредби овог Споразума о финансирању и одредби Оквирног споразума о финансијском партнерству, меродавним ће се сматрати Оквирни споразум о финансијском партнерству.

У складу са чланом 154. став 5. Финансијске уредбе, имплементација програма којим индиректно управља корисник ИПА инструмента биће допуњена *ad-hoc* мерама наведеним у члану 7.

Члан 6 – Анекси

(1) Овај Споразум о финансирању се састоји од:

(а) ових Посебних услова,

(б) Анекса I: Вишегодишњи оперативни програм,

(в) Анекса II: Општи услови,

(г) Анекса III: Образац годишњег извештаја о имплементацији помоћи ИПА III према члану 59. Оквирног споразума о финансијском партнерству,

(д) Анекса IV: Образац финансијског извештаја према члану 61(2)(а) и 61(3) Оквирног споразума о финансијском партнерству, укључујући образац за предвиђање очекиваних захтева за плаћање према члану 33(3) Оквирног споразума о финансијском партнерству,

(ђ) Анекса V: Минимална спецификација рачуноводственог система заснованог на обрачунској основи,

(е) Анекса VI: Образац пријаве за велике пројекте,

(ж) Анекса VII: Образац идентификационог листа операције,

(2) У случају сукоба између одредби Анекса и одредби ових Посебних услова, меродавним ће се сматрати одредбе Посебних услова. У случају сукоба између одредби Анекса I и одредби Анекса II, меродавним ће се сматрати одредбе Анекса II.

Члан 7 – Одредбе које одступају од Анекса II или се њима допуњује Анекс II

Анекс II се допуњује следећим:

(1) У складу са верификационом мисијом за поверавање послова извршења буџета која је спроведена у марту 2024. године, примењују се следеће *ad hoc* мере:

а) За године 2025. до 2027, сви Споразуми са крајњим корисницима дужни су да буду потписани и достављени Комисији пре подношења једног захтева за исплату средстава за предметне године;

б) Националним структурама и органима је забрањено да преузимају нове правне обавезе у оквиру Програма за предметне године, укључујући одлуке о додели, све док се не испуне услови наведени у тачки (а);

в) Трансфери средстава од стране Комисије кориснику инструмента ИПА III за предметне године се суспендују док се не испуни услов наведен у тачки (а).

г) Ако Национални службеник за одобравање (НАО) сматра да није потребно потписивати споразуме са крајњим корисником за предметну годину, што значи да услов наведен у тачки (а) није релевантан за ту годину, тада ће он/она прописно обавестити Комисију најкасније до 30. јуна предметне године.

Када се испуне услови из тачака (а) или (г) за одговарајућу годину, суспензија доделе уговора и трансфер средстава кориснику ИПА III за предметну годину биће укинут званичним писмом Комисије.

(2) Комисија је увела електронски систем размене за извештавање о уговорима којима индиректно управља корисник инструмента ИПА III („ИПА-АПП“). Корисник инструмента ИПА III је дужан да се региструје и користи ИПА-АПП како би омогућио електронско управљање споразумима о финансирању.

Члан 8 – Ступање на снагу

Овај Споразум о финансирању ступа на снагу на дан када га потпише и последња уговорна страна.

Овај Споразум о финансирању је састављен у два примерка на енглеском језику, по један за Комисију и корисника инструмента ИПА III.

У име корисника ИПА III:

Мира Раденовић Бојић
Државни секретар
Национални ИПА координатор (НИПАК)
Министарство за европске интеграције
Републике Србије

Датум:

Потпис:

У име Комисије:

Валентина Суперти
Директор одељења за Западни Балкан
Генерални директорат за политику суседства
и преговоре о проширењу
Европска комисија

Датум:

Потпис:

СРБ

ОВУ АКЦИЈУ ФИНАНСИРА ЕВРОПСКА УНИЈА

АНЕКС 1

Споразума о финансирању
вишегодишњег акционог плана Оперативног програма за животну средину и енергетику
у корист Републике Србије за период 2024-2027

ВИШЕГОДИШЊИ ОПЕРАТИВНИ ПРОГРАМ

Овај документ представља вишегодишњи програм рада у смислу члана 110(2) Финансијске уредбе, и вишегодишњи акциони план у смислу члана 9. Уредбе о ИПА III и члана 23. Глобалне европске уредбе (*Global Europe Regulation*) Инструмента за суседство, развој и међународну сарадњу

1 Апстракт програма 3
1.1 Табела са кратким прегледом програма 3
1.2 Кратак преглед програма 6
2 Анализа сектора 7
2.1 Националне секторске политике и контекст 7
2.2 Правни оквир 14
2.3 Институционални оквир, вођство и капацитет 18
2.4 Сектор(и) и координација донатора 23
2.5 Средњорочне буџетске перспективе 25
2.6 Оквир за процену учинка 28
2.7 Социо-економска анализа (укључујући *SWOT* анализу) 31
3 Општи циљ/еви и конкретан циљ/циљеви Оперативног програма 37
3.1 Усклађеност са програмским оквиром инструмента ИПА III и са одређеним политичким инструментима процеса проширења 37
4 Оперативне карактеристике програма 39
4.1 Интеракција програма са годишњим акционим плановима ИПА III или мерама и интервенцијама других донатора/међународних финансијских институција 39
4.2 Опис програма 44
4.2.1. Логика интервенције 44
4.2.3. Оквирна листа великих пројеката, по областима подршке 66
4.3 Укључивање у главне токове 69
4.3.1. Заштита животне средине, климатске промене и биодиверзитет 69
4.3.2. Родна равноправност и оснаживање жена и девојчица 70
4.3.3. Људска права 71
4.3.4. Смањење ризика од катастрофе 71
4.4 Ризици и претпоставке 72
5 Преглед процеса консултација за припрему Оперативног програма 76

6 Аранжмани за имплементацију 76
6.1 Споразум о финансирању 76
6.2 Начини имплементације 76
6.3 Географска подобност за набавку и грантове 77
7 Финансијске табеле, по областима подршке и по годинама (укључујући, по потреби, стопе суфинансирања) 77
8 Мерење учинка 79
8.1 Праћење и извештавање 79
8.2 Евалуација 80
8.3 Ревизија и провере 81
9 Стратешка комуникација и јавна дипломатија 81
10 Одрживост 82

1 Апстракт програма

1.1 Табела са кратким прегледом програма[1]

Назив	Вишегодишњи оперативни програм за животну средину и енергетику у корист Републике Србије 2024-2027
Оперативни систем (*OPSYS*)	*ACT-62578*
Рачуноводство на основу обрачуна (*ABAC*)	*ABAC* ниво доприноса 1. број: *JAD.1414834*
Основни акт	Финансира се у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)
Тим Европа 2	Не
Корисници инструмента ИПА III	Република Србија
Програмски документ	Програмски оквир за ИПА III
ПРИОРИТЕТНЕ ОБЛАСТИ И ПОДАЦИ О СЕКТОРУ/СЕКТОРИМА	
Прозор и тематски приоритет[3]	Прозор 3 Тематски приоритет 1: Животна средина и климатске промене Тематски приоритет 2: Саобраћај, дигитална економија и друштво и енергетика
Циљеви одрживог развоја	Главни циљ одрживог развоја (само 1): Циљ 13: Климатско деловање: Предузети хитне мере у борби против климатских промена и њиховог утицаја Остали важни циљеви одрживог развоја (до 9) и, по потреби, оно на шта се циља: Циљ 5: Остварити родну равноправност и оснажити све жене и девојке Циљ 6: Чиста вода и канализација Циљ 8. Промовисати одржан, инклузиван и одржив економски раст, пуну и продуктивну запосленост и достојан рад за све Циљ 9. Изградити отпорну инфраструктуру, промовисати инклузивну и одрживу индустријализацију и подстицати иновације Циљ 11. Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим Циљ 12: Одговорна потрошња и производња Циљ 14: Промовисати транзицију ка одрживом развоју енергетског сектора
Шифре Одбора за развојну помоћ (*DAC*)[4]	Главна *DAC* шифра: 41010 - Политика животне средине и управљање администрацијом (50%) Под-шифра 23110 – Енергетска политика и управљање администрацијом (50%).

[1] Овај одељак треба да попуни Делегација ЕУ
[2] Наведите да ли ће ова радња представљати део приступа Тима Европа
[3] Наведите главни прозор и тематски приоритет, онако како је наведен у програмском документу ИПА III. Молимо за сваки тематски приоритет да наведете приближан удео (%) прозорског буџета који он представља
[4] *DAC* сектори (шифре и описи) су назначени у првој и четвртој колони, ознака „шифре намене" у следећем документу http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/dacandcrscodelists.htm

Главни канал испоруке	*Влада прималац – 12000*			
Циљане области	x Клима ☐ Родна политика ☐ Биодиверзитет			
Маркери[5] (са формулара Одбора за развојну помоћ – *DAC)*	**Општи циљ политике**	**Без циља**	**Важан циљ**	**Главни циљ**
	Унапређење учешћа/добро управљање		X	☐
	Помоћ животној средини	☐	☐	X
	Родна равноправност и оснаживање жена и девојчица	X	☐	☐
	Репродуктивно здравље. здравље мајки. новорођенчади и деце	X	☐	☐
	Смањење ризика од катастрофа	☐	X	☐
	Укључивање особа са Инвалидитетом	X	☐	☐
	Исхрана[6]	X	☐	☐
	Ознаке конвенције РИО	**Нема циља**	**Важан циљ**	**Главни циљ**
	Биолошка разноврсност	☐	X	☐
	Борба против дезертификације (претварања у пустињу)	X	☐	☐
	Ублажавање климатских промена	☐	☐	X
	Адаптација на климатске промене	☐	X	☐

[5] За смернице. погледајте https www oecd org development financing-sustainable-development development-finance-standards Идите на „Прикупљање података и ресурси за репортере", изаберите Додатак 2. анекси 18 (политике) и 19 (Рио) директиве о извештавању. Ако је радња у *DAC* формулару означена као да доприноси једном од општих циљева политике или принципима РИО као главном или значајном циљу. онда то треба да се одражава у логици интервенције

[6] Молимо да погледате Приручник о ознакама нутритивне политике ОЕЦД-*DAC*

Интерни маркери[7] и Ознаке	**Циљеви политике**	**Нема циља**	**Важан циљ**	**Главни циљ**
	Дигитализација	☐	X	☐
	Ознаке[8]	ДА		НЕ
	дигитална повезаност	☐		☐
	дигитална управа	☐		☐
	дигитално предузетништво	☐		☐
	дигиталне вештине/дигитална писменост	☐		☐
	дигиталне услуге	☐		☐
	Повезаност		X	☐
	Ознаке	ДА		НЕ
	дигитална повезаност	☐		☐
	енергетика	X		☐
	саобраћај	☐		☐
	здравство	☐		☐
	образовање и истрживачки рад	☐		☐
		☐		☐
	Миграције	X	☐	☐
	Смањење неједнакости	X	☐	☐
	КОВИД-19	X	☐	☐
ИНФОРМАЦИЈЕ О БУЏЕТУ				
Предметни износи	Буџетска линија: 15.020201 Укупни процењени трошкови за четири године? (2024-2027): 325 200 000 евра Укупан износ доприноса из буџета ЕУ за четири године? (2024-2027): 240 000 000 евра Допринос из општег буџета Европске уније подељен је, по годинама, на следећи начин: - За 2024. годину – 30 000 000 евра; - За 2025. годину – 80 500 000 евра; - За 2026. годину – 58 800 000 евра; - За 2027. годину – 70 700 000 евра. Допринос из општег буџета Европске уније за наредне године зависи од расположивости апропријација за дотичне финансијске године након усвајања релевантног годишњег буџета, или како је предвиђено у систему привремених дванаестина.			

[7] Ови маркери имају другачији обим основу од *DAC* шифара. Они су извучени из нивоа буџетске алокације и приказују програм у смислу главног(их) одабраних циља(а). Дефиниција општих и конкретних циљева дата у опису програма треба да буде у складу са овим одељком.

[8] Када је маркер „Важан циљ" или „Главни циљ", молимо да наведете релевантне ознаке тако што ћете изабрати опцију „ДА" или „НЕ".

УПРАВЉАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Начин имплементације (начин управљања и начини испоруке)	Индиректно управљање са Републиком Србијом
Релевантни приоритети и водеће иницијативе из Економског и инвестиционог плана за западни Балкан [само за западни Балкан]	ВОДЕЋА ИНИЦИЈАТИВА 4 – ОБНОВЉИВА ЕНЕРГИЈА ВОДЕЋА ИНИЦИЈАТИВА 5 – ПРЕЛАЗАК СА УПОТРЕБЕ УГЉА ВОДЕЋА ИНИЦИЈАТИВА 7 – УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ОТПАДНИМ ВОДАМА
Крајњи датум за склапање Споразума о финансирању	Најкасније до 31. децембра 2025. године
Рок за одустајање од обавеза (*decommitment*), за сваку буџетску обавезу	Буџетска обавеза 2024: до 31. децембра 2029. године Буџетска обавеза 2025: до 31. децембра 2030. године Буџетска обавеза 2026: до 31. децембра 2031. године Буџетска обавеза 2027: до 31. децембра 2032. године
Оквирни период прихватљивости	31. децембар 2033. године од последње буџетске обавезе
Крајњи датум за спровођење Споразума о финансирању	12 година од закључења Споразума о финансирању

1.2 Кратак преглед програма

Оперативни програм (у даљем тексту: Програм) обухвата два главна сектора: животну средину и енергетику, од којих сваки има своје конкретне циљеве и области фокуса.

Република Србија је посвећена Зеленој агенди Европске уније за Западни Балкан која је потписана 2020. године. На основу ових принципа, у припреми је нова **Стратегија заштите животне средине – Зелена агенда за Србију за период 2024-2033**, чије се усвајање очекује 2024. године.

У сектору животне средине, Програм је првенствено усредсређен на управљање водом и отпадом. Што се тиче сектора отпада, он је усклађен са недавно усвојеним стратешким документом познатим као „Програм управљања отпадом 2022-2031" и одговарајућим Акционим планом за период 2022-2024. Циљ Програма је да подржи делотворно спровођење мера којима се промовише примарно одвајање комуналног отпада. Поред тога, он настоји да олакша изградњу објеката за управљање отпадом, а промовише и исправан третман грађевинског отпада и отпада од рушења.

У оквиру под-сектора воде, Програм је усклађен са циљевима изнетим у Стратегији управљања водама у Републици Србији до 2034. године. Циљ Програма је да, фокусирајући се на различите аспекте, допринесе остваривању циљева Стратегије. Циљ му је развој система снабдевања водом за пиће, проширење јавних водоводних система и унапређење водоводне инфраструктуре. То укључује изградњу канализационих система и постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) у складу са Директивом Европске уније о третману градских отпадних вода. Осим тога, Програм обухвата и активности које су усмерене на решавање проблема ерозије и поплава, уз наглашавање значаја управљања овим ризицима и њиховог ублажавања.

У енергетском сектору, фокус интервенција Програма је двојак. Прво, бави се аспектима енергетске ефикасности у складу са Дугорочном стратегијом за подстицање улагања у обнову националног фонда зграда Републике Србије до 2050. године. Програм има за циљ да се ово постигне реновирањем постојећих зграда у власништву државе како би се испунили стандарди готово нулте енергије (*nZEB*) у изградњи. Циљ ове иницијативе је да се унапреди енергетска ефикасност, смањи потрошња енергије и промовише

одрживост у грађевинском сектору. Друго. Програм има за циљ побољшање квалитета ваздуха у одабраним општинама. улагањем у прелазак са котлова на фосилна горива на обновљиве изворе енергије или повезивање зграда на системе даљинског грејања.

Циљајући ове специфичне секторе и интервенције. Програм настоји да допринесе општим циљевима управљања отпадом. управљања водом. енергетској ефикасности и квалитету ваздуха у Србији. Циљ му је да праксу и инфраструктуру земље усклади са стандардима и директивама Европске уније промовишући одрживи развој. заштиту животне средине и бољи квалитет живота грађана.

Програм има и додатни циљ. а то је пружање подршке релевантним телима у делотворном спровођењу различитих активности повезаних са програмирањем. управљањем. праћењем/мониторингом. евалуацијом и контролом Оперативног програма. Ово подразумева поштовање важећег законодавства и примену најбоље праксе. Програм такође настоји да шири благовремене и свеобухватне информације у јавности. упознајући је тако са могућностима финансирања које су доступне у оквиру Програма. Циљ му је да промовише разумевање критеријума. правила и процедура за учешће у спровођењу Програма. Уз то. Програм настоји да ојача капацитете корисника кроз широк спектар обука и других активности везаних за изградњу капацитета. као и да додатно повећа плате одабраних запослених[9] како би се спречио одлив особља и створило се стабилно радно окружење. Како би се обезбедилио делотворно управљање. контрола. праћење и евалуација програма. институцијама ће бити пружена помоћ приликом припреме техничке документације која је неопходна за спровођење програма. осмишљавања и обављања активности везаних за комуникацију и видљивост. припреме извештаја о евалуацији. континуираног праћења резултата Програма. као и подршку када је реч о административним контролама и техничким ревизијама. Све у свему. подршка ће имати за циљ да омогући ефикасно и транспарентно спровођење Оперативног програма. уз обезбеђивање неопходних ресурса и подршке његовим корисницима.

2 Анализа сектора

2.1 Националне секторске политике и контекст

Усклађеност са еколошким нормама Европске уније је неопходан предуслов за чланство. Подразумева вишестрани приступ. где приоритизовање заштите животне средине. усклађивање са правним тековинама ЕУ и подстицање јавне свести представљају кључне кораке у јачању темељног оквира сектора животне средине. Овај оквир. који је током последњих година непрестано еволуирао. у суштини је покретна мета са циљем достизања прелазних мерила Европске уније.

Сложеност сектора животне средине. у целини. захтева холистички приступ који се протеже на унапређење управљања. оптимизацију доделе ресурса и јачање административних капацитета. Ови напори су од суштинског значаја за све земље које су кандидати за чланство у Европској унији. па тако и за Републику Србију.

Процес приступања Европској унији је осмишљен са много пажње. како би се обезбедило да земље кандидати поштују конкретне еколошке стандарде усмерене ка заштити како здравља људи. тако и животне средине. Адекватно управљање отпадом и водама. допуњено унапређењем квалитета ваздуха и енергетске ефикасности. игра кључну улогу у постизању ових стандарда. Крајњи циљ је да се грађанима Србије. обезбеђивањем приступа чистом ваздуху и безбедној води. омогући висок квалитет живота.

Изазови који се тичу животне средине превазилазе националне границе. тако да Србија њиховим решавањем доприноси не само добробити својих грађана. већ и општем здрављу животне средине у региону. Такви заједнички напори су обострано корисни. како за Европску унију тако и за суседне земље.

Уз то. ефикасно управљање отпадом и водом. заједно са напретком у енергетској ефикасности и контроли квалитета ваздуха. представља основу дугорочне одрживости. Дугорочна одрживост је камен темељац како за чланство у Европској унији. тако и за свеобухватан друштвено-економски развој Србије.

Постизање и приоритетизација одабраних циљева у оквиру овог Програма произилазе из разноликог оквира политике.

У складу са намером Европске уније да до 2050. године постане климатски неутрална. и Србија се обавезала да ће радити на постизању угљеничне неутралности до 2050. године. као и на усклађивању са кључним елементима Европског зеленог договора. тиме што је на Самиту у Софији 2020. године усвојила **Зелену агенду за Западни Балкан**[10]. Кластер **Зелена агенда и одрживо повезивање** је у самом срцу

9 За потребе овог документа. термин 'запослени службеници' се односи на комплетно особље у систему. укључујући појединце који су ван радног односа. ангажовани по основу уговора

10 https www mei gov rs upload documents eu_dokumenta 2020 deklaracija-iz-sofije-o-zelenoj-agendi-za-zapadni-balkan-srp pdf

Зелене агенде за западни Балкан, и уско је повезана са Програмом економских реформи Србије и Економским и инвестиционим планом Комисије. Овај кластер и сва са њим повезана поглавља отворени су у децембру 2021. године.

Програм економских реформи за период 2023-2025[11] један је од кључних докумената у економском дијалогу између Републике Србије и Европске уније. Кључни изазов бр. 3: Озелењавање енергетског сектора и потпуно отварање енергетског тржишта обухвата Структурну реформу 8: Унапређење услова за повећање енергетске ефикасности стварањем услова за примену енергетског обележавања и еко-дизајна, као и подстицајима за повећање енергетске ефикасности. Област 'Зелена транзиција' обухвата Структурну реформу 12: Имплементација циркуларне економије у стварању окружења које је повољно за зелену транзицију. Концепт циркуларне економије, који повезује многе области, има за циљ покретање зелене економске транзиције Републике Србије ефикасним коришћењем ресурса и енергије, као и очување и унапређење животне средине и здравља људи пречишћавањем отпадних вода и унапређењем квалитета ваздуха.

Поред тога, у припреми је и **нова Стратегија заштите животне средине – Зелена агенда за Србију за период 2024-2033**, под руководством Министарства надлежног за заштиту животне средине и са учешћем широког круга заинтересованих актера. Очекује се да буде усвојена 2024. године. Стратегија ће дефинисати правце развоја заштите животне средине и биће усклађена са циљевима Софијске декларације и пет стубова Зелене агенде за Западни Балкан: декарбонизација, циркуларна економија, уклањање загађења животне средине, заштита и улагање у биодиверзитет и одрживе системе исхране за одржив рурални живот. Оперативни програм ће допринети њеном спровођењу.

Интервенције предвиђене овим Оперативним програмом усклађене су са **Преговарачком позицијом за Поглавље 27 - Заштита животне средине и климатске промене**[12] која је усвојена у јануару 2020. године и достављена Европској комисији. Оперативни програм доприноси даљој хармонизацији и примени правних тековина Европске уније, *нарочито у области управљања отпадом и водама.*

Стратегија родне равноправности за период 2021-2030[13] промовише родно равноправну Републику Србију у којој су жене и мушкарци, девојчице и дечаци, као и особе различитог родног идентитета равноправни, имају једнака права и могућности за лични развој, дају једнак допринос одрживом развоју друштва и једнако преузимају одговорност за будућност. Стратегија препознаје родно одговорно буџетирање као меру за успостављање свеобухватног и функционалног система за креирање и спровођење родно одговорних јавних политика и буџета.

Стратегија за социјално укључивање Рома у Републици Србији у периоду 2022–2030[14], заснована на Декларацији партнера са Западног Балкана о интеграцији Рома у оквиру процеса проширења ЕУ (Познанска декларација)[15], а коју су усвојили шефови влада Западног Балкана, поставља конкретне циљеве које, као минимум, треба постићи пре чланства у Европској унији и даје опште смернице о томе како постићи те циљеве.

Србија спроводи **Агенду УН 2030 за одрживи развој**, и Оперативни програм ће допринети постизању неколико циљева одрживог развоја:

Управљање отпадом
Циљ одрживог развоја бр. 11 – Одрживи градови и заједнице: Правилно одвајање отпада и рециклажа у урбаним срединама смањују генерисање отпада и промовишу одрживије градове, као и градове који су пријатнији за живот.
Циљ одрживог развоја бр. 12 – Одговорна потрошња и производња: Одвајање отпада и рециклажа подстичу одговорну потрошњу смањењем количине отпада који иде на депоније и у спалионице, чиме се чувају ресурси.
Циљ одрживог развоја бр. 17 – Партнерства за постизање циљева: Колаборативни напори влада, предузећа и цивилног друштва су од суштинског значаја за успешно управљање отпадом и рециклажу, у складу са духом партнерства који подстичу циљеви одрживог развоја.

Управљање отпадним водама
Циљ одрживог развоја бр. 6 – Чиста вода и канализација: Делотворан третман отпадних вода обезбеђује доступност чисте воде, спречава загађење воде и побољшава приступ безбедној води за пиће.

[11] https www mfin gov rs upload media n3g7Ti_63e625c76e357 pdf
[12] https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_pozicija_27.pdf
[13] http www pravno-informacioni-sistem rs SlGlasnikPortal eli rep sgrs vlada strategija 2021 103 1
[14] https www minljmpdd gov rs doc Strategy-for-Social-Inclusion-of-Roma-in-the-Republic-of-Serbia2022-2030-eng pdf
[15] https www rcc int download docs 2019-06-roma-deklaracija-b pdf 6c1c88584b46c9f5f43c2a5f3937fb48 pdf

Циљ одрживог развоја бр. 9 – Индустрија. иновације и инфраструктура: Изградња и унапређење постројења за пречишћавање отпадних вода захтевају иновативна инфраструктурна решења и подстичу економски раст.
Циљ одрживог развоја бр. 14 – Живот под водом и Циљ одрживог развоја бр. 15 – Живот на копну: Правилан третман отпадних вода спречава испуштање загађивача у океане и екосистеме. чиме се штити живот у мору и на копну.

Системи за водоснабдевање
Циљ одрживог развоја бр. 6 – Чиста вода и канализација: Изградња и унапређење система за водоснабдевање обезбеђују да заједнице имају приступ сигурним и поузданим изворима чисте воде. чиме се смањује недостатак воде и побољшавају се санитарни услови.
Циљ одрживог развоја бр. 1 – Непостојање сиромаштва: Приступ чистој води је кључан за ублажавање сиромаштва јер директно утиче на здравље и продуктивност. нарочито у заједницама са ниским приходима.

Енергетска ефикасност
Циљ одрживог развоја бр. 7 – Приступачна и чиста енергија: Мерама енергетске ефикасности смањује се потрошња енергије. чиме се чисти и приступачни извори енергије чине приступачнијим и одрживијим. Доприноси смањењу утицаја производње енергије на животну средину.
Циљ одрживог развоја бр. 9 – Индустрија. иновације и инфраструктура: Улагања у енергетску ефикасност често укључују развој и усвајање иновативних технологија којима се унапређују индустријски процеси. инфраструктура и производња. што доводи до одрживије производње.
Циљ одрживог развоја бр. 11 – Одрживи градови и заједнице: Унапређење енергетске ефикасности у зградама и саобраћајним системима у урбаним срединама не само да смањује емисију гасова који изазивају ефекат стаклене баште. већ и подстиче развој одрживих и отпорних градова.

Загађење ваздуха
Циљ одрживог развоја бр. 3 – Добро здравље и благостање: Смањење нивоа загађења ваздуха кроз чистије изворе енергије и мере контроле емисије може да спречи појаву респираторних обољења и побољша опште јавно здравље.
Циљ одрживог развоја бр. 13 – Радње везане за климатске промене: Борба против загађења ваздуха уско је повезана са ублажавањем климатских промена. јер су многи загађивачи ваздуха истовремено и гасови који изазивају ефекат стаклене баште. Улагања у унапређење квалитета ваздуха доприносе отпорности на климатске промене.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Подобласт: Отпад

Најновији стратешки документ који пружа смернице када је реч о управљању отпадом у Србији јесте Програм управљања отпадом за период 2022-2031[16]. а ту је и његов пратећи Акциони план за период 2022-2024[17]. Израђени су уз подршку Европске уније и Шведске. а одобрени 1. фебруара 2022. односно 28. априла 2022. године. Након 2024. године биће израђен нови Акциони план. Основна сврха Програма је унапређење хијерархије управљања отпадом путем идентификовања и разраде регионалних система са приоритетном инфраструктуром. укључујући одвајање на извору. утврђивање стратешких циљева за унапређење система управљања отпадом. и постављање конкретних квантитативних циљева везаних за припрему за поновну употребу. рециклажу и друге врсте прераде одређених токова отпада. Програмом се предвиђа поступни приступ када је реч о успостављању неопходне инфраструктуре у 26 региона. са нагласком на смањење отпада који одлази на депоније путем сепарације. поновне употребе и рециклаже. Планирано је да се то постигне. између осталог. спровођењем мера као што су: проширење обухвата прикупљања на 100%. унапређење система одвојеног прикупљања и рециклаже комуналног отпада. успостављање одвојеног прикупљања биоразградивог отпада како би се смањило његово одлагање на депонијама. успостављање нових регионалних центара са санитарним депонијама и увођење економских инструмената за подстицање промена у сектору управљања комуналним отпадом. Оперативни план директно доприноси спровођењу Програма управљања отпадом.

Циљ програма је постизање циљева националне политике. посебно кроз мере за примарно одвајање комуналног отпада. као и кроз изградњу објеката и третман грађевинског отпада и отпада од рушења. Неопходно је увести поновну употребу и рециклажу отпада који има потенцијалну економску вредност. а

[16] https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2022-02/program_upravljanja_otpadom_u_rs_za_period_2022-2031_god_0_2.pdf
[17] https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/usvojen-akcioni-plan-programa-upravljanja-otpadom-u-republici-srbiji-za-period-od-2022-do-2024-godine

његов утицај на животну средину и климатске промене мора да се избегне или сведе на минимум. Програмом управљања отпадом предвиђено је постизање циља да се **до 2030. године рециклира најмање 35% насталог комуналног отпада, да се одлагање биоразградивог отпада на депонијама до 2028. године смањи на 75% укупне количине биоразградивог отпада (насталог 2008. године) и да се до 2029. године рециклира 40% грађевинског отпада и отпада од рушења.** Због тога ће се вршити улагања како би се обезбедили додатни капацитети за рециклажу. Од Програма се очекује да допринесе испуњавању обавеза Србије у сектору управљања отпадом и постизању циљева који произилазе из европског и националног законодавства. Првенствено се заснива на одредбама Оквирне директиве Европске уније о отпаду 2008/98/ЕК. измењене Директивом (ЕУ) 2018/851. Директиве ЕУ о депонијама 1999/31/ЕК. измењене Директивом (ЕУ) 2018/850. и Директиве Европске уније о амбалажи и амбалажном отпаду 94/62/ЕК. измењене Директивом (ЕУ) 2018/852.

Србија је посвећена подстицању што мањег стварања отпада и проширењу његове поновне употребе и рециклаже. Како би смањила генерисање отпада. Србија ће. у складу са Законом о управљању отпадом. израдити Програм спречавања настанка отпада.

Србија је 2022. године усвојила **Програм развоја циркуларне економије за период 2022-2024**[18] како би побољшала ефикасност коришћења ресурса у својој претежно линеарној економији. која представља традиционални модел где се сировине прикупљају и претварају у производе које потрошачи користе док се они коначно не одбаце као отпад. без забринутост за њихов еколошки отисак и последице. Промовисањем и подизањем свести о принципима циркуларне економије Србија ће убрзати примену Зелене агенде. **Привреда Србије је 2021. године имала стопу циркуларне употребе материјала од 1,7% - што је мерило доприноса рециклираних материјала укупној потражњи за материјалима - у поређењу са просеком ЕУ од 11,7%**[19].

Вишегодишњи план улагања и финансирања[20] служи као оквир за планирање инвестиција у животну средину. Његов конкретан циљ је да усмери Владу ка приоритизовању редоследа у три области које траже велике ресурсе. а то су под-сектори водопривреде, отпадних вода и управљања отпадом. Вишегодишњи инвестициони и финансијски план је део преговарачке позиције која представља трошкове и обезбеђује изворе финансирања на основу којих се пројекти дефинишу и даље примењују на ИПА фондове. донаторску заједницу и развојне банке. На основу Вишегодишњег инвестиционог и финансијског плана се одлучује и о томе који пројекти могу да се финансирају из националног буџета. Оперативни програм допуњује Вишегодишњи инвестициони и финансијски плана. и интервенције које се спроводе у оквиру Оперативног програма су део тог плана.

Планови за спровођење специфичних директива за сектор отпада су израђени за директиве које се односе на велике инвестиције (Директива о депонијама. Оквирна директива о отпаду. Директива о амбалажни и амбалажном отпаду. Директива о отпаду од електричне и електронске опреме. Директива о батеријама и акумулаторима). и коришћени су као основни плански документи за припрему Вишегодишњег инвестиционог и финансијског плана и Програма управљања отпадом за период 2022-2031. Планови за спровођење специфичних директива су у јануару 2020. године одобрени као анекси Преговарачке позиције за Поглавље 27.

Под-област подршке: Вода

Национална стратегија за сектор водопривреде огледа се у **Стратегији управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године**[21] (Стратегија водопривреде). у којој су дефинисани циљеви и приоритети. Овом Стратегијом се. по принципу одрживог развоја. обезбеђује континуитет у дугорочном планирању функционисања сектора водопривреде. Стратегија у својим основним областима обухвата све аспекте управљања водама: регулисање и коришћење вода; заштиту вода од загађивања: уређење водотокова и заштиту од штетног дејства воде. У складу са Законом о планском систему. Стратегија водопривреде на територији Републике Србије до 2034. године је основни водопривредни плански документ. којим се свеобухватно утврђују стратешки правац деловања и јавне политике у области водопривреде и пружа оквир за планирање и спровођење јавних политика Владе.

Остваривање циљева Стратегије управљања водама планира се и прати путем **Акционог плана (2021-2023)** за њено спровођење. Један од кључних изазова који је утврђен овом Стратегијом јесте то да ће главни извори јавног водоснабдевања и даље бити подземне воде. с обзиром на њихову мању осетљивост на

[18] https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2022-12/program_razvoja_cirkularne_ekonomije_u_republici_srbiji_za_period_2022-2024_godine_0.pdf
[19] https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/pdf/G20225688.pdf, page 41-42
[20] Влада усвојила у јануару 2020. године, усклађен са флагшип иницијативом бр 7 Економског и инвестиционог плана
[21] „Службени гласник Републике Србије" бр. 3 2017

загађење, док би површинске воде (реке, резервоари) требало да се користе за јавно водоснабдевање само ако се ресурси подземних вода покажу као недовољни или буду неодговарајућег квалитета. При коришћењу подземних вода морају се поштовати карактеристике ових извора, које се утврђују детаљним хидрогеолошким истраживањима и израдом елабората о резервама и ресурсима, посебно када је реч о споро обновљивим акумулацијама подземних вода (пре свега на територији АП Војводине). Дугорочна експлоатација ових извора може да се обезбеди само њиховим рационалним коришћењем, уз пожељно вештачко прихрањивање. Поред тога, алувијалне издани поред већих река (Сава, Дунав, Дрина и Морава) посебно су значајне за развој снабдевања пијаћом водом, као потенцијални извори за системе од регионалног значаја. **До краја планског периода планирано је да се покривеност јавним водоводним системима повећа на на 93%.** Изградња канализационих система и постројења за пречишћавање отпадних вода треба да обухвати сва насеља већа од 2.000 становника. У насељима са мање од 2.000 становника, која немају јавну канализацију али имају јавни водовод, требало би обезбедити најмање секундарно пречишћавање отпадних вода путем индивидуалних система, с обзиром на садашњи пад броја становника у тим насељима. Изузетак су насеља (углавном приградска) у којима је започета изградња канализације и која могу да се прикључе на градске системе. **Основни критеријуми за одабир приоритета изградње канализационих система и постројења за пречишћавање отпадних вода у насељима са више од 2.000 становника су специфично оптерећење реципијента** (број килограма одређене врсте загађења по кубном метру мале или средње воде) и његов капацитет да прими загађење, као и степен изграђености канализационе мреже и прикључености становништва на ту мрежу. Критеријуми за одабир приоритета за изградњу канализационих система и постројења за пречишћавање отпадних вода у насељима требало би да буду промењени на више од 1.250 становника како би се ускладили са Директивом ЕУ о третману градских отпадних вода, измењеном у октобру 2023. године.

Ерозија и бујичне поплаве су две међусобно повезане природне појаве које, свака на свој начин, наносе огромну штету свим областима живота и привредним делатностима у Републици Србији. Интензитет и површинска распрострањеност појединих врста ерозије се у Србији прати и проучава деценијама, али не континуирано. Према класификацији ерозионих процеса (коришћена је метода „потенцијала ерозије"), ерозија је груписана у пет категорија интензитета, од веома слабе до изузетне. Ерозиона мапа за територију Републике Србије преузета је из Мастер плана водопривреде Републике Србије („Службени гласник Републике Србије" бр. 11/02) и измене су извршене само тамо где су противерозиони радови извођени након 1993. године. Међутим, измена мапе за целу територију Републике Србије није урађена. Стратегијом водопривреде процењен је обим неопходних радова на сузбијању ерозије, који обухвата два аспекта: 1) одржавање постојећег стања, што подразумева радове без којих ће се умирени процеси ерозије поново активирати, и 2) извођење нових радова, у циљу смањења интензитета ерозије и производње наноса. За одржавање постојећег стања потребно је извести техничке радове укупне запремине од око 350.000 кубних метара (око 4 $м^3$/ $км^2$), као и биолошке радове на покривању приближно 34.000 хектара (0.4 ха/$км^2$). За унапређење стања у овом сегменту заштите од вода у наредном периоду треба извршити техничке радове у количини од око 1.000.000 кубних метара (12 $м^3$/$км^2$) и биолошке радове на површини од приближно 100.000 хектара.

План управљања речним сливовима до 2027. године[22] узима у обзир захтеве директива ЕУ које се односе на сектор водопривреде, пре свега Оквирне директиве о водама као најважнијег акта Европске уније када је реч о области која се бави водом. У складу са одредбама Закона о водама, водопривредни планови се израђују у складу са Стратегијом управљања водама за слив реке Дунав и водне области. С обзиром да слив реке Дунав у Републици Србији покрива приближно 93% територије, а да сливови река Лепеница/Пчиња/Драговиштица и Бели Дрим/Плавска покривају само мале површине (отприлике 2% до 5% територије Републике Србије), одлучено је да се изради јединствени план управљања сливовима за целу територију Републике Србије. Један од циљева Плана је ефикасно коришћење водних ресурса предузимањем две техничке мере: смањење губитака воде у водоснабдевању и повећање сакупљања и третмана отпадних вода у складу са циљем из члана 9. Оквирне директиве о водама. Поред тога, предвиђена је интегрална примена мера заштите од поплава и ерозије заснованих на „зеленим решењима".

Нацрт Плана управљања ризиком од поплава за територију Републике Србије до 2027. године садржи мере које су усмерене на превенцију, заштиту и системе за рано упозоравање у случају поплава, као и радове на водним објектима. Прелиминарна процена ризика од поплава (2019) анализирала је поплаве до којих је дошло у периоду од 2012. до 2019. године и утврдила да постоји укупно 101 подручје са потенцијално значајним ризиком од поплава. План управљања ризиком од поплава ће помоћи Србији да смањи постојеће и избегне нове ризике од поплава, ојача отпорност и подигне свест примењујући принцип солидарности. У складу са Европским зеленим договором, План ће допринети обнављању природних функција подземних и површинских вода. Ово је од суштинског значаја за очување и обнављање биодиверзитета у језерима, рекама, мочварама и естуарима, као и за спречавање и

[22] „Службени гласник Републике Србије" бр. 33/2023

ограничавање штете од поплава. Поред тога. Планом управљања ризиком од поплава ће се успоставити мере за заштиту грађана и имовине од ризика везаних за животну средину. Предуслов за делотворно и ефикасно управљање поплавама је дубинско познавање главних опасности и ризика. То подразумева податке о врсти поплава (статичке. динамичке. обалне итд.). вероватноћу одређеног поплавног догађаја. јачину/величину поплаве изражену у виду обима поплаве. дубину воде или брзину тока. и коначно. вероватни обим штете.

Очекује се да ће **Програм управљања муљем у Републици Србији за период 2023-2032**[23] (Програм за муљ) омогућити институционална. правна. техничка. финансијска и административна унапређења како би се испунили стандарди Европске уније и национални стандарди када је реч о управљању муљем из градских отпадних вода. Циљ Програма за муљ је да обезбеди стратешки оквир за управљање муљем у свим локалним самоуправама. Општи циљ је успостављање безбедног. одрживог и исплативог система управљања муљем за постројења за пречишћавање отпадних вода у складу са принципима циркуларне економије. Да би се то постигло. неопходно је развити инфраструктуру за третман. употребу и коначно одлагање муља коришћењем најбољих доступних технологија и добре праксе. Постоји неколико потенцијалних примена за третирани муљ: (1) примена у пољопривреди: (2) материјал за покривање депонија; (3) коришћење енергије путем ко-спаљивања у цементарама и термоелектранама. итд. Програмом за муљ предвиђена је изградња четири спалионице: у Новом Саду. Београду. Крагујевцу и Нишу. Постоји план да се у земљи изгради 359 постројења за пречишћавање отпадних вода. Према Програму за муљ. главни део муља произведеног у постројењима за пречишћавање отпадних вода ће се транспортовати у спалионице на финалну обраду.

Током периода финансирања. односно 2014-2020. Србија се усредсредила на развој **под-секторских докумената политике и планова за спровођење конкретних директива, укључујући План за спровођење специфичних директива, везан за Директиву о пречишћавању градских отпадних вода, и Директиву о води за пиће, преиначену Директивом 2020/2184/ЕУ о квалитету воде намењене за људску употребу**. Ови документи пружају стратешки оквир за приближавање и транспозицију. институционални развој и управљање инвестицијама. доприносећи на тај начин усклађивању са правилима и стандардима Европске уније и Програмским оквиром инструмента ИПА III. Друга верзија Вишегодишњег инвестиционог и финансијског плана[24] служи као оквир за планирање у области водопривреде. посебно за под-сектор управљања отпадним водама и водом за пиће. Вишегодишњи инвестициони и финансијски план садржи План приоритетних инвестиција када су у питању мере. До 2027. године утврђена су два одвојена пројектна правца за приоритетне инвестиције. укључујући рокове и предрачуне за: (1) 25 приоритетних пројеката. из „области комуналних отпадних вода" који су распоређени према различитим величинама агломерације. са укупним процењеним трошковима од 1.289 милиона евра. и (2) 81 приоритетни пројекат из „области воде за пиће". који су груписани у 11 приоритетних група према врсти потребе. техничкој интервенцији (хлорисање. резервоари за воду. мрежа. проширење изворишта) или региону. Укупни трошкови ових пројеката процењени су на 510 милиона евра.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Подобласт: Квалитет ваздуха

Укупна емисија CO2 (сумпор диоксида) у 2019. години износила је 395.4 кт. што представља повећање од 8.6% у односу на 2015. годину и смањење за 11.2% у односу на 2005. годину. **Производња јавне електричне и топлотне енергије је далеко највећи извор емисије CO2**. и представља 91.5% свих емисија заједно. Емисију CO2 изазива потрошња домаћег лигнита у термоелектранама и садржај сумпора у њему. Треба напоменути да би. према Националном плану за смањење емисија великих загађивача који долазе из старих великих ложишта.[25] емисије у 2018. и 2019. години већ требало да буду знатно ниже - у 2018. и 2019. години би требало да буду 54.6 кт уместо 310.3 кт и 361.8 кт.

Када је реч о емисији НОх (азот-моноксид и азот-диоксид) у Републици Србији. **производња јавне електричне и топлотне енергије је, са 53,8% удела, главни извор ове е**мисије.

Емисије ПМ2.5 (честице чији је пречник 2.5 микрона или мањи) су у 2019. години износиле 45.6 кт. што представља повећање од 2.3% од 2015. и смањење од 5.7% од 2005. године. Укупна емисија ПМ2.5 има тренд раста од 2015. године. Преовлађујући извор емисије ПМ2.5 је 'остало стационарно сагоревање' са 67.4% емисија (где емисија ПМ2.5 из биомасе и сагоревања лигнита у домаћинствима представља 99.3%

[23] Влада Усвојила у септембру 2023. године
[24] Влада усвојила у јануару 2020. године. усклађен са флегшип иницијативом бр 7 Економског и инвестиционог плана
[25] Национални план за смањење емисија

емисије). Затим следе 'сагоревање пољопривредног отпада' (сагоревање на њивама) са 14.2% и 'индустрија' са 7. %. За тренд повећања емисије од 2016. године заслужан је сектор 'друмског саобраћаја'.

У циљу решавања проблема загађења ваздуха. неколико месних заједница и градова у Републици Србији је већ припремило или покренуло израду локалних планова заштите ваздуха. Влада је 30. јануара 2020. године усвојила **Национални план за смањење емисија великих загађивача који долазе из старих великих ложишта** како би се решило питање емисија из највећих извора загађења у земљи. Међутим, како решавање овог питања захтева додатне активности на националном и локалном нивоу. Република Србија је по први пут усвојила **Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, као и пратећи Акциони план**[26] којим се утврђују мере и активности које ће се. ради унапређења квалитета ваздуха. спроводити у наредном периоду.

Општи циљ овог програма је следећи: „Смањити штету по здравље изазвану лошим квалитетом ваздуха за пола до 2030. у односу на 2015. годину. смањењем изложености загађеном ваздуху. и истовремено омогућити Републици Србији да се усклади са регулаторним ограничењима Европске уније када је реч о загађењу ваздуха. чиме ће се ограничити штета по екосистеме". Да би се постигао општи циљ. Република Србија ће до 2030. године морати у битној мери да смањи емисије CO2 - за 92%. емисије NOx - за 60.6%. (честице чији пречник не прелази 10 микрона) - за 50.9 ПМ2.5 - за 58.3% *ЛОС* (испарљивих органиских једињења) - за 28.3% и NX3 (амонијака) - за 20.5% у односу на 2015. годину.

Подобласт: Енергетска ефикасност (ЕЕ)

Потражња за енергентима у грађевинском сектору представља велики изазов за Србију. Више од 50% укупног фонда објеката у Србији старо је више од 50 година. Процењује се да око 34% укупне финалне енергије троши грађевински сектор. од чега стамбене зграде троше око 70%. пословне 18%. а јавне 12%. Највећи потенцијал за уштеду енергије процењује се на 35-40%. и то у јавним зградама.

Комбинација производње електричне енергије у Србији је 2022. године изгледала овако: 65% из угља. 26.3% хидроенергије. 3.62% природног гаса и 2.7% од ветра[27].

Основни циљ интервенције у оквиру ове области подршке је смањење потрошње енергије у националном грађевинском сектору и повећано коришћење обновљивих извора енергије у јавним и приватним породичним кућама и стамбеним зградама.

Стратегија развоја енергетике до 2025. године са пројекцијама до 2030. године[28] је свеобухватан национални документ који садржи три главна приоритета: енергетску безбедност. развој енергетског тржишта и одрживу енергију. Стратегија прати сценарио примене мера које промовишу енергетску ефикасност као „нови извор енергије" и пружа снажну основу да целокупна енергетска политика буде усмерена на потрошњу финалних облика енергије у Републици Србији. Такође. у њој се дефинишу и следећи стратешки циљеви везани за даљинско грејање.

Системи за грејање: обезбеђивање топлотне енергије за сигурно снабдевање широког тржишта и индустрије. уз стриктно поштовање норми које се односе на заштиту животне средине; повећање енергетске ефикасности у производњи. дистрибуцији и коришћењу топлотне енергије; веће коришћење обновљивих извора енергије; и одрживо управљање компанијама које се баве производњом топлотне енергије. Смањење губитака енергије у мрежама и увођење обрачуна на основу потрошње помињу се као приоритетне мере. али оне нису уведене иако је увођење обрачуна на основу потрошње предуслов за привлачење великих инвестиција у обнову грађевинског фонда (Извештај ЕК за Србију 2022[29]).

Влада Републике Србије је. у циљу спровођења Директиве 2010/31/ЕУ о енергетским карактеристикама зграда. у фебруару 2022. године усвојила **Дугорочну стратегију обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године**[30]. У мају 2023. године Министарство грађевинарства. саобраћаја и инфраструктуре је формирало Радну групу за праћење израде Акционог плана за спровођење Дугорочне стратегије обнове. у коме се јасно указује да Србија треба да постави строжије захтеве везане за енергетске карактеристике зграда. односно нове минималне захтеве енергетских карактеристика. да дефиницију готово нулте потрошње енергије. ппромовише веће коришћење обновљивих извора енергије и најави измена Закона о планирању и изградњи како би се ојачао

[26] https: www ekologija gov rs sites default files 2023-03 en aq programme adopted version pdf
[27] Енергетски биланс Републике Србије за 2022 годину. „Службени гласник Републике Србије" бр 4 22
[28] „Службени гласник Републике Србије" бр 101 15
[29] https: eur-lex europa eu legal-content EN TXT ?uri=CELEX 32004R0882.
[30] „Службени гласник Републике Србије" бр 27 22

систем независних стручних контрола и увеле казнене одредбе и санкције за непрописно сертификовање енергетских карактеристика зграда.

У Дугорочној стратегији обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије се постављају циљеви за:

- годишње реновирање 3.3% површине постојећег јавног грађевинског фонда у складу са стандардима готово нулте потрошње енергије до 2050. године (око 354.648 м² годишње) са циљем да све јавне зграде до 2050. године буду класификоване као зграде са готово нултом потрошњом енергије;
- реновирање осталих врста зграда (пословних, вишепородичних и једнопородичних) на трошковно оптималан ниво, са амбицијом да се до 2050. године постигне смањење емисије $ЦО_2$ од 31% у поређењу са емисијама у 2020. години;
- увођење обавезе примене стандарда готово нулте потрошње енергије за све нове зграде; и
- обухватање циљева за уштеду енергије са пројекцијама за инвестиције до 2050. године.

Након 21. конференције страна потписница Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама („Париски споразум") и климатских циљева који су усвојени 2015. године у Паризу, Европска унија је усвојила Уредбу (ЕУ) 2018/1999 о управљању Енергетском унијом и климатским радњама[31] која поставља неопходну законодавну основу за поуздано, инклузивно, исплативо, транспарентно и предвидљиво управљање Енергетском унијом и климатским акцијама (механизам управљања), којима ће се обезбедити постизање циљева постављених за 2030. годину, као и дугорочних циљева и циљева Енергетске уније. Као једна од потписница Енергетске заједнице, и Република Србија је дужна да испуњава обавезе механизма управљања потврђене Одлуком Министарског савета Енергетске заједнице[32].

Циљеви везани за енергетску ефикасност, обновљиве изворе енергије и смањење емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште за период до 2030. године биће постављени у **Интегрисаном националном енергетском и климатском плану Републике Србије** који Министарство надлежно за енергетику израђује у складу са Уредбом (ЕУ) 2018/1999 о управљању Енергетском унијом и климатским акцијама. Интегрисани национални енергетски и климатски план ће дефинисати мере које треба применити како би Република Србија могла до 2030. године да испуни циљеве везане за енергетску ефикасност, обновљиве изворе енергије и смањење емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште.

Дугорочна стратегија обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије представља један од основних докумената за израду Интегрисаног националног енергетског и климатског плана, а мере предвиђене Дугорочном стратегијом обнове биће веома важне за постизање циљева Интегрисаног националног енергетског и климатског плана у погледу енергетске ефикасности у зградама. Циљеви Стратегије биће интегрисани у будуће стратешке циљеве Интегрисаног националног енергетског и климатског плана и извештаје о остварењу ових у складу са Директивом 2010/31/ЕУ о енергетским карактеристикама зграда и Уредбом (ЕУ) 2018/1999.

Имајући у виду политику Европске уније у области енергетике и климатских акција, Париски споразум и Софијску декларацију о Зеленој агенди за Западни Балкан, Министарство енергетике паралелно ради на неколико кључних стратешких докумената у циљу дефинисања енергетске политике и процеса енергетске транзиције:

- Новој енергетској стратегији до 2040. године са пројекцијама до 2050. године,
- Програму за спровођење нове Енергетске стратегије,
- Интегрисаном националном енергетском и климатском плану, и
- Дијагностичкој студији праведне транзиције за Србију.

Након усвајања **нове Енергетске стратегије**, биће припремљен **Програм за њено спровођење**.

2.2 Правни оквир

Законом о заштити животне средине („Службени гласник Републике Србије", бр. 135/04, 36/09 - др. закон, 72/09 - др. закон, 43/11 (одлука Уставног суда), 14/16, 76/18 и 95/18 - други закон) предвиђа се интегрисани систем заштите животне средине, укључујући акционе планове, услове и инструменте за одрживо управљање и очување природне равнотеже, целовитости, разноврсности и квалитета природних вредности и услова за опстанак живих бића, за превенцију, контролу, смањење и санацију свих облика

[31] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.328.01.0001.01.ENG

[32] Одлука Министарског савета Енергетске заједнице 2021/14/MC-EnC о изменама и допунама члана 20 и Анекса I Уговора о оснивању Енергетске заједнице, који Директиву (ЕУ) 2018/2001, Директиву (ЕУ) 2018/2002, Уредбу (ЕУ) 2018/1999, Делегирану уредбу (ЕУ) 2020/1044 и Уредбу (ЕУ) 2020/1208 транспонује у правне тековине Енергетске заједнице.

загађивања, промоцију и употребу производа, процеса, технологија и пракси који имају мање штетан утицај на животну средину, примену посебних правила понашања у **управљању отпадом од настанка отпада до његовог одлагања**, односно за спречавање или смањење стварања отпада, поновне употребе и рециклаже, одвајања секундарних сировина и коришћења отпада као горива, увоза, извоза и превожења отпада, надлежности Агенције за заштиту животне средине, обуку запослених ради унапређења знања и подизања свести, приступ информацијама и учешће јавности у процесу доношења одлука. Поред тога, законом се предвиђа правило хијерархије у управљању отпадом од његовог настанка па до коначног одлагања, укључујући превенцију, поновну употребу и рециклажу, као и прекогранично кретање отпада. На основу овог закона донети су подзаконски акти. У сектору вода, вода може да се користи и утовара, а отпадне воде могу да се испуштају у реципијенте уз примену одговарајућег третмана, на начин и до нивоа који не представља опасност за природне процесе или обнову квалитета и количине воде. Заштита и коришћење вода остварује се у оквиру **интегралног управљања водама,** предузимањем и спровођењем мера за очување површинских и подземних вода. **Заштита квалитета ваздуха** изричито се помиње у члану 24. који пружа смернице за постизање заштите квалитета ваздуха, односно прописује мере као што су систематско праћење квалитета ваздуха, смањење емисија у ваздух које прелазе дефинисане граничне вредности, и примена техничко-технолошких решења у циљу смањења загађења. У њему се такође наводи да мере заштите ваздуха обезбеђују очување атмосфере у целини, са свим њеним процесима и климатским карактеристикама[33].

Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник Републике Србије", бр. 135/04 и 88/10) утврђују се односи између политике животне средине и других секторских политика које се тренутно припремају, као и израда нових планова и програма у областима просторног и урбанистичког планирања или коришћења земљишта, пољопривреде, шумарства, рибарства, лова, енергетике, индустрије, саобраћаја, управљања отпадом, водопривреде, телекомуникација, туризма, очувања природних станишта и дивље флоре и фауне, и успостављања оквира за усвајање будућих развојних пројеката. Поред тога, овим законом се уређују услови, начин и поступци за спровођење стратешке процене утицаја одређених планова и програма на животну средину у фазама њихове израде и доношења, садржај извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину, његова верификација, као и укључивање јавности и учешће у извештавању о поступку евалуације.

Законом о процени утицаја на животну средину („Службени гласник Републике Србије", бр. 135/2004 и 36/2009) уређује се поступак процене утицаја за пројекте који би могли у битној мери да утичу на животну средину, садржај студије о процени утицаја на животну средину, учешће надлежних органа и организација, учешће јавности, прекогранична размена информација за пројекте који би могли у битној мери да утичу на животну средину неке друге државе, надзор, као и друга питања од значаја за процену утицаја.

Законом о утврђивању надлежности АП Војводине („Службени гласник Републике Србије", бр. 99/09, 67/12 - одлука Уставног суда, 18/20 - др. закон и 111/21 - др. закон) утврђују се надлежности Аутономне покрајине, посебно у оним областима у којима Република уређује систем, као што су: култура, образовање, здравство, санитарна инспекција, заштита и унапређење животне средине, урбанизам, грађевинарство, привреда и приватизација, рударство и енергетика, пољопривреда, шумарство и слично.

Законом о интегрисаном спречавању и контроли загађивања („Службени гласник Републике Србије", бр. 135/04, 25/15 и 109/21) прописани су услови и поступак за издавање интегрисане дозволе за постројења и делатности које могу да имају негативан утицај на здравље људи, животну средину или материјална добра, врсте делатности и постројења, надзор и друга питања од значаја за спречавање и контролу загађивања животне средине. Према прелиминарној листи постојећих објеката, израђеној на основу Уредбе о врстама делатности и објектима за које је потребно издавање интегрисане дозволе („Службени гласник Републике Србије" бр. 84/05), у Републици Србији постоји 227 објеката на које се овај Закон односи, али је до краја 2020. године издато само 39 интегрисаних дозвола. Законом о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине утврђена је подела надлежности у погледу издавања интегрисаних дозвола (национални, покрајински и локални ниво).

Законом о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Србије" бр. 129/07, 83/14, 101/16 и 47/18) прописана су права и одговорности јединица локалне самоуправе који су утврђени Уставом Републике Србије, законом, другим прописима и статутима јединица локалне самоуправе (кључни и поверени послови), као и могућност сарадње и удруживања ових јединица ради остваривања заједничких циљева, планова и развојних програма, као и других активности од заједничког интереса.

Закон о јавним предузећима („Службени гласник Републике Србије" бр. 15/2016, 88/2019 и 95/2018) дефинише јавна предузећа као правна лица основана од стране државе, аутономне покрајине или јединице

[33] https://ekologija.gov.rs/dokumenta/zastita-zivotne-sredine

локалне самоуправе ради обављање делатности од јавног интереса. Ове делатности могу да обављају и друге врсте јавних предузећа. као што су нпр. акционарска друштва и друштва са ограниченом одговорношћу. Законом се уређују органи управљања у јавним предузећима (директор и надзорни одбор) и њихова надлежност. као и услови за именовање њихових чланова. Овим законом се дефинишу и односи између јавног предузећа и његовог/их оснивача. као и процедуре везане за пословно планирање и извештавање.

Законом о главном граду („Службени гласник Републике Србије". бр. 129/07. 83/14 - др. закон. 101/16 - др. закон. 37/19 и 111/21 - др. закон) уређују се положај. надлежности и овлашћења града Београда. главног града Републике Србије.

Закон о планирању и изградњи („Службени гласник Републике Србије". бр. 72/09. 81/09-исправка. 64/10 - одлука Уставног суда. 24/11. 121/12. 42/13 - одлука Уставног суда и 50/13 – одлука Уставног суда. 98/13 – Одлука Уставног суда. 132/14. 145/14. 83/18. 31/19. 37/19 - др. закон. 09/20. 52/21 и 62/23) прописује поступак за изградњу инфраструктуре за управљање отпадом. Њиме се утврђују и услови и начин уређења простора. уређење и намена грађевинског земљишта. и изградња и коришћење објеката. Овим законом се уређује и енергетска ефикасност зграда. путем следећих подзаконских аката: Правилником о енергетској ефикасности зграда[34] и **Правилником о условима, садржини и начину издавања сертификата о енергетским карактеристикама зграда**[35]. Правилником о енергетској ефикасности зграда и Правилником о условима. садржају и начину издавања сертификата о енергетским карактеристикама зграда из 2011. године прописани су методологија за прорачун енергетске ефикасности зграда и минимални захтеви за енергетске карактеристике зграда. и успостављен је систем за енергетско сертификовање зграда. Међутим. методологија за прорачун је још увек у поступку потпуног усклађивања са Директивом 2010/31/ЕУ о енергетским карактеристикама зграда. под надлежношћу Министарства за грађевинарство. саобраћај и инфраструктуру. укључујући и израду стандарда за ниво зграда са готово нултом потрошњом енергије. Одредбе члана 4. Закона о планирању и изградњи представљају правни основ за усвајање Дугорочне стратегије обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године (погледати одељак 2.1 - Националне секторске политике и контекст).

Законом о комуналним делатностима („Службени гласник Републике Србије". бр. бр. 88/11. 104/16. 95/18) утврђују се комуналне услуге и уређују општи услови и начин њиховог пружања. омогућава се организовање и пружање комуналних услуга за две или више општина. односно градова. под условима предвиђеним законом и у складу са споразумима склопљеним између скупштина општина. Водоснабдевање и управљање отпадним водама су наведени као број један. односно два. док је управљање комуналним отпадом под бројем четири од 14 наведених комуналних делатности. Јединице локалне самоуправе су одговорне за обезбеђивање организационих. материјалних и других услова за изградњу. одржавање и рад инфраструктуре. технички интегритет система и пружање и развој комуналних услуга на својим територијама.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Подобласт: Отпад

Иако је ниво усклађености са правним тековинама Европске уније добар. и непрестано се улаже напор да се спровођење закона и прописа у подсектору управљања отпадом унапреди. изазови везани за развој инфраструктуре и даље су у првом плану.

Закон о управљању отпадом („Службени гласник Републике Србије" бр. 36/09. 88/10. 14/16. 95/18 - др. закон. 35/23) и **Закон о амбалажи и амбалажном отпаду** („Службени гласник Републике Србије" бр. 36/09 и 95/18 - др. закон) поставили су услове за успостављање и развој интегрисаног система управљања отпадом у Србији. у складу са стандардима релевантног законодавства Европске уније у овој области. Србија је 2023. године усвојила измене и допуне Закона о управљању отпадом у циљу његовог даљег усаглашавања са директивама ЕУ и пакетом циркуларне економије. Закон о управљању отпадом уређује врсте отпада и његову класификацију. планирање управљања отпадом. заинтересоване актере. обавезе и одговорности у погледу управљања отпадом. управљање посебним токовима отпада. услове и процедуре за добијање дозвола. прекогранично кретање отпада. извештавање. финансирање управљања отпадом. надзор и друге релевантне аспекте управљања отпадом. Управљање отпадом се састоји од скупа активности од заједничког интереса које обухватају спровођење прописаних акционих планова. који се

[34] „Службени гласник Републике Србије" бр. 61/11
[35] „Службени гласник Републике Србије" бр. 69/12 и 44/18 - др. закон

спроводе у процесима прикупљања, транспорта, складиштења, третмана и одлагања отпада, укључујући и надзор над овим активностима и одговорност објеката за управљање отпадом након њиховог затварања. На основу овог закона је за његову примену донето више подзаконских аката[36] којима се детаљно дефинише оквир управљања отпадом, укључујући управљање посебним токовима отпада (отпад од електричне и електронске опреме, отпадно уље, отпадне гуме, отпадна возила, азбест), полихлорованим бифенилима, трајним органским загађивачима, медицинским и фармацеутским отпадом, итд.). Овим подзаконским актима се национално законодавство додатно усклађује са прописима Европске уније у овој области. Уз то, Србија је недавно усвојила Уредбу о управљању грађевинским отпадом и отпадом од рушења („Службени гласник Републике Србије" бр. 93/23, 94/23 - испр.).

Када је реч о управљању отпадом, Србија има добар ниво усклађености са правним тековинама Европске уније[37], али је неопходно даље усклађивање.

Подобласт подршке: Вода

Закон о водама („Службени гласник Републике Србије", бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016 и 95/2018) је основни правни акт када је реч о управљању водама. У складу је са добром међународном праксом и трендовима у коришћењу и заштити вода (с тим да није у потпуности усклађен са Оквиром Европске уније о водама и Директивама Европске уније о поплавама). Овим законом уређују се услови за пројектовање, изградњу, рад и финансирање водопривредних делатности. Њиме се уређује и заштита вода, заштита од штетног дејства воде, вода као средство које је од директног интереса за управљање земљиштем, као и услови и начини спровођења прописа који се односе на водопривреду и инспекцију. Самим тим, њиме се уређује правни статус вода, интегрисано управљање водама, управљање хидрауличким објектима и приобалним подручјима, начини и извори финансирања активности сектора вода, надзор над применом овог закона и сродна питања од значаја.

Закон о водама примењује се на све површинске и подземне воде у Републици Србији, изузев подземних вода из којих могу да се добију корисне минералне сировине или геотермална енергија. Односи се и на водотокове који дефинишу или прелазе границе Републике Србије и њихима припадајуће подземне воде, осим ако посебним законом није другачије уређено, као и на вађење речних наноса који не садрже примесе ниједне корисне минералне сировине. Законом је прописано да воде могу да се користе само на начине којима се не угрожавају њихове природне карактеристике, и који не угрожавају живот и здравље људи, дивље биљне и животињске врсте, природна богатства и непокретности.

Законом о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама („Службени гласник Републике Србије", бр. 87/2018) уређује се смањење ризика од катастрофа, превенција, јачање отпорности и спремности за заштиту од поплава појединаца и заједница за потребе реаговања на последице непогода, заштита и спасавање људи, материјалних, културних и других добара, права и обавезе грађана, правних лица, локалних самоуправа, аутономних покрајина и Републике Србије, управљање ванредним ситуацијама, цивилна заштита, рано упозоравање, узбуњивање и алармирање, међународна сарадња, инспекција и друга питања од значаја за организацију и функционисање система за смањење ризика од катастрофа и управљање ванредним ситуацијама. Закон дефинише отпорност као способност заједнице изложене ризицима да на њих одговори и да се благовремено и ефикасно опорави од последица катастрофа, што укључује и очување и обнављање основних функција.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Подобласт: Квалитет ваздуха

Законом о заштити ваздуха („Службени гласник Републике Србије", бр. 36/09, 10/13 и 26/21-са изменама) уређује се управљање квалитетом ваздуха и утврђују се мере, начин организације и контроле спровођења заштите и унапређења квалитета ваздуха као природне вредности која је од општег интереса и заслужује посебну заштиту. Контрола квалитета ваздуха врши се идентификацијом зона и агломерација, и прописаним активностима за процену квалитета ваздуха у тим зонама и агломерацијама за одабране загађиваче ваздуха. Закон такође пружа правну основу за систем праћења квалитета ваздуха на државном и локалном нивоу и дефинише одговорности укључених институција. Такође, њиме се дефинишу и прецизирају захтеви везани за квалитет ваздуха, категорије квалитета ваздуха, трајање прекорачења и изузеци, и предвиђају се процедуре за информисање јавности у случају прекорачења прага. Законом се уређују и питања везана за мерење емисије и нивоа загађујућих материја у ваздуху, питања која се односе

[36] https://ekologija.gov.rs/dokumenta/upravljanje-otpadom.

[37] https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/ec-report-2022.pdf

на информисање и извештавање, као и садржај система за информисање о квалитету ваздуха и финансирање заштите и унапређења квалитета ваздуха.

Под-област: Енергетска ефикасност

Законом о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије („Службени гласник Републике Србије", бр. 40/21) уређују се услови и начин ефикасног коришћења енергије и енергената: политика енергетске ефикасности, систем управљања енергијом, мере политике енергетске ефикасности: коришћење енергије у зградама, у енергетским делатностима и крајњим купцима, за енергетске објекте и енергетске услуге, захтеви везани за енергетско обележавање и еколошки дизајн, финансирање, подстицаји и друге мере у овој области, као и друга питања од значаја за права и обавезе физичких и правних лица када је реч о енергетској ефикасности. Законом се дефинише и правни основ за оснивање Управе за финансирање и подстицање енергетске ефикасности као засебног правног лица у оквиру Министарства надлежног за енергетику, уместо Буџетског фонда за енергетску ефикасност који је од 2014. године био само буџетска линија којом управља Министарство. Оснивањем Управе омогућене су субвенције за унапређење енергетске ефикасности у сектору грађевинарства и другим секторима у којима се енергија троши.

Законом о коришћењу обновљивих извора енергије („Службени гласник Републике Србије", бр. 40/2021) уређују се, између осталих битних питања, обновљиви извори енергије, укључујући њихово коришћење, циљеве, начин обрачуна њиховог учешћа у потрошњи енергије у Србији, интеграција у тржиште, системи подстицаја за обновљиве изворе енергије, производња електричне енергије, гаранције порекла, сопствена потрошња електричне енергије из обновљивих извора, коришћење у системима за грејање и саобраћају, поступци изградње и прикључења објеката обновљивих извора енергије, механизми сарадње са другим земљама и праћење спровођења закона. Нови Закон о обновљивим изворима енергије омогућава даље смањење емисија промовисањем коришћења обновљиве енергије за производњу електричне енергије у зградама и стварањем услова за зграде са готово нултом потрошњом енергије.

Законом о становању и одржавању зграда („Службени гласник Републике Србије", бр. 104/16 и 9/20) утврђује се правни оквир за одржавање и управљање стамбеним зградама, као и права и одговорности како појединачних власника станова, тако и удружења власника. Закон покрива различите аспекте у вези са становањем и одржавањем зграда, укључујући оснивање и функционисање удружења власника, финансијске доприносе, планове одржавања и механизме за решавање спорова. Бави се и питањима као што су поправка и реновирање заједничких просторија, решавање спорова и другим питањима која су од значаја за одржавање стамбених зграда. Закон такође прописује обавезу општина да власницима или стамбеној заједници најмање једном недељно пружају саветодавну помоћ за унапређење енергетске ефикасности зграде, ради остваривања јавног интереса када је реч о унапређењу карактеристика зграде.

Законом о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник Републике Србије", бр. 95/2018, 49/2019, 86/2019, 156/2020 и 15/2021) уређују се таксе и накнаде везане за коришћење јавних добара и ресурса. Јавна добра се у овом контексту односе на природна богатства и добра која су у јавном власништву или у власништву државе. Закон уређује различите аспекте који се односе на таксе и накнаде за коришћење ових ресурса. Законом је уведена такса за унапређење енергетске ефикасности, чија је наплата почела у јулу 2019. године. Њени обвезници су субјекти који обављају делатности снабдевања електричном енергијом, природним гасом и јавног снабдевања природним гасом и имају дозволу за обављање тих делатности, као и субјекти који обављају делатност производње нафтних деривата и промета нафте, нафтних деривата, биогорива и компримованог природног гаса и имају дозволу за обављање ових делатности, у складу са законом којим се уређује енергетика.

Закон о енергетици („Службени гласник Републике Србије", бр. 145/2014, 95/2018 - др. закон, 40/2021, 35/2023 - др. закон, и 62/2023) је централни акт којим се уређује енергетски сектор у Србији. Покрива различите аспекте производње, преноса, дистрибуције и потрошња енергије. Наводи принципе либерализације тржишта енергије, заштите животне средине и енергетске ефикасности. Између осталог, овим Законом су ближе дефинисане услуге производње, дистрибуције и снабдевања топлотном енергијом из система даљинског грејања, а обавеза обезбеђивања ових услуга је пренета на општине.

2.3 Институционални оквир, вођство и капацитет

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Министарство надлежно за заштиту животне средине је кључна институција у области управљања отпадом, одговорна за креирање политике, законодавство и спровођење закона о управљању отпадом. Министарство, у складу са Законом о министарствима, обавља послове државне управе који се, између осталог, односе на: управљање отпадом, укључујући и опасан отпад осим радиоактивног, одобравање

прекограничног кретања отпада, и друге послове утврђене законом. Министарство предлаже Влади стратегију и националне планове управљања отпадом, координира и обавља послове управљања отпадом од значаја за Републику, даје сагласност на регионалне планове управљања отпадом осим планова који се односе на територију аутономне покрајине, издаје дозволе у складу са законом, врши надзор и контролу примене мера управљања отпадом, и предузима друге мере и активности у складу са међународним уговорима и споразумима. Министарство за заштиту животне средине одобрава и планове управљања отпадом од изградње и рушења, када је реч о изградњи инфраструктуре за коју грађевинску дозволу издаје Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Министарство за заштиту животне средине врши надзор над радом Агенције за заштиту животне средине Републике Србије, аутономне покрајине, јединица локалне самоуправе, као и овлашћених правних лица којима је поверено обављање делатности. Министарство обавља послове државне управе који се тичу заштите животне средине, прекограничнг загађења вода, и заштите вода од загађивања у циљу спречавања погоршања квалитета површинских и подземних вода. Ово Министарство је задужено за успостављање мреже за праћење квалитета ваздуха, давање овлашћења за мерење квалитета ваздуха и одређивање зона и агломерација, као и за давање сагласности на планове квалитета ваздуха и краткорочне акционе планове, сарадњу са другим земљама и спровођење Закона о заштити ваздуха.

Агенција за заштиту животне средине Србије, као орган управе у саставу Министарства у својству правног лица, обавља послове државне управе који се односе на одржавање и ажурирање базе података о управљању отпадом у информационом систему заштите животне средине, у складу са законом којим се уређује заштита животне средине. Агенција за заштиту животне средине сарађује са Европском агенцијом за животну средину и Европском мрежом за информисање и осматрање животне средине (***Eionet***). Поред тога. Агенција обавља послове државне управе који се односе на: спровођење државног праћења **квалитета** ваздуха и **воде**, укључујући спровођење прописаних и договорених програма за контролу квалитета ваздуха. **површинских и подземних вода** (први водоносни слој) и **падавина**; руковођење Националном лабораторијом; прикупљање и обједињавање података о животној средини, њихову обраду и припрему извештаја о стању животне средине, спровођење политике заштите животне средине, као и друге послове утврђене законом. Агенција за заштиту животне средине је надлежни орган који врши праћење квалитета амбијенталног ваздуха и извештава и успоставља, одржава и обезбеђује оперативно функционисање Аутоматске мреже за праћење квалитета ваздуха, која има 37 станица за праћење према референтним методама стандардних загађивача: ЦО$_2$ (сумпор диоксид), НО (азотни оксиди)/НОх (азот-моноксид и азот-диоксид)/НО2 (азот фиоксид), ЦО (угљен моноксид), О3 (озон), *PM2.5*, *PM10* и тешких метала у *PM10*) укључујући процедуре за обезбеђивање квалитета/контролу квалитета референтних метода за праћење обезбеђивања квлитета и координацију програма обезбеђивања квалитета.

Министарство надлежно за послове водопривреде надлежно је за интегрисано управљање водним ресурсима у Републици Србији. Републичка дирекција за воде обавља послове везане за водопривредну политику, вишенаменско коришћење воде, водоснабдевање искључујући дистрибуцију воде; заштиту вода: спровођење мера заштите вода и планирану оптимизацију потрошње воде, организацију водног режима, праћење и одржавање режима прекограничних вода Републике Србије и водопривредну инспекцију.

Министарство надлежно за послове здравства обавља послове из области јавног водоснабдевања становништва хигијенском водом за пиће и других области утврђених законом.

Министарство надлежно за грађевинарство, саобраћај и инфраструктуру обавља послове државне управе који се односе на: грађевинарство, грађевинско земљиште, урбанистичко планирање, просторно планирање и утврђивање услова за изградњу објеката, али и оне који се односе на комуналну инфраструктуру и комуналне делатности, са изузетком производње, дистрибуције и снабдевања топлотном енергијом као и инспекцијског надзора над објектима комуналне инфраструктуре и обављањем комуналне делатности. Министарство здравља је 2018. године објавило јавни позив за ко-финансирање израде техничке документације за унапређење енергетске ефикасности јавних зграда у власништву јединица локалне самоуправе. Ово Министарство је задужено за покретање и припрему стратешког и законског оквира у области обнове објеката за потребе енергетске ефикасности.

Министарство надлежно за финансије обавља послове државне управе који се односе на: буџет Републике Србије; утврђивање консолидованог биланса јавних прихода и јавних расхода; систем и политику пореза, такси, накнада и других јавних прихода; основе система доприноса за социјално осигурање и обезбеђивање финансирања обавезног социјалног осигурања; уређење изворних прихода аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе; политику јавне потрошње; управљање расположивим средствима јавних финансија Републике Србије; и координацију система управљања и спровођења програма који се финансирају из фондова Европске уније. Министасрство финансија координира и системом управљања јавним улагањима, прима захтеве за финансирање капиталних

пројеката и Републичкој комисији за капитална улагања доставља предлог листе приоритетних пројектних идеја. са мишљењем о финансијским и спроводбеним аспектима.

Уредба о капиталним пројектима (у даљем тексту: Уредба) донета у септембру 2023. године („Службени гласник Републике Србије" бр. 79/2023) уређује садржај. начин припреме. оцењивања. вредновања и одабира капиталних пројеката. праћење њихове реализације. извештавање о њиховом учинку и оцену позитивних и негативних ефеката капиталних пројеката. а све у циљу делотворног и ефикасног управљања јавним средствима.

Примењује се на капиталне пројекте који се финансирају или суфинансирају из јавних прихода и примитака. капиталне пројекте за које Република Србија даје гаранције. капиталне пројекте који се финансирају или суфинансирају из фондова Европске уније или од стране других државних или међународних институција. капиталне пројекте за које се траже или одобравају субвенције Републике Србије Србије. и капиталне пројекте који се реализују кроз јавно-приватна партнерства или концесије дефинисане одговарајућим законом. Министарство надлежно за послове финансија успоставља и води ПИМИС (Информациони систем за управљање јавним улагањима). који представља централизовану базу података капиталних пројеката за унос пројектне документације у свим фазама пројектног циклуса ради идентификације. евидентирања. процене. селекције и праћења капиталних пројеката. Комисија за капитална улагања. као радно тело Владе. оцењује националне капиталне пројекте у контексту њиховог значаја за економски развој Србије и одлучује о уношењу трошкова реализације националних капиталних пројеката у буџет. Вреди напоменути да ће Влада формирати Поткомисију која ће вршити претходни одабир пројектних идеја или пројеката који су предложени за финансирање или суфинансирање из фондова Европске уније или од стране других донаторских или међународних институција. Поткомисијом ће копредседавати национални ИПА координатор и Министар финансија.

Аутономна покрајина Војводина је надлежна за инспекцијски надзор и извршење на својој територији. Кључну одговорност у области заштите животне средине има **Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине**. на основу надлежности које су Законом о утврђивању надлежности АП Војводине пренете на ту покрајину. Покрајински секретаријат учествује у изради програма и републичких планова за управљање отпадом. обавља послове управљања отпадом који су од значаја за покрајину. даје сагласност на регионалне планове управљања отпадом на својој територији. издаје дозволе. сагласности и друге акте у складу са законом. врши надзор и контролише мере управљања отпадом на својој територији и обавља друге послове утврђене законом. **Секретаријат и јединице локалне самоуправе** одговорни су за спровођење важеће законске регулативе на одговарајућем нивоу. са истим дужностима као и организације на националном нивоу али уз додатну обавезу извештавања Министарства надлежног за заштиту животне средине и Агенције за заштиту животне средине. Аутономна покрајина и јединице локалне самоуправе. у оквиру својих надлежности утврђених законом. обезбеђују праћење квалитета ваздуха. За потребе праћења квалитета ваздуха успостављају локалну мрежу мерних станица и/или мерних места. Праћење квалитета ваздуха у локалној мрежи врши се по програму који утврђују надлежни орган аутономне покрајине и надлежни орган јединице локалне самоуправе. Надлежни орган аутономне покрајине и надлежни орган јединице локалне самоуправе дужни су да Агенцији доставе податке о квалитету ваздуха добијене контролом квалитета ваздуха у републичкој и локалној мрежи. као и резултате наменских мерења. Надлежни орган аутономне покрајине и надлежни орган јединице локалне самоуправе дужни су да донесу краткорочне планове деловања у зони или агломерацији на својој територији у случају да постоји ризик да ниво загађујућих материја у ваздуху пређе једну или више концентрација које су опасне по здравље људи. или постоји ризик од прекорачења концентрације приземног озона који је опасан по здравље људи.

Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство Војводине управља водама у оквиру својих административних граница. укључујући доношење планских докумената (планови управљања водама. планови управљања ризицима од поплава) и управних аката.

Републички хидрометеоролошки завод (РХМЗ) обавља стручне послове и послове државне управе који се односе на: метеоролошки. хидролошки осматрачки и аналитичко-прогностички систем: хидролошка мерења и осматрања; банку осматраних и измерених хидролошких и метеоролошких података; оперативно осматрање и најаву катастрофалних појава у атмосфери и хидросфери: противградну заштиту; сарадњу у области међународних хидролошких и метеоролошких информационих система и извршавање међународних обавеза у области метеорологије и хидрологије. као и друге послове утврђене законом.

Институције одговорне за спровођење политике у подсектору водопривреде су **Јавна водопривредна предузећа – Воде Србије и Воде Војводине**. Она су одговорна за интегрисано управљање водама на својим територијама. што обухвата припрему техничке документације. као и реализацију и надзор инфраструктурних пројеката. Поред тога. одговорни су за одржавање Водног информационог система.

организацију и спровођење мера заштите од штетног дејства вода, и регулисање коришћења вода на својој територији.

Јединице локалне самоуправе имају надлежности у области комуналних делатности и одговорне су за управљање комуналним отпадом. Према Закону о управљању отпадом, јединица локалне самоуправе доноси локални план управљања отпадом и стара се о његовом спровођењу, управља неопасним (укључујући комунални) и инертним отпадом на својој територији, уређује поступак наплате услуга, издаје дозволе и друге акте, надзире и контролише мере управљања отпадом, а обавља и друге послове утврђене законом. Јединице локалне самоуправе одобравају планове управљања грађевинским отпадом и отпадом од рушења за објекте за које оне издају грађевинске дозволе. **Јединице локалне самоуправе** су одговорне за комуналну инфраструктуру, укључујући инфраструктуру везану за воду и отпадне воде. Практична имплементација сакупљања и пречишћавања отпадних вода и снабдевања водом за пиће је поверена јединицама локалне самоуправе (а обезбеђују је јавна комунална предузећа).

Јавна комунална предузећа оснивају јединице локалне самоуправе ради пружања услуга, тако да су оне директно укључене у спровођење закона о управљању отпадом. Дужне су да обезбеде организационе, материјалне и финансијске услове за пружање услуга управљања отпадом. Јавна комунална предузећа у мањим општинама су вишенаменска и пружају више од једне комуналне услуге. У већим јединицама постоје специјализована јавна комунална предузећа за сакупљање, транспорт и/или одлагање отпада. Јединице локалне самоуправе/јавна комунална предузећа су одговорни за планирање и вршење прикупљања и транспорта комуналног отпада на целој територији јединице, као и за спровођење примарне сепарације комуналног отпада. У већим јединицама локалне самоуправе постоје јавна комунална предузећа која су специјализована за воду и канализацију.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Један од главних начина за одрживо постизање смањене емисије CO_2 (угљен диоксида) уз отварање економског потенцијала сектора јесте омогућавање домаћинствима да улажу у мере штедње енергије.

Министарство надлежно за послове рударства и енергетике је орган који је надлежан за дефинисање енергетске политике Републике Србије. Министарство рударства и енергетике је, поред осталих надлежности, надлежно и за послове државне управе који се односе на рационално коришћење енергије и енергетску ефикасност; примену система за управљање енергијом; праћење уштеде енергије и допринос постизању циљева енергетске ефикасности, као и за обезбеђивање неких од подстицаја за унапређење енергетске ефикасности. Министарство енергетике је надлежно за транспоновање главних прописа Европске уније у области енергетске ефикасности, укључујући енергетско означавање и еко-дизајн, са изузетком Директиве 2010/31/ЕУ о енергетским карактеристикама зграда, где је надлежно само у делу који се односи на контролу система за грејање и хлађење ваздуха.

Министарство енергетике је у периоду од 2014. до 2021. године управљало Буџетским фондом за енергетску ефикасност (у даљем тексту: Буџетски фонд) у складу са Годишњим програмом финансирања који је усвојила Влада, док се процедуре и начин расподеле средстава, начин на који се врши надзор над правилним коришћењем фонда и уговорна права и обавезе уређују прописима који су повезани са годишњим програмима.

Када је реч о квалитету ваздуха, **Министарство надлежно за заштиту животне средине** је кључна институција која је одговорна за креирање политике, законодавство и одржавање квалитета ваздуха. У складу са Законом о министарствима, ово Министарство обавља послове државне управе који, између осталог, обухватају и следеће: заштиту ваздуха, заштиту озонског омотача и климатске промене. Министарство врши надзор над радом Агенције за заштиту животне средине Србије, аутономне покрајине, јединица локалне самоуправе, као и овлашћених правних лица која обављају поверене послове.

Агенција за заштиту животне средине Србије, као орган управе у саставу Министарства за заштиту животне средине у својству правног лица, обавља послове државне управе који се односе на: развој, усклађивање и управљање националним информационим системом за заштиту животне средине (мониторинг стања фактора животне средине путем еколошких показатеља, регистра загађујућих материја и др.); спровођење праћења квалитета ваздуха од стране државе, укључујући спровођење прописаних и договорених програма контроле квалитета ваздуха; прикупљање и обједињавање података о животној средини, њихову обраду и припрему извештаја о стању животне средине и спровођењу политике заштите животне средине; израду процедура за обраду података о животној средини и њихову оцену.

У априлу 2021. године, новоусвојеним Законом о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије је основана **Управа за финансирање и подстицање енергетске ефикасности** (у функцији фонда за енергетску ефикасност, у даљем тексту: Управа за енергетску ефикасност). Управа је почела је са радом

почетком 2022. године као орган управе у оквиру Министарства надлежног за енергетику, али као засебно правно лице, за разлику од некадашњег Буџетског фонда који је био само буџетска линија. Задаци Управе су финансијски подстицаји за све секторе потрошње енергије, са фокусом на сектор грађевинарства, а посебно на домаћинства. Корисници ових подстицаја могу да буду државне институције и организације, општине, стамбене заједнице, домаћинства, итд.

Године 2020, како је наведено у Закону о министарствима[38], формирано је **Министарство надлежно за управљање јавним улагањима** како би се наставио рад некадашње Управе за јавна улагања. Реч је о државном органу који је 2014. године основан са задатком да руководи пројектима обнове и пружа помоћ након елементарних непогода и других катастрофа, пре свега када је реч о пројектима обнове хиљада предшколских, школских, здравствених и социјалних установа. Уредбом о образовању Канцеларије за управљање јавним улагањима[39] утврђено је да Канцеларија обавља стручне, административне и оперативне послове за потребе Владе који се односе на координацију реализације пројеката реконструкције и боље намене јавних зграда, као и друге послове утврђене законом или одлуком Владе[40].

Покрајински секретаријат за енергетику, грађевинарство и саобраћај прати стање у сектору енергетике и минералних сировина на територији Аутономне покрајине Војводине. Прати сигурност снабдевања енергијом и енергентима, развој и примену свих врста примарне и секундарне енергије, инвестиционе и развојно-истраживачке програме у области угља, нафте, нафтних деривата и биогорива, природног гаса, топлотне и електричне енергије, геотермалних и минералних вода и свих врста обновљивих извора енергије, енергетску ефикасност и рационално коришћење енергије, актуелну политику развоја енергетике и минералних сировина и функционисање енергетског система, као и производњу и потрошњу свих врста енергије. Покрајински секретаријат суфинансира пројекте из области енергетике који се посебно односе на примену обновљивих извора енергије и енергетску ефикасност, као и пројекте у области коришћења минералних ресурса на територији Покрајине, информише и едукује у оквиру свог делокруга рада организовањем скупова, конференција и сајамских манифестација, и сарађује са потенцијалним инвеститорима и институцијама у оквиру својих надлежности.

Оператер је свако привредно друштво, правно лице или предузетник који, у складу са прописима, управља, контролише или је овлашћен да доноси економске одлуке у вези са техничким функционисањем објекта. Оператер је дужан да изради План смањења емисије за стационарне инсталације у циљу предузимања мера за смањење загађења ваздуха, примењује специфична техничко-технолошка решења и планира трошкове смањења емисије. Уколико дође до квара на уређајима који обезбеђују спровођење прописаних мера заштите или до поремећаја у технолошком процесу који за последицу има прекорачење граничних вредности емисије, оператер је дужан да поправи или отклони квар или сметњу, односно да обустави технолошки процес како би емисију што пре свео у оквире дозвољених граница.

За вршење инспекцијског надзора надлежни су **еколошки инспектори**, који делују у саставу Министарства за заштиту животне средине. Послови инспекцијског надзора у вези са спровођењем мера заштите ваздуха од загађивања у објектима за које надлежни орган аутономне покрајине издаје грађевинску или употребну дозволу поверени су аутономној покрајини. Послови инспекцијског надзора у вези са спровођењем мера заштите ваздуха од загађивања у објектима за које надлежни орган јединице локалне самоуправе издаје грађевинску или употребну дозволу поверени су тим јединицама.

Јединице локалне самоуправе имају кључну улогу у реализацији пројеката обнове јавних и стамбених зграда ради унапређења њихове енергетске ефикасности. Систем за управљање енергијом у јединицама локалне самоуправе још увек није у потпуности успостављен, а многе чак нису ни именовале енергетског менаџера одговорног за реализацију ове врсте пројеката, док реализација пројекатаобнове стамбених зграда ради унапређења њихове енергетске ефикасности није систематски организована због недостатка људских ресурса, непостојања посебног одељења и, у већини случајева, због тога што нема енергетских менаџера. Јединице локалне самоуправе имају специфичну улогу и у креирању и спровођењу енергетске политике, која је дефинисана кроз институционални оквир Републике Србије и правни оквир. Сходно томе, јединице локалне самоуправе могу на својој територији да оснују енергетски субјект за обављање делатности производње, дистрибуције и снабдевања потрошача топлотном енергијом, при чему се локалним правилником утврђују услови и начин обављања свих ових делатности. Локално енергетско планирање је централна тачка за прелазак на зелену, климатски прихватљиву, социјално инклузивну и

[38] „Службени гласник Републике Србије" бр. 128/20 и 116/22
[39] „Службени гласник Републике Србије" бр. 95/15
[40] http://www.obnova.gov.rs/latinica/kancelarija

економски одрживу децентрализовану производњу енергије[41]. Дакле. јединице локалне самоуправе и њихова јавна комунална предузећа су важан део јавне управе. са широким надлежностима у области комуналне енергије и енергетске ефикасности. Недостају им финансијски и административни капацитети да се носе са свим својим надлежностима из постојећег правног оквира. као и са додатним које произилазе из процеса приступања Европској унији[42]. тако да њихове капацитете треба ојачати.

2.4 Сектор(и) и координација донатора

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Координација међународне помоћи. посебно ИПА помоћи. обезбеђује се кроз **Секторску радну групу задужену за сектор животне средине и климатске промене** која обухвата одговарајуће националне институције и представнике донаторске заједнице која подржава овај сектор. Министарство надлежно за послове заштите животне средине је водећа институција у оквиру Сектора за животну средину и климатске промене када је реч о координацији секторске политике. док планирање. програмирање и праћење средстава Европске уније и друге помоћи води и координира Министарство надлежно за европске интеграције. Примарна улога Секторске радне групе за животну средину и климатске промене је да обезбеди адекватан форум за дијалог о секторској политици и поуздану основу за ефикасно планирање и програмирање. омогућавајући на тај начин стратешко фокусирање и одређивање приоритета. комплементарност различитих интервенција и оптимизацију различитих извора средства. Тиме се побољшава координација и управљање међународном развојном помоћи и повећава њена делотворна апсорпција. уз истовремено обезбеђивање транспарентног и инклузивног дијалога између свих релевантних актера.

Водећи донатор Секторске радне групе за животну средину је Шведска. која је посвећена подршци реформском процесу Поглавља 27 који је фокусиран на имплементацију и спровођење (централни. локални ниво и невладине организације. предузећа). као и на Зелену агенду ЕУ.

Током припреме Стратешког одговора (2021-2024) организоване су свеобухватне консултације у формату секторске радне групе у којима су учествовали и представници националних институција. донаторске заједнице и цивилног друштва.

Последњи састанак Секторске радне групе. са 32 учесника. одржан је у јуну 2023. године. а обухватао је најрелевантније заинтересоване актере у сектору. укључујући донаторску заједницу и организације цивилног друштва које активно учествују у радним групама Националног конвента о Европској унији за Поглавље 27 преговарачког оквира. **Министарство надлежно за заштиту животне средине** је водећа институција у Преговарачкој групи за Поглавље 27 – Животна средина и климатске промене. те је самим тим одговорно и за извештавање Европске комисије о укупном напретку у процесу преговора са Европском унијом. Уз то координира и активности са осталим институцијама које су укључене у примену правних тековина ЕУ из области животне средине и климатских промена. Поред тога. Министарство за заштиту животне средине је одговорно за процес имплементације. праћења/извештавања о помоћи Европске уније у сектору животне средине и климатских промена. Минстарство за животну средину је кључна институција у сектору животне средине и климатских промена која је надлежна за креирање политике. законодавство и спровођење прописа везаних. између осталог. и за управљање отпадом. Процес консултација и координације у политици и стратешком планирању укључује релевантне националне и локалне актере. институције. организације цивилног друштва и друге партнере који обезбеђују заједничко 'власништво' над утврђеним циљевима политике у читавом сектору.

Преговарачка група 27 за животну средину и климатске промене задужена је за активности које су везане за учешће у скринингу. припрему предлога преговарачких позиција за приступање Европској унији. израду. ревизију и праћење спровођења Националног програма за усвајање правних тековина Европске уније. поделу надлежности везаних за транспозицију и имплементацију захтева Европске уније. као и за припрему предлога за планирање комуникационих активности везаних за одговарајућа поглавља преговора о приступању Европској унији. Преговарачку групу 27 за животну средину и климатске промене чине представници 32 министарства. институција и организација и више од 110 различитих стручњака. У циљу лакше процене стања животне средине и начина њеног приближавања стандардима Европске уније. у оквиру Преговарачке групе 27 формирано је 10 секторских радних група које покривају следеће области: Хоризонтално законодавство: Квалитет ваздуха: Управљање отпадом: Квалитет воде; Заштиту природе;

---

[41] Локални програми енергетске ефикасности. студије случаја и научене лекције. публикација припремљена у оквиру Пројекта „Мреже невладиних организација које заговарају одрживо коришћење енергије и употребу природних ресурса на Западном Балкану и Турској - ETHAP", 2017 година

[42] Анализа стања у сектору енергетике за период 2019-2025

Контролу индустријског загађења: Хемијска једињења: Заштиту од буке: Климатске промене и Цивилну заштиту.

Национални савет за климатске промене је основала Влада Републике Србије, а води га Министарство надлежно за заштиту животне средине. Његови чланови су представници осталих министарстава, државних институција, академске заједнице, владиних и невладиних организација, као и других институција: Министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства, Министарства рударства и енергетике, Министарства финансија, Министарства надлежног за привреду, Министарства надлежног за грађевинарство, саобраћај и инфраструктуру, Министарства унутрашњих послова, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства надлежног за здравство, Министарства иностраних послова, Агенције за заштиту животне средине, Министарства за Европске интеграције, Канцеларије за сарадњу са цивилним друштвом, Републичког хидрометеоролошког завода, Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, Покрајинског секретаријата за енергетику, грађевинарство и саобраћај, Секретаријата за заштиту животне средине града Београда, Републичког завода за статистику, Завода за заштиту природе, јединица локалне самоуправе и организација цивилног друштва које представља мрежа организација Зелена столица, коју чине: Центар за унапређење животне средине, Млади истраживачи Србије, Центар модерних вештина и Београдски фонд за политичку изузетност.

Национални савет има важну улогу у спровођењу комуникационе стратегије у области климатских промена. Његови чланови су активно укључени не само у проналажење решења за проблеме проузроковане климатским променама, већ и у комуникационе активности. Први састанак Националног савета одржан је 21. септембра 2021. а други 12. септембра 2022. године, и извештаји са оба састанка се налазе на сајту Министарства надлежног за заштиту животне средине [43].

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Као институција која води сектор, Министарство надлежно за енергетику води и координира релевантне секторске институције у процесу планирања политика, спровођења, праћења/извештавања о секторским политикама у складу са Секторском стратегијом и одговарајућим акционим плановима, као и обавезама према Уговору о Енергетској заједници. За спровођење акционих планова су, поред Министарства, задужене и друге релевантне секторске институције - Покрајински секретаријат за енергетику, грађевинарство и саобраћај у АП Војводини, као и општине у оквиру својих надлежности. Јединице локалне самоуправе су одговорне за разраду и спровођење политике у области топлотне енергије.

Ланац планирања и имплементације енергетске ефикасности ни на једном нивоу нема довољно искусних и обучених запослених, те је капацитете неопходно повећати - како њихов број, тако и знање и искуство. Сходно томе, прикупљање енергетских података је проблематично, а нарочито прибављање тачних и свеобухватних података у вези са параметрима зграда који се односе на енергетску ефикасност. Ово отежава исправну процену утицаја политике засноване на доказима у сектору енергетске ефикасности и прилично отежава испуњавање обавеза извештавања кроз хијерархију докумената политике. Штавише, с обзиром на потешкоће у мапирању грађевинског фонда, укључујући и велики део бесправне градње, примена Дугорочне стратегије обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године је од великог значаја. Одређени напредак у овом погледу је ипак евидентан, кроз имплементацију система управљања енергијом и информационог система за управљање енергијом – ИСЕМ – који би могао да се користи за успостављање националне базе података о стварној потрошњи енергије, извора енергије и воде у јавним зградама.

Министарство надлежно за енергетику води Преговарачку групу Републике Србије за енергетику - Поглавље 15, и у оквиру поступка који води Министарство надлежно за европске интеграције укључено је и у координацију релевантних секторских институција у погледу стратешког планирања инвестиција и идентификације пројеката који су кандидати за Јединствени пројектни план (*Single Project Pipeline*) у сектору енергетике, у складу са Методологијом за утврђивање приоритета и одабир приоритетних инфраструктурних пројеката, коју је касније усвојио Национални одбор за инвестиције. Национални одбор за инвестиције координира активности на основу приоритетних инфраструктурних пројеката из Јединственог пројектног плана, односно представља планове за реализацију Јединственог пројектног плана и разматра предлоге и ставове развојних партнера и међународних финансијских институција у вези са тим пројектима, а нарочито опције и модалитете њихове финансијске подршке.

Посебне радне групе су важне за координацију активности у вези са неким од најзначајнијих енергетских тема. Као таква, **Радна група за сигурност снабдевања** разматра и прати стање у погледу сигурности снабдевања енергијом и горивима у Србији, с обзиром да Министарство сваке године израђује енергетске

[43] https: www ekologija gov rs dokumenta klimatske-promene nacionalni-savet-za-klimatske-promene

извештаје о сигурности снабдевања. Чине га представници свих значајнијих актера у сектору: Министарства надлежног за енергетику, националних предузећа која се баве производњом, транспортом, дистрибуцијом и снабдевањем електричном енергијом, ЈП Србијагас-а, Националне нафтне индустрије (НИС-а), српског удружења топлана, Покрајинског секретаријата за енергетику и минералне сировине, Управе за енергетику града Београда, Агенције за енергетику Републике Србије и Београдских топлана.

Координација донатора у сектору обезбеђена је кроз **Радну групу за енергетски сектор.** Последњи састанак ове Радне групе одржан је у јуну 2023. године; било је 29 учесника из најрелевантнијих заинтересованих актера у сектору, укључујући заједницу донатора и организације цивилног друштва које активно учествују у радним групама Националног конвента о Европској унији које покривају Поглавље 15 преговарачког оквира. Немачка је водећи донатор за енергетски сектор, док Немачка развојна банка (*KfW*) и *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH* (ГИЗ) имају велики портфолио програма/пројеката подршке у енергетском сектору, који се протежу на скоро две деценије развојне помоћи у Србији. Подршка Европске уније енергетском сектору је од изузетног значаја за усмеравање енергетске политике, реструктуирање и одрживост, посебно у вези са захтевима везаним за приступање Унији.

Обим посла који се односи на усклађивање са новим стратешким оквиром ЕУ за интегрисанији систем планирања са Интегрисаном националном енергетском и климатском плану Републике Србије, као и изазови у погледу имплементације пакета „Чиста енергија"[44] захтевају адекватне институционалне капацитете. Министарству за енергетику и осталим релевантним секторским институцијама у великој мери недостају капацитети. Критични су капацитети Министарства у погледу броја запослених[45] јер је непопуњена скоро половина радних места.

Према Закону о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије, **јединице локалне самоуправе** које имају преко 20.000 становника у систему управљања енергијом имају обавезу извештавања, што значи да морају да именују потребан број енергетских менаџера, доносе планове и програме енергетске ефикасности, спроводе мере енергетске ефикасности, подносе годишње извештаје о потрошњи примарне енергије и остварују циљеве уштеде енергије прописане Уредбом о утврђивању годишњих циљева уштеде енергије. Програми и планови енергетске ефикасности које усвајају јединице локалне самоуправе део су хијерархијских планских аката који одређују спровођење политике енергетске ефикасности.

2.5 Средњорочне буџетске перспективе

У Републици Србији је успостављено средњорочно планирање буџета, које је утврђено Законом о буџетском систему и Законом о планском систему. Ресорна министарства су покренула праксу доношења средњорочних планова који представљају трогодишњу перспективу планираних активности, као и средњорочне оквире расхода.

Од 2015. године, сва ресорна министарства су у обавези да израђују програмске буџете, али потребно је да се овај процес у битној мери побољша јер програмски буџети морају да буду у потпуности интегрисани у унапређено средњорочно буџетирање. Буџетски корисници су дужни да у току годишњег буџетског циклуса доставе своје трогодишње пројекције. Фискална стратегија поставља средњорочне буџетске границе по кориснику, што омогућава процену секторских буџета на основу годишњих буџета за појединачне институције.

Механизам програмског буџетирања, који је направљен тако да координира и даје инструкције буџетским корисницима, већ може да се сматра кључним за консолидацију фискалне дисциплине и транспарентност јавне потрошње. Планови садрже буџетска издвајања за сваку појединачну активност и показатеље за праћење напретка у њиховом спровођењу. Тренутно се спроводе планови за период 2021-2023, а израђују се планови за период 2024-2026. Предложени Закон о буџету за 2024. годину нуди сажетак програмских активности планираних за финансирање у наредној години, а укључује и прогнозу финансијских средстава намењених за капитална улагања у пројекте обухваћене областима подршке овог Оперативног програма. Погледајте следећу табелу:

Област и подобласт подршке	Буџетска средства по Закону О буџету Републике Србије за 2024. годину („Службени гласник Републике Србије" бр. 92/2023)

[44] Пакет мера обухвата осам различитих законских предлога који покривају Обновљиву енергију, Управљање, Енергетску ефикасност, Дизајн тржишта електричне енергије (Уредба о електричној енергији, Директива о електричној енергији и Уредба о спремности за ризик) и Правила за законодавце *ACER*

[45] Министарство рударства и енергетике, Информатор о раду (из јула 2022. године)

	Програмски буџет 2024 (у еврима)	Капитална улагања 2024-2026 (у еврима)
Управљање отпадом и водом		
*Отпад**	58.756.299.00	51.455.494.00
*Вода**	26.303.529.00	44.044.673.00
*Вода***	35.848.923.00	18.544.810.00
Квалитет ваздуха и енергетска ефикасност		
*Квалитет ваздуха****	11.205.982.00	52.991.00
*Енергетска ефикасност*****	26.124.595.00	112.095.71.00

* Министарство надлежно за послове заштите животне средине
** Министарство надлежно за послове пољопривреде, шумарства и водопривреде
*** Министарство надлежно за послове заштите животне средине
**** Министарство надлежно за рударство и енергетику

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Под-област подршке: Отпад

Један од стратешких приоритета који траже велика улагања у животну средину јесте сектор отпада. Према **Програму управљања отпадом 2022-2031**, укупни инвестициони трошкови предвиђени за спровођење мера предвиђених Директивом о депонијама износе 1.051 милион евра до 2049. године, од чега 823 милиона евра до 2031. године. Укупни инвестициони трошкови везани за Оквирну директиву о отпаду (без дуплог рачунања трошкова који се односе на Директиву о депонијама) износе 76 милиона евра до 2049. године, односно 42 милиона евра до 2031. године.

Буџет заснован на верзији бр. 2 Вишегодишњег инвестиционог и финансијског плана указује на инвестиције за секторски међуповезане стратегије. Укупни оквирни буџет се односи на следеће подсекторе животне средине: хоризонтални (*INSIPRE*), заштиту ваздуха (укључујући *AQP*, Платформу квалтета ваздуха), управљање отпадом, управљање водама и индустријско загађење. Пројектни план (*project pipeline*) Вишегодишњег инвестиционог и финансијских плана пружа процену трошкова за: припрему, изградњу, надзор, непредвиђене ситуације и институционалну подршку за инфраструктуру управљања отпадом која је релевантна за приступ. Подсекторски пројектни план (*pipeline*) за отпад обухвата 123 пројекта, од којих се очекује да ће 98 започети реализацију до 2029. године, са укупним трошковима реализације од 997.6 милиона евра (на основу реалних цена у 2021. години). Процењени трошкови припреме ових пројеката износе 63.5 милиона евра, чиме се укупни трошкови улагања доводе до износа од 1.061 милион евра. Током периода приоритетних инвестиција из Вишегодишњег инвестиционог и финансијског плана, започеће се са припремним активностима које ће коштати приближно 3 милиона евра, а односе се на додатних 13 пројеката који ће бити реализовани након 2029. године.

Највећи део помоћи посвећен је томе да се доприносе настојањима Владе да се управљање отпадом унапреди у складу са приоритетима утврђеним за финансирање из буџета Републике Србије.

Према наводима Министарства за европске интеграције, текућа и планирана међународна помоћ у сектору управљања отпадом износи 42.2 милиона евра.

Подобласт подршке: Вода

Акциони план 2021-2023 за спровођење Стратегије о водама представља настојање да се унапреди средњорочно буџетирање у области управљања водама. План управљања речним сливовима предвиђа основне и приоритетне мере, где су највеће инвестиције техничке природе и односе се на Директиву о комуналним отпадним водама, у укупном износу од 1.289 милиона евра, и на Директиву о квалитету воде за људску потрошњу, у износу од 510 милиона евра. Мере изградње капацитета су неопходан предуслов за све техничке и организационе мере. Административни трошкови се дефинишу као трошкови администрације на националном, покрајинском и локалном нивоу. Трошкови јачања институционалних капацитета за спровођење Оквирне директиве о водама углавном су последица потребе за додатним особљем, по цени од 11.929.451 евра, обуком која би коштала 4.380.489 евра и опремом која би коштала 326.824 евра, дакле укупно 24.063.297 евра за период 2020-2025. Додатни оперативни трошкови се углавном односе на успостављање и рад мрежа за праћење, у складу са програмима праћења водних тела: (1) оперативни трошкови за праћење површинских вода (Агенција за заштиту животне средине Србије и Републички хидрометеоролошки завод), (и (2) трошкови који се односе на проширење мреже за праћење подземних вода (Републички хидрометеоролошки завод), са укупним процењеним буџетом од 5.540.000 евра.

Буџет заснован на верзији бр. 2 Вишегодишњег инвестиционог и финансијског плана указује на инвестиције за секторски међуповезане стратегије у износу од 12.455 милиона евра. Укупни оквирни буџет се односи на следеће подсекторе животне средине: хоризонтални (*INSPIRE*), заштиту ваздуха (укључујући *AQP*, Платформу за квалитет ваздуха), управљање отпадом, управљање водама и индустријско загађење. Од укупног износа за сектор водопривреде, буџет који се односи на Директиву о води за пиће, преиначену Директивом 2020/2184/ЕУ о квалитету воде намењене за људску употребу, процењен је на 1.550 милиона евра, док инвестиције неопходне за Директиву о третману градских отпадних вода износе 4.280 милиона евра.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Према **Дугорочној стратегији обнове ради подстицања улагања у реновирање националног грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године**, коју је Скупштина Србије усвојила у фебруару 2022. године, утврђено је и представљено пет различитих референтних сценарија за обнову зграда са свим неопходним показатељима, како би се изабрао онај који ће бити усвојен.

За реализацију је одабран Сценарио 4, који обухвата реновирање у три групе утврђеног грађевинског фонда:

- за постојеће вишепородичне стамбене зграде: реновирање до нивоа ЕЕ+ са годишњом стопом обнове од 1.0% за постојеће зграде изграђене пре 1960. године, и стопом од 1.5% за постојеће зграде које су изграђене у периоду 1961-2012;
- за постојеће пословне зграде: реновирање до трошковно оптималног нивоа са годишњом стопом реновирања од 1.5% за постојеће зграде изграђене пре 1960. године, и стопом од 2.5% за постојеће зграде које су изграђене у периоду 1961-2012;
- за нове стамбене и пословне зграде: у овом сценарију је усвојен ниво готово нулте потрошње енергије.

Укупни почетни инвестициони трошкови (и трошкови реинвестирања у опрему и инсталације са животним веком краћим од периода до 2050. године) за одабрани сценарио 4 према Стратегији реновирања зграда износе више од 40 милијарди евра до 2050. године.

У истим документима приказани су износи почетних инвестиционих трошкова за одвојене периоде спровођења Стратегије, тако да се, сходно томе, за први период (2021-2025) почетна инвестиција процењује на преко 6.5 милијарди евра, а за наредни период (2026-2030) више од 6.6 милијарди евра.

Детаљан средњорочни буџет биће представљен у Националном акционом плану за спровођење Стратегије, и овај документ је тренутно (у мају 2023. године) у изради у Министарству надлежном за грађевинарство, саобраћај и инфраструктуру.

Према **Буџету Републике Србије**[16] за наредни програмски период (2023-2025). **Министарство надлежно за управљање јавним улагањима** планира да уложи више од пола милијарде евра у реновирање јавних зграда. Министарство за управљање јавним инвестицијама има много шире надлежности, које укључују обавезу управљања пројектима реконструкције и пружање помоћи након елементарних и других непогода, а пре свега пројектима реконструкције више хиљада предшколских, школских, здравствених и установа социјалне заштите.

У области енергетске ефикасности, као што је већ поменуто, Управа за ЕЕ наплаћује таксу за енергетску ефикасност у складу са Законом о таксама који је усвојен крајем 2018. године. Наплатом ове таксе годишње се прикупи око 10 милиона евра. За буџет Управе за ЕЕ је 2023. године обезбеђено око 4.3 милиона евра.

Пре него што је формирана Управа за енергетску ефикасност, у оквиру активности Министарства надлежног за послове рударства и енергетике су у оквиру Буџетског фонда скоро 10 година објављивани јавни позиви за (су)финансирање пројеката унапређења енергетске ефикасности у јединицама локалне самоуправе и закључено је више од 100 уговора. Пројекти су углавном обухватали мере за унапређење енергетске ефикасности термалном изолацијом зграда и мере за унапређење термотехничких система. Најчешће су реализоване у јавним објектима као што су предшколске установе, домови здравља, основне и средње школе и општинске административне зграде. Министарство надлежно за послове рударства и енергетике је 2021. године расписало два јавна позива за суфинансирање енергетске обнове стамбених зграда: првим су 67 јединица локалне самоуправе добиле приближно 1.9 милиона евра из Буџетског фонда, док је другим (уградња соларних панела) 37 јединица локалне самоуправе добило приближно 832.000 евра.

[16] Закон о буџету Републике Србије за 2023. годину, „Службени гласник Републике Србије" бр. 138 22

Управа за ЕЕ је 2022. године. након свог оснивања. објавила јавни позив за (су)финансирање енергетске обнове стамбених зграда и потписала уговоре са 151 општином у укупној вредности програма од приближно 34 милиона евра. уз суфинансирање од стране Управе за ЕЕ у износу од 8.8 милиона евра и 8.2 милиона евра од јединица локалне самоуправе. док су домаћинства учествовала са око 17 милиона евра.

Управа за енергетску ефикасност је 2022. године објавила јавни позив за (су)финансирање пројеката за унапређење енергетске ефикасности у јавним зградама и потписала уговоре са 38 јединица локалне самоуправе у укупној вредности (програма) од око 9.56 милиона евра. уз суфинансирање Управе за енергетску ефикасност у износу од 5.85 милиона евра и 3.81 милиона евра од јединица локалне самоуправе.

Управа за ЕЕ је 2023. године објавила јавни позив за (су)финансирање пројеката за унапређење енергетске ефикасности у јавним зградама и потписала уговоре са 21 ЛСУ у укупној вредности (програма) од око 5.66 милиона евра. уз суфинансирање Управе за ЕЕ од 3.4 милиона евра и 2.26 милиона евра од јединица локалне самоуправе.

Министарство надлежно за заштиту животне средине врши набавку. замену. реконструкцију и поправку котларница за грејање зграда. и буџетом за 2023. годину је предвидело око 1.85 милиона евра. Исто министарство је уложило око три милиона евра у израду система даљинског грејања у Крагујевцу. Министарство тренутно припрема Програм замене котларница у јавним зградама. који је усмерен на смањење загађења ваздуха у општинама и замену старих котлова на угаљ и мазут новим котловима на природни гас или биомасу. или прикључење јавних зграда на даљинско грејање.

Један број **јединица локалние самоуправе** такође развија своје дугорочне и средњорочне програме и планове везане за енергетску ефикасност. Оне јединице локалне самоуправе које су усвојиле Програме и планове за енергетску ефикасност су направиле процене улагања за унапређење енергетске ефикасности у општинским зградама у областима које су у њиховој надлежности. Да би конкурисале за средства која су на располагању од Управе за ЕЕ. јединице локалне самоуправе морају у свом годишњем буџету да обезбеде одговарајућу суму новца како би могле да испуне обавезу суфинансирања утврђену у јавним позивима. Јавни позиви Управе за ЕЕ када су у питању јавне зграде обавезују општине да обезбеде најмање 30% финансирања укупних радова (осим када је реч о недовољно развијеним јединицама). док су. када се ради о позивима који захтевају суфинансирање мера енергетске ефикасности у домаћинствима. јединице локалне самоуправе дужне да обезбеде најмање износ који је једнак ономе који се тражи од Управе за ЕЕ. Неке јединице су показале велики ентузијазам. потписивањем Споразума градоначелника[47] – иницијативе коју је Европска комисија покренула 2009. године. Тиме су преузеле обавезу да припреме и усвоје сопствене Акционе планове за одрживу енергију и климатске промене. и да испланирају смањење емисије $ЦО_2$ за најмање 40% до 2030. године у поређењу са базном годином.

Град Београд је Акциони план за одрживу енергију и климатске промене усвојио 2021. године и. сходно томе. планира да обезбеди улагања у износу од приближно 350-400 милиона евра за развој и унапређење дистрибутивне мреже грејања на даљину до 2030. године. Инвестиције неопходне за реновирање / енергетску ефикасност и коришћење обновљивих извора енергије у општинским зградама процењене су на 200-300 милиона евра. док је за енергетску ефикасност и коришћење обновљивих извора енергије у стамбеним зградама процењено да ће бити потребно 930 милиона евра до 2030. године. а за прописе и подстицајне мере када је реч о новим стамбеним зградама укупно 540 милиона евра.

Како би се стекао увид планирања везана за енергетску ефикасност на нивоу општина у Србији. представљено је неколико примера процењених нивоа инвестиција: Програмом енергетске ефикасности града **Пирота** испланирано је око 770.000 евра за ЕЕ улагања у општинске зграде у периоду 2022-2024; у општини **Ћуприја** су за исти период планиране инвестиције од око 420.000 евра; као и инвестиција од око 390.000 евра за град **Бор** у периоду 2021-2023.

2.6 Оквир за процену учинка

Оквир за процену учинка када је реч о праћењу и извештавању о спровођењу националних стратегија дефинисан је Законом о планском систему. Свака стратегија садржи институционални оквир и план за праћење спровођења. евалуацију учинка и извештавање о спроведеним мерама. оствареним циљевима и учинку јавних политика постављених или разрађених стратегијом. уз навођење институције која је задужена за праћење спровођења стратегије. Оквир за процену учинка ће омогућити праћење и извештавање о резултатима политике. исходима и утицајима у целом српском систему политичких докумената. укључујући и оних на локалном нивоу. Све активности које су планиране кроз инструмент ИПА морају да се угради у акционе и средњорочне планове буџетских корисника и. као такве. биће

[47] https: eu-mayors ec europa eu en home.

укључене и у Јединствени информациони систем за планирање (СПИС) и о њима ће се, сходно томе, извештавати путем система. Одбор за ИПА и појединачни секторски одбори за праћење обједињују и дају ажуриране информације о показатељима и квалитативне податке који су неопходни за праћење напретка ИПА иницијатива које финансира Европска унија. Министарство надлежно за европске интеграције ангажује остала министарства и остале кориснике инструмента ИПА да пруже ажуриране информације у конкретним извештајима, који се потом деле са члановима секторских одбора за праћење и о којима се дискутује на састанцима.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Подобласт подршке: Отпад

Министарство надлежно за послове заштите животне средине води и координира релевантне секторске институције у процесу планирања, спровођења и праћења/извештавања о секторским политикама. Министарство за заштиту животне средине је надлежно за успостављање свеобухватног система праћења/мониторинга. Значајну улогу у процесу праћења и прикупљања података имају Агенција за заштиту животне средине Републике Србије и Републички завод за статистику, као и друге институције и удружења која се баве овим активностима. За постизање резултата и праћење активности утврђених Програмом управљања отпадом и пратећим Акционим планом одговорна су ресорна министарства, као и државне организације и институције. Основу за праћење спровођења Програма управљања отпадом представља скуп показатеља за циљеве и мере, са почетним и циљним вредностима датим у Програму. Министарство надлежно за послове заштите животне средине институционално је надлежно за извештавање о напретку у спровођењу Програма управљања отпадом. Извештај о оствареном успеху још увек није доступан. Републички завод за статистику издаје годишњи Еко-билтен, који садржи податке о генерисаном и третираном отпаду на националном нивоу, прикупљене у складу са Уредбом о статистичким подацима о отпаду ЕК 2150/2002. Подаци из овог билтена се објављују и у Статистичком годишњаку Републике Србије.

Што се тиче информација о спровођењу програма у сектору отпада који се финансирају из инструмента ИПА, редовно се одржавају месечни састанци руководилаца, као и тромесечни састанци управног одбора, у које су укључени сви релевантни актери – Корисник, Наручилац, Крајњи корисник и други. Обавезе Корисника да извештава националног координатора за ИПА се поштују, и у техничком и у квалитативном смислу. Сарадња и колаборација између свих актера је ефикасна, а сви проблеми који се уоче током извештајног периода ефикасно се решавају активним учешћем свих релевантних актера.

Подобласт подршке: Вода

Стратегијом управљања водама и њеним Акционим планом предвиђено је да се праћење реализације активности и остваривања планираних резултата и конкретних циљева врши путем скупа показатеља који се утврђују на нивоу сваког појединачног циља, мере и активности. Институција надлежна за праћење и контролу спровођења је Министарство надлежно за послове водопривреде. Спровођење Акционог плана прати Радна група која је формирана како би израдила Акциони план. Чланови Радне групе припремају годишње Извештаје о спровођењу Акционог плана када је реч о мерама и активностима за чију реализацију су надлежне институције из којих они долазе, а Министарство надлежно за послове водопривреде координира израду Извештаја и доставља га Влади. Извештај је широј јавности доступан објављивањем на службеној интернет страници Министарства.

Механизам за праћење спровођења Плана управљања речним сливовима биће усклађен са захтевима Оквирне директиве о водама и директно ће зависити од блиске сарадње и доследног деловања на националном и локалном нивоу, као и од информисања, консултовања и ангажовања јавности. Ове информације се ослањају на знатну количину података за које је важно имати одговарајуће базе података, не само ради чувања података већ и за њихову анализу (на пример, за израчунавање еколошког статуса), мапирање и извештавање у форматима који су погодни за размену података са надлежним органима, Европском комисијом и заинтересованим актерима и јавношћу, као што је предвиђено Директивом о јавном приступу информацијама о животној средини (2003/4/ЕК).

Институције које су задужене за праћење/осматрање вода су Агенција за заштиту животне средине, која је надлежна за квалитет воде (површинске и подземне воде, први водоносни слој), Републички хидрометеоролошки завод, који је надлежан за водни режим и водни биланс – количине воде, и Институт за јавно здравље Србије који прати квалитет воде за пиће (физичко-хемијске и микробиолошке параметре).

План управљања ризицима од поплава захтева да надлежно министарство за водопривреду процењује напредак у спровођењу мера и да се изјашњава о разлозима због којих мере које су предложене у плану управљања ризицима од поплава нису спроведене у планираном року.

Министарство за заштиту животне средине надлежно је за координацију спровођења и праћење напретка у спровођењу Програма управљања муљем. Извештаје о напретку у спровођењу акционог плана Министарство припрема на основу извештаја које, путем Јединственог информационог система за планирање, праћење спровођења, координацију јавних политика и извештавање, подносе сви органи и организације који су надлежни за спровођење мера и активности, у складу са Законом о планском систему и подзаконским актима којима се уређују начин извештавања и обавезни елементи извештаја. Израда годишњег извештаја о спровођењу акционог плана и његово достављање Влади врши се у складу са роковима утврђеним у Закону о планском систему. Министарство на основу накнадне анализе ефеката, након сваке три године спровођења Програма, припрема извештај о резултатима у остваривању утврђених циљева Програма, у оквиру којег може да предложи и евентуалну ревизију Програма. Коначни извештај се, у складу са законом, по истеку Програма доставља Влади на сагласност. Евалуација учинка Програма врши се анализом да ли су, и у којој мери, постигнути резултати у складу са показатељима ефеката на нивоу општег циља, показатељима исхода на нивоу посебних циљева, и показатељима резултата на нивоу појединачних мера.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије је документ који ће дефинисати циљеве у погледу енергетске ефикасности, обновљивих извора енергије и смањења емисије гасова који доводе до ефекта стаклене баште до 2030. године. Надлежни орган за координацију спровођења и праћење резултата је Министарство надлежно за енергетику. Надлежни орган за координацију спровођења и праћење ефеката Дугорочне стратегије обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године је Министарство за грађевинарство, саобраћај и инфраструктуру.

Спровођење Дугорочне стратегије обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године ће се пратити на основу Плана спровођења и праћења ефеката мера, који даје и преглед показатеља учинка за праћење спровођења Стратегије, а на основу конкретних циљева. За спровођење Дугорочне стратегије обнове потребно је усвојити четворогодишњи Национални план њеног спровођења, а праћење ефеката се заснива на методологији праћења и провера у складу са Законом о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије, у коме је дефинисана методологија за прорачун уштеде енергије. Међутим, горе поменути Национални план још није усвојен.

Република Србија извештава Енергетску заједницу о спровођењу Стратегије тако што Секретаријату Енергетске заједнице сваке три године доставља ажурирану верзију Стратегије.

Имајући у виду да ће налази Дугорочне стратегије обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда Републике Србије бити интегрисани у будуће стратешке циљеве Интегрисаног националног енергетског и климатског плана Републике Србије и извештаје о реализацији његових циљева у складу са Директивом 2010/31/ЕУ о енергетским карактеристикама зграда и Уредбом (ЕУ) 2018/1999, извештаји о остварењу циљева Дугорочне стратегије обнове ради подстицања улагања у обнову националног грађевинског фонда морају да буду компатибилан са извештајима о реализацији циљева Интегрисаног националног енергетског и климатског плана Републике Србије. Министарство надлежно за енергетику је одговорно за извештавање о спровођењу и постизању циљева, и за ажурирање Интегрисаног националног енергетског и климатског плана Републике Србије у складу са Уредбом о управљању.

Влада Народној скупштини подноси годишњи Извештај о спровођењу Стратегије развоја енергетике и Програма за њено спровођење, најкасније до 30. јуна текуће године за претходну годину, и на основу Извештаја даје предлог за ажурирање Стратегије и Програма у складу са стварним потребама.

Према Закону о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије, Министарство надлежно за енергетику прати постизање циљева енергетске ефикасности из Интегрисаног националног енергетског и климатског плана Републике Србије и Стратегије развоја енергетике, тако што прикупља податке о спроведеним мерама, оствареним уштедама енергије, као и друге неопходне податке, и врши анализе и провере. Органи државне управе, други органи Републике Србије, органи аутономних покрајина и општина, јавна предузећа и други корисници јавних финансија дужни су да достављају податке Министарству.

У складу са законским одредбама, Агенција за заштиту животне средине води Национални регистар извора загађивања. Национални регистар је скуп систематизованих информација и података о изворима

загађивања животне средине. односно то је регистар свих људских активности које могу негативно да утичу на квалитет животне средине у одређеном подручју. Основна функција Националног регистра је прикупљање и обрада података. као и одржавање и ажурирање бројних база података у вези са индустријским и комуналним загађењем.

2.7 Социо-економска анализа (укључујући *SWOT* анализу)

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Под-област подршке: Отпад

Према попису из 2022. године. Република Србија има 6.647.003 становника. од којих 62% живи у урбаним срединама. Нешто више од половине укупног становништва чине жене (51.4%). док мушкараца има 48.6%. Иако је степен усклађености са правним тековинама Европске уније добар. у току су настојања да се унапреди спровођење закона у сектору управљања отпадом.

Србија је 2021. године произвела 2.87 милиона тона комуналног отпада. од чега се само једним делом управља на еколошки безбедан начин. Према извештају Агенције за заштиту животне средине Србије. организовано прикупљање комуналног чврстог отпада тренутно покрива само око 88% становништва Србије. Организовано одношење отпада одвија се углавном у урбаним срединама. док је његово одношење у ванградским срединама у великој мери ограничено. Неодношен отпад самим тим завршава на дивљим депонијама. Одношење отпада треба повећати тако да покривеност буде 100%. Уопштено говорећи. накнаде за одношење комуналног отпада зависе од броја квадратних метара стамбеног простора или чланова домаћинства. а не од количине генерисаног отпада. што не одговара оперативним трошковима.

Просечна дневна количина комуналног отпада је 1.17 кг по становнику. односно 430 кг годишње по становнику. што је испод просека у Европској унији (530 кг). али је више од Пољске и Румуније. и близу Хрватске (446 кг) (Еуростат. 2021). Међутим. поузданост података је упитна. Одлагање једне тоне нетретираног отпада на депонију доприноси емисији од 0.83 т CO_2.

***SWOT* анализа – Отпад**

Предности	**Слабости**
1. Правни и стратешки оквир везан за отпад је успостављен. 2. У Србији је успостављен регионални приступ у управљању комуналним отпадом.	1. Интегрисани систем управљања комуналним отпадом није у потпуности реализован. 2. Одвојено прикупљање рециклажног и биолошког отпада још није спроведено у адекватној мери. 3. Ниска стопа рециклаже. 4. Недостатак инфраструктуре за третман отпада (секундарно одвајање. компостирање зеленог отпада. третман отпада од изградње и рушења. итд.). 5. Недовољни институционални капацитети за припрему и реализацију пројеката. 6. Недовољни капацитети за праћење и извештавање. 7. Управљању отпадом у Републици Србији потребно је даље усклађивање са правним тековинама Европске уније.
Прилике	**Лоше стране**
1. Даље усклађивање са стандардима Европске уније везаним за управљање отпадом. 2. Процес европских интеграција и коришћење фондова ЕУ и других фондова за инфраструктуру отпада. 3. Неискоришћени потенцијал за рециклажу отпада. 4. Постојећа и планирана инфраструктура. 5. Допринос запошљавању и отварању нових радних места.	1. Недостатак улагања за развој инфраструктуре за управљање отпадом. 2. Недовољно развијена свест јавности када је реч о неопходности правилног третирања отпада. 3. Немогућност грађана да плате реалну. економску цену за услуге управљања отпадом. 4. Слаби капацитети апсорпције на локалном нивоу.

6. Нови тарифни систем - наплата по количини генерисаног комуналног отпада. 7. Национална политика усклађена са правним тековинама Европске уније.	

Под-област подршке: Вода

У Србији је 2017. године приближно 1.515.790 домаћинстава било прикључено на јавну канализацију (62.2% укупног становништва). Мреже су старе у просеку 35 до 40 година и близу су краја свог радног века. Одржавање оваквих канализационих система представља све већи проблем, а значајни еколошки проблеми су повезани и са цурењем постојећих система. Уз то, подаци из Плана имплементације специфичних директива, везаног за Директиву о третману отпадних вода, показују да у земљи постоји 39 објеката за пречишћавање отпадних вода, с тим што их је неколико ван функције. Велики број постојећих комуналних постројења за пречишћавање отпадних вода већ стварају муљ и одлажу га сопственим напорима, у складу са сопственим локалним физичким и финансијским условима и уз неадекватне мере заштите животне средине. На основу података Републичког завода за статистику, стопа прикључења на јавни водовод којим управљају јавна комунална предузећа је последњих година порасла на 85% становништва. Губици воде у мрежама дистрибутивног система чине битан удео укупне количине захваћене воде. Преосталом становништву обезбеђена је шема за снабдевање пијаћом водом коју воде локалне заједнице, или се снабдевају из бунара. Највећи обухват редовно вођеним и надгледаним централизованим водоснабдевањем бележи се у региону Војводине (91%), док је најмањи у региону Централне Србије (71%). У анализи ОЕЦД-а за 2021. годину[48] наводи се да иако велики део становништва има приступ води за пиће, квалитет те воде је низак и представља претњу по здравље грађана. У ОЕЦД-овом Мултидимензионалном прегледу Западног Балкана за 2022. годину[49] наводи се да Роми имају веома слаб приступ јавним услугама и инфраструктури, као што је нпр. водовод, посебно у руралним подручјима. Већина Рома живи у неформалним насељима и у изузетно сиромашним условима, у многим случајевима без одговарајућег приступа безбедној води за пиће. Штавише, многи Роми немају приступ услугама јер живе у неформалним насељима и немају папире који су им неопходни да би се регистровали у тамошњим општинама.

У 2021. години је 15 хиљада хектара површине било поплављено површинским и подземним водама, од чега се у 52.9% случајева радило о пољопривредном земљишту које се користи. Површина еродираног земљишта у 2021. години износила је 3.912 км^2. Наводњавана површина у 2021. години износила је 52.236 хектара, а најчешћи вид наводњавања је, као и претходне године, било наводњавање прскањем. Геопростор Републике Србије карактерише велики број површина на којима доминирају ерозиони процеси различитог интензитета. Геолошко-геоморфолошке, хидролошке, педолошке и климатолошке карактеристике, стање шумског фонда и различити начини коришћења земљишта су предуслови за развој ерозионих процеса.

На основу Плана управљања речним сливовима до 2027. године, главни фактори климатских промена у смислу утицаја на водопривреду јесу повећање просечне температуре ваздуха и воде, као и повећање интензитета, трајања и учесталости два екстремна хидролошка догађаја, односно суша и поплава. Виша просечна температура ваздуха и јаче суше могу, ако ништа друго а оно макар привремено, да повећају потражњу за водом за јавно водоснабдевање и наводњавање у пољопривреди, па самим тим и да у битној мери повећају захватање подземних вода. Друго, повећан ризик од поплава доводи до веће техничке заштите од поплава, а самим тим и до битнијих хидроморфолошких промена водотокова.

***SWOT* анализа – Вода**

Предности	Слабости
1. Успостављен је национални правни и стратешки оквир за управљање водама.	1. Ограничени капацитети националних институција за управљање фазом припреме и реализације инвестиција. 2. Ограничени капацитети јединица локалне самоуправе и јавних комуналних предузећа за управљање инвестиционим пројектима у сектору вода.

[48] https://read.oecd.org/10.1787/8824c5db-en?format=pdf
[49] https://read.oecd.org/10.1787/8824c5db-en?format=pdf

	3. Ниски капацитети на националном и локалном нивоу за успостављање и спровођење процеса праћења/мониторинга. 4. Степен усклађености са правним тековинама Европске уније о сектору вода је осредњи.
Прилике 1. Смањено загађење површинских и подземних вода. 2. Побољшане услуге пијаће воде за грађане. 3. Повећани капацитети на свим нивоима за припрему, имплементацију и рад водопривредне инфраструктуре и пружање услуга. 4. Планирана инфраструктура убрзава спровођење зелене агенде. 5. Адаптација водопривредног сектора на постојеће климатске промене. 6. Национална водопривредна политика је усклађена са правним рековинама Европске уније.	**Лоше стране** 1. Нестабилно тржиште за извођење радова са трендом раста цена. 2. Промена становништва у подручјима на којима се планирају интервенције. 3.Ефекти климатских промена на разматране водне ресурсе.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Под-област подршке: Квалитет ваздуха

Емисије *PM*2.5 у 2019. години износиле су 45.6 кт, што представља повећање од 2.3% од 2015. године и смањење од 5,7% од 2005. Укупна емисија *PM*2.5 од 2015. године има тренд раста. Преовлађујући извор емисије *PM*2.5 је 'остало стационарно сагоревање' са 67.4% емисија (где емисија *PM*2.5 из сагоревања биомасе и лигнита у домаћинствима представља 99.3% емисија *PM*2.5). За овим следи 'сагоревање пољопривредног отпада' (сагоревање на њивама) са 14.2% и 'индустрија' са 7.3%. Тренд повећања емисија од 2016. године подстиче сектор друмског саобраћаја, где је емисија *PM*2.5 из 2016. године порасла за чак 23.7%. подстакнута повећаном продајом дизел горива и повећаним бројем старих дизел возила у Републици Србији. Због повећане укупне километраже коју прелазе аутомобили, комбији и тешка возила, емисије *PM*2.5 од хабања гума и кочница такође су у сталном порасту (од 2005. године те емисије расту у просеку за 4.6% годишње, а у периоду од 2005. до 2019. године су се повећале за чак 187.5%).

Емисија *PM*2.5 од сагоревања биомасе у домаћинствима не показује значајно побољшање од 2005. године, што показује лош технолошки напредак у погледу сагоревања биомасе и других чврстих горива, а што такође може да се припише недостатку релевантног законодавства које би стимулисало произвођаче котлова на биомасу, шпорета и других уређаја који користе чврста горива да смање емисију унапређивањем дизајна својих производа намењених домаћем тржишту.

Индекс квалитета ваздуха омогућава боље разумевање тренутног стања локалног квалитета ваздуха и одражава потенцијални утицај квалитета ваздуха на здравље људи. Индекс се мења из сата у сат, а заснива се на прелиминарним, непровереним подацима доступним у реалном времену и указује на краткорочно трајање квалитета ваздуха. Европска агенција за животну средину користи шест индексних класа, три за чист ваздух („добар", „прихватљив" и „умерен") и три за загађен ваздух („загађен", „веома загађен" и „екстремно загађен"). Број градова у Зони Србије и Војводине и агломерација са лошим квалитетом ваздуха расте од 2013. Године, када је у градовима и агломерацијама са III категоријом квалитета ваздуха живело 26.7% свих становника, док је у 2019. години овај број повећан на 44%. Посматрањем искључиво агломерација и градова у зони Србија и зони Војводина у којима се мери квалитет ваздуха, може да се констатује да се квалитет ваздуха погоршава. 2019. године је 92.4% становништва живело у агломерацијама (3.053 милиона) у којима је ваздух био превише загађен и где су прихватљиве вредности прекорачиване када је реч о једном или више загађивача, док је 2014. године тај удео износио 57.5%. Процена састава прекорачења граничних вредности показује да је главни извор прекорачења прекорачења *PM*10. Број календарских дана у којима се могу прекорачити граничне вредности за заштиту здравља људи од 50 μг/м^3 је 35. Овај услов је прекорачен на 28 од 32 локације које су укључене у националну мрежу и на којима се мери овај параметар. Према Програму заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, убедљиво највећи утицај на здравље имају *PM*2.5, при чему је 2015. године било 9.773 превремених смрти, односно изгубљено је 92.000 година живота. Процењује се да је Република Србија

због концентрације *PM2.5* у ваздуху 2015. године изгубила преко 2.1 милион радних дана. С обзиром на то да се квалитет ваздуха погоршава од 2015. године, негативни ефекти загађења ваздуха су још већи.

SWOT анализа – Квалитет ваздуха

Предности	**Слабости**
1. Успостављен је правни и стратешки оквир који се односи на загађење ваздуха. 2. Систем за праћење квалитета ваздуха је добро осмишљен. 3. Шира јавност је свеснија проблема са квалитетом ваздуха.	1. Распрострањеност неефикасних и загађујућих уређаја за грејање простора. 2. Недовољна свест о негативном утицају лошег квалитета ваздуха. 3. Ниска свест о штетном утицају грејних уређаја на чврста горива.
Прилике	**Лоше стране**
1. Присуство и заинтересованост међународних финансијских институција и донаторских организација да подрже реализацију програма обнове. 2. Националну политику квалитета ваздуха треба даље ускладити са правним тековинама Европске уније.	1. Наплата заснована на потрошњи није примењена у већини система за даљинско грејање. 2. Ниски институционални и оперативни капацитети за законско уређење енергетског обележавања кућних уређаја и уређаја за грејање на тржишту нису у потпуности развијени, а нема ни довољно техничког особља неопходног за замену уређаја за грејање. 3. Растуће загађење ваздуха услед све веће активности саобраћаја, пољопривреде и индустрије.

Под-област подршке: Енергетска ефикасност (ЕЕ) у зградама

Грађевински сектор (јавни, комерцијални и приватни) један је од највећих потрошача енергије, али и један од сектора са највећим потенцијалом када је реч о уштеди енергије. На нивоу Европске уније, годишња јединица укупне потрошње за зграде је око 220 кВс/м^2, са великим јазом између стамбених (200 кВс/м^2) и нестамбених зграда (295 кВс/м^2)[50].

Гледано из перспективе енергетске ефикасности у зградама, највећи проблем је стари грађевински фонд са специфичним потребама за топлотном енергијом, већим од 200 кВс/м^2/год.[51], и са недовољном топлотном изолацијом, где су губици енергије огромни и где би енергетска ефикасност могла да се побољша од 40 до 70%, у зависности од обима инвестиција.

Имајући у виду огромне потребе широм Србије, улагања у енергетску ефикасност у овом сектору донела би корист локалним самоуправама у смислу уштеда у локалним буџетима, побољшања комфора грађана и унапређења услуга. Опипљиви резултати у погледу енергетске ефикасности очекују се и од *ESCO*[52] механизма у зградама. Да би се одговорило на ове потребе, требало би успоставити одржив механизам финансирања енергетске ефикасности и увести нове концепте, норме, стандарде и циљеве у складу са Директивом о енергетским перформансама у зградама.

Огромна већина свих зграда (око 99% породичних кућа, више од 90% стамбених зграда и више од 96% пословних и јавних објеката) изграђена је пре 2013. године (када су уведени нови прописи везани за енергетску сертификацију зграда), при чему већина датира из периода од 1961. до 2012. године (више од 70% породичних кућа, око 80% стамбених зграда и око 79% пословних и јавних објеката)[53]. Током овог периода грађевински стандарди су били прилично ниски када је реч о енергетској ефикасности, тако да све ове зграде имају веома слаб ниво енергетске ефикасности и троше много енергије.

Што се тиче власништва над зградама, на основу података изнетих у Стратегији обнове зграда, свега 1.69% станова је у јавном или неком другом облику својине осим приватне, док су сви остали у приватном власништву. То представља посебан изазов из аспекта управљања грађевинским фондом и потенцијалних

[50] Анализа стања у сектору енергетике за период 2019-2025

[51] Национална типологија стамбених зграда, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, ГИЗ - *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, IIE Project TABULA.*

[52] *ESCO* -Компаније које пружају услуге везане за енергију

[53] Дугорочна стратегија обнове за подстицање улагања у реновирање грађевинског фонда Републике Србије до 2050. године

финансијских модела који морају да се развију да би се на адекватан начин остварили планирани циљеви обнове.

У сегменту стамбених зграда. као основа за процену структуре снабдевања енергијом могу да послуже резултати Пописа из 2011. године. којим је прецизније обрађена и ова област. На листи се разликују три основна начина снабдевања топлотном енергијом: коришћењем система даљинског грејања. коришћењем индивидуалног система централног грејања. и без инсталација за даљинско грејање. Структура инсталираних енергетских система показује да се 57.22% станова греје помоћу индивидуалних грејних уређаја. док је учешће система централног грејања 22.10% када су у питању системи даљинског грејања. и 20.59% када је реч о индивидуалном централном грејању.

Приметно је да је доминантан енергент огревно дрво. које се користи неефикасно и. осим питања одрживости коришћења и смањења укупног шумског фонда. има и значајне еколошке импликације.

Распрострањеност одређених система грејања се разликује од једне територије до друге и у директној је вези са преовлађујућим типом насеља. тако да нпр. у Београду доминира даљинско грејање. са 50.25% учешћа. док оно у региону јужне и источне Србије обухвата само 12.1%.

Из доступних података о јавним зградама може да се закључи да системи даљинског и централног грејања представљају доминантне облике у школама и вртићима. са 65% односно 84%. што је највећи проценат када су у питању општинске јавне зграде. У структури енергената приметна је разлика између ова два типа објеката. која се јавља првенствено као последица њиховог односа према степену урбаности. јер се вртићи налазе углавном у градским насељима.

С обзиром да је сектор јавних зграда у протеклом периоду био предмет великог броја пројеката реконструкције и обнове који су. по правилу. укључивали и унапређење система грејања. ситуација у овом сегменту грађевинског фонда је боља него у случају стамбених објеката. иако прецизних података нема.

***SWOT* анализа – Енергетска ефикасност у јавним зградама**

Предности	**Слабости**
1. Постоје правни и стратешки оквир за обнову зграда. 2. Постоји искуство у реализацији програма суфинансирања обнове јавних и приватних зграда. 3. Основана је Управа за енергетску ефикасност. као орган за финансирање и промовисање енергетске ефикасности.	1. Недостатак радне снаге/људских ресурса за грађевинске радове. пројектовање и надзор. 2. Недостају подзаконски акти. национална методологија обрачуна и стандард готово нулте потрошње енергије. 3. Недовољни подаци о јавним. пословним и стамбеним зградама и њиховим енергетским карактеристикама. 4. Недовољан број особља у Управи за енергетску ефикасност. са ниским капацитетима.
Прилике	**Лоше стране**
1. Значајан потенцијал за развој тржишта обнове зграда. 2. Могућност да се искористе и надграде искуства стечена реализацијом програма обнове у другим земљама. 3. Присуство и заинтересованост међународних финансијских институција и донаторских организација да подрже спровођење програма обнове. 4. Вишеструки позитивни ефекти пројеката за унапређење енергетске ефикасности у грађевинарству.	1. Ниска цена електричне енергије. 2. Наплата заснована на потрошњи није примењена у већини система даљинског грејања. 3. Чести проблеми са нејасним имовинским питањима везаним за зграде. 4. Потпуно усклађивање са Директивом о енергетским перформансама у зградама тек треба да се приведе крају.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: ОСТАЛЕ ВРСТЕ ПОДРШКЕ

Прелазак на ревидирану методологију проширења Европске уније тражи велика улагања како би се испунили захтеви процеса проширења и делотворно спровеле реформе и закони који се тичу свих кластера. Преузимање обавеза чланства у скоро свим областима правих тековина ЕУ тражи да усклађивање и хармонизација законодавства буду праћени његовом делотворном применом и спровођењем. Како би се

обезбедила компатибилност националног законодавства са законодавством Европске уније. испуњавање захтева Уније из преговарачког процеса подразумева одређене капацитете. знање и стручност у различитим областима. Поред тога. Србија мора да спроведе темељне реформе у областима као што су владавина права. демократске институције и добро управљање.

Истовремено. када је реч о институционалним капацитетима. Србија средства Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) реализује putem индиректног управљања. Иако је индиректна управљачка и оперативна структура генерално добро постављена. главни недостаци су и даље присутни у виду релативно слабих административних и апсорпционих капацитета. а ту је и очекивано повећање обима посла који је неопходан за реализацију и координацију у вези са Програмом.

Ово оптерећење ће се додатно јавити у виду потешкоћа да се обезбеде сви услови који произилазе из поверавања задатака извршења буџета корисницима инструмента ИПА III. укључујући и изазове у вези са спровођењем Програма као што су нпр. припрема пројекта. управљање уговорима. евалуација и одабир активности. итд. Управљачко тело одређено за Оперативни програм биће одговорно за успостављање имплементационе структуре. детаљан опис административних процеса и успостављање система управљања и контроле у читавој имплементационој структури. То ће направити притисак везан за капацитете запослених. количину неопходне документације. извршене инспекције. стручне консултације. стручну обуку и друго.

Велики одлив запослених и њихов прелазак у приватни сектор током програмског периода 2014-2020 представљали су проблем за развијање административних капацитета. Узроци за то су неадекватни закони. мале плате. велико радно оптерећење и неповољно окружење за достизање пуног професионалног потенцијала. Из перспективе истовремене реализације два програмска периода (2014-2020 и 2021-2027) и све већих захтева Европске комисије у погледу квалитета процеса спровођења. нови период ће бити још тежи од претходног.

Изазов за делотворно коришћење расположивих средстава из ИПА фондова јесте недовољан капацитет националних администрација – како на централном. тако и на локалном нивоу – за стратешко пројектовање. планирање. издавање дозвола. инспекцију. извршење. праћење и управљање великим инвестиционим пројектима. Да би се ова препрека превазишла. основан је Програм „Инструмент Европске уније за припрему пројеката" (ИЕУПП). као инструмент техничке помоћи који финансира Европска комисија ради јачања техничких и административних капацитета администрације Републике Србије када је реч о управљању и коришћењу фондова Европске уније и другим видовима међународне финансијске помоћи. као и за подршку припреми инфраструктурних пројеката. Да би се олакшала реализација овог програма. од највећег је значаја да се настави са подршком ИЕУПП програму у циљаним секторима.

Циљеви тела која се баве инструментом ИПА произлазе из њихових задужења наведених у Оквирном споразуму о финансијском партнерству и Споразуму о финансирању. Ова задужења се потом преносе у национални ИПА систем путем Уредбе о инструменту ИПА III. међуинституционалних споразума и интерних приручника о процедурама тела која су задужена за ИПА инструмент. Правилници о организацији и систематизацији тих тела на уопштен начин одражавају њихову мисију и циљеве.

***SWOT* анализа – Остале врсте поршке**

Предности	**Слабости**
1. Успостављен је национални правни оквир за управљање инструментом ИПА III. 2. Искуство у реализацији годишњих програма финансираних из ИПА фондова којима се управљало индиректно.	1. Велики одлив запослених у телима задуженим за ИПА. 2. Велико оптерећење и ограничено знање о реализацији вишегодишњих програма.
Прилике	**Лоше стране**
1. Остварење пуне апсорпције средстава Европске уније додељених Оперативним програмом. 2. Постизање високог нивоа јавне свести када је реч о подршци Европске уније.	1. Потенцијални проблеми у вези са координацијом и сарадњом између два Оперативна програма и унутар сектора Оперативних програма са годишњим програмима. 2. Особље није довољно обучено за обраду додатних финансијских средстава Оперативних програма.

3 Општи циљ/еви и конкретан циљ/циљеви Оперативног програма

Општи циљ (Утицај) овог Оперативног програма је промовисање зелене агенде јачањем заштите животне средине, доприносом ублажавању климатских промена, повећањем отпорности и прилагођавања на климатске промене, и убрзавањем преласка на друштвено одговорну и инклузивну, нискоугљеничну, плаву и циркуларну економију.

Конкретан циљ 1 (Исход 1) овог Оперативног програма у области подршке управљању отпадом и водама је **унапређење интегрисаног и одрживог система управљања отпадом у складу са националним захтевима и правним тековинама Европске уније из области животне средине**.

Конкретан циљ 2 (Исход 2) овог Оперативног програма у области подршке отпаду и водама је **унапређење управљања водама у Србији, интеграцијом мера ублажавања и прилагођавања у складу са националним стандардима и правним тековинама Европске уније из области животне средине.**

Конкретан циљ 3 (Исход 3) овог Оперативног програма у области подршке енергетској ефикасности и квалитету ваздуха је **смањење загађења ваздуха (и емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште) кроз обнову старих зграда којом се повећава њихова енергетска ефикасност, као и унапређење енергетске ефикасности у системима грејања и хлађења и других енергетских производа**.

Конкретан циљ 4 (Исход 4) овог Оперативног програма у области 'Остале врсте подршке' је **јачање административних капацитета неопходних за успешно постизање циљева Оперативног програма нуђењем свеобухватне подршке партнерима и телима која учествују у реализацији Оперативног програма, уз истовремено јачање капацитета институција за спровођење и извршење правних тековина Европске уније.**

3.1 Усклађеност са програмским оквиром инструмента ИПА III и са одређеним политичким инструментима процеса проширења

Економски и инвестициони план за западни Балкан има за циљ да подстакне дугорочни економски опоравак региона, и да подржи зелену и дигиталну транзицију и регионалну интеграцију и конвергенцију са Европском унијом. Економски и инвестициони план је усвојен како би се подржао пакет проширења и усредсређен је на 10 'флегшип' (главних) пројеката. У сектору животне средине. Флегшип 7 предлаже инвестиционе пројекте везане за управљање отпадом. Његов циљ је увођење одрживих и поузданих начина управљања системима за одлагање отпада, који су кључни за заштиту животне средине. Предвиђа подршку за Интегрисано регионално управљање отпадом, која иде руку под руку са затварањем депонија које нису усаглашене са стандардима (неусаглашене депоније). Флегшип 7 такође предлаже инвестиционе пројекте за **управљање отпадним водама**. Подршка је предвиђена за изградњу канализационих мрежа и постројења за пречишћавање отпадних вода. У складу са циљевима Европског зеленог договора, декарбонизација је кључни стуб Економског и инвестиционог плана. Већа повезаност и проширење Енергетске уније[54] на Западни Балкан такође ће бити од кључног значаја за успешну транзицију ка чистој енергији у региону[55].

У **Извештају Европске уније о напретку Србије за 2022. годину** наводи се да је Србија, када је реч о **квалитету воде,** постигла умерен ниво усклађености са правним тековинама ЕУ. У **области животне средине и климатских промена**. Србија је - према наводима Извештаја - током извештајног периода остварила ограничен напредак. Све у свему, Србија би требало озбиљно да појача своје амбиције када је реч о зеленој транзицији. Што се тиче сектора отпада, требало би да се фокусира на интензивирање реализације и спровођења, нпр. на затварање неусаглашених депонија и повећање улагања у смањење отпада. Инспекцијски капацитети Србије у сектору отпада нису довољни за повећање улагања у смањење отпада, одвајање и рециклажу, и за затварање неусаглашених депонија. У сектору вода, Србија би требало да се фокусира на унапређење квалитета воде, јачање административних и финансијских капацитета централних и локалних власти, даље унапређење међуинституционалне координације, даље подизање нивоа знања код особља, даље повећање инвестиција у животну средину, као и на даље унапређење стратешког планирања инвестиција и управљања, укључујући и транспарентност процедура. У Извештају Европске уније о напретку Србије за 2022. годину у вези са водопривредним сектором, Србији се

[54] https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/energy-union_en.

[55] Економски и инвестициони план за Западни Балкан, https://www.wb6cif.eu/wp-content/uploads/2020/10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf.

препоручује да се ригорозније позабави загађењем река и да, након спровођења прекограничних консултација, почне да примењује мере када су у питању реке као што су Дунав, Дрина, Драговиштица и Пек, као и да унапреди локалну управу, посебно за рад и одржавање објеката за воду и отпадне воде, који су и даље приоритет. У истом Извештају се истиче да је Србија наставила да напредује у усклађивању **енергетске ефикасности** са правним тековинама Европске уније усвајањем имплементационог законодавства по основу новог Закона о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије. Међутим, Србија тек треба да усвоји даље примарне и имплементационе законе како би постигла потпуно усклађивање са Директивом о енергетским карактеристикама зграда, укључујући дефинисање стандарда готово нулте потрошње енергије. Србија би у свом Интегрисаном националном енергетском и климатском плану требало да следи принцип „енергетска ефикасност на првом месту", и да постави амбициозне циљеве за енергетску ефикасност и годишњу обнову зграда. Србија је Секретаријату Енергетске заједнице у јулу 2022. године поднела свој шести годишњи извештај. Капацитет људских ресурса у новооснованој Управи за енергетску ефикасност треба да се удвостручи, њена институционална улога треба да се ојача, док финансирање енергетске ефикасности треба да се повећа како би сектор могао одлучно да напредује у овој кризној ситуацији.

Србија је 2022. године проширила програм обнове станова, што представља позитиван помак. Међутим, још увек није успела да уведе мерење и испостављање рачуна засновано на потрошњи када је реч о даљинском грејању, што је предуслов за привлачење великих инвестиција када је реч о обнови зграда[56].

Србија је усвојила **Софијску декларацију 2020 – Зелена агенда за Западни Балкан**[57] која је фокусирана на угљенично неутралну и циркуларну економију и која предвиђа радње везане за пет стубова. То су: (1) климатске радње, укључујући декарбонизацију, енергију и мобилност; (2) циркуларна економија, која се посебно бави отпадом, рециклажом, одрживом производњом и ефикасним коришћењем ресурса; (3), биодиверзитет, у циљу заштите и обнављања природног богатства региона, (4), борба против загађења ваздуха, воде и земљишта, и (5) одрживи системи исхране и рурална подручја. Циљеви у оквиру стуба 'Смањење загађења' су усклађени са стандардима Европске уније који се односе на квалитет ваздуха, управљање водом и отпадом, модернизацију праћења ваздуха и воде; улагање у управљање отпадним водама; подстицање поновне употребе воде у пољопривреди, што се све огледа у Оперативном програму.

У складу са **Европским зеленим договором**, овај програм ће допринети принципима циркуларне економије и одрживом управљању отпадом. У оквиру **програмског оквира ИПА III**, конкретан циљ ИПА III који се односи на ову област подршке јесте заштита животне средине, унапређење њеног квалитета и допринос радњама и политикама за борбу против климатских промена како би се убрзао прелазак на економију са ниским садржајем угљеника.

Да би подржала њихову намеру, а у контексту Зеленог договора Европске уније, Европска комисија је Флегшип „**Европски талас обнове**"[58] проширила тако да обухвати и Западни Балкан. Имајући у виду да на Западном Балкану сектор грађевинарства троши преко 40% укупне енергије[59], обнова јавних и приватних зграда како би се оне ускладиле са минималним стандардима енергетских перформанси могло би да да веома значајан допринос смањењу емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште и побољшању животног стандарда грађана, па самим тим и њиховог здравља. Талас обнове зграда, спроведен уз помоћ Енергетске заједнице, помоћи ће Западном Балкану да декарбонизује јавни и приватни грађевински фонд, са снажним нагласком на дигитализацији и узимајући у обзир енергетско сиромаштво. Европска унија ће, заједно са међународним финансијским институцијама, подржати настојања партнера са Западног Балкана да утроструче тренутну стопу обнове и уштеде енергије у постојећим зградама, и да достигну стандарде готово нулте потрошње енергије и стандарде емисије када је реч о новим зградама. У ту сврху Европска унија ће користити, између осталог, и постојеће платформе попут **Фонда за зелени раст**[60] и Регионалног програма енергетске ефикасности[61] који су до сада омогућили зелене инвестиције у износу од укупно 700 милиона евра[62].

Савет за стабилизацију и придруживање ЕУ-Србија сагласио се о значају Зелене агенде за Западни Балкан. У складу са препорукама Економско-финансијског дијалога између Европске комисије и Републике Србије, неопходно је кохерентно планирање инвестиција, као и рационализација коришћења

---

[56] Годишњи извештај за Србију (из октобра 2022. године) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/serbia-report-2022_en

[57] https://www.rcc.int/download/docs/Leaders%20Declaration%20on%20the%20Green%20Agenda%20for%20the%20WB.pdf/196c92cf0534f629d43c460079809b20.pdf

[58] https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/renovation-wave_en

[59] Секретаријат Енергетске заједнице – Инструмент за праћење енергетске транзиције *WB6*, јул 2020. године https://www.energycommunity.org/dam/jcr:2077a2ba-805a-4ca2-afcb-91c90ecc0878/EnC_WB6_072020.pdf

[60] https://www.eib.org/en/products/equity/funds/green-for-growth-fund.

[61] https://www.wbif.eu/reep.

[62] Економски и инвестициони план за Западни Балкан, https://www.wb6ctf.eu/wp-content/uploads/2020/10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

буџетских средстава за стратешки значајне и зреле пројекте наведене у Јединственом пројектном плану (*Single Project Pipeline*), у складу са јединственим механизмом за утврђивање приоритета пројеката без обзира на извор њиховог финансирања. Оперативни програм ће, према потреби, покрити све фазе припремних активности како би се израдио пројекат који има изгледе за суфинансирање. Помоћ може да обухвати и подршку реализацији, како би се обезбедило да пројекти што је брже могуће стигну до фазе изградње.

Националним планом за усвајање правних тековина ЕУ 2022-2025 прецизирају се обавезе које се односе на инкорпорацију права Европске уније у домаћи правни систем ради испуњавања критеријума за приступање. Ово се првенствено односи на директиве Пакета циркуларне економије (Директива 2018/851 о изменама и допунама Директиве 2008/98/ЕК о отпаду (текст који је од значаја за Европску агенцију за животну средину). Директива 2018/849 о изменама и допунама Директиве 2000/53/ЕК о дотрајалим возилима. 2006/ 66/ЕК о батеријама и акумулаторима и дотрајалим батеријама и акумулаторима, и 2012/19/ЕУ о отпадној електричној и електронској опреми. Директива 2018/850 о изменама и допунама Директиве 1999/31/ЕК о депонијама отпада. Директива 2015/720 о изменама и допунама Директиве 94 /62/ЕК о смањењу потрошње лаких пластичних потрошачких кеса. Директива 94/62/ЕК о амбалажи и амбалажном отпаду).

Истовремено, већа циркуларност и ефикаснија употреба материјала пружају нове могућности за даље смањење емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште у зградама. Стога треба подстицати и подржавати - на пример, током обнове - свеобухватне приступе усмерене на ефикасност материјала током читавог животног циклуса зграда[63].

Обавезе у вези са транспоновањем права Европске уније у национални правни оквир у области управљања водама првенствено се тичу Директиве 2000/60/ЕК којом се успоставља оквир за деловање Заједнице у области политике вода. Директиве 2020/2184ЕК о квалитету воде намењене за људску употребу (измењене) (текст који је од значаја за Европску агенцију за животну средину). Директиве 2006/118/ЕК о заштити подземних вода од загађења и пропадања, и Директиве 2008/105/ЕК о стандардима квалитета животне средине у области водне политике.

4 Оперативне карактеристике програма

4.1 Интеракција програма са годишњим акционим плановима ИПА III или мерама и интервенцијама других донатора/међународних финансијских институција

Различите компоненте ИПА програма биће блиско координиране како би се максимизовао утицај и обезбедило оптимално коришћење ресурса и свеукупна кохерентност између свих облика помоћи. Ово захтева делотворну координацију између различитих инвестиционих програма и обухвата и инвестиционе програме које спроводе (1) националне институције, и (2) операције које су подржане од стране међународних финансијских институција које доприносе изградњи инфраструктуре животне средине.

Координација у оквиру Прозора 3 биће посебно значајна за максимизовање реализације Програма. Национални координатор за ИПА је одговоран за то да обезбеди редован дијалог и размену информација између институција надлежних за припрему, спровођење и праћење активности. Национални координатор за ИПА је успоставио механизме за координацију који ће обезбедити да кључне институције укључене у реализацију пројеката одабраних у оквиру Програма имају приступ помоћи за изградњу капацитета која се спроводи у оквиру области подршке 'Остале врсте подршке'.

Координација са Прозорима 1, 2 и 4 ће имати позитиван ефекат на постизање еколошких циљева, пружањем подршке фундаменталним реформама у земљи, заснованим на вредностима и стандардима Европске уније.

Конкретно, реформе у оквиру Прозора 1 - Владавина права, основна права и демократија, тематски приоритет 1 који је усмерен на подршку правосудном сектору, допринеће повећању капацитета судова и тужилаштава за управљање предметима који се односе на заштиту животне средине и енергетску ефикасност.

Интервенције у оквиру Прозора 2 - Добро управљање, усклађивање са правним тековинама Европске уније, добросуседски односи и стратешка комуникација наставиће да подржавају реформе за стварање одговорне, транспарентне и функционалне јавне управе на свим нивоима, као и управљање јавним финансијама, док ће тематски приоритет 2 - Административни капацитети и усклађивање са правним

[63] Зелена агенда за Западни Балкан, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf.

тековинама Европске уније пружити флексибилну подршку са циљем доприноса усклађивању политика и законодавства Србије са политикама и правним тековинама Уније, као и изградњи административних и институционалних капацитета за пуно и делотворно спровођење секторских политика и примену усвојеног законодавства, чиме се повећава способност преузимања обавеза везаних за чланство.

Прозор 4 - Конкурентност и инклузивни раст ће допринети кроз интервенције усмерене на развој малих и средњих предузећа, а које ће укључивати приступ средствима намењених малим и средњим предузећима за куповину опреме и капацитета неопходних за технолошку модернизацију, као и за индустријску, зелену и дигиталну трансформацију са даљим фокусом на смањење потрошње енергије и генерисања отпада.

У **Стратешком одговору Републике Србије**, предложене акције у оквиру Прозора 3, тематски приоритет 1, подржаће Зелену агенду унапређењем инфраструктуре за заштиту животне средине и повећањем институционалних капацитета за заштиту животне средине и управљање климатским променама. Интервенције ће подржати промовисање рециклирања отпада, принципа циркуларне економије и улагања у објекте за третман грађевинског отпада и отпада од рушења. Исто тако, предложене радње ће подржати процесе структуралних реформи у областима животне средине и климатских промена (поглавље 27 правних тековина ЕУ), како је то предвиђено Програмским оквиром ИПА III.

Предложено је да се Тематским приоритетом 2 позабави кроз радње које су у интеракцији са облашћу подршке Енергетска ефикасност (ЕЕ) за период 2021-2024.

У енергетском сектору, интервенције ће укључивати изградњу капацитета релевантних тела задужених за реализацију како би се побољшало спровођење различитих аспеката енергетске политике. Радње ће подржати спровођење и праћење енергетске политике у складу са релевантним стратешким унапређењем мера енергетске ефикасности које ће смањити зависност од увоза енергије и емисију, и покренути процес отварања радних места и привредни раст. Смањење употребе енергије и престанак загађивања животне средине један је од главних циљева енергетске политике. Имплементација енергетске ефикасности ће, уз то, обезбедити и конкурентност и сигурност снабдевања енергијом. Даља улагања у коришћење обновљиве енергије и уклањање загађења допринеће смањењу емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште и диверсификацији извора енергије. Радње које се предлажу за 2024. годину пружиће подршку Министарству енергетике у даљем усклађивању са правним тековинама Европске уније о енергетској ефикасности, и у примени одредаба правних тековина Европске уније које се односе на задатке националног регулаторног тела, као што је нпр. пакет закона „Чиста енергија за све Европљане". Енергетска заједница је тај пакет усвојила 2021. године, а уговорне стране (укључујући и Србију) би нове директиве и прописе морале да пренесу у своја национална законодавства до 2023. године.

Интервенције у оквиру Прозора 3, тематски приоритет 1 (Животна средина и климатске промене) у Оперативном програму су усклађене са следећим текућим/планираним радњама у оквиру годишњих програма радњи:

Годишњи програм радњи ИПА III за 2021. годину

Акциони документ Европске уније који се односи на повезивање и зелену агенду промовише следеће пројекте:

- Изградњу Регионалног центра за управљање отпадом у Новом Саду (укупан буџет за радове, снабдевање и услуге је 75.000.000 евра, уз допринос Европске уније у износу од 37.500.000 евра);
- Унапређење планирања и имплементације Поглавља 27 (техничка помоћ у износу од 2.000.000 евра);
- За програм ИПА 2021. предлог пројекта **„Подршка раду Фонда за енергетску ефикасност"** подржан је износом од 5.000.000 евра. Што се тиче тренутног стања, 20. децембра 2022. године потписан је финансијски споразум за годишњи програм радњи за ИПА 2021. Споразум о доприносу између Европске уније и Европске банке за обнову и развој потписан је 1. јуна 2023. године.

Годишњи програм радњи ИПА III за 2022. годину

Акциони документ за подршку ЕУ који се односи на убрзање спровођења Зелене агенде у Србији промовише следеће пројекте:

- Техничку помоћ за подизање свести о принципу циркуларне економије (1.000.000 евра);
- Техничку помоћ за увођење изворне сепарације (био-отпад) у пет региона управљања отпадом (14.100.000 евра);
- Техничку помоћ за припремање инвестиција у инфраструктуру (10.000.000 евра);

- Регионални пројекат управљања отпадним водама Златиборског и Моравичког округа (укупан буџет за радове, снабдевање и услуге износи 74.400.000 евра, уз допринос Европске уније у износу од 39.700.000 евра);
- Техничку помоћ за израду другог Плана управљања речним сливовима и другог Плана управљања ризицима од поплава, као и техничку помоћ везану за капацитете Републичке дирекције за воде (укупан буџет је 3.000.000 евра).

Годишњи програм радњи ИПА III за 2023. годину

- **Подршка Европске уније енергетском и климатском планирању, даљим реформама тржишта енергије и регионалној интеграцији** – Ова радња се састоји од три компоненте. Компонента 1 обухвата подршку праћењу, извештавању и ажурирању Националних енергетских и климатских планова у циљу спровођења Стратегије енергетске уније и пуне примене измењене и допуњене Уредбе ЕУ 2018/1999 у области Интегрисаног националног енергетског и климатског плана Републике Србије.

Као највећи донатор, Европска унија даје више од 80% укупне планиране и текуће помоћи у сектору.

Следеће интервенције, реализоване у области управљања отпадом путем кредита, створиће синергију са подршком Европске уније и допринети значајном убрзању примене спровођења тековина ЕУ у области управљања отпадом:

- Кредит од 150 милиона евра који је потписан са Европском банком за обнову и развој и Француском развојном агенцијом (*AFD*) биће искоришћен за изградњу регионалних центара за управљање отпадом у Сомбору, Новој Вароши и Новом Пазару, као и за додатну инфраструктуру за управљање отпадом у Пироту, Панчеву, Ужицу и сремско-мачванској области;
- У току је реализација пројекта Чиста Србија[64] (кредит дала Република Кина) за изградњу комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање чврстог отпада са буџетом од укупно 3.2 милијарде евра. Њиме ће се подржати изградња регионалне инфраструктуре за управљање отпадом у Краљеву, Нишу и Крагујевцу;
- Развојна банка *KfW* потписала је са Републиком Србијом уговоре о финансирању две регионалне депоније, у Крушевцу и Врању, у износима од укупно 33 милиона евра, од чега 10 милиона евра представља донацију.

Следеће интервенције, које покривају Област подршке водама кроз грантове и зајмове у области водопривреде, створиће синергију са подршком Европске уније и допринети значајном убрзању имплементације правних тековина ЕУ у области водопривреде:

- Пројекат Чиста Србија[65] (кредит дала Република Кина). Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање чврстог отпада са буџетом од укупно 3.2 милијарде евра је у току, и циљ му је да одговори на потребу за повећаном еколошком заштитом земљишта и вода;
- Европска инвестициона банка усмерава 12.7 милиона евра грантова за унапређење водоснабдевања, канализације и мреже унутрашњих пловних путева. Европска инвестициона банка је усмерила грант од 10 милиона евра за финансирање система водоснабдевања и канализације у српским општинама. Грант Европске инвестиционе банке је први који је у Србији потписан у оквиру Иницијативе за економску отпорност, и највећи је грант који је до сада додељен на Западном Балкану. Грант представља донацију осам земаља чланица Европске уније, каналисану кроз Иницијативу Европске инвестиционе банке за економску отпорност и Оквир за отпорност општинске инфраструктуре. Ово је део инвестиције од 80 милиона евра у водовод и канализацију Србије, финансиране из кредита од 40 милиона евра датог у мају 2019. године. Остатак инвестиције ће бити обезбеђен из државног и општинскоих буџета. Српски партнери из локалних општина допринеће пројекту израдом одговарајуће пројектне документације;
- Развојна банка Савета Европе ће програмским кредитом од 200 милиона евра[66] делимично финансирати делимичну санацију и спровођење приоритетних мера заштите квалитета воде и смањења губитака воде у око 60 општинских водовода широм Србије, као и изградњу неколико постројења за пречишћавање отпадних вода и са њима повезаних санитарних мрежа;
- Европска банка за обнову и развој разматра давање зајма до 13 милиона евра Јавном комуналном предузећу Београдски водовод и канализација (у даљем тексту: Предузеће или БВК) за финансирање реновирања Постројења за пречишћавање воде (ППВ) Језеро које представља део

[64] https://cistasrbija.rs/en/home-page/
[65] https://coebank.org/en/news-and-publications/news/serbia-ceb-approves-240-million-to-support-protection-of-the-environment/

главног београдског комплекса за пречишћавање воде „Макиш", који се састоји од ППВ Макиш 1, Макиш 2 и Језеро. Поред тога, Пројекат предвиђа изградњу објеката за сакупљање и третман отпадних и процесних вода и третман муља, који ће се финансирати из инвестиционог гранта Западнобалканског инвестиционог оквира у износу од 2.9 милиона евра.

Следеће интервенције, које обухватају кредите у области енергетске ефикасности зграда, створиће синергију са подршком Европске уније и допринети значајном убрзању спровођења правних тековина ЕУ у области енергетске ефикасности у зградама:

- **Обнова система даљинског грејања у Србији – фаза V** – реализована уз подршку Немачке развојне банке – *KfW*, са укупним буџетом од 32 милиона евра (са развојним кредитом од 30 милиона евра од *KfW*-а и два милиона евра донације Владе Савезне Републике Немачке преко *KfW*-а), за инвестиције у седам топлана које учествују у Пројекту (Београд, Бор, Јагодина, Лесковац, Неготин, Ниш и Сента). Пројекат је започео 2020. године и требало је да се оконча до краја 2024. године, али се процењује да ће рок за реализацију морати да се продужи за најмање годину дана. У мају 2023. године Пројекат је био у фази расписивања тендера за неке од радова. Финансиране активности обухватају санацију 23.4 км топловода, санацију 106 трафо станица, и санацију и изградњу котларница са укупним капацитетом од 155.3 мегавата;

- **Соларна енергија у системима даљинског грејања у Србији** – У припреми је наставак успешне сарадње Немачке и Србије. Дугогодишњи партнери - Република Србија, немачко Савезно министарство за привредну сарадњу и развој и Немачка развојна банка *KfW* - спремни су да Србију подрже у даљем развијању под-сектора даљинског грејања, као и у напорима које Министарство надлежно за енергетику улаже у повећање удела обновљивих извора енергије у укупној енергетској мешавини и процес декарбонизације у Србији. Увођење соларних извора енергије у системе даљинског грејања и изградња одговарајуће пратеће инфраструктуре идентификовани су као активности које би могле да допринесу постизању овог циља. За пружање подршке је одабрано пет општина у Србији (Београд, Ужице, Лесковац, Бор и Сента) и консултант управо завршава техничко-економску анализу;

- **Обновљиви извори енергије у системима даљинског грејања у Србији – фаза 1** – Европска банка за обнову и развој основала је Фонд за обновљиве изворе енергије у сектору даљинских енергетских система Западног Балкана, чији је основни циљ пружање подршке земљама Западног Балкана у њиховој транзицији ка зеленој економији. Фонд пружа подршку у препознавању потенцијала за примену обновљивих технологија у даљинском грејању, изради пројектно-техничке документације и инвестиционом финансирању. У циљу пружања техничке помоћи Србији у овим областима, Европска банка за обнову и развој је обезбедила донацију Швајцарске Конфедерације (Државни секретаријат за економске послове Швајцарске Конфедерације – *SECO*) у вредности од 8.5 милиона евра. Поред тога, део гранта од четири милиона евра који је Влада Аустрије обезбедила Западном Балкану преко Европске банке за обнову и развој усмерен је на Србију, а средства за техничку подршку и инвестиционе грантове доћи ће из Регионалног програма енергетске ефикасности који финансира Европска унија. Инвестиције ће се највећим делом финансирати кроз кредит који је Европска банка за обнову и развој одобрила Републици Србији за овај Програм, а чије ће право коришћења Република Србија потом пренети на топлане и/или јединице локалне самоуправе;

- **Програм обнове јавних објеката Канцеларије за управљање јавним улагањима** - Током протеклог периода, преко Канцеларије за управљање јавним улагањима обновљен је велики број јавних објеката, и то: основне школе, средње школе, вртићи, здравствени, културни и спортски објекти. Средства за реконструкцију обезбедили су Европска унија, Светска банка, Банка Савета Европе, Немачка развојна банка, Влада Норвешке, као и други донатори - Фондација Ана и Владе Дивац, Фондација Новак Ђоковић, Б92, као и француске фондације. Одабир објеката за обнову и унапређење енергетске ефикасности извршила је Радна група Владе Републике Србије на основу приоритета које су поднеле општине, а у сарадњи са Светском банком припремљен је и Оперативни приручник програма у коме се наводе све процедуре. **Програм енергетске ефикасности у јавним објектима у Србији** - Ова интервенција обезбеђује мере које финансира Европска унија, а које су одобрене и спроводе се у Републици Србији у оквиру Програма енергетске ефикасности у јавним зградама који је намењен одабраним школама, и Регионалног програма ефикасности за Западни Балкан (РЕЕП плус) који подржава државне субјекте, градове и општинска предузећа у унапређењу енергетске ефикасности у јавним зградама као што су школе, болнице или владине зграде: 80 јавних објеката у 20 војвођанских општина укључујући образовне, здравствене, спортске, културне и административне објекте, са циљем да се омогуће значајне уштеде у грејној и електричној енергији: реновирање четири зграде у Београду (Градска библиотека, изграђена 1922. године; Дом здравља студената изграђен 1923/24; Студентска

болница изграђена почетком 20. века и Завод за хитну медицинску помоћ града Београда изграђен 1957. године)[67].

- **Пројекат енергетске ефикасности и управљања енергијом у општинама** - Пројекат енергетске ефикасности и управљања енергијом у општинама у Србији реализује се од 2017. године уз подршку Швајцарске Конфедерације (*SECO*). са Министарством енергетике као националним партнером. Пројекат има за циљ постизање свеобухватног управљања енергијом на локалном нивоу кроз увођење сертификата *European Energy Award*, и унапређење енергетске ефикасности јавних зграда у општинама Крушевац. Ужице. Параћин и Врбас. Пројекат обухвата санацију 17 јавних објеката. од којих су 11 основне школе а шест вртићи.

- **Развој тржишта биомасе у Републици Србији (Компонента 1)** – Циљ Програма је коришћење обновљивих извора енергије у одабраним топланама у Републици Србији за производњу топлотне енергије или комбиновану производњу топлотне и електричне енергије. како би се омогућио прелазак са фосилних горива на коришћење биомасе и геотермалних извора енергије. Топлане које пређу на коришћење биомасе требало би да смање емисију $ЦО_2$ за најмање 70%. Средства за прву фазу Програма обезбеђена су из кредита Немачке развојне банке *KfW*. у износу од 20 милиона евра и по субвенционисаној каматној стопи. Поред тога. Програм се финансира и донацијама Швајцарске Конфедерације у износу од пет милиона евра. и Савезне Републике Немачке у износу од два милиона евра. Инвестиција у топлане на биомасу износи 23.1 милион евра. док су преостала средства намењена за консултантске услуге. рад и надзор. Већ раде три топлане - у Прибоју. Малом Зворнику и Новом Пазару. док ће још једна. у Мајданпеку. бити завршена 2024. године.

- **Енергетска ефикасност у јавним зградама и обновљиви извори енергије у сектору даљинског грејања („Озелењавање јавног сектора“)** - У оквиру овог пројекта биће обновљена Војномедицинска академија (ВМА) у Београду. Планове за потребе припреме обнове болнице ВМА урадили су стручњаци које је ангажовао *KfW*. Пројекат је конкурисао за техничку подршку фонда Западнобалканског инвестиционог оквира. На састанку Европске комисије за фонд Западнобалканског инвестиционог оквира одржаном у априлу 2020. године. званично је потврђен грант у износу од пет милиона евра за техничку подршку овог пројекта. Пројекат је још у фази припреме.

- **Унапређење система за управљање енергијом у циљу повећања улагања у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији** – Циљ пројекта је даљи развој система за управљање енергијом. посебно везано за енергетске инспекције и систем обуке енергетских саветника. и као подршка спровођењу Закона о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије. Пројекат финансира Глобални фонд за животну средину. у износу од 1.45 милиона америчких долара;

- **Енергетска ефикасност у зградама централне владе** - Пројекат обухвата унапређење енергетске ефикасности у 28 од укупно 56 зграда централне владе. У ових 28 објеката биће спроведена енергетска обнова путем реконструкције топлотног омотача (замена столарије и постављање изолације). реконструкције система грејања и постављања енергетски ефикасне унутрашње расвете. чиме ће се постићи уштеда енергије од приближно 30%. Реализација пројекта допринеће испуњавању обавеза према Енергетској заједници. Укупна вредност пројекта се процењењује на 46.75 милиона евра а радови на 42.5 милиона евра. с тим да ће стварна цена бити утврђена у фази припреме пројекта. За реализацију пројекта обезбеђена су кредитна средства у износу од 40 милиона евра од Развојне банке Савета Европе и из грантова од 1.02 милиона евра са Словачког рачуна за инклузивни раст и Шпанског рачуна за социјалну кохезију.

- **Енергетска обнова стамбених зграда прикључених на системе даљинског грејања - Јавни *ESCO* пројекат** - Пројекат ће се финансирати из кредита Европске банке за обнову и развој и омогућиће повећање енергетске ефикасности у зградама које су прикључене на системе даљинског грејања. са посебним фокусом на стамбене зграде. Пројекат би требало да омогући услове за прелазак на наплату по потрошњи у оним градовима и системима даљинског грејања који грејање и даље наплаћују паушално. Приличан део пројекта финансираће се из уштеда остварених енергетском санацијом зграда и преласком на наплату према потрошњи. Европска банка за обнову и развој. заједно са Градом Шапцем и шабачком топланом. реализује пројекат заснован на концепту „Јавни *ESCO*“. којим је предвиђена енергетска санација 40 објеката. Зајам Европске банке за обнову и развој у износу од 50 милиона евра за прву фазу пројекта укључен је у буџет Републике Србије за 2023. годину. а потписивање финансијских споразума очекује се у другој

[67] https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-ENE-004.

половини године. Европска банка за обнову и развој планира да обезбеди грант средства од Регионалног програма енергетске ефикасности у виду инвестиционог гранта до 20% вредности инвестиције. као и техничку помоћ за реализацију Пројекта. Очекивани износ грантова био би пропорционалан укупној инвестицији.

Поред тога. биће обезбеђена координација између овог Оперативног програма и релевантних Интеррег програма 2021-2027 (Румунија-Србија. Бугарска-Србија. Мађарска-Србија. Хрватска-Србија. ИПА Адрион. *URBACT* и Интеррег Европа). као и - путем процеса уградње - са макро-регионалном стратегијом Европске уније за Дунавски регион и макро-регионалном стратегијом Европске уније за Јадранско-јонски регион.

4.2 Опис програма

4.2.1. Логика интервенције

Резултати	**Ланац резултата**	**Показатељи**	**Претпоставке**
Општи циљ ове радње	Промовисање зелене агенде јачањем заштите животне средине. чиме се доприноси ублажавању климатских промена. повећавају отпорност и прилагођавање на климатске промене. и убрзава прелазак на друштвено одговорну и инклузивну. нискоугљеничну. плаву и циркуларну економију.	Комбиновани показатељ усклађивања са правним тековинама Европске уније у поглављу 27 - (Управљање отпадом и водама) Комбиновани показатељ усклађивања са правним тековинама Уније у поглављу 15 - (Енергетска ефикасност и квалитет ваздуха)	/
Конкретни циљеви (Исходи) **1. Област подршке: прављање отпадом и водама**	1. Унапређење интегрисаног и одрживог система за управљање отпадом у складу са националним захтевима и правним тековинама Ебропске уније у области животне средине.	Број људи који имају користи од регионалне инфраструктуре за управљање отпадом која је усклађена са ЕУ и изграђена уз подршку инвестиција. разврстаних. по потреби. према полу и старости. Број људи који имају користи од рециклирања грађевинског отпада и отпада од рушења које је усклађено са ЕУ и спроводи се уз подршку инвестиција. а који су разврстани. по потреби. према полу и старости.	• Континуирана политичка подршка усклађивању са правним тековинама Европске уније о отпаду. • Институције на свим нивоима су спремне да сарађују у осмишљавању радњи за имплементацију интегрисаног система управљања отпадом. • Национална средства су доступна за суфинансирање инвестиција и обезбеђивање управљања отпадом које је неопходно за добијање средстава из фондова Европске уније. Неопходни национални финансијски и административни ресурси се делотворно и ефикасно мобилишу. • Влада је у потпуности посвећена изради студија изводљивости и

			пројеката за успостављање инфраструктуре за управљање отпадом на регионалном нивоу. • Главне државне и локалне власти посвећују довољно времена и запослених, на свим нивоима, учешћу у успостављању интегрисаног система за управљање отпадом. • Локалне самоуправе у регионима су посвећене сарадњи и са успехом учествују у управљању отпадом на регионалном нивоу. Обезбеђена је пуна подршка руководства јединица локалне самоуправе и укључених органа ефикасној реализацији пројекта. • Национални и локални органи власти су посвећени учешћу у обуци и изградњи капацитета.
	2. Унапређење управљања водама у Србији интеграцијом мера за ублажавање и прилагођавање у складу са националним стандардима и правним тековинама Европске уније у области животне средине.	Капацитет постројења за пречишћавање отпадних вода способних за терцијарни третман у одабраној агломерацији. Становништво које ће имати користи од увођења мера везаних за неприходовне воде и од (ре)конструкције водоводних цеви.	• Влада је у потпуности посвећена имплементацији инвестиција у водну инфраструктуру. • Националне, регионалне и локалне власти задужене за управљање водама су посвећене учешћу у обуци и изградњи капацитета.
Конкретни циљеви (Исходи) 2. Област подршке: Квалитет ваздуха и енергетска ефикасност	3. Смањење загађења ваздуха (и емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште) обновом старих зграда, чиме се повећава њихова енергетска ефикасност, као и унапређење енергетске ефикасности у системима за грејање и хлађење и другим производима који се тичу енергије.	Смањење CO_2, НОх и *PM* у општинским зградама обновљеним кроз подршку ИПА III. Подршком ИПА III је избегнута емисија гасова који изазивају ефекат стаклене баште.	• Влада је у потпуности посвећена спровођењу Стратегије за обнову зграда. • Влада је у потпуности посвећена циљевима смањења емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште. • Влада је у потпуности посвећена циљевима који су у вези са загађењем ваздуха.
Конкретни циљеви (Исходи) 3. Област подршке:	4. Ојачати административне капацитете неопходне за успешно постизање циљева Оперативног програма, пружањем свеобухватне	Проценат средстава исплаћених из Оперативног програма.	• Континуирана подршка Владе процесу европских интеграција. • Национални одбор за инвестиције је

Остале врсте подршке	подршке телима и партнерима Оперативног програма уз истовремено јачање капацитета институција за спровођење и примену правних тековина Европске уније.		идентификовао пројектне планове (*project pipelines*). • Ресорна министарства су посвећена припреми имплементационих докумената (*OIS*, тендерска досијеа. итд.). • Спремност локалних органа власти да имплементацији инфраструктурних пројеката посвете запослене и ресурсе. • Ресорна министарства су посвећена спровођењу Агенде ЕУ у својим секторима.
Исходи везани за Конкретан циљ бр. 1	1.1. Инфраструктура за управљање отпадом је унапређена у одабраним регионима.	Количина чврстог отпада који је на извору издвојен за рециклажу. у односу на укупни отпад генерисан у одабраним регионима. годишње. Количина рециклираног/поново искоришћеног грађевинског отпада и отпада од рушења. у односу на укупни отпад генерисан у свим регионима. годишње.	*Претпоставке о резултатима су детаљно обрађене у одељку 4.2.2*
	1.2. Ојачани су институционални капацитети за управљање отпадом на свим нивоима.	Број појединаца из кључних националних и локалних органа власти који су обучени за управљање отпадом. разврстано по полу.	
Исходи везани за Конкретан циљ бр. 2	2.1. Инфраструктура за управљање водама је унапређена у одабраним јединицама локалне самоуправе.	Дужина нових или обновљених цеви за јавну мрежу за сакупљање отпадних вода у одабраној агломерацији. Дужина нових или обновљених цеви за дистрибутивне системе јавних вода у одабраној општини.	
	2.2. Унапређено је делотворно планирање и управљање финансијским и људским ресурсима који су доступни за управљање водама.	Број запослених у институцијама надлежним за водопривреду. разврстано по полу. Ерозиона мапа Републике Србије је	

		израђена и у складу је са захтевима Европске уније.	
Исходи везани за Конкретан циљ бр. 3	3.1. Обнова зграда са најлошијим карактеристикама до нивоа највише могуће енергетске класе. уз оптималан ниво трошкова.	Нето површина јавних и стамбених зграда са унапређеним енергетским карактеристикама.	
	3.2 Системи за грејање/хлађење и други производи повезани са енергијом у зградама замењени су онима који су ефикаснији и мање загађују.	Системи који су ефикаснији и мање загађују инсталирани су уз подршку Европске уније.	
	3.3 Унапређени су капацитети за спровођење јавних политика и улагања у енергетску ефикасност. квалитет ваздуха и еко-дизајн.	Број запослених у институцијама задуженим за енергетску ефикасност. квалитет ваздуха и еко-дизајн. разврстано по полу.	
Исходи везани за Конкретан циљ бр. 4	4.1 Подржана је припрема финансијски одрживих пројеката за финансирање.	Број инфраструктурних пројеката из Јединственог пројектног плана (*Single Project Pipeline*) који су припремљени и спремни за тендер.	
	4.2 Ојачани су административни капацитети за управљање Оперативним програмом.	Запослени у националним институцијама. партнери и корисници који су подржани кроз обуку и друге облике изградње капацитета (разврстано по полу). Број систематизованих радних места са повећаним платама (разврстано по полу).	
	4.3 Унапређени су административни капацитети за спровођење и примену правних тековина Европске уније.	Број институција чији је капацитет ојачан и које директно олакшавају изгледе за будућу јавну потрошњу/улагања.	

Управљање отпадом и водама

Интервенција у оквиру области подршке 'Управљање отпадом и водама' допринеће промовисању зелене агенде јачањем заштите животне средине. што доприноси ублажавању климатских промена. повећању

отпорности на ту врсту промена и убрзаном успостављању циркуларне економије путем улагања у систем управљања комуналним отпадом кроз повећану стопу рециклаже. смањено одлагање биоразградивог отпада на депонијама и смањено одлагање отпада на нехигијенским депонијама. као и повећањем стопе прикупљања. поновне употребе и рециклаже посебних токова отпада. уз улагања у водну инфраструктуру и јачање националних и локалних капацитета за ефикасно планирање и управљање финансијским и људским ресурсима. Ови конкретни циљеви могу да се постигну само обезбеђивањем националних средстава за суфинансирање инвестиција. посвећеношћу Владе да спроведе студије изводљивости и израдом пројеката за успостављање инфраструктуре за управљање отпадом на регионалном нивоу. као и ангажовањем општина у регионима. посвећених сарадњи и успешном учешћу у управљању отпадом на регионалном нивоу. и администрацијом на националном и локалном нивоу која је посвећена томе да учествује у обукама и изградњи капацитета. Надаље. континуирана политичка подршка усклађивању са правним тековинама Европске уније о водама и посвећеност наставку реформе сектора водопривреде и повећању конкурентности сектора животне средине и климатских промена најважније су претпоставке за имплементацију овог Оперативног плана и успостављање одрживог и интегрисаног управљања водама.

Квалитет ваздуха и енергетска ефикасност

Интервенција у оквиру области подршке 'Квалитет ваздуха и енергетска ефикасност' допринеће промовисању зелене агенде јачањем заштите животне средине. ублажавању климатских промена и отпорности на ту врсту промена кроз смањење емисија гасова који изазивају ефекат стаклене баште. бољом политиком и мерама за улагања у енергетску ефикасност зграда и убрзаним успостављањем циркуларне економије. Све то ће допринети мањој потрошњи енергије у зградама и замени неефикасних система грејања/хлађења и других енергетских производа у зградама онима који су ефикаснији. Такође. замена котлова на фосилна горива обновљивим изворима енергије или повезивање на системе даљинског грејања ће показати опредељеност Владе за спровођење Стратегије обнове. постизање циљева везаних за смањење емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште и за загађење ваздуха. који су постављени у релевантним планским документима.

Остале врсте подршке

Интервенција у оквиру области подршке 'Остале врсте подршке' ће допринети промовисању зелене агенде јачањем заштите животне средине. доприносом ублажавању климатских промена. повећању отпорности на ту врсту промена и убрзаном успостављању циркуларне економије кроз адекватне административне капацитете који подржавају постизање циљева Оперативног програма. што ће довести до повећања капацитета за апсорпцију средстава инструмента ИПА III. али само ако је Влада посвећена процесу европских интеграција. ако Републичка комисија за капитална улагања утврди пројектне планове (*project pipelines*) и ако су ресорна министарства посвећена припреми имплементационих докумената (*OIS*. тендерски досије. итд.).

4.2.2. Детаљан опис свих области подршке

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Под-област подршке: Отпад

Образложење:

Програм управљања отпадом предвиђа поступни приступ у успостављању неопходне инфраструктуре у 26 региона. уз наглашавање смањења отпада који одлази на депоније путем сепарације. поновне употребе и рециклаже. Даљи развој интегрисаног управљања отпадом допринеће квалитету животне средине и стандарду живота у Србији. Захтева успостављање ефикасног и одрживог система управљања отпадом и адекватние капацитете за управљање великим инфраструктурним пројектима у овој области. Успостављање регионалних система управљања отпадом и даље је приоритет Владе Србије. као што је назначено у Програму управљања отпадом за период 2022-2031 који наводи одвојено сакупљање на извору. мрежу рециклажних дворишта и трансфер-станица. секундарно одвајање рециклажних производа са одговарајућим погонима за секундарно одвајање. мале погоне за компостирање (на нивоу општине). и кућно компостирање (у руралним подручјима). као и друга постројења за третман и регионалне санитарне депоније.

Инвестиционим активностима решавају се утврђене слабости. односно недовољно примењен интегрисани систем управљања отпадом. ограничено одвајање отпада и недостатак инфраструктуре за третман отпада. Активности ће се фокусирати на промовисање ефикасног и унапређеног интегрисаног система управљања отпадом који је у складу са политиком и принципима Европске уније. Како се указује на недостатак улагања у управљање отпадом за одређене пројекте који су у току у регионима Београда и Новог Сада. интервенције ће се усресредити и на суфинансирање завршетка инфраструктуре за управљање отпадом и

оптимизацију прикупљања отпада свим средствима, како би се смањила количина отпада који се депонује. Одрживо управљање отпадом биће подржано кроз улагања у додатне капацитете за рециклажу и поновну употребу отпада, који ће допринети постизању циљева рециклаже у оквиру Програма управљања отпадом. Спровешће се активности које се односе на изградњу капацитета и улагања. Град Београд је у процесу израде техничке документације за успостављање потпуно усклађеног и интегрисаног система за сакупљање, сепарацију, транспорт и рециклажу отпада за 14 општина, док три општине припадају Калинићкој области управљања отпадом. Студија изводљивости је у изради, као и идејни пројекти за сваки објекат који је у Студији изводљивости идентификован као део Пројекта приоритетног улагања. Ово ће оквирно укључити девет или више објеката који ће се финансирати (трансфер-станице, локације за грађанско одлагање рециклираних производа, објекти за опоравак материјала, објекат за третман отпада од градње и рушења, објекат за третман кабастог отпада, објекат за третман биоразградивог отпада, објекат за третман зеленог отпада, итд.), али ће њихов коначан број бити утврђен у одобреном Споразуму о финансирању. Изграђено је и у пробном је раду постројење за претварање отпада у енергију капацитета 340.000 т/год. Нова санитарна депонија је 2021. године почела је да прима комунални отпад. Регионални центар за управљање отпадом Нови Сад, који обухвата осам општина, добиће подршку из инструмента ИПА 2021 да уведе инфраструктуру за управљање отпадом у складу са стандардима Европске уније, али недостају средства за опрему за одвојено сакупљање и третман отпада.

Поред регионалних санитарних депонија, постоји више од 136 општинских депонија које нису у складу са еколошким стандардима а прихватају комунални отпад који се организовано прикупља. Када се изгради регионална санитарна депонија, биће неопходно да се локалне неусаглашене депоније затворе и санирају. Поред тога, неформални сектор деценијама прикупља квалитетан амбалажни отпад. Према неким проценама, неформалним сакупљањем отпада у Републици Србији бави се 30.000 до 50.000 индивидуалних сакупљача, углавном припадника ромске популације, који своју делатност обављају у оквиру сиве економије.

Грађевински отпад и отпад од рушења представљају један од приоритетних токова отпада. Постојећи подаци о годишњој количини овог отпада нису поуздани. Према подацима Републичког завода за статистику, током 2020. године у Србији је произведено 729.000 тона овог отпада. Међутим, ако се изврши поређење са количинама грађевинског отпада и отпада од рушења генерисаног у земљама Европске уније, потенцијална количина од 1.6 милиона тона делује као вероватнија процена. Циљ Програма управљања отпадом 2022-2031 је повећање стопе рециклаже/поновног коришћења неопасног грађевинског отпада и отпада од рушења на 40% до 2029. године и на 70% у 2034. години. Циљ ће се постићи изградњом објеката за третман отпада у свим регионима управљања отпадом. Одговарајуће локације треба да обезбеде локалне самоуправе. У Београду је недавно отворено само једно постројење за грађевински отпад и отпад од рушења, у Винчи, са капацитетом од 200.000 т/год. Највећи део отпада од изградње и рушења се одлаже, или се најчешће одлаже на општинске несанитарне депоније, заједно са комуналним отпадом.

Поред изградње инфраструктуре за управљање отпадом, ефикасно и добро функционисање и управљање овом врстом инфраструктуре захтева и адекватне капацитете у субјектима који су одговорни за пружање услуга, односно у јавним комуналним предузећима. Свим институцијама-корисницама биће пружена институционална подршка која је осмишљена тако да корист од инвестиције буде одржива. Институционално јачање ће бити усмерено на Министарство, као и на службенике општинске администрације. Ова радња ће се обезбедити кроз уговоре о пружању услуга (укључујући надзор над радовима, као и пружање услуга изградње капацитета, укључујући помоћ у јавним набавкама и савете по потреби) или уговоре о твинингу. Усвајање мера за унапређење отпорности на утицај климатских промена биће услов који треба узети у обзир када је реч о осмишљавању и спровођењу свих инвестиционих активности. Стога би требало обезбедити повећање капацитета институција, како на централном тако и на локалном нивоу.

Важеће законодавство ЕУ: Радња ће допринети спровођењу следећих аката:

- Директиве 2008/98/ЕК измењене и допуњене Директивом 2018/851 – Оквирна директива о отпаду;
- Директиве 1999/31/ЕК о депонијама отпада;
- Директиве 2012/19/ЕУ о дотрајалој електричној и електронској опреми, измењене и допуњене Директивом 2018/849/ЕУ;
- Директиве 2006/66/ЕК о батеријама и акумулаторима и дотрајалим батеријама и акумулаторима, измењене и допуњене Директивом 2018/849/ЕУ (Директива о дотрајалим батеријама и акумулаторима);
- Директиве 94/62/ЕК о амбалажи и амбалажном отпаду, измењене и допуњене Директивом 2018/852.

Исход 1 (Конкретни циљ 1): конкретни циљ области подршке 'Отпад' је да допринесе интегрисаном и одрживом систему управљања отпадом у складу са националним захтевима и правним тековинама Европске уније из области животне средине.

Врсте резултата (*outputs*):

Резултат 1.1 – Унапређена је инфраструктура за управљање отпадом у одабраним регионима

Радња ће подржати имплементацију модела за интегрисано управљање комуналним отпадом у регионима отпада, пратећи регионални приступ и одабране опције, као што је то наведено у студијама изводљивости. Ова активност ће послужити и као пример осталим општинама како да крену у правцу циркуларне економије. Наставиће се са презентирањем знања (*know-how*) и најбоље праксе која се користи у земљама Европске уније. Интегрисани системи управљања отпадом у регионима отпада ће се даље развијати кроз улагања у опрему за примарно (зелени и рециклажни отпад) и секундарно одвајање, комунално компостирање и третман другог биоразградивог отпада, трансфер-станице и рециклажна дворишта. Циљ ових инвестиција је да се повећа стопа рециклаже, смањи одлагање биоразградивог отпада на депонијама, смањи одлагање отпада на нехигијенским депонијама, и да се фокус са перспективе одлагања отпада премести на перспективу рециклаже, при чему се отпад посматра као материјал који треба поново увести у производни циклус. Зелени отпад ће се користити за производњу компоста. У два региона управљања отпадом (Београд и Нови Сад) биће спроведене јавне кампање за подизање свести. Активности које се односе на рециклажу ће следити принцип циркуларне економије који може да створи економске прилике за жене и Роме када је реч о рециклажи и управљању отпадом, док ће истовремено помоћи у суочавању са ризицима неформалног сакупљања отпада и ручног рециклирања.

Уз то, биће обезбеђена инвестициона подршка за повећање стопе сакупљања, поновне употребе и рециклаже посебних токова отпада, укључујући улагања у постројења у регионима управљања отпадом, како би се постигли циљеви управљања отпадом од изградње и рушења. Потребно је да у сваком региону управљања отпадом постоји инфраструктура за обраду те врсте отпада, или мобилно постројење за његов третман.

Резултат 1.2 – Институционални капацитети за управљање отпадом су ојачани на свим нивоима

Радња ће бити усмерена на јачање капацитета органа за управљање отпадом на централном и локалном нивоу, и обезбедиће им алатке за имплементацију, праћење и спровођење система управљања отпадом. Обезбедиће се повећани технички и административни капацитети институција на централном и локалном нивоу.

Постоји потреба за подршком у припреми и реализацији инвестиционих пројеката у сектору отпада, посебно због недостатка капацитета на локалном и централном нивоу. Активности могу да обухвате техничку помоћ за подршку јединицама локалне самоуправе и њиховим комуналним предузећима у управљању новом инфраструктуром, инвестиције у смислу радова и снабдевања, надзора, итд. Подржаће се пројектовање инфраструктуре како би се кренуло ка већем степену рециклаже и поновне употребе, стварању зелених радних места, а све уз смањење притиска на животну средину и климу. Обухвата завршетак пројектовања, тендерску документацију и набавку регионалних постројења за третман отпада.

Радња ће се фокусирати и на развој неопходних капацитета, унапређење законодавства и институционалне организације релевантних органа како би се обезбедили одрживи и функционални системи управљања. Такође, спровођење ове мере допринеће обезбеђивању стабилног система финансирања кроз успостављање модела за финансирање великих инфраструктурних пројеката, као и оперативног модела за реализацију великих инвестиционих пројеката. Стога ће подршка пружена кроз ову радње обухватити подршку регионалним компанијама за управљање отпадом и јавним комуналним предузећима, у циљу повећања њихове ефикасности и унапређења квалитета пружених услуга. Поред тога, подршка ће бити пружена и у унапређењу оперативних модела регионалних центара за управљање отпадом, усклађивању са пакетом циркуларне економије, унапређењу праћења и извештавања у области управљања отпадом, као и даљем развоју информационог система, увођењу економских мера у циљу смањења депоновања и промовисања смањења и рециклаже отпада, унапређења постојећег система прикупљања података, и едукације и подизања свести о систему контроле и спровођења ради имплементације и промовисања преласка на циркуларну економију.

Табела 8: Показатељи утицаја, исхода и резултата (укључујући полазне основе и циљеве):

Резултати	Показатељ	Мерна јединица	Полазна основа	Циљ
Утицај: Промовисање зелене агенде јачањем заштите животне средине, доприносом ублажавању климатских промена, повећавањем отпорности и прилагођавањем на климатске промене и убрзавањем преласка на друштвено одговорну и инклузивну, нискоугљеничну, плаву и циркуларну економију.	Комбиновани показатељ усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 27 (Управљање отпадом и водама). Комбиновани показатељ усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 15 (Енергетска ефикасност и квалитет ваздуха).	Степен усклађености са правним тековинама Европске уније.	Делимично усклађено (2023. година)	Потпуно усклађено (2032. година)
Исход 1: Унапредити интегрисани и одрживи систем управљања отпадом у складу са националним захтевима и правним тековинама Европске уније у области животне средине.	Број људи који имају користи од регионалне инфраструктуре за управљање отпадом која је усклађена са ЕУ и изграђена уз подршку инвестиција, разврстаних, по потреби, према полу и старости.	Број људи који имају користи	0.5 милиона (2023. година)	1.9 милиона* (2032. година)
	Број људи који имају користи од рециклирања грађевинског отпада и отпада од рушења које је усклађено са ЕУ и спроводи се уз подршку инвестиција, разврстаних, по потреби, према полу и старости.	Број људи који имају користи	1 милион (2023. година)	3 милиона* (2032. година)
Резултат 1.1 Инфраструктура за управљање отпадом је унапређена у одабраним регионима.	Количина чврстог отпада одвојена, на извору за рециклажу, из укупног отпада насталог у одабраним регионима.	Тоне чврстог отпада су одвојене од укупно насталог отпада.	4% 25.000т од 830.000т (2023. година)	20%* 181.000т од 905.000т** (2032. година)
	Количина рециклираног/опорављеног грађевинског отпада и отпада од рушења, од свег укупног отпада генерисаног у свим регионима	Тоне чврстог отпада од изградње и рушења су одвојене од укупно генерисаног отпада.	4% 40.000 т од 1.000.000 т (2023. година)	40 %* 480.000т од 1.200.000 т (2032. година)

Резултати	Показатељ	Мерна јединица	Полазна основа	Циљ
Резултат 1.2 Институционални капацитети за управљање отпадом су ојачани на свим нивоима.	Број појединаца из кључних националних и локалних власти који су обучени о управљању отпадом, разврстани по полу	Број обучених појединаца	0 (2023. година)	220** (2032. година)

Извори за вршење провере су следећи:

**Извештај Министарства за заштиту животне средине о спровођењу Акционог плана Програма управљања отпадом 2022-2031, Годишњи извештај Агенције за заштиту животне средине о стању животне средине, Годишњи извештај Републичког завода за статистику*

***Завршни извештај Пројекта*

Врсте активности

Оквирна листа врста активности које би могле да буду подржане укључује, али се не ограничава на следеће:

Радња ће допринети постизању **Резултата 1.1 и 1.2 (у вези са Исходом 1),** са радовима који ће обухватити следеће:

- изградњу компоненти регионалног система управљања отпадом (нпр. трансфер-станице, локације за грађанско одлагање рециклираних производа / рециклажна дворишта, постројења за опоравак материјала, постројења за третман отпада од изградње и рушења, постројења за третман кабастог отпада, постројења за третман биоразградивог отпада, постројења за третман зеленог отпада, итд.).

Резултати 1.1 и 1.2 (у вези са Исходом 1) ће обухватити **набавку** опреме која је неопходна за управљање отпадом:

- увођење кућног компостирања и одвојеног прикупљања рециклажног и „зеленог" отпада (набавка кућних компостера, кеса, канти и возила итд.).
- неопходна опрема за одвојено сакупљање отпада на извору (контејнери и канте за одвојено сакупљање отпада, возила и сл.).
- неопходна опрема за погон за компостирање зеленог отпада.
- адекватна опрема за третман грађевинског отпада и отпада од рушења.

Радња ће постизању резултата 1.1 и 1.2 (у вези са Исходом 1) допринети активностима техничке помоћи, које ће обухватити следеће:

- подршка у припреми и управљању инвестиционим пројектима.
- надзор/надзорни инжењеринг.
- техничка помоћ у припреми регионалних и локалних планова управљања отпадом.
- израда економских инструмената.
- припрема упутстава и планова за управљање посебним токовима отпада.
- изградња капацитета за крајње примаоце, за пројектовање и рад система управљања отпадом, као и сва неопходна помоћ на терену везана за имплементацију програма Европске уније.
- унапређење праћења и извештавања о управљању отпадом на свим нивоима, укључујући Агенцију за заштиту животне средине, и даљи развој информационог система.
- планови/пројекти за ангажовање неформалних сакупљача отпада, углавном припадника ромске популације.
- родно одговорна свест јавности, иницијативе за инклузивно образовање и друга средства комуникације, укључујући помоћ у јавним набавкама и савете по потреби.
- техничке припремне студије, студије изводљивости, анализа трошкова и користи, процена утицаја на животну средину, социо-економска анализа, пројектовање, техничке спецификације и тендерски досијеи, планови за враћање могућности зарађивања за живот, итд.

Начини испоруке:

Ове активности ће се реализовати кроз уговоре о пружању услуга, твининг, набавци и радовима.

- уговори о пружању услуга везаних за техничку помоћ и изградњу капацитета.
- уговори о извођењу радова на пројектима за улагање у инфраструктуру за управљање отпадом.
- уговори о набавци опреме за регионална предузећа за управљање отпадом и јавна комунална предузећа.
- уговор(и) о твининг.

Крајњи примаоци и циљне групе:

- Министарство заштите животне средине - Посредничко тело за управљање политикама. Одељење за отпад.
- Релевантне јединице локалне самоуправе и јавна комунална предузећа. остали релевантни партнери.

Услови:

- пројектна документација. као нпр. студија изводљивости. укључујући анализу трошкова и користи. процена утицаја на животну средину. идејни пројекат. пројекат за грађевинску дозволу и пројекат за извођење радова. припремљена је у складу са националним и ЕУ захтевима:
- доступно је суфинансирање из државног буџета:
- спремност (зрелост) пројеката за имплементацију:
- нема битнијег повећања цена (нпр.: инфлације) или економске кризе која би утицала на садашње и будуће инвестиције;
- капацитети на националном нивоу неопходни за несметано управљање набавкама и реализацијом:
- неопходна средства крајњих корисника за правилно функционисање еколошке инфраструктуре;
- неометано усвајање закона/прописа. ако је то неопходно. на националном и локалном нивоу:
- запослени (технички и управљачки ниво) остају на својим радним местима и након престанка активности. и у сзању су да допринесу релевантном накнадном раду кроз вештине и информације које су стекли током спровођења активности;
- спремност и активно учешће повезаних заинтересованих актера у студијама које су део активности:
- задовољавајући ниво приступа неопходним подацима;
- раде квалитетни запослени. који су у стању да допринесу релевантним активностима кроз вештине и информације које су стекли током спровођења активности.

Непоштовање горе наведених услова може да доведе до повраћаја средстава из оквира овог Оперативног плана и/или до другачије расподеле будућих средстава.

Под-област подршке: Вода

Образложење:

Концепт водопривреде заснива се. пре свега. на природним карактеристикама територије Републике Србије. постојећем стању вода и водопривреде. неопходности задовољавања потреба за водом. потреби да се воде заштите од загађивања и на одбрани од штетног дејства воде. Усвојени концепт заснива се на приоритетном решавању кључних проблема у сектору водопривреде. усклађеном са дугорочним стратешким циљевима свих области водопривредне делатности. а то је постизање и одржавање доброг статуса водних тела која чине површинске и подземне воде ради заштите здравља људи. очувања воде и задовољавања потреба оних који је користе.

С обзиром на то да највећи део територије Републике Србије припада сливу Дунава (Црноморски басен). који је проглашен за осетљиво подручје. Србија ће након уласка у Европску унију бити у обавези да обезбеди степен третмана комуналних отпадних вода који се примењује на ова подручја (уклањање нутријената. терцијарни третман). Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода и (ре)конструкција канализационе мреже једна је од најважнијих активности за постизање доброг стања водних тела. која чине површинске и подземне воде. Спречавање неконтролисаног испуштања као и сакупљање и пречишћавање отпадних вода ће у битној мери побољшати квалитет воде. У оквиру овог Оперативног програма улагања у инфраструктуру за отпадне воде биће подржана на основу напретка у припреми и зрелости (степена припремљености) техничке документације. Због потребе за решавањем проблема управљања муљем у Србији. припремљени су Извештаји о процени за потребе изградње инфраструктуре за третман канализационог муља за пет недавно изграђених постројења за пречишћавање отпадних вода које суфинансира Европска унија.

У циљу повећања покривености јавним водоводним системима са садашњих 85% на 93% до 2034. године. потребно је довршити постојећу мрежу за јавно водоснабдевање у насељима. са проширењем на приградска подручја. и изградити водоводну мрежу и другу неопходну инфраструктуру у насељима која

немају јавни водовод. Кључни проблем је недовољна количина воде за пиће. која је најизраженија у сушним периодима. Ово је сложено питање које није лако решити јер је потребно ускладити нејасне надлежности. позабавити се великим губицима у дистрибутивним мрежама. обезбедити поузданост водоснабдевања (у смислу благовремености. квантитета и квалитета). и узети у обзир утицај климатских промена и расположива финансијска средства неопходна за реализацију.

За потребе израде ерозионе мапе Републике Србије потребно је прикупити релевантне податке о стању ерозионих процеса. обиму и интензитету водне ерозије у сливовима и. сходно томе. утврдити критеријуме за дефинисање ерозионих подручја. Када критеријуми ерозионих подручја буду дефинисани. треба утврдити њихове границе и. у складу са захтевима животне средине и Планом управљања речним сливовима. добити основу за дефинисање услова за коришћење. и неопходне мере и радове за сваки водни округ.

Поред тога. потребно је даље јачање капацитета и административне подршке Министарству надлежном за водопривреду и ЈВП „Србијаводе" и „Воде Војводине" како би се обезбедила исправна примена Оперативног програма и испуниле се стратешке и планске обавезе и захтеви. Интегрисана водопривреда тражи законодавни оквир. институционална и организациона решења. са довољним бројем компетентних и стручних кадрова. одговарајући систем финансирања са дефинисаним изворима средстава и могућом динамиком њиховог обезбеђивања. и успостављање равнотеже на централном и локалном нивоу управљања водама. Оперативним програмом је предвиђена подршка у припреми и ревизији стратешких планских докумената. као и у припреми техничке документације и студија изводљивости.

Важеће законодавство Европске уније

Област подршке 'Вода' доприноси спровођењу следећих аката Европске уније који се односе на воду:

- Директиве о третману градских отпадних вода (91/271/ЕЕЗ).
- Директиве о канализационом муљу (86/278/ЕЕЗ).
- Оквирне директиве о водама (2000/60/ЕК).
- Директиве о води за пиће (98/83/ЕК). измењене и допуњене Директивом 2020/2184/ЕУ о квалитету воде намењене за људску употребу.
- Директиве о води за купање (76/160/ ЕЕЗ).
- Директиве о процени и управљању ризицима од поплава (2007/60/ЕК).
- Директиве о стандардима квалитета животне средине у области политике вода (2008/105/ЕК).
- Директиве о заштити подземних вода од загађења и пропадања (2006/118/ЕК)
- Директиве којом се утврђују техничке спецификације за хемијску анализу и праћење стања вода (2009/90/ЕК). и
- Директиве којом се успоставља оквир за заштиту земљишта (2004/35/ЕК).

Исход 2 (Конкретни циљ 2): Унапредити управљање водама у Србији интеграцијом мера за ублажавање и прилагођавање. у складу са националним стандардима и правним тековинама Европске уније из области животне средине.

Врсте резултата ('аутпута')

Да би се постигао наведени исход у оквиру ове области подршке. биће остварена два резултата:

Резултат 2.1 – Инфраструктура за управљање водама је унапређена у одабраним јединицама локалне самоуправе

Резултат ће Србију подстаћи да унапреди улагања у одрживу инфраструктуру везану за воду. Предвиђени резултат ће планирати и редослед инвестиција како би се максимизовали друштвени и економски поврати. ојачао финансијски и оперативни учинак одабраних јавних комуналних предузећа. и повећала се корист од међусобне везе између сектора. Овај резултат ће се постићи улагањем у водну инфраструктуру повећањем сигурног приступа водним ресурсима и обезбеђивањем поузданог пружања одрживих и приступачних услуга везаних за воду и отпадне воде. како би се промовисала ефикасност ресурса (енергија. хемикалије. вода). Да би се максимиоврала корист од унапређења у сектору отпадних вода. резултат је фокусиран и на обнављање енергије и материјала кроз улагање у добро управљање муљем.

Резултат 2.2 – Побољшано је планирање и управљање финансијским и људским ресурсима који су на располагању за управљање водама

Резултат ће пружити подршку институцијама задуженим за управљање водама у усклађивању националних политика са захтевима Европске уније и унапредити поступак планирања инвестиција који пружа оквир за неопходна улагања и обезбеђује усклађеност са свим релевантним директивама у сектору

вода. Предвиђено је да се развију и унапреде одговарајуће аналитичке алатке и подаци за процену сложених питања везаних за воду, као што су нпр. ерозионе мапе, пружање помоћи коришћењем даљинске детекције, ГИС технике и хидрауличког моделирања, као и анализа трошкова и користи, како би се правила различита сценарија за управљање ризиком од поплава. Поред тога, резултат ће промовисати припрему одрживих, инвестиционо зрелих пројеката са великим утицајем. Уз то, резултат укључује техничку помоћ за релевантне водопривредне институције како би ове изградиле своје административне капацитете за апсорпцију и управљање расположивим средствима, укључујући реализацију инфраструктурних пројеката из оквира овог Оперативног програма.

Релевантни показатељи у Оквиру резултата ИПА III су следећи:

- пречишћене отпадне воде (еквивалент становништва „п.е.") (показатељ 3.1.7.2).

- дужина нових или обновљених цеви за дистрибутивне системе јавног водоснабдевања (показатељ 3.1.7.3), и

- дужина нових или обновљених цеви за јавну мрежу за сакупљање отпадних вода (показатељ 3.1.7.4).

Табела 9: Показатељи утицаја, исхода и резултата (укључујући полазне основе и циљеве):

Резултати	Показатељ	Мерна јединица	Полазна основа	Циљ
Утицај: Промовисање зелене агенде јачањем заштите животне средине, чиме се доприноси ублажавању климатских промена, повећавају отпорност и прилагођавање на климатске промене и убрзава се прелазак на друштвено одговорну и инклузивну, нискоугљеничну, плаву и циркуларну економију.	Комбиновани показатељ усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 27 (Управљање отпадом и водама). Комбиновани показатељ усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 15 (Енергетска ефикасност и квалитет ваздуха.	Степен усклађености са правним тековинама Европске уније.	Делимично усклађено (2023)	Потпуно усклађено (2032)
Исход 2: Унапређење управљања водама у Србији интеграцијом мера за ублажавање и прилагођавање, у складу са националним стандардима и правним тековинама Европске уније у области животне средине.	Капацитет постројења за пречишћавање отпадних вода оспособљених за терцијарни третман у одабраној агломерацији.	Популациони еквивалент	0 (2023. година)	40.000* (2030. година)
	Становништво које ће имати користи од увођења мера које се тичу неприходовних вода и од (ре)конструкције водоводних цеви.	Број становника	0 (2023. година)	142.000* (2032. година)
Резултат 2.1 Инфраструктура за управљање водама у одабраним јединицама	Дужина нових или обновљених цеви за јавну мрежу за сакупљање	км	0 (2023. година)	22* (2030. година)

Резултати	Показатељ	Мерна јединица	Полазна основа	Циљ
локалне самоуправе је унапређена.	отпадних вода у одабраној агломерацији.			
	Дужина нових или обновљених цеви за дистрибутивне системе јавних вода у одабраним општинама.	км	0 (2023. година)	92* (2032. година)
Резултат 2.2 Унапређено је делотворно планирање и управљање финансијским и људским ресурсима који су доступни за управљање водама.	Број запослених у институцијама надлежним за водопривреду. разврстано по полу	Број запослених	0 (2023. године)	80** (2030. године)
	Ерозиона мапа Републике Србије је сачињена и усклађена је са захтевима Европске уније.	Степен усклађености	Није усклађено (2023. године)	У потпуности усклађено*** (2030. године)

**Завршни извештај пројекта на крају периода одговорности за недостатке*

*** Завршни извештај пројекта и Извештај о реализацији Акционог плана Стратегије управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године*

****Завршни извештај Пројекта*

Врсте активности

Врсте активности предвиђених за имплементацију у оквиру ОП су: (i) радови у циљаним ЈЛС. однодно у онима које су најспремније. у складу са приоритетима сектора вода и испуњавајући критеријуме за избор; (ii) набавка залиха за циљана ЈКП и ЈЛС. и (iii) техничка помоћ и активности изградње капацитета на основу оправданих потреба у сектору вода.

Прихватљиве активности, укључујући оне које су део великих пројеката

Прихватљиве активности:

- израда техничке документације и студија изводљивости са анализом исплативости. и социо-економске анализе за унапређење одрживог управљања водама и његово прилагођавање климатским променама стварањем услова за нова улагања у водопривреду;
- грађевински радови на реконструкцији. рехабилитацији и проширењу система водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода. укључујући колекторе и канализациону мрежу;
- изградња инфраструктуре за третман канализационог муља за одабрана постројења за пречишћавање отпадних вода;
- надзор над уговорима о извођењу радова:
- набавка опреме која је потребна за одрживо управљање водама и отпадним водама. за јавним комуналним предузећа;
- помоћ јавним комуналним предузећима у побољшању њиховог финансијског и оперативног учинка;
- помоћ институцијама надлежним за водопривреду у подизању капацитета и управљању људским ресурсима:
- техничка помоћ за реализацију инфраструктурних пројеката;
- подршка изради Ерозионе мапе Републике Србије и коришћењу техника даљинске детекције. ГИС-а и хидрауличког моделирања.

Начин испоруке

Ове активности ће се реализовати кроз уговоре о пружању услуга. твининг. набавци и извођењу радова:

- уговори о пружању услуга за техничку помоћ и изградњу капацитета;
- инструменти твининга и лаког твининга;
- уговори о извођењу радова на пројектима за улагање у систем водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода;
- уговори о набавци опреме за јавна комунална предузећа.

Крајњи примаоци и циљне групе

Крајњи примаоци и циљна група ове активности су следеће институције:

Крајњи примаоци

- Министарство надлежно за послове пољопривреде, шумарства и водопривреде - Сектор за међународну сарадњу и европске интеграције;
- Министарство надлежно за заштиту животне средине;
- јавна водопривредна предузећа „Србијаводе" и „Воде Војводине";
- јединице локалне самоуправе; и
- Јавна комунална предузећа.

- *Циљне групе*

  - Локалне заједнице: Пројекти ће бити од користи локалним заједницама које живе у циљаним локалним самоуправама, кроз унапређење њиховог приступа системима за водоснабдевање и квалитета површинских вода.

Услови

Општи:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде и Министарство заштите животне средине ће обезбедити да се пројектна документација – нпр. студија изводљивости са анализом исплативости, процена утицаја на животну средину, идејни пројекат, пројекат за грађевинску дозволу и пројекат за извођење радова - припреми у складу са националним захтевима и захтевима Европске уније;
- пројектна документација такође мора да поштује посебне захтеве који произилазе из националног законодавства и релевантних стандарда које законодавство захтева, укључујући подзаконске акте;
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде и Министарство заштите животне средине ће, у блиској сарадњи са Министарством финансија и циљаним јединицама локалне самоуправе, обезбедити национално суфинансирање у виду одговарајуће годишње алокације;
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине и циљане локалне самоуправе морају да координирају активности везане за добијање релевантних дозвола и одобрења како би се обезбедила несметана реализација;
- за пројекат са процењеним буџетом од преко 20 милиона евра, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде и Министарство заштите животне средине треба да обезбеде да Пријаве за велике пројекте буду припремљене на прописаним обрасцима за одговарајуће ИПА споразуме о финансирању, како то захтева Европска унија, и да је усаглашеност са државном помоћи оверена од стране националног Органа за државну помоћ;
- довољан број запослених у сектору водопривреде је на располагању за изградњу капацитета и помоћ у реализацији инфраструктурних пројеката.

1) За резултат 2.1 (инвестициони пројекти)

   - пројекти укључени у Јединствени пројектни план (*Single Project Pipeline*);

   - релевантност за Националну стратегију управљања водама и нацрт Програма управљања муљем;

   - релевантност за циљеве Плана имплементације везаног за Директиву ЕУ о третману градских отпадних вода и Плана имплементације везаног за Директиву ЕУ о води за пиће;
   - релевантност за Европску унију, националне и регионалне политике (за Западни Балкан);
   - пројекат је зрео за имплементацију;
   - позитиван утицај на становништво и животну средину;
   - адекватан управљачки капацитет крајњег корисника и крајњих прималаца;
   - довољна финансијска способност корисника и расположиво суфинансирање.

2) За резултат 2.2 (меки пројекти):

   - новина задатака Управљачког тела ИПА III;

- недостаци када је реч о неопходним техникама. мапама и плановима за даљи развој сектора вода јасно су идентификовани у националним стратегијама. програмима и плановима:
- недостатак планова и/или институционалних капацитета релевантних за воду су наглашени у Извештајима Европске уније о напретку Србије;
- евиденција заснована на доказима о недостатку документације и/или адекватног правног оквира и капацитета. који ствара проблеме у реализацији инфраструктурних пројеката;
- процена потреба за обуком је извршена;
- извештаји Европске уније и других донатора указују на недовољан капацитет за реализацију и управљање инфраструктурним пројектима:

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Образложење:

Интервенцијама у области подршке квалитету ваздуха и енергетској ефикасности у Србији. а на основу процеса приступања Србије Европској унији и чланства у Енергетској заједници. може да се приступи из више перспектива.

Узимајући у обзир стандарде енергетске ефикасности. Европска унија ставља снажан нагласак на енергетску ефикасност као средство за смањење емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште и постизање енергетске сигурности. Као део процеса придруживања Унији. и као чланица Енергетске заједнице. Србија је у обавези да своје политике и стандарде усклади са прописима Уније. укључујући и оне који се односе на енергетску ефикасност у грађевинарству. Усвајањем и применом стандарда Европске уније. а превасходно стандарда готово нулте потрошње енергије. Србија може да оствари корист од бољих енергетских перформанси. смањене потрошње енергије и ниже емисије угљеника.

Повећање енергетске ефикасности у зградама може да има и значајну економску корист. Енергетски ефикасне зграде троше мање енергије. што доводи до мањих рачуна за станаре и власнике. То може да резултира повећањем расположивих средстава домаћинстава и смањењем оперативних трошкова за предузећа. Поред тога. мере и политике енергетске ефикасности могу да стимулишу локалну привреду отварањем радних места у областима као што су грађевинарство. инжењеринг и енергетска ревизија (*energy auditing*). и да унапреде тржиште производа који се односе на енергију.

Што се тиче заштите животне средине. унапређење енергетске ефикасности у зградама је кључно за решавање еколошких проблема. укључујући климатске промене и загађење ваздуха. Европска унија је поставила амбициозне циљеве за смањење емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште. а енергетска ефикасност игра кључну улогу у постизању ових циљева. Промовисањем енергетски ефикасних зграда. Србија може да допринесе глобалним настојањима да се ублаже климатске промене. побољша квалитет ваздуха и очувају природни ресурси.

Повећање енергетске ефикасности у зградама може да допринесе енергетској сигурности и смањењем зависности од спољних извора енергије. Енергетски ефикасне зграде траже мање енергије за грејање. хлађење и осветљење. чиме се смањује завсност од фосилних горива из увоза. Ово може да побољша енергетску независност Србије. смањи осетљивост на флуктуације цена и ојача њену енергетску отпорност.

Што се тиче законских обавеза Србије као чланице Енергетске заједнице. Србија се добровољно обавезала да ће спроводити енергетске прописе Европске уније. Они обухватају Директиву о енергетским карактеристикама зграда. која поставља захтеве везане за сертификате о енергетским карактеристикама. обнову у циљу енергетске ефикасности. и минималне стандарде енергетских карактеристика за зграде. Усклађивање са директивама Европске уније о енергетској ефикасности је од суштинског значаја за Србију како би се испуниле њене обавезе и обезбедила усклађеност са политикама ЕУ.

Тиме ће Србија обезбедити много бољи приступ финансирању и техничкој помоћи. Интервенције Европске уније у области енергетске ефикасности нуде Србији могућности да приступи финансирању и техничкој помоћи кроз различите програме и иницијативе којима је циљ промовисање енергетске ефикасности и одрживог развоја. Усклађивање са стандардима и прописима ЕУ повећаће подобност Србије за финансирање и олакшаће сарадњу у размени најбоље праксе. знања и стручности у области енергетске ефикасности.

Укратко. интервенције у области подршке квалитету ваздуха и енергетској ефикасности у Србији. вођене процесом приступања земље Европској унији и чланством у Енергетској заједници. имају за циљ промовисање одрживог развоја. постизање енергетске сигурности и смањење емисија угљеника. пружајући притом могућност за економске и друге погодности. Усклађивањем са стандардима и прописима Европске уније Србија може да побољша своје енергетске перформансе. да допринесе

еколошким циљевима. и да приступи финансирању и техничкој подршци за спровођење мера енергетске ефикасности.

Важеће законодавство Европске уније

Област подршке 'Енергетска ефикасност у грађевинарству' доприноси спровођењу следећих правних тековина Европске уније:

- Директиве 2018/2002 (измењене и допуњене Директивом о енергетској ефикасности):
- Директиве 2018/844/ЕУ (енергетске карактеристике зграда);
- Директиве 2017/1369 ЕУ (којом се поставља оквир за енергетско означавање и укида Директива 2010/30/ЕУ о означавању и стандардним информацијама о потрошњи енергије производа и других ресурса за производе који се односе на енергију);
- Директиве 2009/125/ЕК (преиначене) (успостављање оквира за постављање захтева за еколошки дизајн производа који се односе на енергију);
- Директиве 2018/2001/ЕУ (преиначене) о коришћењу енергије из обновљивих извора;
- Уредбе 2018/1999 (Управљање Енергетском унијом и климатским радњама);
- Директиве 2008/50/ЕК о квалитету амбијенталног ваздуха и чистијем ваздуху и Директиве 2004/107/ЕК која се односи на арсен. кадмијум. живу. никл и полициклične ароматичне угљоводонике у амбијенталном ваздуху;
- Директиве 2016/2284 о смањењу националних емисија одређених атмосферских загађивача;
- Директиве 2016/802 која се односи на смањење садржаја сумпора у одређеним течним горивима и Директива 2005/33/ЕК. 2009/30/ЕК и 2012/33/ЕУ о бродским горивима:
- Директиве 98/70/ЕК која се односи на квалитет бензина и дизел горива:
- Директиве 94/63/ЕК о контроли емисија испарљивих органских једињења (*ПОС I*) и Директиве 2009/126/ЕК о рекуперацији бензинске паре II фазе (*ПОС II*);
  Климатске промене:
- Директиве 2003/87/ЕК Европског парламента и Савета од 13. октобра 2003. године о успостављању шеме за трговину емисијама гасова који изазивају ефекат стаклене баште унутар Заједнице.

Конкретан циљ (Исход) 3: Смањење загађивача у ваздуху (као и емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште) путем (1) обнове јавних зграда како би биле енергетски ефикасније. и (2) унапређењем политике енергетске ефикасности и мера којима се промовише еко-пројектовање. заменом неефикасних система грејања и хлађења и других енергетских производа у зградама онима који су ефикаснији и мање загађују.

Врсте резултата ('аутпута')

Како би се постигао наведени исход у оквиру ове области подршке. биће остварена три резултата:

Резултат 3.1: Зграде са најлошијим карактеристикама су обновљене тако да сада спадају у највишу могућу енергетску класу, уз оптималан ниво трошкова

Резултат ће подржати нето површину **јавних зграда** које. захваљујући добијеној подршци. имају боље енергетске карактеристике. Побољшане енергетске карактеристике треба схватити као унапређење енергетске класификације јавне зграде за најмање једну енергетску класу. што треба документовати сертификатима о енергетским карактеристикама. Разматрана енергетска класификација следи дефиницију дату у националном сертификату о енергетским карактеристикама. у складу са Директивом 2010/31/ЕУ. Фокус ће бити на зградама са најлошијим карактеристикама. у којима би се могле да се постигну битне уштеде енергије. чиме се доприноси већем смањењу емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште.

Резултат 3.2 Системи за грејање/хлађење и други производи који се односе на енергију замењени су онима који су ефикаснији и мање загађују.

Резултат ће промовисати употребу ефикаснијих и мање загађујућих система за грејање и хлађење у зградама. и опреме којом се постиже битно смањење потрошње енергије. Где год је то могуће. резултат треба да омогући прелазак зграда на енергију из обновљивих извора. и да подржи унапређење енергетске ефикасности система. укључујући подстанице и друге инсталације. Резултат ће подржати и повезивање зграда са ефикаснијим и мање загађујућим системима даљинског грејања тамо где је то технички. функционално и економски изводљиво. одражавајући резултате извршеног прорачуна за оптималан трошак. Резултат ће подржати даљи развој политика. мера и капацитета за унапређење тржишта енергетских производа и улагања у енергетску ефикасност.

Резултат 3.3 Унапређени капацитети за спровођење јавних политика и улагања у енергетску ефикасност, квалитет ваздуха и еко-дизајн.

Резултат ће подржати енергетску ефикасност, квалитет ваздуха и еколошки дизајн у усклађивању националних политика са захтевима Европске уније и унапредити процес планирања инвестиција који обезбеђује оквир за прављење неопходних инвестиција и обезбеђивање усклађености са свим релевантним директивама у овом сектору.

Табела 10: Показатељи утицаја, исхода и резултата ('аутпута') (укључујући полазне основе и циљеве):

Утицај	Показатељ	Јединица мере	Полазна основа	Циљ
Утицај: Промовисање зелене агенде јачањем заштите животне средине, чиме се доприноси ублажавању климатских промена, повећава отпорност на климатске промене и убрзава прелазак на друштвено одговорну и инклузивну, нискоугљеничну, плаву и циркуларну економију.	Комбиновани показатељ усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 27 (Управљање отпадом и водама). Комбиновани показатељ усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 15 (Енергетска ефикасност и квалитет ваздуха)	Степен усклађености са правним тековинама Европске уније	Делимично усклађено (2023. година)	Потпуно усклађено (2032. година)
Исход 3: Смањење загађења ваздуха (и емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште) обновом старих зграда којом се повећава њихова енергетска ефикасност, као и унапређењем енергетске ефикасности у системима за грејање и хлађење и **другим производима који се односе на енергију.**	Смањење SO_2, НОх и *PM* у општинским зградама кроз подршку инструмента ИПА III.	%	0 (2024-година)	30 (2032. година)*
	Уз подршку инструмента ИПА III избегнута је емисија гасова који изазивају ефекат стаклене баште.	тоне $ЦО_2$ еквивалента/год.	0 (2023. гоидна)	200.000 (2032. година)*
Резултат 3.1 Обнова зграда са најлошијим каракзеристикама до највише могуће енергетске класе, уз оптималан ниво трошкова.	Нето површина јавних и стамбених зграда чије су енергетске карактеристике унапређене.	Број квадратних метара	0 (2023. година)	3.800.000 (2032. година)*
Резултат 3.2 Системи за грејање/хлађење и други производи повезани са енергијом у зградама су замењени онима који су ефикаснији и мање загађују.	Ефикаснији и мање загађујући производни капацитети су инсталирани уз подршку Европске уније	Мв	0 (2023. година)	280 (2032. година)*
Резултат 3.3 Унапређени су капацитети за спровођење јавних политика и улагања у	Број запослених у институцијама који су задужени за енергетску ефикасност, квалитет	Број запослених	0 (2023. година)	50 (2030. година)*

енергетску ефикасност. квалитет ваздуха и еко-дизајн.	ваздуха и еко-дизајн. разврстано по полу			

**Завршни извештаји Пројекта*

Врсте активности

Врсте активности које су предвиђене за имплементацију у оквиру Оперативног програма су следеће:

- радови на унапређењу енергетске ефикасности у зградама:
- радови на замени котлова у системима даљинског грејања. уз спровођење мера енергетске ефикасности;
- техничка помоћ и активности изградње капацитета. на основу оправданих потреба у сектору грађевинарства;
- помоћ институцијама надлежним за енергетску ефикасност. квалитет ваздуха и еко-дизајн у подизању капацитета и управљању људским ресурсима (разврстано по полу).

Прихватљиве активности, укључујући и велике пројекте

Прихватљиве активности:

- израда техничке документације и Студије изводљивости са анализом исплативности за унапређење енергетске ефикасности зграда и стварање услова за нова улагања у реконструкцију зграда;

- грађевински радови на реконструкцији. санацији и замени котлова у системима за даљинско грејање и унапређење мреже;

- надзор над уговорима о радовима;

- набавка опреме која је потребна за грађевинске радове и одрживо управљање даљинским грејањем у топланама;

- помоћ институцијама надлежним за радове на реконструкцији везано за подизање капацитета;

- техничка помоћ за реализацију инфраструктурних пројеката;

- подршка у изради енергетске ревизије зграда (*energy audit*) у циљу дефинисања потреба за спровођењем мера енергетске ефикасности;

- уговори о пружању техничке помоћи и помоћи везане за изградњу капацитета;

- инструменти твининга и леког твининга.

Начин испоруке

Ове активности ће се реализовати кроз уговоре о пружању услуга. набавци и извођењу радова:

- уговор(и) о пружању услуга везаних за техничку помоћ у изградњи капацитета;
- уговори о снабдевању који ће допринети већој енергетској ефикасности;
- уговор о извођењу грађевинских радова на зградама и радова на системима даљинског грејања.

Критеријуми за одабир

1) За резултат 3.1 (инвестициони пројекти)

- пројекти су укључени у Јединствени пројектни план (*Single Project Pipeline*);
- релевантност за Стратегију обнове зграда;
- релевантност за Европску унију. националне и регионалне политике (Западног Балкана);
- пројекат је зрео за имплементацију;
- позитиван утицај на становништво и животну средину;
- адекватни капацитети за управљање код крајњег корисника и крајњих прималаца:
- довољна финансијска способност корисника и расположиво суфинансирање.

2) За резултат 3.2 (инвестициони пројекти)

- пројекти су укључени у Јединствени пројектни план (*Single Project Pipeline*):
- релевантност за Стратегију развоја енергетике;
- релевантност за Европску унију. националне и регионалне политике (Западног Балкана):

- пројекат је зрео за имплементацију:
- позитиван утицај на становништво и животну средину:
- адекватни капацитети за управљање код крајњег корисника и крајњих прималаца;
- довољна финансијска способност корисника и расположиво суфинансирање.

3) За резултат 3.3

- неометано усвајање неопходних прописа (ако је потребно). на националном и локалном нивоу;
- запослени (технички и управљачки ниво) који остају на својим радним местима и након престанка активности. и могу да допринесу релевантном накнадном раду вештинама и информација које су стекли током спровођења активности;
- спремност и активно учешће повезаних заинтересованих актера у студијама које су део активности;
- задовољавајући ниво приступа неопходним подацима;
- квалитетни запослени који су у стању да допринесу релевантним активностима кроз вештине и информације које су стекли током спровођења активности.

Крајњи примаоци и циљне групе

Крајњи примаоци и циљне групе ове активности су:

Крајњи примаоци:

- Министарство надлежно за послове рударства и енергетике.
- Министарство надлежно за заштиту животне средине.
- Министарство за грађевинарство. саобраћај и инфраструктуру.
- предузећа која се баве даљинским грејањем.
- општине.
- власници зграда.
- домаћинства.

Циљне групе

- Локалне заједнице: Пројекти ће бити од користи локалним заједницама које живе у општинама. тако што ће им побољшати услове живота и омогућити уштеду када је реч о потрошњи енергије и трошковима.

Услови

- Министарство енергетике. Министарство животне средине. Министарство грађевинарства и општинска одељења ће обезбедити да се пројектна документација - као што је студија изводљивости укључујући анализу трошкова и користи (исплативости). процену утицаја на животну средину. идејни пројекат. пројекат за грађевинску дозволу и пројекат за извођење радова - припреми у складу са захтевима Европске уније;
- Пројектна документација мора да поштује и посебне захтеве који произилазе из националног законодавства и релевантних стандарда које то законодавство захтева. укључујући и подзаконске акте;
- Министарство енергетике и Министарство заштите животне средине ће. у блиској сарадњи са Министарством финансија и циљаним општинама. обезбедити национално суфинансирање за одговарајућу годишњу алокацију средстава:
- Министарство енергетике. Министарство животне средине. Министарство грађевинарства и циљане општине морају да координирају активности везане за добијање релевантних дозвола и одобрења како би се обезбедила несметана реализација;
- За пројекат са процењеним буџетом од преко 20 милиона евра. Министарство енергетике и Министарство грађевинарства треба да обезбеде да Пријаве за главне пројекте буду припремљене коришћењем шаблона прописаног одговарајућим финансијским споразумом ИПА. како то захтева Европска унија. и да је усклађеност са државном помоћи сертификована од стране националног органа за давање државне помоћи:
- Довољан број запослених који раде у сектору за енергетску ефикасност зграда је на располагању за обуку за изградњу капацитета и помоћ у реализацији инфраструктурних пројеката:
- Треба размотрити коришћење „зелених набавки" како би се промовисала Зелена агенда Европске уније.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: ОСТАЛЕ ВРСТЕ ПОДРШКЕ

Образложење:

У Републици Србији већина структура и органа надлежних за управљање програмима ИПА III има сличне улоге и задужења као када се ради о инструменту ИПА II. Приликом дизајнирања организационе структуре ИПА III. националним органима је циљ био да максимално искористе постојеће капацитете и обезбеде континуитет у њиховом функционисању. Иако неколико изузетака ипак има. као што је нпр. именовано Управљачко тело и нова терминологија за тела која су задужена за имплементацију (ИТ). већина структура и овлашћења иста је као у ИПА II. Конкретне структуре и органе именовала је Влада Републике Србије. Одлуком о именовању надлежних органа. тела и лица за управљање програмима претприступне помоћи Европске уније за период 2021-2027. објављеном у „Службеном гласнику Републике Србије" бр. 34/23 од 28. априла 2023. године.

Јединице и радна места у оквиру структура ИПА III су осмишљени како би се обезбедила усклађеност са свим захтевима који су наведени у Оквирном споразуму о финансијском партнерству. Ти захтеви су преточени у праксу путем Уредбе о инструменту ИПА. међуинституционалних споразума и приручника о процедурама ИПА III. Дизајн ових структура обезбеђује примену пракси као што су одговарајућа подела дужности. принцип четири ока и надзор над управљањем. Ове мере су успостављене како би се обезбедили одговорност. транспарентност и ефикасно управљање у оквиру програма из инструмента ИПА III. Па ипак. један од главних изазова у систему и даље је број запослених у институцијама. као и њихов велики одлив.

Недавно су уложени напори да се реши проблем задржавања запослених у телима задуженим за ИПА. Национални службеник за одобравање придружио се регионалној иницијативи чији циљ је унапређење и јачање политике задржавања запослених. Поред иницијатива за задржавање запослених. током последњих неколико година су повећане и плате. како би се ускладиле са захтевима ИПА и будућим коришћењем кохезионих фондова. У јануару 2023. године плате свих запослених у јавној управи повећане су 12.5%. чиме је настављен тренд повећања плата који је уочен током претходних година. У јануару 2022. године плате су повећане за 7%. након повећања од 1.5% у мају 2021. 3.5% у 2020. години и 7% и 8% у 2019. години. Ипак. недавна анкета коју је 2019. године Служба за људске ресурсе Владе спровела о положају државних службеника открила је висок ниво незадовољства међу запосленима. Извештај након анкете је истакао два главна фактора који доприносе овом незадовољству. Прво. државни службеници су изразили незадовољство знатно нижим платама у односу на слична радна места у приватним предузећима. Друго. били су незадовољни сложеношћу процедура и радним оптерећењем до којег оне доводе.

Важно је напоменути да су више руководеће позиције у државној служби директно повезане са саставом владе. јер Министри имају овлашћења да доносе одлуке о именовању или разрешењу државних секретара и помоћника министара.

Налази анкете бацају светло на изазове са којима се државни службеници суочавају када је реч о заради и административним процесима. Ови увиди представљају вредне информације за доносиоце одлука. који би требало да се позабаве овим проблемима и постарају се да се степен задовољства радом у државној служби повећа.

Важеће законодавство Европске уније

Област подршке 'Остале врсте подршке' доприноси спровођењу следећих правних тековина Европске уније:

- Уредбе (ЕУ) 2021/1529 Европског парламента и Савета („Уредба о ИПА III");
- Уредбе (ЕУ. Еуратом) 2018/1046 Европског парламента и Савета („Финансијска уредба");
- Уредба Комисије (ЕУ) 2021/2236 о посебним правилима за имплементацију Уредбе (ЕУ) 2021/1529 Европског парламента и Савета о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III).

Исход 4 (Конкретан циљ 4): Обезбедити административне капацитете неопходне за постизање циљева Оперативног програма кроз подршку телима и партнерима Оперативног програма. и повећати капацитет апсорпције средстава из инструмента ИПА III.

Врсте резултата ('аутпута')

Да би се постигао наведени исход у оквиру ове области подршке. биће остварена два резултата:

Резултат 4.1 – Подржана је припрема финансијски одрживих пројеката за финансирање

Резултат ће подржати Министарство задужено за европске интеграције које делује као технички секретаријат за Националног ИПА координатора, како би се одговорило на сталну потребу за припремом националног портфеља стратешки релевантних инвестиција, односно наставка Инструмента за припрему пројекта како би се Минстарству за европске интеграције и релевантним националним институцијама помогло да подрже припрему пројекта, укључујући студије изводљивости, анализе трошкова и користи (исплативости) и процене утицаја на животну средину, као и све друге потребне релевантне документације у складу са Законом о планирању и изградњи и најбољом праксом Европске уније, а све како би се обезбедила комплетна документација спремна за тендере/набавке повезане са овим Оперативним програмом, али се не ограничавајући само на њега, као и одржавање радионица за обуку и/или *ad hoc* обуке.

Резултат 4.2 - Ојачани су административни капацитети за управљање Оперативним програмом

Резултат ће се фокусирати на спровођење мера за постизање делотворне и ефикасне реализације активности које се односе на програмирање, управљање, праћење, евалуацију и контролу Оперативног програма у складу са важећим законодавством и постојећом најбољом праксом, као и на обезбеђивање адекватног и правовременог информисања и подизања свести јавности о могућностима финансирања у оквиру Оперативног програма, критеријумима, правилима и процедурама за учешће у његовом спровођењу и саопштавању његових резултата, као и на мере усмерене на јачање капацитета корисника Оперативног програма обезбеђивањем одговарајућих плата одабраним запосленима услед повећаног обима посла везаног за спровођење Оперативног програма.

Резултат 4.3 - Унапређени су административни капацитети за спровођење и примену правних тековина ЕУ

Овај резултат подразумева циљане и свеобухватне напоре да се ојачају способности релевантних институција и заинтересованих актера да делотворно примењују законе и прописе Европске уније у одабраним областима као што су биодиверзитет, заштита природе, и сл. Обим овог резултата обухвата овај кључни аспект: утврђивање недостатака у областима које треба унапредити. Како би се елиминисали утврђени недостаци, резултат би могао да укључи низ иницијатива осмишљених да изграде и унапреде административне капацитете. Ово би могло да обухвати програме обуке, радионице, размену знања и надоградњу технологије. Резултат такође настоји да ојача правни и институционални оквир. Ово може да обухвати законодавне реформе, прилагођавање политике и успостављање јасних процедура за имплементацију и спровођење.

Табела 11: Показатељи утицаја, исхода и резултата ('аутпута') (укључујући полазне основе и циљеве):

Резултат	**Показатељ**	**Јединица мере**	**Полазна основа**	**Циљ**
Утицај: Промовисање зелене агенде јачањем заштите животне средине, чиме се доприноси ублажавању, повећава отпорност на климатске промене и убрзава прелазак на друштвено одговорну и инклузивну, нискоугљеничну, плаву и циркуларну економију.	Комбиновани показатељ о усклађености са правним тековинама Уније у поглављу 27 (Управљање отпадом и водама). Комбиновани показатељ о усклађености са правним тековинама Европске уније у поглављу 15 (Енергетска ефикасност и квалитет ваздуха).	Степен усклађености са правним тековинама Европске уније.	Делимично усклађено (2023. година)	Потпуно усклађено (2032. година)
Исход 4. Обезбеђивање административних капацитета неопходних за постизање циљева Оперативног програма	Средства исплаћена из Оперативног програма	Проценат	0% (2023. година)	100% (2032. година)

Резултат	Показатељ	Јединица мере	Полазна основа	Циљ
кроз подршку телима и партнерима Оперативног програма. као и повећање капацитета апсорпције средстава из инструмента ИПА III.				
Резултат 4.1 Припрема финансијски одрживих пројеката за финансирање	Инфраструктурни пројекти из јединственог пројектног плана (*Single Project Pipeline*). припремљени и спремни за тендер.	Број	0 (2023. година)	5*(2032. година)
Резултат 4.2 Ојачани су административни капацитети за управљање Оперативним програмом.	Запослени у националним институцијама. партнери и корисници. подржани кроз обуку и друге облике изградње капацитета.	Број	0 (2023. година)	250* (2032. година)
	Број систематизованих радних места подржаних повећањем плате.	Број	0 (2023. година)	190* (2032. година)
Резултат 4.3 Унапређени су административни капацитети за спровођење и примену правних тековина Европске уније.	Број институција чији је капацитет ојачан. и које директно олакшавају изгледе за будућу јавну потрошњу/улагања.	Број	0 (2023. година)	5* (2032. година)

* *Извештај Управљачког органа*

Врсте активности

Врсте активности које су предвиђене за имплементацију у оквиру ове области подршке су следеће: (i) техничка помоћ и активности изградње капацитета. на основу оправданих потреба.

Прихватљиве активности, укључујући и велике пројекте

Прихватљиве активности:

- припрема тендерске документације за одабране инфраструктурне пројекте;
- израда техничко/просторно планске документације и Студија изводљивости са анализом трошкова и користи (исплативости) и социо-економском анализом;
- процена утицаја на животну средину и процена ризика од климатских промена;
- помоћ институцијама надлежним за спровођење Оперативног програма у подизању капацитета и управљању људским ресурсима;
- техничка помоћ за спровођење Оперативног програма;
- повећање плата;
- активности везане за подизање свести јавности.

Начин испоруке

Ове активности ће се реализовати кроз уговоре о пружању услуга и директну помоћ институцијама:

- уговори везани за техничку помоћ и изградњу капацитета.
- твининг уговори за техничку помоћ и изградњу капацитета.

Крајњи примаоци и циљне групе

Крајњи примаоци и циљне групе ове активности су:

Крајњи примаоци:

- Канцеларија за подршку националног службеника за одобравање - Министарство надлежно за финансије:
- Рачуноводствено тело - Министарство надлежно за финансије:
- Ревизорско тело - Владина канцеларија за ревизију фондова Европске уније:
- Управљачко тело - Министарство надлежно за рударство и енергетику. за овај Оперативни програм;
- Посредничко тело за управљање финансијама - Министарство надлежно за финансије / Централна јединица за финансије и уговарање:
- Посредничка тела за управљање политикама. за овај Оперативни програм:
- Министарство надлежно за заштиту животне средине;
- Министарство надлежно за пољопривреду. шумарство и водопривреду.

Циљне групе

- државни службеници у одабраним институцијама.
- општа јавност.

Услови

Општи:

- годишње буџетско издвајање. од стране Владе. одговарајућих средстава за финансирање људских ресурса;
- довољно посвећених и квалификованих запослених на располагању у институцијама корисницама.

4.2.3. Оквирна листа великих пројеката, по областима подршке

Велики пројекат обухвата низ радова. активности или услуга. и смисао му је да оствари одређен и недељив задатак прецизне економске или техничке природе који има јасно утврђене циљеве и чији је укупни трошак већи од 20 милиона евра. као што је то наведено у Члан 16(6) Оквирног споразума о финансијском партнерству и у одговарајућем споразуму о финансирању склопљеном између Комисије и Републике Србије.

Табела 12: Оквирна листа великих пројеката:

Назив пројекта:	**Систем за прикупљање и пречишћавање отпадних вода у граду Лозници**
Област подршке:	**УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДОМ**
Главни корисник пројекта:	Министарство надлежно за пољопривреду. шумарство и водопривреду - Републичка дирекција за воде
Институција која је аутор предлога пројекта	Министарство надлежно за пољопривреду. шумарство и водопривреду / Републичка дирекција за воде
Локација/мапа	Град Лозница и општина Бања Ковиљача
Кратак опис циља и очекиваних резултата	Пројекат ће допринети испуњавању захтева из директива ЕК о водама. посебно Оквирне директиве о водама 2000/60/ЕК. Директиве (91/217/ЕЕЗ) о третману градских отпадних вода. изградњом постројења за пречишћавање отпадних вода и проширењем канализационе мреже у урбаној агломерацији града Лознице и општини Бања Ковиљача.

Предложено ново постројење за пречишћавање отпадних вода има капацитет од 40.000 PE и намењено је за терцијарни третман. Постројење је дизајнирано за пријем терета од домаћих и индустријских потрошача. Дизајн постројења за пречишћавање отпадних вода је у складу са смерницама *DWA* (Немачког удружења за воду, отпадне воде и отпад).

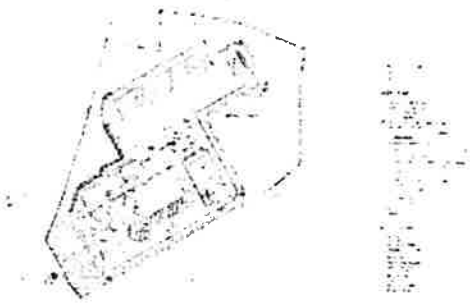

Иако начин третмана није унапред изабран, предност се даје *CAS*-у (конвенционални активни муљ) са дигестијом муља. Коначна одлука о технологији зависиће од исхода тендерског поступка (жута књига *FIDIC*-а, Међународне федерације инжењера-консултаната).
Предложени капацитет постројења за пречишћавање од 40.000 PE је одговарајући и требало би да буде у стању да се носи са пројектованим оптерећењем (домаћи + недомаћи + септички отпад). Терцијарни третман се примењује у складу са тренутном политиком усвојеном од стране надлежних за заштиту животне средине и испуњаваће стандарде за испуштање који се примењују на осетљива водна тела. Предложена решења се сматрају изводљивим с обзиром на величину и природу предложеног третмана, и показала су се као исплативо решење.
За управљање муљем је предвиђено соларно исушивање муља (стакленик) уз - као краткорочно решење за одлагање - коришћење сувог муља за затварање и санацију постојеће депоније у Лозници у складу са Националном стратегијом управљања муљем. Дугорочно гледано, предвиђено је да се осушени муљ транспортује до регионалног постројења за спаљивање.
Разматрају се и опције управљања дехидрираним муљем као резултат одабира соларног сушења.

У првој фази, планирани капацитет постројења за пречишћавање отпадних вода је **40.000 PE.**
Обим радова:

- Магистрални потисни вод од Црпне станице (ЦС) Лозница и ЦС Бања Ковиљача до постројења за пречишћавање отпадних вода, L_1=2.636.7 м, L_2=4.632.0 м;
- Магистрални потисни вод од ЦС Лозничко поље до постројења за пречишћавање отпадних вода, L1=638 м – потисни вод отпадних вода, L2=147 м – атмосферски потисни вод;
- Атмосферска водоводна мрежа у улицама Вука Караџића, Пашићева, Војводе Путника и Бакал Милосава, L=1.746.1 м;
- Атмосферска мрежа у улицама Његошева, Генерал Жданова, Партизанска, Жикице Јовановића, Јована Цвијића и Гимназијска, L=1.068 м;
- Мрежа отпадних вода у Дринској улици, L_1=241 м – потисни вод отпадних вода, L_2=1.253 м – колектори отпадних вода;
- Мрежа отпадних вода у Лозничком пољу - прикључак на колектор 1, L=3.416 м;
- Мрежа отпадних вода у Лозничком пољу - прикључак на колектор 3, L=3.702 м;

	• Мрежа отпадних вода у Лозничком пољу - прикључак на колектор 4. L_1=9 м – потисни магистрални вод. L_2=1.047 м – колектори отпадних вода; • Мрежа отпадних вода у Клупцима. L_1=22 м – потисни магистрални вод. L_2=744 м – колектори отпадних вода: • Колектор за напајање ЦС Бања Ковиљача. L=636 м: • ЦС Лозница. Q_1=300 л/с – црпна станица отпадних вода. Q_2=1.730 л/с – атмосферска црпна станица; • ЦС Бања Ковиљача. Q_1=80 л/с – црпна станица за отпадне воде: • ЦС Лозничко поље. Q_1=80 л/с – црпна станица отпадних вода. Q_2=300 л/с – атмосферска црпна станица
Вредност пројекта и извори финансирања	Укупна вредност пројекта: 31.000.000 евра
Период имплементације	2024- 2027
Степен припремљености	Тендерску документацију је израдио пројекат ЕУ ППФ 6 и она се тренутно налази на прегледу и ревизији од стране Техничке помоћи ИПА јединици која делује у оквиру Министарства надлежног за пољопривреду. шумарство и водопривреду.
Ниво зрелости пројекта	Спреман за тендер. подложан ревизији

Назив пројекта:	**Колубарски регионални водовод**
Област подршке	**УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДОМ**
Главни корисник пројекта:	Министарство надлежно за пољопривреду. шумарство и водопривреду - Републичка дирекција за воде
Институција која је аутор предлога пројекта	Министарство надлежно за пољопривреду. шумарство и водопривреду / Републичка дирекција за воде
Локација/мапа	Град Ваљево и општине Лазаревац. Лајковац. Уб. Мионица. Љиг и Коцељева.
Кратак опис циља и очекиваних резултата	Сврха инвестиције је успостављање пуне функционалности Колубарског регионалног водовода у циљу обезбеђивања воде за пиће која недостаје потрошачима у граду Ваљеву и општинама Лазаревац. Лајковац. Уб. Мионица. Љиг и Коцељева. имајући у виду потребе осталих корисника за сировином водом из акумулације „Стубо-Ровни" (нпр. водоснабдевање за индустрију/привреду. коришћење хидроенергије. наводњавање. захтеви везани за еколошки проток. итд.). Прва фаза обухвата израду техничке документације и спровођење мера за смањење неприходујуће воде у седам општина Колубарског регионалног водовода. и то граду Ваљеву и општинама Лазаревац. Лајковац. Уб. Мионица. Љиг и Коцељева.
Вредност пројекта и извори финансирања	Процењена вредност за ФАЗУ I у погледу неприходујуће воде 26.000.000 евра
Период имплементације	2026- 2031
Фаза припреме	У оквиру ЕU ППФ програма. ЕU ППФ 6 ради на окончању израде Студије изводљивости.

Степен зрелости	**У припремној је фази, још није спреман за тендер.**

Назив пројекта:	**Интегрисани систем управљања отпадом у граду Београду**
Област подршке	**УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДОМ**
Главни корисник пројекта:	Министарство за заштиту животне средине
Институција која је аутор предлога пројекта	Министарство за заштиту животне средине
Локација/мапа:	Четрнаест општина региона управљања отпадом Града Београда. Обреновац. Барајево и Лазаревац припадају посебном региону управљања отпадом „Ваљево/Каленић". Број становника који ће имати користи од пројекта је 1.4 милиона.
Кратак опис циља и очекиваних резултата	Град Београд је 2017. године потписао Уговор о јавно-приватном партнерству са компанијом „Бео Чиста Енергија" д.о.о., чиме је приватном партнеру дат задатак да испројектује. изгради и 25 година управља новом инфраструктуром и услугама везаним за пријем. третман и одлагање отпада (приближно 510.000 т/год.). Нова санитарна депонија почела је да прима комунални отпад 2021. године. док је постројење за претварање отпада у енергију (*WtE*) у функцији од 2023. године. Пројекат ће допринети успостављању потпуно усклађеног. интегрисаног и одрживог система управљања отпадом за регион управљања отпадом Града Београда. усклађеног са националним захтевима и правним тековинама Европске уније из области животне средине. Пројекат оквирно обухвата следеће. али ће коначни детаљи бити утврђени у Финансијском извештају (*FS*): • успостављање система за одвајање различитих фракција отпада; • изградњу рециклажних дворишта (локације за грађанско одлагање рециклираних производа). изградњу трансфер-станица са објектима за сортирање сувог рециклажног материјала: • постројење за третман зеленог отпада; • постројење за третман отпада ид изградње и рушења; • постројење за третман кабастог отпада: • набавку возила и контејнера за транспорт отпада од трансфер-станица до Винче.
Вредност пројекта и извори финансирања	Укупна вредност пројекта: 30.000.000 евра
Период имплементације	2026– 2029
Степен припремљености	Завршетак Финансијског плана (*FS*) и идејног пројекта очекује се у априлу 2024. године. Након тога ће бити потребна техничка помоћ за израду тендерских досијеа за сваку компоненту понаособ – компетитивни дијалог (*CD*) за посебне набавке. како би се достигла зрелост пројекта која је неопходна за имплементацију
Степен зрелости	У припремној је фази. још није спреман за тендер

4.3 Укључивање у главне токове

4.3.1. Заштита животне средине, климатске промене и биодиверзитет

Овај Оперативни програм је усмерен на подршку реализацији главних приоритета Зелене агенде у Србији. Све предвиђене активности имаће снажан позитиван утицај на животну средину. којим ће се побољшати еколошки услови у краткорочном и дугорочном периоду и допринеће се испуњавању услова постављених у кључним директивама Европске уније о животној средини. укључујући али не ограничавајући се на

Директиву о третману градских отпадних вода (91/ 271/ЕЕЗ). Директиву о канализационом муљу (86/278/ЕЕЗ). Оквирну директиву о водама (2000/60/ЕК). Директиву о води за пиће (98/83/ЕК). Оквирну директиву о отпаду (измењену и допуњену Директивом 2008/98 /ЕК). Директиву о депоновању отпада (измењена и допуњена Директива 1999/31/ЕК) и Директиву о енергетским карактеристикама зграда (измењена 2018/844/ЕУ).

Најзначајнији утицаји на животну средину су наведени у наставку.

Подршка интегрисаном управљању отпадом и водама ће повећати одрживост животне средине и унапредити свеукупну отпорност државе на ефекте климатских промена. Инвестиције у регионалне и локалне водоводне системе решиће проблем недовољне количине воде за пиће. који је најизраженији у сушним периодима. Проширење јавног водоснабдевања на насеља која тренутно нису повезана на водоводе довешће до веће доступности исправне воде за пиће. узимајући у обзир утицај климатских промена. Техничке смернице Европске комисије о климатској отпорности инфраструктуре (2021/Ц 373/01) интегришу мере ублажавања климатских промена и прилагођавања у развој инфраструктурних пројеката. и оне ће по потреби бити испраћене. Процену климатских ризика треба применити на релевантне инвестиције. у виду Стратешке процене утицаја на животну средину. Процене утисаја на животну стедину. или посебне наменске студије. Инвестиције у инфраструктуру за отпадне воде битно ће утицати на животну средину јер ће. спречавањем неконтролисаног испуштања непречишћених отпадних вода. допринети добром еколошком статусу водних тела. У фази израде ерозионе карте утврће се критеријуми ерозионих подручја који ће послужити као основа за дефинисање услова за предузимање неопходних мера и извођење неопходних против-ерозионих радова. чиме се доприноси заштити животне средине.

Посебна пажња ће се посветити избору одговарајуће локације за улагање. како би се избегао негативан утицај нпр. на осетљива станишта. који ће бити у потпуности елиминисан или сведен на минимум применом мера ублажавања или алтернативних решења. Одговарајућа процена потенцијалних штетних ефеката плана или пројекта (у комбинацији са другим плановима или пројектима) на Посебна подручја која треба очувати и Подручја посебне заштите треба да буде део студија о процени утицаја на животну средину. у складу са две главне директиве Европске уније о природи: Директивом о стаништима (Директива 92/43/ЕЕЗ) и Директивом о птицама (Директива 2009/147/ЕК). Стратешке процене утицаја на животну средину су неопходне у вези са улагањима или стратешким плановима у управљању отпадом. управљању водама. као и приликом израде регионалних планова за интегрисано управљање отпадом. Процена утицаја на животну средину је неопходна за улагања у управљање отпадним водама и отпадним водама. у складу са релевантним српским законодавством које се односи на процену утицаја на животну средину. За потребе израде Стратешке процене утицаја на животну средину и Процене утицаја на животну средину биће спроведене консултације са јавношћу. заинтересованим органима на које се то односи и утврђеним трећим странама.

Улагања у енергетску ефикасност у зградама ће смањити емисију гасова који изазивају ефекат стаклене баште и укупну зависност од фосилних горива и уља.

Даље укључивање утицаја на животну средину и климатских промена у главне токове (мејнстриминг) ће се обезбедити промовисањем зелених јавних набавки. коришћењем најбољих доступних технологија и. према потреби. утврђивањем трошкова животног циклуса за физичке инвестиције. Такође. приликом евалуације и одабира инвестиционих пројеката који ће бити подржани у оквиру Оперативног програма. агенције које се баве спровођењем треба да израде и примењују комплет еколошких критеријума. укључујући и оне који се односе на климатске промене.

4.3.2. Родна равноправност и оснаживање жена и девојчица

Према ОЕЦД-овим родним *DAC* кодовима. који се наводе у одељку 1.1. овај програм је означен као 'Г0'. Међутим, родна равноправност је у главне токове укључена у читавом Оперативном програму. и прати родну анализу и процене утицаја у релевантним секторима.

У сектору вода. кључна питања родне равноправности су следећа: неадекватно учешће заинтересованих актера у доношењу одлука; несташица воде. недовољан приступ води за пиће и лоша санитарна пракса која у домаћинствима изазива већи стрес код жена него него код мушкараца; и ограничен приступ жена могућностима за запошљавање у сектору. На нивоу активности. посебна пажња биће посвећена томе да се обезбеди да све интервенције у оквиру сектора створе могућности за оснаживање жена и родну равноправност у вези са доношењем одлука и ангажовањем заинтересованих актера. промовисаће се пословне могућности и запошљавање жена. и биће обрађени сви аспекти приступа инфраструктури и комуналним службама који су повезани са полом.

У сектору отпада. кључна питања везана за родну равноправност су ова: доступност знања и информација: доступност финансијских средстава за инвестиције и могућности запошљавања у сектору (у циркуларној економији): и учешће у доношењу одлука (нарочито на нивоу домаћинстава и локалне заједнице). На

локалном нивоу, с обзиром на то да су традиционалне родне улоге јаке и да само 13% чланова одбора у јединицама локалне самоуправе чине жене, постоји ризик да ће жене бити искључене из процеса доношења одлука о инфраструктурним пројектима и приоритетима у локалним заједницама. Сходно томе, посебна пажња ће се посветити обезбеђивању конкретних могућности за оснаживање жена када је у питању доношење одлука (укључујући капацитете за информисано доношење одлука) и обезбеђивање тога да процеси консултација буду у потпуности инклузивни, узимајући у обзир бриге жена и бавећи се свим родним аспектима приступа инфраструктури и комуналним услугама. Циркуларна економија може да доведе до економских прилика за жене, истовремено помажући у суочавању са здравственим и безбедносним ризицима неформалног сакупљања отпада и ручног рециклирања. Уз то, јавне кампање и подизање свести о одвајању и управљању отпадом ће узети у обзир и женску перспективу. Коришћење ових могућности захтева разматрање родне перспективе приликом припреме националних и локалних стратегија и мера циркуларне економије, као и економских иницијатива.

Бављење родном димензијом и обезбеђивање истих могућности женама као и мушкарцима ће стога имати кључну улогу у искоришћавању пуног потенцијала ових активности.

Поред тога, активности Програма ће обезбедити спречавање дискриминације и узнемиравања жена, како као запослених тако и као потрошача; свака штетна пракса стереотипног представљања полова у оглашавању биће спречена и на одговарајући начин обрађена.

Што се тиче улагања у енергетску ефикасност у зградама, позитивни резултати у погледу квалитета ваздуха и здравља биће од посебне користи за жене и девојчице.

Активности у потпуности одражавају приоритете који се наводе у Националној стратегији родне равноправности за период од 2021. до 2030. године, која је такође фокусирана на унапређење планирања јавних политика када је реч о родној равноправности и спровођењу родно одговорних политика.

4.3.3. Људска права

Активности планиране у оквиру овог Оперативног програма бавиће се основним људским правом, које припада свим људима без икакве дискриминације. Право на воду свима даје право на приступ довољној, безбедној, прихватљивој, физички доступној и приступачној води за личну и кућну употребу. Право на санитарне услове свакоме даје право на физички и финансијски прихватљив приступ санитацији у свим сферама живота, који је безбедан, хигијенски, сигуран, друштвено и културно прихватљив и којим се обезбеђују приватност и достојанство.

Оперативни план промовише укључивање у главне токове (мејнстриминг), као и једнаке могућности и недискриминацију, узимајући у обзир потребе и права различитих група. Ово обухвата конкретне акције и мере за решавање свих препрека и неједнакости са којима различите групе могу да се суоче када је реч о приступу утврђеним предностима и приликама.

Све инвестиције предвиђене Оперативним планом ће активно тражити да им се приступи на начине који одражавају потребе мањина и рањивих група; боље здравље и квалитет живота у Србији позитивно ће утицати на мањине и угрожене групе.

Што се тиче ромске заједнице, посебна пажња ће се посветити томе да се обезбеди поштовање њихових права, посебно у сектору отпада у коме ромска заједница игра специфичну улогу у неформалној економији рециклаже. Студија ГИЗ-а из 2022. године процењује да су Роми и Ромкиње заслужни за до 80% укупне рециклаже у Србији, што значи да они рециклирају између 10 и 30 процената укупног генерисаног смећа. Њихов рад има непосредно позитиван еколошки, економски и друштвени утицај на градове и насеља. Због тога ће угрожени ромски сакупљачи отпада на благовремен и транспарентан начин бити консултовани о интервенцији, а потенцијални утицај на Роме и Ромкиње када је реч о вађењу, чишћењу, транспорту и продаји материјала за рециклажу биће правилно процењен и узет у обзир кроз формализоване механизме партиципативног дијалога. Пословне прилике за ромску заједницу у циркуларној економији биће промовисане како би се подстакао њихов улазак у формалну економију и избегло се евентуално расељавање ромских насеља која се налазе у близини затворених депонија. Предвиђене мере су у складу са Националном стратегијом за социјално укључивање Рома за период од 2022. до 2030. године, која је фокусирана на њихово учешће на формалном тржишту рада, као и на повећање заступљености Рома у политикама запошљавања и економског развоја на локалном нивоу.

4.3.4. Смањење ризика од катастрофе

Програмом је предвиђена подршка у изради ерозионе мапе за територију Републике Србије. Имајући у виду да су ерозија и бујичне поплаве међусобно повезане природне појаве које изазивају огромну штету, разумевање ових опасности представља кључни први корак у смањењу ризика од катастрофа јер омогућава предузимање проактивних мера за ублажавање њиховог утицаја. Програм треба да пружи подршку коришћењем даљинске детекције, а ГИС и технике хидрауличког моделирања пружају прилику да се

направе различита сценарија за управљање ризиком од поплава. Ово ће омогућити доношење одлука о одабиру оптималних мера за ублажавање последица поплава и мера за преусмеравање река (*river training*). које ће помоћи да се заштите живот и имовина и повећати потенцијал за друштвено-економски развој.

4.4 Ризици и претпоставке

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ВОДАМА

Подобласт: Отпад

Категорија	Ризици	Вероватноћа (велика/средња/мала)	Утицај (велики/средњи/мали)	Мере за ублажавање
3	Ограничена посвећеност општинских власти/јавних комуналних предузећа да спроведу шеме примарног одвајања и рециклаже.	**М**	**М**	Званично опредељење одабраних локалних самоуправа за увођење раздвајања отпада на извору. Доступност релевантних запослених. детаљно регулисана споразумима са крајњим примаоцима. како би се обезбедило да релевантни запослени у јединицама лкалне самоуправе и јавним комуналним предузећима буду доступни за реализацију. Уговори са крајњим примаоцима су потписани и на снази су пре почетка тендерске процедуре.
2	Недостатак благовремено израђене и квалитетне техничке и тендерске документације.	**М**	**М**	Релевантни државни и локални органи власти су именовали запослене. и Јединица за имплементацију пројекта је брзо формирана. Релевантни запослени су добро обучени и укључени у све фазе припреме техничке и тендерске документације. Коришћење техничке помоћи за припрему документације са довољним механизмима контроле квалитета од стране уговорног органа. корисника и/или других заинтересованих актера у пројекту. Боље предвиђање. планирање набавки и већи институционални капацитет у националним и локалним органима који управљају средствима.
3	Неуспешна тендерска процедура због недовољних средстава / понуда које излазе из оквира буџета.	**М**	**В**	Процене инвестиционих трошкова на основу најновијих истраживања тржишта. Израдити планове за непредвиђене ситуације за решавање буџетских недостатака. који могу да обухвате прерасподелу средстава. тражење додатног финансирања или измену обима пројекта.
2	Недостатак расположивих средстава за суфинансирање доприноса јединица локалне самоуправе и финансирање локалних активности.	**М**	**В**	Споразум са крајњим примаоцима је потписан пре почетка тендерске процедуре како би се детаљније утврдила права и обавезе страна у вези са пројектом. Укључивање доприноса за суфинансирање у годишње и вишегодишње планирање буџета ЈЛС.
1	Проблеми са одрживошћу рада јавних	**М**	**С**	Финансијски извештај (*FS*) треба да пружи анализу финансијских ефеката разматраних опција за третман отпада од изградње и рушења

	комуналних предузећа и третманом отпада од изградње и рушења.			и да да смернице у вези са финансијским перформансама компаније. Регионални план управљања отпадом је ревидиран. са усвојеним решењима за управљање отпадом од изградње и рушења.
2	Ограничени капацитети за апсопцију. недостатак људских ресурса за обављање техничких и организационих процеса. и чест одлив запослених.	C	C	Алтернативни представници унутар институција биће препоручени на почетку. како би се обезбедио континуитет. Техничке смернице ће бити израђене на енглеском и српском језику. за потребе новоукљученог особља.

Под-област: Вода

Категорија	Ризици	Вероватноћа (велика/средња/мала)	Утицај (велики/средњи/мали)	Мере за ублажавање
2	Кашњења у финализацији. или недостаци у техничкој документацији и/или студијама.	M	B	Коришћење техничке помоћи за припрему техничке документације. са довољним механизмима контроле квалитета од стране уговорног органа. корисника и/или других заинтересованих актера у пројекту.
1	Неуспешна тендерска процедура због недовољних средстава / понуда које излазе из оквира буџета.	C	B	Процене инвестиционих трошкова на основу најновијих истраживања тржишта. Додела средстава из буџета са довољно средстава за непредвиђене догађаје да могу да се урачунају пројектоване промене цена до очекиваног датума набавке и/или да се унапред утврде опције ако се укаже потреба за додатним средствима.
3	Кључни проблеми који доводе до кашњења или додатних трошкова током изградње.	M	C	Ефикасно управљање уговорима и надзор. уз активно учешће свих кључних заинтересованих актера.
2	Проблеми у раду услед финансијских и/или техничких капацитета јединица локалне самоуправе/јав	M	B	Обезбедити подршку јединица локалне самоуправе/јавних комуналних предузећа у пословном планирању и организационим побољшањима.

	них комуналних предузећа.		

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Категорија	Ризици	Вероватноћа (велика/ средња/ мала)	Утицај (велики/ средњи/ мали)	Мере за ублажавање
3	Трошкови обнове могу да премаше додељени буџет. што доводи до финансијског оптерећења и потенцијалних кашњења у пројекту. као и до неочекиваних техничких изазова као што су структурни проблеми. који могу да одложе завршетак и повећају трошкове.	**М**	**В**	Коришћење техничке помоћи за припрему техничке документације. са довољним механизмима контроле квалитета од стране уговорног органа. корисника и/или других заинтересованих актера у пројекту. Спровести детаљну анализу структурног интегритета зграде пре него што се започне са пројектом обнове. Ово може да помогне да се унапред идентификују потенцијални проблеми.
2	До кашњења може да дође због потешкоћа у добијању дозвола или испуњавања захтева прописа. што може да утиче на временске рокове и буџете пројекта.	**С**	**В**	Започети разговоре са органима који издају дозволе на самом почетку пројекта. како би се знали њихови захтеви и очекивања. Успоставити јасну линију комуникације са тим органима у циљу проактивног решавања проблема. Израдити детаљан временски оквир пројекта који укључује процес издавања дозвола. чиме се оставља довољно времена за добијање дозвола пре него што се започне са изградњом.
2	Промене у државном руководству могу да утичу на континуитет и делотворност политика.	**С**	**В**	Укључити широк спектар заинтересованих актера. укључујући представнике привредне гране. цивилног друштва и јавности у поступак креирања политике. Стварање осећаја 'власништва' међу заинтересованим актерима могло би нову владу да одврати од брзих промена.
2	Отпор заинтересованих актера. укључујући и оне из привредне гране. може да омете усвајање нових политика.	**М**	**В**	Развити и спровести кампање подизања свести и едукације. како би се заинтересовани актери информисали о предностима нових политика. Ове кампање могу да помогну у сузбијању отпора тако што ће показати позитиван утицај на привредну грану и ширу заједницу. Засновати предлоге политика на озбиљним истраживањима и подацима који се темеље на доказима. који јасно показују неопходност и предности предложених

				промена. Транспарентност у процесу доношења одлука може да смањи отпор.

ОБЛАСТ ПОДРШКЕ: ОСТАЛЕ ВРСТЕ ПОДРШКЕ

Категорија	Ризици	Вероватноћа (велика/ средња/ мала)	Утицај (велики/ средњи/ мали)	Мере за ублажавање
3	Недовољан број запослених и велики одлив кадрова утичу на апсорпционе капацитете у ресорним министарствима и надлежним органима.	**M**	**B**	Влада се снажно заложила за спровођење политике реформе јавне управе. Осмишљавање механизама финансијске и нефинансијске подршке за запослене који су изложени већем радном оптерећењу.
2	Релевантна министарства и други корисници оклевају да посвете неопходне људске ресурсе изради одговарајуће документације (документима за имплементацију).	**C**	**B**	Континуирана помоћ у изградњи компетенција свих институција за припрему квалитетне документације. Министарство надлежно за финансије требало би да се укључи рано. како би на одржив начин испланирало адекватна средства за релевантне органе.

Екстерне претпоставке

Претпоставке за Исход 1

- Континуирана политичка подршка усклађивању са правним тековинама Европске уније о отпаду;
- Институције на свим нивоима су спремне да сарађују у осмишљавању радњи везаних за успостављање интегрисаног система управљања отпадом;
- Национално финансирање је доступно за суфинансирање инвестиција и обезбеђивање управљања отпадом које је неопходно за допуну фондова од стране Европске уније. Неопходни национални финансијски и административни ресурси су мобилисани на делотворан и ефикасан начин;
- Влада је у потпуности посвећена спровођењу студија изводљивости и изради пројеката за успостављање инфраструктуре за управљање отпадом на регионалном нивоу;
- Главни државни и локални органи власти посвећују довољно времена и запослених. на свим нивоима. за учествовање у успостављању интегрисаног система управљања отпадом;
- Локалне самоуправе у регионима су посвећене сарадњи и успешном учешћу у управљању отпадом на регионалном нивоу. Обезбеђена је пуна подршка руководства јединица локалне самоуправе и укључених органа за делотворну имплементацију пројекта;
- Националне и локалне администрације су посвећене учешћу у обуци и изградњи капацитета.

Претпоставке за Исход 2

- Влада је у потпуности посвећена имплементацији инвестиција у водну инфраструктуру;
- Националне. регионалне и локалне власти задужене за управљање водама су посвећене учешћу у обуци и изградњи капацитета.

Претпоставке за Исход 3

- Влада је у потпуности посвећена спровођењу интегрисаног националног енергетског и климатског плана:
- Влада је у потпуности посвећена спровођењу Стратегије реновирања зграда:

- Влада је у потпуности посвећена циљевима смањења емисије гасова који производе ефекат стаклене баште;
- Влада је у потпуности посвећена Циљевима везаним за загађење ваздуха.

Претпоставке за Исход 4

- Континуирана подршка Владе процесу европских интеграција;
- Национални одбор за инвестиције је идентификовао пројектне планове (*project pipelines*);
- Ресорна министарства су посвећена припреми имплементационих докумената (ОИС. тендерска досија. итд.)
- Спремност локалних власти да запослене и ресурсе посвете реализацији инфраструктурних пројеката;
- Ресорна министарства су посвећена наставку усклађивања са правним тековинама Европске уније.

5 Преглед процеса консултација за припрему Оперативног програма

Овај Оперативни програм је припремљен у складу са Европским кодексом понашања у партнерству [Делегирана уредба Комисије (ЕУ) бр. 240/2014 од 7. јануара 2014. године о Европском кодексу понашања у партнерству у оквиру Европских структурних и инвестиционих фондова] заснованом на Методологији за примену принципа партнерства и избора партнера израђеној за Оперативне програме 2024-2027 у Републици Србији у оквиру инструмента ИПА III.

Партнерство за Оперативни програм укључује представнике:

- релевантних органа јавне власти. укључујући регионалне и националне представнике локалних органа власти;
- националне органе јавне власти одговорне за примену хоризонталних начела;
- економске и социјалне партнере;
- тела која представљају цивилно друштво.

Где је то било потребно. у пратнерство су биле укључене кровне организације.

Партнерство је успоставило Министарство надлежно за европске интеграције које. као Канцеларија Националног координатора за ИПА. координира процес програмирања за инструмент ИПА III.

Планирање израде Оперативног програма је замишљено тако да омогући пуно учешће партнера у различитим фазама поступка како би се олакшао процес заједничке израде. Истовремено. с обзиром да неки од партнера до сада нису имали искуства у припреми и имплементацији ИПА фондова. извршена је анализа потреба за обуком и спроведена је почетна обука током процеса програмирања како би се њихово учешће максимално повећало. Овај процес је подржала организација *UN Women* (Жене Уједињених нација).

Прва радионица за партнере организована је 7. јуна 2023. године. а присуствовало јој је 36 учесника како би се разговарало о секторској анализи која је омогућила дефинисање и валидацију *SWOT*-а.

Друга радионица за партнере је организована 13. јуна 2023. Године. а присуствовало јој је 40 учесника како би се разговарало о логици интервенције. обиму области подршке и очекиваним достигнућима.

У складу са методологијом и временским распоредом за израду Оперативних програма. нацрти докумената су партнерима послати пре радионица како би се омогућило њихово ефективно учешће.

На радионицама за партнере су помагали секторски стручњаци.

Партнери су доставили писане коментаре. који су узети у обзир приликом израде Оперативног програма.

6 Аранжмани за имплементацију

6.1 Споразум о финансирању

За реализацију овог програма предвиђено је склапање споразума о финансирању између Комисије и Републике Србије.

6.2 Начини имплементације

Комисија ће обезбедити да се поштују одговарајућа правила и процедуре Европске уније за обезбеђивање финансирања трећим странама, укључујући процедуре ревизије, где је то потребно, као и усклађеност програма са санкцијама Европске уније[68].

Индиректно управљање са корисником инструмента ИПА III

Реализацијом овог програма ће индиректно управљати Република Србија.

Управљачко тело које је задужено за спровођење програма је Министарство надлежно за рударство и енергетику, у складу са „Уредбом о управљању програмима претприступне помоћи Европске уније у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III) за период 2021-2027" [69].

Управљачко тело ће се ослањати на секторску експертизу и техничко знање следећих посредничких тела за управљање политикама:

- Министарства надлежног за заштиту животне средине; и

- Министарства надлежног за пољопривреду, шумарство и водопривреду.

Релевантне институције ће осигурати добро финансијско управљање програмом.

Послови везани за извршење буџета, као што су позиви за подношење понуда, позиви за достављање предлога, уговарање, управљање уговорима, плаћања и приходи поверавају се следећем посредничком телу задуженом за управљање финансијама: Министарству надлежном за финансије/Централној јединици за финансирање и уговарање. Оно обезбеђује законитост и регуларност трошкова.

Приликом спровођења овог Оперативног програма, Управљачко тело ће успоставити и, где год је то могуће, наглашавати принципе партнерства (из Европског кодекса понашања у партнерству) и управљања на више нивоа, који су кључни за спровођење Кохезионе политике.

6.3 Географска подобност за набавку и грантове

Географска подобност, у смислу места оснивања, а за потребе учешћа у поступцима набавке и доделе грантова и у погледу порекла извршених набавки, како је то утврђено у основном акту и наведено у релевантним уговорним документима, примењиваће се у складу са следећим одредбама.

Одговорни службеник Комисије задужен за одобравање може да прошири географску подобност услед хитности или недоступности услуга на тржиштима предметних земаља или територија, или у другим прописно поткрепљеним случајевима у којима би примена правила подобности онемогућила реализацију овог програма или је учинила изузетно тешком (члан 28(10) Инструмента за суседство, развој и међународну сарадњу – Глобална европска уредба).

7 Финансијске табеле, по областима подршке и по годинама (укључујући, по потреби, стопе суфинансирања)

[68] www.sanctionsmap.eu. Имајте на уму да мапа санкција представља ИТ алатку за идентификацију режима санкција. Извор санкција су правни акти објављени у Службеном листу. У случају неслагања између објављених правних аката и ажурирања на интернет страници, меродавна је верзија из Службеног листа.

[69] https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2023/29/3/reg

	2024. година			2025. година			2026. година			2027. година			УКУПНО		
	Допринос ЕУ	Суфинансирање од стране корисника ИПА ЈЈ	**Укупни расходи**	Допринос ЕУ	Суфинансирање од стране корисника ИПА ЈЈ	**Укупни расходи**	Допринос ЕУ	Суфинансирање од стране корисника ИПА ЈЈ	**Укупни расходи**	Допринос ЕУ	Суфинансирање од стране корисника ИПА ЈЈ	**Укупни расходи**	Допринос ЕУ	Суфинансирање од стране корисника ИПА ЈЈ	**Укупно**
Управљање отпадом и водом	25000000	14400000	**39400000**	40500000	9500000	**50000000**	16000000	3000000	**19000000**	27500000	6000000	**33500000**	109000000	32900000	**141900000**
Квалитет ваздуха и енергетска ефикасност	-	-	-	30000000	16000000	**46000000**	31000000	13000000	**44000000**	33200000	16800000	**50000000**	94200000	45800000	**140000000**
Остале врсте подршке	5000000	500000	**5500000**	10000000	2000000	**12000000**	11800000	2000000	**13800000**	10000000	2000000	**12000000**	36800000	6500000	**43300000**
УКУПНО	30000000	14900000	**44900000**	80500000	27500000	**108000000**	58800000	18000000	**76800000**	70700000	24800000	**95500000**	240000000	85200000	**325200000**

Напомена: Стопа суфинансирања ИПА је максимално 85% на нивоу сваке појединачне области подршке.
Трошкови везани за стратешку комуникацију и јавну дипломатију, ревизију и провере и евалуацију могу да буду обухваћени другом одлуком.

8 Мерење учинка

8.1 Праћење и извештавање

Праћење спровођења Оперативног програма имаће за циљ прикупљање и анализу података ради информисања о напретку ка постизању планираних резултата, помоћи у процесу доношења одлука и извештавања о томе како се ресурси користе.

Свакодневно техничко и финансијско праћење спровођења овог Оперативног програма представљаће континуиран процес и део одговорности имплементационог партнера. У том циљу, Управљачко тело ће успоставити стални систем интерног, техничког и финансијског праћења програма и припремати редовне извештаје о напретку (најмање на годишњем нивоу), као и завршне извештаје.

Сваки извештај ће дати тачан приказ спровођења Оперативног програма, свих потешкоћа на које се наишло, уведених промена, као и степена остварења његових Исхода и доприноса њиховом постизању, као и - ако то буде могуће у време извештавања - доприноса постизању његовог Утицаја, измерених одговарајућим показатељима.

Комисија може да организује додатне посете везане за праћење, како својих запослених тако и независних консултаната које буде директно ангажовала за потребе независних провера (или које ангажује одговорни агент кога је Комисија ангажовала за спровођење тих провера).

Улоге и задужења везана за прикупљање, анализу и праћење података

Као што је предвиђено Оквиром резултата ИПА III, институције ће, као део прикупљања података на годишњем нивоу, известити о вредностима за све релевантне показатеље. Као извори информација за показатеље користиће се различите алатке и методе, као што је наведено у одељку 4.2.2. Ако буду неопходна истраживања, континуиране студије (*tracer studies*) и сл., они ће се финансирати кроз Оперативни програм.

Прикупљање података у вези са постизањем циљева Оперативног програма је у надлежности неколико министарстава/институција у оквиру сваке појединачне Области подршке.

На нивоу Оперативног програма, Управљачко тело ће успоставити систем интерног праћења који ће омогућити праћење напретка у спровођењу, систематизовано и благовремено прикупљање података о показатељима и послужити као подршка за годишње извештавање. Контролна табла (*dashboard*) за спровођење програма ће обезбедити основу за комуникативно извештавање и извештавање које је усмерено на резултате, и омогућити визуелно представљање напретка и достигнућа у имплементацији.

Као што је предвиђено чланом 53. Оквирног споразума о финансијском партнерству, **Секторски одбор за праћење** игра кључну улогу у праћењу и извештавању о спровођењу Оперативног програма. Секторски одбор за праћење ће укључивати представнике партнера у складу са Европским кодексом понашања у партнерству [Делегирана уредба Комисије (ЕУ) бр. 240/2014 од 7. јануара 2014. године о Европском кодексу понашања у партнерству у оквиру европских структурних и инвестиционих фондова], а на основу Методологије за примену принципа партнерства и избора партнера који су утврђени за Оперативне програме 2024-2027 у Републици Србији из инструмента ИПА III.

Партнерство за Оперативни програм обухвата представнике:

- релевантних органа јавне власти, укључујући регионалне и националне представнике локалних органа власти;
- националних јавних органа власти одговорних за примену хоризонталних начела;
- економских и социјалних партнера;
- тела која представљају цивилно друштво.

Тамо где је то било потребно, у партнерство су биле укључене кровне организације.

Управљачко тело ће деловати као Секретаријат Секторског одбора за праћење Оперативног програма.

Активно и смислено учешће заинтересованих актера биће обезбеђено путем:

- канала за ангажовање заинтересованих актера идентификованих према области подршке и, по потреби, формализованих;
- учешћа заинтересованих актера у одборима за праћење;

- учешћа заинтересованих актера у теренским посетама;
- редовног пружања информација заинтересованим актерима;
- у случају локалне инвестиције, биће укључени локални корисници.

Што се тиче **механизама одговорности**, успоставиће се Механизам за решавање притужби (ако већ не постоји) и обезбедиће се информације о:

- доступности канала за подношење притужби;
- обавештавању јавности о механизму притужби;
- како ће се притужбе решавати;
- ефикасности праћења предмета и механизма за решавање притужби;
- подршци функционисању механизама за решавање притужби.

Родна равноправност ће се пратити прикупљањем рашчлањених података, као што је то предвиђено националним законом, као и *ad hoc* прикупљањем података за одређене показатеље. С обзиром на то да родна равноправност није циљана, већ је укључена у главне токове, биће успостављен механизам за њено праћење и извештавање. Где год то буде могуће, у оквиру активности ће се прикупљати статистички подаци који су разврстани по полу.

На основу извештаја које Управљачко тело буде доставило пре састанака, Секторски одбор за праћење ће, конкретно:

- разматрати делотворност, ефикасност, квалитет, координацију и усклађеност спровођења програма;
- разматрати напредак ка испуњавању циљева, постизање планираних исхода и резултата, и процењивати утицај и одрживост помоћи инструмента ИПА III, истовремено обезбеђујући кохерентност са политичким дијалогом, сродним стратегијама централног и регионалног сектора и вишедржавним или регионалним активностима корисника инструмента ИПА III;
- разматрати годишње извештаје о спровођењу, укључујући финансијско извршење програма;
- испитивати релевантне налазе и закључке, као и предлоге за накнадне корективне радње које су произашле из провера на лицу места, праћења, евалуација и ревизија, ако су исти доступни;
- разговарати о свим релевантним аспектима функционисања система управљања и контроле;
- разговарати о свим проблематичним питањима и радњама;
- ако се то покаже као неопходно, размотрити или дати предлоге за измену програма, и предузети било коју другу корективну радњу како би се обезбедило постизање циљева и унапредила се делотворност, ефективност, утицај и одрживост помоћи из инструмента ИПА III;
- разматрати предузете мере везане за информисање, јавност, транспарентност, комуникације и видљивост.

8.2 Евалуација

Имајући у виду значај програма, биће спроведена средњорочна и завршна (накнадна) евалуација за области подршке које потпадају под овај Оперативни програм, а коју ће уговорити корисник инструмента ИПА III.

Евалуације ће вршити стручњаци или органи, интерни или екстерни, који су функционално независни од система управљања и контроле. Њихов циљ ће бити да унапреде релевантност, квалитет, ефикасност и утицај Оперативног програма, а посебно да процене:

- учинак спровођења Оперативног програма;
- постизање планираних резултата Оперативног програма;
- закључивање о томе које лекције могу да се науче како би се унапредио квалитет и дизајн будућих политика;
- достигнућа у реализацији области подршке (под-области подршке), у складу са потребама.

Средњорочна евалуација ће се спровести у сврху решавања проблема и учења, посебно како би се извршила процена постизања резултата наведених у Оперативном програму, као и аранжмана за имплементацију.

Завршна (или накнадна) евалуација ће бити спроведена ради одговорности и учења на различитим нивоима (укључујући ревизију политика), посебно узимајући у обзир релевантност достигнућа Програма за спровођење циљева националне политике и политике Европске уније.

Секторски одбор за праћење пројекта ће испитати налазе евалуације и закључке евалуационих извештаја, и предлози за корективне радње ће се узети у обзир.

Извештаји о евалуацији ће бити подељени свим релевантним странама. Корисник инструмента ИПА III и Комисија ће анализирати закључке и препоруке из евалуација и заједно одлучити о накнадним радњама

које треба предузети. као и свим потребним прилагођавањима. укључујући. ако је тако назначено. и преусмеравање подршке.

Оквирно време евалуација	Временски оквир
Средњорочна евалуација Оперативног програма	2027. година
Накнадна евалуација Оперативног програма	2032. година

8.3 Ревизија и провере

Техничке ревизије за велике пројекте су током имплементације обавезне.

Финансијске одредбе које се односе на ревизију и провере. укључујући по потреби у техничке ревизије. а које спроводи корисник инструмента ИПА III. треба да буду обухваћене облашћу подршке „Остале врсте подршке". као што је то наведено у Одељку 4.2.2.

Не доводећи у питање обавезе које се примењују на уговоре закључене за потребе спровођења овог програма. Комисија може. на основу процене ризика. да уговори независну ревизију или проверу везано за један или више уговора или споразума.

9 Стратешка комуникација и јавна дипломатија

Сви субјекти који спроводе спољне радње које финансира Европска унија имају уговорну обавезу да релевантну публику обавесте о подршци Уније њиховом раду. тако што ће. према потреби. истаћи амблем Европске уније и кратку изјаву о финансирању на свим комуникационим материјалима који се односе на предметне радње. У том смислу. морају да се придржавају упутстава која су дата у документу из 2022. године под називом *Комуникација о Европској унији и повећање њене видљивости: Упутства за спољне радње* (или у неком другом документу који је објављен након тог).

Конкретно. примаоци средстава Европске уније ће објавити да се ради о средствима Уније и обезбедити им одговарајућу видљивост:

- постављањем изјаве у којој се на уочљив начин истиче да је у питању подршка која је добијена од Европске уније. на свим документима и комуникационим материјалима који се односе на реализацију средстава. као и на службеној интернет страници и налозима на друштвеним мрежама. када они постоје; и
- промовисањем радњи и њихових резултата пружањем кохерентних. делотворних и пропорционалних циљаних информација разним врстама публике. укључујући и медије.

Мере видљивости и комуникације ће. према потреби. спроводити субјекти којима су национални органи поверили обављање послова. извођачи радова и корисници грантова. Одговарајуће уговорне обавезе ће бити унете у споразуме о финансирању. споразуме о делегирању и уговоре о набавци и грантовима.

Мере видљивости и комуникације које су специфичне за овај програм биће комплементарне ширим комуникационим активностима које директно спроводе службе Европске комисије и/или Делегације и канцеларије Европске уније. Европска комисија и Делегације и канцеларије ЕУ треба да буду у потпуности информисане о планирању и спровођењу специфичних активности везаних за видљивост и комуникацију. посебно када је реч о тексту комуникације и главним порукама.

Стратешки комуникациони план Оперативног програма биће припремљен и усаглашен са Делегацијом Европске уније у складу са Упутством Комисије за спољне радње када је реч о комуницирању и подизању видљивости ЕУ. Овим ће се утврдити задужења тела надлежних за реализацију Оперативног програма и Националног координатора за ИПА у погледу комуникације.

Стратешки комуникациони план Оперативног програма ће утврдити кључне поруке. циљеве комуникације. публику којој је комуникација намењена (укључујући мултипликаторе). приступ. предвиђене комуникационе активности. кључне *RACER* показатеље и циљеве комуникације. ризике и предвиђени буџет. Годишњи комуникациони планови биће сачињени. и о њима ће се са Делегацијом ЕУ разговарати унапред како би се координирале активности и максимизовао домет.

Национални координатор за ИПА и Управљачко тело биће одговорни за ангажовање штампе и за управљање контактима са новинарима и медијима.

У складу са стратешким комуникационим планом Оперативног програма. биће израђена наменска интернет страница и биће отворени налози на друштвеним мрежама. Стандарди за коришћење и управљање друштвеним медијима и план деловања на тим медијима биће координисани између тела задужених за спровођење програма и Националног координатора за ИПА.

10 Одрживост

Одрживост на нивоу програма. Оперативни програм је осмишљен како би се одрживост постигнутих користи/резултата обезбедила и након његовог спровођења. Кључни фактори који утичу на одрживост су степен 'власништва' код крајњих прималаца, њихови институционални и оперативни капацитети, и њихови финансијски и људски ресурси неопходни за рад и одржавање резултата. Управљачко тело ће успоставити систем за праћење одрживости помоћи која је пружена у оквиру Оперативног програма током периода одрживости, који је дефинисан као период од краја периода спровођења радње и коначног датума реализације одговарајућег Споразума о финансирању. Национални координатор за ИПА и Управљачко тело ће пратити одрживост у оквиру делокруга својих надлежности путем Секторског одбора за праћење (члан 53(4)(б) Оквирног споразума о финансијском партнерству) и заједно са Комисијом у оквиру Одбора за праћење ИПА (члан 52(3) Оквирног споразума о финансијском партнерству). Процена одрживости Оперативног програма ће бити редовна тачка дневног реда на састанцима Секторског одбора/Одбора за праћење Оперативног програма и биће обухваћена његовом евалуацијом.

Одрживост операција. Крајњи примаоци ће обезбедити да се уговори реализују у складу са циљевима који су дефинисани за пројекте/уговоре, и да се резултати мере коришћењем показатеља који се примењују на пројекте/уговоре као што је то утврђено у релевантним документима. Како би се обезбедило да резултати који су остварени пројектима/уговорима који се финансирају путем Оперативног програма трају и након завршетка периода реализације пројеката/уговора. Управљачко тело ће, заједно са Посредничким телом задуженим за управљање политикама (ако је исто именовано) и Посредничким телом задуженим за управљање финансијама, успоставити услове одрживости који ће се, према потреби, примењивати на материјалне и нематеријалне резултате.

Када је реч о директно уговореним радовима и роби, успоставиће се механизми сарадње између Управљачког тела и крајњих прималаца за планирање и спровођење предвиђених радњи, као и задужења крајњих прималаца како би се обезбедила одрживост помоћи из инструмента ИПА III. Пренос власништва ће бити извршен формалним споразумом који ће обезбедити и њихову обавезу да обезбеде финансијске и људске ресурсе за рад и одржавање резултата након завршетка. Када је реч о великим пројектима, у Пријави за велики пројекат биће наведени сви услови за обезбеђивање одрживости, укључујући и финансијску одрживост. Што се тиче органа јавне власти, одрживост финансираних операција биће обезбеђена укључивањем у средњорочни буџетски оквир. У случају грант шема, одрживост ће бити водећи принцип за одабир операција. Уговор о гранту ће садржати посебне одредбе како би се обезбедила одрживост. Посредничко тело задужено за управљање финансијама ће вршити провере одрживости завршених операција у складу са својим процедурама.

Крајњи примаоци су обавезни да обезбеде одрживо коришћење резултата ('аутпута') у складу са Оперативним програмом, уговором или његовим еквивалентом. Крајњи примаоци су у обавези да издвајају буџетска средства за обезбеђивање функционисања и одржавања резултата, и да покрију трошкове њиховог рада и одржавања. У случају оштећења, крајњи примаоци треба да врате резултате у првобитно стање, или да их, у случају уништења, замене другима који су најмање истог квалитета и карактеристика.

Кршење услова одрживости може да доведе до повраћаја доприноса Европске уније ако крајњи примаоци не предузму потребне корективне мере за отклањање насталих недостатака.

АНЕКС II – ОПШТИ УСЛОВИ

Први део: Одредбе које се примењују на активности код којих је корисник инструмента ИПА III уговарач по основу индиректног управљања земље кориснице (*IMBC*)....2

Члан 1 – Општи принципи....2
Члан 2 – Набавка и додела бесповратних средстава (грантова)....2
Члан 2а – Искључење и административне санкције....4
Члан 3 – Комуникација и видљивост....5
Члан 4 - Предходна (*ex-ante*) и накнадна (*ex-post*) контрола поступка набавке и доделе грантова и накнадна (*ex-post*) контрола доделе уговора и грантова коју врши Комисија....5
Члан 5 - Банковни рачуни, рачуноводствени системи и признати трошкови....6
Члан 6 - Одредбе о исплатама које Комисија врши према кориснику инструмента ИПА III....6
Члан 7 – Прекид у вршењу исплата....7
Члан 8 – Повраћај средстава....8
Члан 8а – Финансијске корекције и затварање....8
Члан 9 – Општи принципи за одабир операција....8
Члан 10 – Идентификациони лист операције....9
Члан 11 – Велики пројекат и билатерални споразум....9

Други део: Одредбе које се примењују на овај Споразум о финансирању у целини, без обзира на начин управљања....10

Члан 12 - Период прихватљивости....10
Члан 13 – Дозволе и овлашћења....11
Члан 14 – Захтеви везани за извештавање....11
Члан 15 – Права интелектуалне својине....11
Члан 16 - Консултације између корисника инструмента ИПА III и Комисије....11
Члан 17 – Измене и допуне овог Споразума о финансирању....12
Члан 18 – Суспензија овог Споразума о финансирању....12
Члан 19 - Раскид овог Споразума о финансирању....13
Члан 20 – Меродавно право, решавање спорова....13
Члан 21 – Санкцијске мере Европске уније....15

Први део: Одредбе које се примењују на активности код којих је корисник инструмента ИПА III уговарач по основу индиректног управљања земље кориснице (*ИМВС*)

Члан 1 – Општа начела

(1) Сврха Првог дела је да се утврде правила за спровођење поверених задатака везаних за извршење буџета наведених у Анексу I и да се дефинишу права и обавезе корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III, односно Комисије у извршавању ових задатака.

Први део примењује се на задатке везане за извршење буџета који су поверени кориснику инструмента за претприступну помоћ ИПА III а у вези су са доприносом Уније, саме или у комбинацији са средствима корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III или средствима треће стране, у случају да се та средства реализују заједничким суфинансирањем.

(2) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је одговоран за испуњавање обавеза предвиђених овим Споразумом о финансирању и Оквирним споразумом о финансијском партнерству. У складу са чланом 7, чланом 18, чланом 19 и чланом 21, Комисија задржава право да прекине плаћања, као и да суспендује и/или раскине овај Уговор о финансирању.

(3) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да поштује минимални проценат свог доприноса наведен у Анексу I. У случају доприноса и од корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III и од Уније, допринос корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III мора да буде стављен на располагање најкасније до краја периода прихватљивости програма.

(4) Проценат доприноса Европске уније наведен у Анексу I и максимални износ помоћи инструмента за претприступну помоћ ИПА III засновани су на износу прихватљивих јавних расхода. Прихватљиви јавни расходи су сви јавни доприноси финансирању операција из буџета националних, регионалних или локалних органа јавне власти корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III, буџета Уније, буџета јавноправних тела или буџета удружења органа јавне власти или тела јавног права. Финансирање путем зајма, када се користи, приписује се органу, националном јавном или националном приватном, који је дужан да отплати зајам. Национални приватни расходи не могу се сматрати прихватљивим издацима.

(5) У сврху примене члана 25. Оквирног споразума о финансијском партнерству, подаци о личности морају:

- да се обрађују на законит, поштен и транспарентан начин у односу на онога на кога се односе;
- да се прикупљају у одређене, конкретне и легитимне сврхе, и да се даље не обрађују на начин који није у складу са тим сврхама;
- да буду адекватни, релевантни и ограничени само на оно што је неопходно у односу на сврхе у које се обрађују;
- да буду тачни и, по потреби, ажурирани;
- да се обрађују на начин којим се обезбеђује одговарајућа безбедност личних података; и

- да се чувају у облику који дозвољава идентификацију субјеката не дуже него што је то неопходно за сврхе у које се лични подаци обрађују.

Лични подаци који се налазе у документима које чува корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III у складу са ставом 2. члана 2. морају да се избришу након истека рокова наведених у поменутом ставу.

Члан 2 – Набавка и додела грантова

(1) Не доводећи у питање члан 18. став 5. Оквирног споразума о финансијском партнерству, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је задатке из члана 1. став 1. дужан да обавља у складу са процедурама и документима о стандардима које утврђује и објављује Комисија за додељивање уговора о набавкама и грантовима у оквиру спољног деловања, конкретно у складу са Практичним водичем о уговорним процедурама за спољно деловање Европске уније (ПРАГ), који је на снази у време покретања предметног поступка, као и у складу са захтеваним стандардима видљивости и комуникације из члана 3. став 2.

Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да спроведе поступак набавке и доделе гранта, да закључи одговарајуће уговоре, и да обезбеди да сва релевантна документација неопходна за ревизијски траг буде на језику на којем је сачињен овај Споразум о финансирању. За потребе Првог дела овог Споразума о финансирању, свако позивање на уговоре о гранту ће се тумачити као позивање на уговоре о доприносу, а свако позивање на кориснике грантова ће се тумачити као организације које су потписале споразуме о доприносу.

(2) Не доводећи у питање члан 49. Оквирног споразума о финансијском партнерству, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да сву релевантну финансијску и уговорну пратећу документацију од дана ступања на снагу овог Уговора о финансирању, или од ранијег датума у случају да су поступак набавке, позив за подношење предлога или поступак директне доделе гранта покренути пре ступања на снагу овог Уговора о финансирању, чува пет година након дана затварања програма. Конкретно, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да чува следеће:

(a) Поступак набавке:

i) Обавештење о најави тендера, са доказом о објављивању обавештења о набавци и свим његовим исправкама;

ii) Именовање комисије за ужи избор;

iii) Извештај о ужем избору (укључујући анексе) и пријаве;

iv) Доказ о објављивању обавештења о томе ко је ушао у ужи избор;

v) Писма оним кандидатима који нису ушли у ужи избор;

vi) Позив на тендер или његов еквивалент;

vii) Тендерски досије укључујући анексе, појашњења, записнике са састанака, доказ о објављивању;

viii) Именовање комисије за оцењивање понуда;

ix) Извештај о расписивању тендера, укључујући анексе;

x) Извештај о оцени/преговарању, укључујући анексе и примљене понуде[1];

xi) Писмо обавештења;

xii) Пропратно писмо уз подношење уговора;

xiii) Писма неуспешним кандидатима;

xiv) Обавештење о додели уговора/отказивању тендера, укључујући доказ о објављивању;

xv) Потписани уговори, амандмани, допунске клаузуле, извештаји о имплементацији и релевантна преписка;

(б) Позиви за предају предлога и директна додела грантова;

i) Именовање комисије за оцењивање;

ii) Извештај о расписивању тендера и административни извештај укључујући анексе и примљене пријаве[2];

iii) Писма успешним и неуспешним кандидатима након евалуације концепта;

iv) Извештај о евалуацији концепта;

v) Извештај о оцени целе пријаве или извештај о преговорима, са релевантним анексима;

vi) Провера подобности и пратећа документа;

vii) Писма успешним и неуспешним кандидатима са одобреном листом резервних кандидата након комплетне оцене пријава;

viii) Пропратно писмо за подношење уговора о гранту;

ix) Обавештење о додели гранта/отказивању тендера са доказом о објављивању;

x) Потписани уговори, амандмани, допунске клаузуле и релевантна преписка.

Поред тога, финансијска и уговорна документација из става 2(а) и 2(б) мора да буде допуњена свим релевантним пратећим документима, како то захтева поступак који је наведен у ставу 1, као и свом релевантном документацијом која се односи на исплате, повраћаје и оперативне трошкове, нпр. извештаји о пројекту и проверама на лицу места, пријем залиха и радова, гаранције, гарантни листови, извештаји инжењера који су вршили надзор.

(3) Операције које Унија суфинансира у оквиру Програма могу да финансирају и други донатори, као што су нпр. међународне организације, нека држава чланица Европске уније, трећа држава или регионална организација.

Члан 2а – Искључење и административне санкције

(1) Приликом примене процедура и докумената о стандардима које је утврдила и објавила Комисија за доделу уговора о набавци и грантова, корисник инструмента за

[1] Неуспешне понуде елиминисати пет година након завршетка поступка набавке

[2] Неуспешне понуде елиминисати три године након затварања процедуре доделе гранта.

претприступну помоћ ИПА III је дужан да у складу са тим обезбеди да ниједна набавка или уговор о гранту који финансира Европска унија не буде додељен привредном субјекту или подносиоцу захтева за грант уколико се сам привредни субјекат или тражилац гранта, или лице које има овлашћења да га заступа, одлучује у његово име или га контролише, налази у некој од ситуација искључења предвиђених релевантним процедурама и документима Комисије о стандардима.

(2) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да без одлагања обавести Комисију ако се кандидат, понуђач или подносилац пријаве налази у ситуацији искључења из става (1), или је починио неправилности и превару из члана 51. став 5. Оквирног споразума о финансијском партнерству, или је показао значајне недостатке у испуњавању својих главних обавеза када је реч о извршењу уговорних обавеза које се финансирају из буџета Европске уније.

(3) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да приликом доделе уговора о набавци и гранта у обзир узме информације садржане у Комисијином 'Систему раног откривања и искључења' (*EDES*). Приступ информацијама може да се обезбеди преко контакт лица за везу или путем консултација коришћењем следећих средстава: Европска комисија, Генерални директорат за буџет, рачуноводствени службеник Комисије, МО15, Б-1049 Брисел, Белгија, и путем е-поште на адресу BUDG-C01-EXCL-DB@ec.europa.eu, с тим да копију треба доставити на адресу Комисије наведену у члану 3. Посебних услова. Сваки уговор или грант који се закључи са уговарачем или корисником гранта који се у време закључења уговора налазио у ситуацији искључења биће искључен из финансирања Уније и може да дође до примене механизма финансијских корекција у складу са чланом 8а.

(4) Када корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III постане свестан ситуације искључења из става (1) приликом извршавања задатака наведених у Анексу И, дужан је да, уколико то његово национално законодавство дозвољава, привредни субјекат или тражиоца гранта искључи из овог поступка, као и из свих својих будућих поступака набавке или доделе грантова. Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III такође може да изрекне новчану казну пропорционалну вредности предметног уговора. Одбијање, искључење и/или новчане казне изричу се по акузаторном поступку којим се обезбеђује право дотичног субјекта на одбрану. Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да о томе обавести Комисију у складу са ставом (2).

Члан 3 – Комуникација и видљивост

(1) У складу са чланом 24. Оквирног споразума о финансијском партнерству, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да предузме неопходне мере како би обезбедио видљивост средстава ЕУ за активности које су му поверене и да припреми кохерентан план активности које се односе на комуникацију и видљивост, који треба да поднесе Комисији на сагласност у року од два месеца од ступања овог Уговора о финансирању на снагу.

(2) Активности које се односе на комуникацију и видљивост морају да буду у складу са смерницама за спољно деловање по питању комуникације и подизања видљивости Европске уније које је утврдила и објавила Комисија, а које су на снази у време спровођења активности.

Члан 4 - Предходна (*ex-ante*) и накнадна (*ex-post*) контрола поступка набавке и доделе грантова и накнадна (*ex-post*) контрола доделе уговора и грантова коју врши Комисија

(1) Комисија врши накнадну контролу поступака доделе када је реч о набавци и додели грантова, за следеће фазе:

(а) обавештење о уговору за набавку, позиви за подношење предлога за грантове и све њихове исправке;

(б) тендерска досијеа и упутства за подносиоце пријава за грантове;

(в) састав Комисија за оцењивање пријава;

(г) извештаји о оцени, одлуке о одбијању и додели[3];

(д) досији уговора и додаци уговорима.

(2) У погледу накнадних контрола, Комисија, након процене ризика, може да одлучи следеће:

(а) да изврши накнадну контролу свих досијеа, или

(б) да изврши накнадну контролу одређених досијеа; или

(в) да потпуно одустане од спровођења накнадне контроле.

(3) Ако Комисија одлучи да изврши накнадну контролу у складу са ставом 2 (а) или (б), дужна је да корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III обавести о досијеима који су одабрани да се над њима изврши накнадна контрола. Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да у року од месец дана од потписивања уговора или додатка уговору достави сву документацију и податке који су Комисији неопходни везано за досијеа која су одабрана за спровођење накнадне контроле.

(4) Комисија може да изврши претходну контролу ради одобравања сваке од фаза наведених у ставу 1, за оне поступке доделе који нису одабрани за накнадну контролу. Пошто добије обавештење да је неки досије одабран за претходну контролу, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III дужан је да Комисији достави сву неопходну документацију и податке, и да то учини најкасније у тренутку подношења на објављивање обавештења о уговору или смерница за подносиоце пријава.

(5) Комисија може да одлучи да изврши накнадну контролу, укључујући ревизију и контролу на лицу места, у било које време током или након реализације било ког уговора или гранта који је доделио корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III а који произилази из овог Споразума о финансирању. Пошто прими обавештење да је одређени досије одабран за накнадну контролу, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да Комисији стави на располагање сву потребну документацију и информације. Комисија може да овласти одређено лице или субјекат да у њено име изврши накнадну контролу.

Члан 5 – Банковни рачуни, рачуноводствени системи и признати трошкови

(1) Након ступања на снагу овог Уговора о финансирању, Рачуноводствео тело и Посредничко тело задужено за управљање финансијама корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III, који је Уговарач Програма, дужно је да отвори најмање један банковни девизни рачун (у еврима) и да Комисији достави образац/обрасце финансијске идентификације заједно са одговарајућим овлашћењима банке. Укупан салдо у банци за Програм биће збир стања на свим банковним рачунима везаним за Програм које држе Рачуноводствено тело и сва Посредничка тела задужена за управљање финансијама у ИПА кориснику. Извештавање о свим банковним рачунима повезаним са сваким од програма биће евидентирани путем ИПА-АПП[4].

---

[3] За уговоре о пружању услуга, овај корак укључује претходну контролу у вези са одобравањем листе оних који су ушли у ужи избор.

[4] ИПА-АПП је наменска ИТ апликација коју је развио *DG NEAR* како би се њоме заменио иПерсеус, који је био алатка која се користила за праћење реализације претприступних фондова којима су индиректно управљале земаље кориснице

(2) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III припрема и доставља Комисији планове предвиђених исплата током периода трајања Програма према шаблону из тачке (д) Анекса IV. Ове прогнозе се ажурирају и достављају уз сваки захтев за средства из члана 6(2) и 6(3), са годишњим финансијским извештајем из члана 14(4) и са предвиђањем очекиваних захтева за плаћање из члана 33(3) Оквирног споразума о финансијском партнерству. Планови предвиђаних исплата морају да буду засновани на реалним и стварним потребама и подржани документованом детаљном анализом (укључујући планирано уговарање и распоред плаћања по уговору) која ће Комисији бити доступна на захтев.

(3) Почетни план предвиђених исплата треба да садржи збирне годишње прогнозе исплата за комплетан период прихватљивости и месечне прогнозе исплата за првих дванаест месеци Програма. Наредни планови треба да садрже збирне годишње прогнозе исплата за преостали период прихватљивости Програма и месечне прогнозе исплате за наредних четрнаест месеци.

(4) Од корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III се захтева да успостави и одржава рачуноводствени систем у складу са чланом 4(3)(а) Анекса А Оквирног споразума о финансијском партнерству, који ће, као минимум, садржати информације везане за уговоре којима се управља у оквиру Програма наведене у Анексу V.

(5) У складу са чланом 57(2) Оквирног споразума о финансијском партнерству, трошкови признати у рачуноводственом систему који се води према наводима из става (4) морају да буду настали (код примаоца), прихваћени (од стране Посредничког тела задуженог за управљање финансијама) и плаћени (од стране Посредничког тела задуженог за управљање финансијама), и да одговарају стварним трошковима који су доказани пропратном документацијом, и користиће се, када то буде било потребно, за правдање средстава које је корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III исплатио унапред по основу локалних уговора.

Члан 6 - Одредбе о исплатама које Комисија врши према кориснику инструмента за претприступну помоћ ИПА III

(1) Сваки захтев за плаћање унапред дужан је да садржи изјаву о издацима везаним за Програм, укључујући уговорене износе, исплаћене износе и признате трошкове.

(2) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да уз први захтев за плаћање унапред достави своју почетну прогнозу исплата за Програм, припремљену у складу са чланом 5(2). Прво предвиђање треба да буде за 100% предвиђених исплата за прву годину плана предвиђених исплата, у складу са чланом 5(2). Плаћање унапред ће бити подржано банкарским овлашћењима за све банковне рачуне Програма, по потреби.

(3) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да поднесе накнадне захтеве за плаћање унапред када укупни салдо у банци за Програм падне испод износа исплата предвиђених за наредних пет месеци Програма.

(4) Сваки захтев за додатно плаћање унапред дужан је да садржи следеће:

а) банковни салдо за Програм на датум пресека захтева;

б) ажурирана банкарска овлашћења за све банковне рачуне Програма, по потреби;

в) предвиђање исплата везаних за Програм за наредних четрнаест месеци, на дан пресека захтева, како је наведено у члану 5(2).

г) ажурирано извештавање у ИПА-АПП.

(5) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III може за сваку наредну исплату унапред да затражи износ укупних предвиђених исплата за четрнаест месеци од дана подношења захтева, умањен за стања из става 4(а) на дан пресека захтева за исплату средстава, увећан за било који износ који корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III плаћа по основу става (6) а који му још није надокнађен. Предвиђени период исплате од четрнаест месеци може да се продужи ако се то на одговарајући начин наведе у Посебним условима.

Комисија задржава право да умањи сваку наредну исплату унапред ако укупна средства у банкама које има корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III у оквиру овог Програма премашују предвиђену исплату за наредних четрнаест месеци.

(6) Када је исплата умањена по основу става (5), корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III мора да финансира Програм из сопствених средстава, до износа умањења. Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III тада може да затражи надокнаду тог износа као део следећег захтева за исплату средстава, на начин који је наведен у ставу (5).

(7) У складу са чланом 33(1) Оквирног споразума о финансијском партнерству, Комисија задржава право да врши и делимична плаћања, у зависности од расположивих средстава. Када средства поново постану доступна, Комисија је дужна да одмах изврши исплату преосталог износа.

(8) Комисија има право на повраћај прекомерних средстава у банци која нису искоришћена дуже од дванаест месеци. Пре него што користи ово своје право, Комисија ће корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III замолити да наведе разлоге за кашњење у исплати средстава, и да покаже своју сталну потребу за њима током периода од наредна два месеца.

(6) Камата на средства на банковним рачунима који се користе за овај Програм не припада Комисији.

(7) Сходно члану 33. став 4. Оквирног споразума о финансијском партнерству, када Комисија прекине рок за предају захтева за плаћање дуже од два месеца, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III има право да затражи одлуку Комисије о томе да ли ће прекид рока да се настави.

(8) Национални службеник задужен за одобравање (*NAO*) је дужан да оверени завршни извештај о трошковима из члана 36(1)(а) Оквирног споразума о финансијском партнерству достави најкасније шеснаест месеци након завршетка периода прихватљивости.

Члан 7 - Прекид у вршењу исплата

(1) Не доводећи у питање суспензију или раскид овог Споразума о финансирању у складу са члановима 18. односно 19, као ни члан 38. Оквирног споразума о финансијском партнерству, Комисија има право да делимично или у потпуности прекине са вршењем исплата ако:

(а) Комисија утврди, или је озбиљно забринута да је корисник инструмента ИПА III направио битне грешке, неправилности или извршио превару доводећи у питање законитост или исправност одређених трансакција извршених приликом спровођења Програма, или да није испунио своје обавезе из овог Споразума о финансирању, укључујући обавезе у вези са Стратешком комуникацијом и Јавном дипломатијом;

(б) Комисија утврди, или је озбиљно забринута да је корисник инструмента ИПА III починио системске или понављајуће грешке, неправилности, превару, или да је прекршио

обавезе из овог или других споразума о финансирању, под условом да те грешке, неправилности, превара или кршење обавеза имају материјални утицај на реализацијуу овог Споразума о финансирању или доводе у питање поузданост система интерне контроле корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III или законитост и регуларност наведених расхода.

Члан 8 - Повраћај средстава

(1) Поред случајева из члана 40. Оквирног споразума о финансијском партнерству, Комисија може да поврати средства од корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III на начин како је то предвиђено Финансијском уредбом, посебно у случају:

(а) неуспеха да се обезбеди постизање циљева и резултата Програма наведених у Анексу I;

(б) неуспеха да се обезбеди коришћење средстава и резултата у предвиђене сврхе наведене у Анексу I;

(в) неприхватљивих расхода;

(г) непоштовања прецента суфинансирања предвиђеног у Анексу I;

(д) расхода насталих као резултат грешака, неправилности, преваре или кршења обавеза у реализацији Програма, посебно у поступцима набавке и доделе грантова;

(ђ) слабости или недостатка у систему управљања и контроле код корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III који доводе до потребе за финансијским корекцијама.

(2) У складу са националним правом, Национални службеник задужен за одобравање је дужан да поврати допринос Уније који је исплаћен кориснику инструмента за претприступну помоћ ИПА III од прималаца који се налазе у било којој ситуацији наведеној у ставу (1) тачка (б) или (д) овог члана, или се помињу у члану 40. Оквирног споразума о финансијском партнерству. Чињеница да Национални службеник задужен за одобравање није успео да поврати сва средства, или део средстава, не спречава Комисију да средства поврати од корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III.

(3) Износи које је корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III неоправдано исплатио или повратио, износи финансијских гаранција, гаранције о извршењу уговорних обавеза и гаранције плаћања унапред дате кориснику инструмента за претприступну помоћ ИПА III на основу поступака набавке и доделе грантова, износи новчаних казни које је корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III изрекао кандидатима, понуђачима, подносиоцима пријаве, извођачима или корисницима грантова, морају се или поново искористити за Програм или вратити Комисији.

Члан 8а – Финансијске корекције и затварање

У складу са члановима 42, 43. и 47. Оквирног споразума о финансијском партнерству, Комисија је дужна да обезбеди додатне смернице о поступку испитивања и прихватања рачуна, укључујући финансијске исправке и затварање.

Члан 9 – Општи принципи за одабир операција

(1) Процедуре одабира морају да задовоље начела транспарентности, једнаког третмана и недискриминације. На тај начин се спречава сукоб интереса и обезбеђује учешће заинтересованих страна и приступ јавности информацијама.

(2) Секторски одбор за праћење разматра и одобрава опште критеријуме за одабир операција из члана 10. у року од шест месеци од ступања на снагу овог Споразума о финансирању и одобрава ревизију тих критеријума у складу са потребама програмирања.

(3) У складу са чланом 53(7) Оквирног споразума о финансијском партнерству, Комисија може да копредседава састанцима Секторских одбора за праћење.

(4) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да обезбеди да се операције одабирају за финансирање и одобравају у складу са критеријумима и механизмима који се примењују када је у питању Програм, укључујући релевантан Оперативни програм, и да су у складу са релевантним правилима Уније као и са националним правилима.

Члан 10 – Идентификациони лист операције

(1) За сваку операцију која не потпада под дефиницију 'великог пројекта' из члана 3(ф) и члана 16(б) Оквирног споразума о финансијском партнерству, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да направи идентификациони лист за сваку операцију у оквиру Програма која је одабрана за суфинансирање од стране Уније.

(2) Идентификациони лист операције мора да садржи, између осталог, следеће елементе:

(а) идентификацију операције и организацију која је одговорна за њено спровођење;

(б) кратак опис операције и демонстрацију њене компатибилности са програмом;

(в) начин имплементације, ризике и претпоставке;

(г) очекиване доприносе (*outputs*), резултате и утицај, укључујући допринос хоризонталним темама;

(д) везу са другим програмима ИПА, ИПА II и ИПА III;

(ђ) финансијске аранжмане и процењени буџет; и

(е) процедуре предвиђене за тендере и уговоре.

Образац за идентификациони лист операције дат је у Анексу VII.

(3) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да достави копију идентификационог листа операције Делегацији Европске уније, која ће након консултација са ДГ НЕАР (*DG NEAR*) доставити своје мишљење. Након што се о идентификационом листу операције изда позитивно мишљење, корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III може да одобри пројекат.

(4) Када природа операције то оправдава, Комисија може да одлучи да од корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III затражи да на одређену операцију примени члан 11. и да припреми образац за пријаву, у складу са обрасцима наведеним у Анексу VI овог Споразума о финансирању.

Члан 11 – Велики пројекат и билатерални споразум

(1) У складу са чланом 16. став 6. Оквирног споразума о финансијском партнерству, пријаве за велике пројекте подносе се Комисији на оцену, коришћењем обрасца Пријаве за велики пројекат (Анекс VI).

(2) Проценом Комисије утврђују се физички објекат и прихватљиви трошкови. Процена Комисије се окончава или разменом писама (односно подношењем апликације за велики пројекат од стране корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III и одговором Комисије којим је Комисија одобрава) или потписивањем Билатералног споразума са корисником инструмента за претприступну помоћ ИПА III у којем ће бити наведени појединачни елементи и захтеви који су специфични за предметни пројекат.

(3) Билатерални споразум или размена писама морају, као минимум, да садрже следеће податке:

(а) назив пројекта;

(б) локацију пројекта;

(в) кратак опис пројекта, рашчлањен, ако је потребно, на појединачне компоненте;

(г) детаље о органу одговорном за пријаву пројекта, органу одговорном за реализацију, уговорном органу и примаоцу;

(д) детаље о свим међународним финансијским институцијама (МФИ) или другим донаторима који су укључени у пројекат;

(ђ) конкретне циљеве пројекта;

(е) кратак преглед главних резултата економских и друштвених трошкова и користи;

(ж) сажетак финансијске анализе;

(з) сажетак главних налаза процене утицаја на животну средину;

(и) укупну процењену вредност пројекта, као и оквирни преглед вредности појединачних елемената пројекта;

(ј) процењене укупне прихватљиве и неприхватљиве трошкове пројекта, укупну јавну потрошњу, финансијски допринос Уније и проценат суфинансирања који се примењује на прихватљиве трошкове;

(к) посебне услове који се односе на пројекат;

(л) оквирни временски распоред набавки који указује на специфичне врсте и процењене вредности уговора за које ће бити расписани тендери и, у случају паралелног суфинансирања са међународним финансијским институцијама, идентификацију уговора које ће финансирати међународне финансијске институције, као и назнаку датума започињања тендерског поступка;

(љ) оквирни временски распоред реализације;

(м) оквирну листу кључних показатеља који ће се користити како би се показало постизање циљева пројекта;

(н) датум наступања трошкова.

(4) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III може да покрене поступак набавке за велики пројекат када овај Споразум о финансирању ступи на снагу. Ниједан уговор о набавци за велики пројекат не може да буде потписан пре ступања на снагу Билатералног споразума или пре него што се оконча размена писама којима се одобрава пријава великог пројекта.

(5) Измене одобрених великих пројеката подлежу ограничењима и условима који су наведени у Билатералном споразуму или размењеним писмима.

Други део: Одредбе које се примењују на овај Споразум о финансирању у целини, без обзира на начин управљања

Члан 12 – Период прихватљивости

(1) Период прихватљивости је период током којег се завршавају све оперативне активности Програма. Трајање овог периода је прописано чланом 2(2) Посебних услова.

Овај период ће бити наведен у споразумима које ће корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III и Комисија закључити у поступку реачизације овог Споразума о финансирању, а посебно у споразумима о доприносима, уговорима о набавкама и уговорима о додели грантова.

(2) Ако чланом 7. Посебних услова није утврђено другачије, потписани уговори и додаци, настали расходи, плаћања од стране државних органа, као и сви други трошкови везани за активности Програма биће квалификовани за финансирање од стране Европске уније само ако су настали током периода прихватљивости, не доводећи у питање наводе из става (3) овог члана.

(3) Када је реч о великим пројектима, датум почетка периода прихватљивости је датум када Комисија одобри велики пројекат наведен у Билатералном споразуму или у размењеним писмима.

(4) У складу са чланом 29(3)(б) Оквирног споразума о финансијском партнерству, и не доводећи у питање његов члан 28. и члан 7. Посебних услова, следећи трошкови које је направио корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III неће бити квалификовани као прихватљиви за финансирање по основу овог Споразума о финансирању:

(а) банкарски трошкови, трошкови гаранција и слични трошкови;

(б) новчане казне;

(в) трошкови судских поступака;

(г) губици на курсним разликама;

(д) дугови и накнаде за сервисирање дугова (камате);

(ђ) резервисања за губитке, дугове или потенцијалне будуће обавезе;

(е) кредити дати трећим лицима, осим ако посебним условима није утврђено другачије;

(ж) негативна камата коју зарачунавају банке или друге финансијске институције.

(5) Уговор о набавци, уговор о додели гранта или уговор о доприносу који није довео ни до какве уплате у року од две године од потписивања аутоматски се раскида и финансирање по основу њега се укида, осим у случају спора који се води пред судским или арбитражним органима.

Члан 13 – Дозволе и овлашћења

Не доводећи у питање члан 27. Оквирног споразума о финансијском партнерству, све врсте дозвола и/или овлашћења која су неопходна за спровођење Програма благовремено ће обезбедити надлежни органи корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III, у складу са националним законом.

Члан 14 – Захтеви везани за извештавање

(1) За потребе испуњавања општих захтева Комисије везаних за извештавање из члана 59. Оквирног споразума о финансијском партнерству, који се тичу годишњих извештаја о реализацији помоћи из инструмента ИПА III, Национални координатор за ИПА (*NIPAC*) је дужан да користи образац који је дат у Анексу III.

(2) За потребе члана 60. Оквирног споразума о финансијском партнерству, Национални координатор за ИПА је дужан да Комисији достави коначни извештај о реализацији оних активности овог Програма чијом реализацијом индиректно управља корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III, најкасније шеснаест месеци након завршетка периода прихватљивости. Национални координатор за ИПА је дужан да за то користи образац који обезбеђује Комисија.

(3) За потребе члана 61(1) Оквирног споразума о финансијском партнерству, Национални службеник задужен за одобравање је дужан да до 15. јануара наредне финансијске године у електронском формату достави копију података који се чувају у рачуноводственом систему успостављеном на основу члана 4(4). Они треба да буду поткрепљени потписаним неревидираним сажетим финансијским извештајем у складу са тачком (ц) Анекса III.

(4) У сврху конкретних захтева везаних за извештавање када је реч о индиректном управљању, из члана 61, став 2, тачка (а) и 61, став 3. Оквирног споразума о финансијском партнерству, Национални службеник задужен за одобравање у кориснику инструмента за претприступну помоћ ИПА III дужан је да користи обрасце дате у тачкама (а) и (б) Анекса IV.

Члан 15 – Права интелектуалне својине

(1) Уговори који се финансирају по основу овог Споразума о финансирању дужни су да обезбеде да корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III стекне сва неопходна права интелектуалне својине у вези са информационом технологијом, студијама, цртежима, плановима, рекламним и свим другим материјалима сачињеним у сврху планирања, реализације, праћења и евалуације.

(2) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III мора да гарантује да ће Комисија, или било које тело или лице које Комисија овласти, имати приступ и право коришћења тог материјала. Комисија ће тај материјал користити искључиво за своје потребе.

Члан 16 – Консултације између корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III и Комисије

(1) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III и Комисија ће се међусобно консултовати пре него што покрену било какав спор у вези са реализацијом или тумачењем овог Споразума о финансирању, у складу са чланом 20.

(2) Ако Комисија постане свесна проблема у спровођењу поступака у вези са реализацијом овог Споразума о финансирању, она ће успоставити све потребне контакте са корисником инструмента за претприступну помоћ ИПА III како би ситуацију поправила и предузела све неопходне кораке.

(3) Консултације могу да доведу до измене, суспензије или раскида овог Споразума о финансирању.

(4) Комисија је дужна да корисника инструмента за претприступну помоћ ИПА III редовно обавештава о реализацији активности наведених у Анексу I које не спадају у Први део ових Општих услова.

Члан 17 - Измене и допуне овог Споразума о финансирању

(1) Све измене и допуне овог Споразума о финансирању биће извршене у писаној форми, укључујући и размену писама.

(2) Ако корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III затражи измену, тај захтев се, осим у оправданим случајевима, Комисији подноси најмање три месеца пре него што би измена требало да ступи на снагу.

(3) Комисија може да измени документа садржана у Анексима III до VII без потребе за изменом и допуном овог Финансијског споразума. Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III ће о свим тим изменама, као и о њиховој примени, бити обавештен у писаној форми.

Члан 18 - Суспензија овог Споразума о финансирању

(1) Споразум о финансирању може да буде суспендован у следећим случајевима:

(а) Комисија може да суспендује спровођење овог Споразума о финансирању ако корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III прекрши било коју обавезу која из њега произилази;

(б) Комисија може да суспендује спровођење овог Споразума о финансирању ако корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III прекрши било коју обавезу утврђену процедурама и документима о стандардима из члана 18. став 2. Оквирног споразума о финансијском партнерству;

(в) Комисија може да суспендује спровођење овог Споразума о финансирању ако корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III не испуњава услове да му се повере задаци који се односе на извршење буџета;

(г) Комисија може да суспендује спровођење овог Споразума о финансирању ако корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III одлучи да суспендује или прекине поступак приступања Европској унији;

(д) Комисија може да суспендује спровођење овог Споразума о финансирању ако корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III прекрши обавезу у вези са поштовањем људских права, демократских принципа и владавине права, у озбиљним случајевима корупције, или ако је на било који начин доказано да је корисник

инструмента за претприступну помоћ ИПА III крив за тешке пословне малверзације. Тешким пословним малверзацијама сматра се следеће:

- кршење важећих закона или прописа или етичких стандарда професије којој неко лице или субјекат припада, или
- свако противправно понашање лица или субјекта које подразумева незакониту намеру или груб немар, а које утиче на његов професионални кредибилитет.

(ђ) Овај Споразум о финансирњу може да буде суспендован у случају више силе, онако како је она дефинисана у даљем тексту. „Виша сила" означава сваку непредвидиву и изузетну ситуацију или догађај над којим уговорне стране немају контролу, а који спречава стране да испуне било коју од својих обавеза, не може се приписати грешци или немару са њихове стране (или њихових уговарача, агената или запослених) и показује се као непремостив и поред све дужне пажње која му је поклоњена. Кварови на опреми или неисправан материјал, или кашњења када је реч о њиховом стављању на располагање, као ни радни спорови, штрајкови или финансијске потешкоће не сматрају се вишом силом.

Неће се сматрати да је уговорна страна прекршила своје обавезе ако је у случају више силе спречена да их испуни, а о чему је друга страна уредно обавештена. Страна која се суочила са догађајем више силе дужна је да без одлагања о томе обавести другу страну, да наведе његову природу, вероватно трајање и предвидиве последице, и да предузме све мере како би се смањила могућа штета. Ако виша сила утиче само на део Програма, суспензија Споразума о финансирању може да буде делимична. Ниједна од уговорних страна неће се сматрати одговорном за кршење својих обавеза из овог Споразума о финансирању ако је спречена да их испуни вишом силом, под условом да предузме мере да евентуалну штету сведе на најмању могућу меру.

(2) Комисија овај Споразум о финансирању може да суспендује без претходне најаве.

(3) Пре него што дође до суспензије, Комисија има право да предузме било коју одговарајућу меру предострожности.

(4) Када се шаље обавештење о суспензији, у њему се наводе последице по уговоре о набавкама чија реализација је у току или који тек треба да буду потписани, по уговоре о додели бесповратних средстава (грантова) и по уговоре о доприносима.

(5) Суспензија овог Споразума о финансирању не доводи у питање прекид плаћања и раскид овог Споразума о финансирању од стране Комисије у складу са чланом 7. и чланом 19.

(6) Стране су дужне да, када то услови дозволе, наставе са спровођењем Споразума о финансирању, уз претходно писано одобрење Комисије. Ово не доводи у питање било какве измене и допуне овог Споразума о финансирању које би могле да се покажу као неопходне за потребе прилагођавања Програма новим условима реализације, укључујући, ако је могуће, и продужење периода прихватљивости или раскид овог Споразума о финансирању у складу са чланом 19.

Члан 19 – Раскид овог Споразума о финансирању

(1) Ако се проблеми који су довели до суспензије овог Уговора о финансирању не реше у року од максимално 180 дана, било која уговорнма страна има право да раскине Споразум о финансирању обавештавањем друге стране о томе 30 дана унапред.

(2) Када се шаље обавештење о раскиду, наводе се последице по текуће уговоре о набавци и додели бесповратних средстава (грантова), по уговоре о доприносима и односне уговоре или грантове, као и по споразуме о доприносу који тек треба да буду потписани.

(3) Раскид овог Споразума о финансирању не искључује могућност да Комисија изврши финансијске корекције у складу са члановима 43. и 44. Оквирног споразума о финансијском партнерству.

Члан 20 – Меродавно право, решавање спорова

(1) Овај Споразум се руководи правом Европске уније.

(2) Ако спор у вези са тумачењем, применом или валидношћу Споразума није могуће решити мирним путем, он ће се решити арбитражом у складу са Арбитражним правилима Сталног арбитражног суда из 2012. године, на следећи начин:

(а) Састав већа

За потраживања у вредности од 500.000 евра или више, веће ће бити састављено од три арбитра. Свака страна ће именовати по једног арбитра у року од 40 календарских дана након дана када је послато обавештење о арбитражи. Два арбитра које су именовале стране у поступку ће именовати трећег арбитра, који ће бити председавајући арбитар.

За потраживања у вредности мањој од 500.000 евра, веће ће, уколико се стране не договоре другачије, имати једног арбитра.

Ако се веће не састави у року од 80 календарских дана од дана када је послато обавештење о арбитражи, било која страна може да затражи од Секретаријата Сталног арбитражног суда, или неког другог, обема странама прихватљивог неутралног органа да именује неопходног арбитра/неопходне арбитре.

(б) Седиште

Седиште арбитражног већа биће у Хагу, у Холандији.

(в) Језик арбитраже

Језик арбитражног поступка биће енглески, или неки други обема странама прихватљив службени језик Европске уније. Ако се стране тако договоре, докази могу да се изводе и на другим језицима.

(г) Процедура

Искључено је прибегавање привременим мерама, интервенцијама трећих лица, и интервенцијама *amicus*-а *curiae*.

Ако страна од већа затражи да информације или материјале третира као поверљиве, одлука о томе се доноси у облику образложеног налога након саслушања друге стране (10 календарских дана за подношење мишљења). Веће ће одмерити разлоге за захтев, природу информација и право на делотворну судску заштиту. Конкретно, веће може:

- да учини да обелодањивање информација подлеже одређеним радњама; или

- да одлучи против обелодањивања, али да наложи да се израде неповерљиве верзије или сажеци информација, или материјала, који садрже довољно информација да се другој страни омогући да на смислен начин изрази своје виђење ствари.

Ако се од већа тражи да сведочење о предмету саслуша *in camera*, одлука се доноси након саслушања друге стране (10 календарских дана за подношење мишљења). Веће је дужно да у обзир узме разлоге из захтева и примедбе друге стране (ако их има).

Ако се од већа тражи да тумачи или примени право Европске уније, веће ће прекинути поступак и затражити од „председника Вишег суда у Паризу (*'juge d'appui'*) да, у складу са са члановима 1460. и 1505. француског Закона о грађанском поступку, затражи прелиминарну одлуку од Суда правде Европске уније у складу са чланом 267. Уговора о функционисању Европске уније (*TFEU*). Поступак пред арбитражним судом ће се наставити када *juge d'appui* донесе одлуку. Одлука Суда правде и *juge d'appui*-ја је за веће обавезујућа.

Арбитражна одлука је правоснажна и обавезујућа за стране у поступку, и оне су дужне да је изврше без одлагања.

Било која страна, међутим, може да затражи да Апелациони суд у Хагу (*Gerechtshof Den Haag*) одлуку преиспита на основу важећег националног закона. У том случају, одлука се неће сматрати правоснажном до окончања тог поступка. Одлука апелационог суда је за веће обавезујућа.

(д) Трошкови

Трошкови арбитраже састоје се од:

- хонорара и разумних трошкова арбитара;
- разумних трошкова вештака и сведока које одобри веће; и
- хонорара и трошкова Секретаријата Сталног арбитражног суда везаних за арбитражни поступак (нпр. кетеринг, накнаде службеницима, одаје, превод).

Хонорари арбитара не смеју да пређу износ од:

- 30.000 евра по арбитру уколико је спорни износ мањи од 1.000.000 евра;
- 15% спорног износа уколико је тај износ већи од 1.000.000 евра. У сваком случају, хонорари арбитара не смеју да буду већи од 300.000 евра.

Трошкове арбитраже подједнако сносе све стране, уколико није договорено другачије.

Стране саме сносе своје трошкове правног заступања и остале трошкове везане за арбитражу.

(ђ) Привилегије и имунитет

Споразум о спровођењу арбитраже у складу са арбитражним правилима Сталног арбитражног суда из 2012. године не представља, и не може да се тумачи као одрицање од привилегија или имунитета било које од страна на које оне имају право.

Члан 21 – Санкцијске мере Европске уније

(1) Дефиниције

(а) „Санкцијске мере Европске уније" означавају санкцијске мере које су усвојене у складу са Уговором о Европској унији (*TEU*) или Уговором о функционисању Европске уније (*TFEU*).

(б) „Лице подвргнуто санкцијама" означава све субјекте, појединце или групе појединаца за које је Европска унија утврдила да су предмет санкцијских мера ЕУ[5].

(2) У свим својим односима, уговорне стране констатују да, сходно праву Европске уније, никакви фондови или економски ресурси Уније, ни директно или индиректно, не смеју бити доступни Лицима која су подвргнута санкцијама или у њихову корист.

(3) Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III је дужан да обезбеди да ниједан учесник трансакција који се проверено налази на листи санкција Европске уније неће имати директну или индиректну корист од финансирања ЕУ. Корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III се обавезује да ће ову обавезу испунити:

(а) провером списка лица која су под санкцијама ЕУ пре склапања релевантних споразума и пре вршења исплата по основу њих, за сваког уговарача, корисника бесповратних средстава (гранта) и крајњег примаоца са којим корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III има, или се очекује да ће имати директан уговорни однос (директан прималац), како би се проценило да ли је такав прималац Лице које је подвргнуто санкцијама.

(б) скринингом или провером другим одговарајућим средствима (који могу да обухвате и накнадну проверу) на основу приступа заснованог на ризицима, како ниједан субјект који би индиректно примио средства од Европске уније не би био Лице које је подвргнуто санкцијама.

(4) У случају да корисник корисник инструмента за претприступну помоћ ИПА III оцени да је било који од прималаца (директних или индиректних) средстава Европске уније Лице које је подвргнуто санкцијама, дужан је да о томе без одлагања обавести Комисију.

(5) Не доводећи у питање обавезу из тачке 3. горе, уколико Комисија процени да коришћење финансијске помоћи Уније у оквиру инструмента за претприступну помоћ ИПА III резултира кршењем, или је довело до кршења санкција Европске уније, одговарајуће износе неће бити могуће квалификовати као подобне за финансијску помоћ Уније по основу инструмента за претприступну помоћ ИПА III. Ово не доводи у питање било каква права која би Комисија могла да има да суспендује или прекине радњу на коју се односи описано кршење, да поврати било која средства Европске уније која је доделила Комисија, или да суспендује или раскине овај Споразум о финансирању.

(6) Утврђивање поправних мера вршиће се у складу са начелом сразмерности. Поправне мере ће се примењивати само на средства ЕУ која су стављена на располагање, или у корист, примаоца за период током ког је он био Лице које је подвргнуто санкцијама.

(7) Овај члан не доводи у питање изузетке садржане у Санкцијским мерама Европске уније.

---

[5] www.sanctionsmap.eu. Мапа санкција је информационо-технолошка алатка за утврђивање режима санкција. Санкције произилазе из правних аката који су објављени у Службеном листу Европске уније. У случају неслагања између објављених правних аката и онога што се налази на интернет страници, меродавна је верзија из Службеног листа Европске уније.

Шаблон годишњег извештаја о имплементацији Инструмента претприступне помоћи који је поднео Национални координатор за ИПА

(у складу са чланом 59. Оквирног споразума о финансијском партнерству)

Извештајни период: 01/01/20XX-
31/12/20XX
Извештај објављен XX/XX/20XX

Годишњи извештај о имплементацији Инструмента за претприступну помоћ којим директно и индиректно управља <корисник ИПА>

I. Кратак преглед

У овом одељку треба истаћи главне свеукупне налазе наведене у Одељку II, са посебним освртом на:

- напредак у постизању циљева свеобухватних стратешких докумената ИПА (ИПА II - Стратешки документи државе и ИПА III - Програмски оквир);
- главна достигнућа и изазове у програмирању и реализацији, као и предузете корективне мере, укључујући даље праћење најрелевантнијих препорука које се односе на праћење, евалуацију и/или ревизију;
- комплементарност са акцијама које спроводи више земаља и другим врстама донаторске подршке (укључујући Тим Европа, уколико је релевантно);
- главна достигнућа у активностима везаним за комуникације и видљивост;
- главне препоруке Националног ИПА координатора (*NIPAC*) за наредни период.

II. Имплементација ИПА помоћи по ИПА III Прозору/тематском приоритету и сектору ИПА II

Информације дате у овом одељку треба да буду засноване на/повезане са информацијама које су дате у табели 1 испод.

Овај одељак треба да садржи кратак преглед, по Прозору/тематском приоритету (помоћ ИПА III) и сектору (помоћ ИПА II), и треба да буде организован на следећи начин:

Сектор **ИПА II**: **<назив(и) сектора**[1] >

Прозор ИПА III: <број и назив прозора> / Тематски приоритет: <назив(и) тематског/их приоритета[2] **>**

Треба навести следеће информације:

1. укљученост корисника инструмента ИПА у програмирање;
2. напредак остварен у имплементацији како би се постигли циљеви наведени у кључним стратешким и програмским документима (релевантне показатеље исхода/учинка треба навести у Анексу 1)
3. проблеми уочени приликом имплементације и предузете и/или планиране корективне мере, као и препоруке за даље деловање како би се обезбедила одрживост[3];

[1] Према секторима наведеним у Акционим документима, нпр. Владавина права, Саобраћај, Енергетика итд.

[2] Према Програмском оквиру ИПА III

[3] Одрживост се односи на степен до којег ће се постигнуте користи/резултати (учинци и исходи) вероватно наставити и након периода имплементације. Конкретно, кључни фактори који утичу на

4. главни налази праћења, евалуације и/или ревизије, и њихово даље праћење;
5. комплементарност са осталим инструментима и координација са осталим донаторима/међународним финансијским институцијама у оквиру Прозора/тематских приоритета (ИПА III) или сектора (ИПА II) (нпр. кроз Тим Европа);
6. процена утицаја ИПА помоћи на унапређење секторског приступа, укључујући секторске стратегије, институционалне капацитете и буџетирање, као и степен до којег је обезбеђена њихова усклађеност са националним стратешким политикама за планирање и оквирима буџетирања;
7. активности везане за комуникацију и видљивост.

У случају **индиректног управљања од стране земље кориснице (ИУЗК),** треба доставити и следеће информације:

8. податке о спровођењу акција;
9. кратку процену функционисања имплементационих структура и све значајније проблеме (ако их је било) настале приликом извршавања поверених задатака, нпр. кашњење у уговарању и накнадно предузете/планиране мере;
10. спроведене активности праћења, евалуације и/или ревизије, ревизије – главни налази и научене лекције, препоруке, даље праћење и предузете корективне радње.

ИПА програми руралног развоја (*IPARD*) треба да буду обрађени као посебан одељак у оквиру ИПА III Прозора 4/ИПА II сектора за пољопривреду и рурални развој. Будући да ИПАРД програми подлежу одвојеном извештавању, овај одељак би требало да садржи само кратак преглед укупног напретка у реализацији и да истакне само најрелевантнија питања. Кључне информације би такође требало да буду истакнуте у кратком прегледу (по потреби).

Оперативни програми ИПА II треба да буду обрађени у оквору релевантног сектора и да пруже информације о тачкама 1-10 (по потреби). **Оперативни програми ИПА III** треба да буду обрађени у оквиру одговарајућег тематског прозора и да садрже само кратак преглед укупног напретка у реализацији и истакну најрелевантнија питања. Кључне информације такође треба да буду истакнуте у кратком прегледу. Оперативни програми ИПА III биће предмет детаљнијег извештавања, коришћењем обрасца за извештавање који ће бити приложен Споразумима о финансирању.

Програми територијалне сарадње треба да буду обухваћени у оквиру ИПА III Прозора 5 / ИПА II сектора о територијалној и регионалној сарадњи. Овај одељак треба да пружи веома кратак преглед програма територијалне сарадње у којима корисник инструмента ИПА учествује:

- За **Интеррег програме прекограничне сарадње са државама чланицама и програме Транснационалне и међурегионалне сарадње**, максимално један пасус по програму, приказати укупан напредак у имплементацији (нпр. програм је усвојен/није усвојен, планирани су позиви, итд.) и нагласити најзначајнија питања везана за имплементацију.

одрживост јесу 'власништво' корисника, институционални управљачки капацитети и ресурси посвећени обезбеђивању рада и одржавању резултата.

- За **програме прекограничне сарадње између корисника инструмента ИПА**, кратак преглед од највише пола странице по програму, преглед имплементације (нпр. програм је усвојен/успостављен је Заједнички одбор за праћење/ састанци Заједничког одбора током периода извештавања, позив за подношење предлога је окончан/је у току/је планиран, као и стратешки пројекти (ако их има). Кратак преглед треба да се фокусира на проблеме на које се наилазило током имплементације и на корективне мере које су предузете и/или су планиране за њихово решавање, као и на препоруке за даље деловање. Годишње извештаје о спровођењу програма прекограничне сарадње (који се помињу у члану 80. Оквирног споразума о финансијском партнерству) треба доставити у виду Анекса.

  У случају индиректног управљања од стране земље кориснице, Водећа земља треба да пружи и следеће информације:

  1. кратку оцену функционисања имплементационих структура и свих значајнијих проблема уочених приликом извршавања поверених задатака, нпр. кашњење у уговарању и накнадне предузете/планиране мере;
  2. препоруке за даље поступање.

Табела 1. Приказ имплементације на нивоу акција

[Споразум о финансирању] *нпр. 20xx годишњи акциони план*	
[Назив акције и референца] *нпр. Електрификација железничке пруге од xxx до границе са xxx*	
Стање ствари/Напредак када је реч о одређеној акцији (нпр. пројектни задатак је у припреми, тендер је расписан, уговор је склопљен, реализује се, окончан је)	*Дати оцену реализације активности од којих се акција састоји.* *Нпр. уговор за припрему Пројектног задатка за уговор о извођењу радова је потписан и спроводи се, тендер за уговор о извођењу радова ће бити расписан у другом кварталу 2015. године, итд.* *<u>За ИУЗК</u>: Дајте поређење са предвиђањем поднетим уз Захтев за средства и анализом о темпу имплементације. Оцените спровођење плана набавки у поређењу са његовом почетном верзијом*
Главна достигнућа и њихова оцена	*Наведите предности ИПА помоћи и њен допринос реформама.* *Нпр. усвојен је нови закон о [xx] којим се грађанима омогућава бржи приступ јавним услугама*
Битни проблеми на које се наилазило и мере које су предузете/планиране за њихово превазилажење	*Наведите све евентуалне проблеме везане за испуњавање услова из Споразума о финансирању и корективне мере за њихово решавање.* *Нпр. Уговор за припрему Пројектног задатка за уговор о извођењу радова је одложен јер је преговарачки поступак пропао и поступак је морао да се покрене изнова.* *<u>За ИУЗК</u>: Дајте детаљне разлоге за кашњење, заједно са анализом о томе да ли се проблеми понављају (у поређењу са другим акцијама и мерама предузетим за превазилажење сличних ситуација). Наведите налазе из ревизије и/или утврђене неправилности, као и мере које су предузете за њихово решавање.*
Догађаји и/или утврђени ризици који утичу на будућу реализацију и постизање циљева	*Нпр. измена локалног закона у складу са четвртим Железничким пакетом*
Препоруке за даље корективне радње	

Додати колико год табела буде потребно:

[Споразум о финансирању]	
[Назив акције и референца]	
Стање ствари/Напредак када је у питању одређена акција (нпр. Пројектни задатак је у припреми, тендер је расписан, уговор је склопљен, реализује се се, окончан је)	
Главна достигнућа и њихова оцена	
Битни проблеми уочени током реализације поверених задатака и мере које су предузете/планиране за њихово превазилажење	
Догађаји и/или утврђени ризици који утичу на будућу реализацију и постизање циљева	
Препоруке за даље корективне радње	

Анекс 1: Показатељи исхода/учинка, по ИПА акцијама

Овај Анекс треба да садржи на годишњем нивоу ажуриране показатеље садржане у сажетим ИПА II документима о акцијама и ИПА III документима о акцијама, у којима се наводе акције којима се управља како директно тако и индиректно. Ако је могуће, Анекс треба да буде припремљен у Excel-у или онлајн систему за прикупљање података који користи корисник инструмента ИПА III, са засебним табелама за акције ИПА II и акције ИПА III према моделу испод. Треба напоменути да се прекретнице траже само за показатеље ИПА II.

Показатељи ИПА II

Годишњи/вишегодишњи програм акција	Акција	Сектор	Показатељ	Извор	Полазна основа	Прекретница (20xx)	Циљ	Тренутна вредност (20xx)
20xx годишњи програм радњи	*Акција 1*	*Саобраћај*	*Смањење просечног времена које путници проводе путујући између већих урбаних центара, пређеказано према начину превоза*					
20xx-20xx вишегодишњи програм радњи	*Акција 1*	*Животна средина*	*Смањени трошкови саобраћаја, по јединици производа*					
[Додати колико год редова је потребно……]	……	……	……					

Показатељи ИПА III

Годишњи/вишегодишњи акциони план	Прозор	Тематски приоритет	Показатељ	Извор	Полазна тачка	Циљ	Тренутна вредност (20xx)
20xx годишњи акциони план							
[Додати колико год редова је потребно……]	….	….					

Анекс 2: Транспарентност, видљивост, активности везане за обавештавање и комуникацију

Овај Анекс (дужине не веће од једне странице) треба сачинити само за акције којима се управља индиректно, у складу са захтевима утврђеним Оквирним споразумом ИПА II и Оквирним споразумом о финансијском партнерству ИПА III.

Анекс 3: Приче о успеху

Овај Анекс треба сачинити само за акције којима се управља индиректно. (Напомена: овај одељак може да се користи за годишњи извештај о примени инструмената Европске уније за спољно деловање који припрема Европска комисија)

Прилог 4: Годишњи план набавки

Овај Анекс треба сачинити само за акције којима се управља индиректно.

Анекс IV Споразума о финансирању

Минимална спецификација рачуноводственог система заснованог на обрачунској основи

Рачуноводствени систем корисника инструмента ИПА III мора да испуњава следеће услове:

1. Да одражава организациону структуру успостављену за системе унутрашње контроле који одговарају обављању задужења. Нарочито пре него што се операција одобри, све аспекте операције (како оперативне, тако и финансијске) морају да верификују чланови особља, осим онога ко је операцију покренуо. Лице која врши верификацију не може да буде подређено иницијатору трансакције.

2. За све трансакције и измене мора да постоји ревизијски траг.

3. Поседовати одговарајуће физичко и електронско обезбеђење, укључујући системе за резервну копију и опоравак података.

4. Рачуноводствени систем треба да садржи најмање следеће информације када су у питању локални уговори којима се управља у оквиру појединачних програма:

   (а) број уговора;

   (б) вредност уговора, укључујући све измене;

   (в) датуме потписивања уговора (за обе уговорне стране);

   (г) датум почетка реализације уговора;

   Овај датум представља додатак датуму потписивања уговора и може да буде другачији од њега, као нпр. када се датум почетка извођења радова из уговора утврди након потписивања уговора путем административног налога.

   (д) датум завршетка реализације уговора, укључујући све измене и допуне;

   Ово је крајњи датум за настанак прихватљивих трошкова. Не укључује никакав гарантни период или време које је извођачу остављено за припрему извештаја.

   (ђ) укупно исплаћени износ (готовински), по уговору;

   (е) износ исплаћен унапред, по уговору;

Експлицитно признавање и евидентирање износа који се по уговору авансно исплаћују у билансу стања.

(ж) признати трошкови – директни (по уговору);

Експлицитно признавање трошка као терета расхода за годину. Нека плаћања ће директно покрити трошкове који су већ настали. Авансно плаћање није укључено. То могу бити коначне исплате када је неко авансно плаћање већ одобрено или привремена (*interim*) плаћања када је авансно плаћање одобрено или када уговор не укључује авансно плаћање.

(з) признати трошкови – индиректни (по уговору);

Експлицитно признавање трошка као терета расхода за годину. Неке фактуре или захтеви за исплату трошкова које поднесе корисник гранта или уговарач ће се односити на трошкове који су покривени авансно исплаћеним средствима која су исплаћена у ранијем периоду реализације споразума о гранту или уговора. У таквим случајевима, извршено плаћање ће бити мање од пријављених трошкова. Може да буде чак и нула, ако су сви трошкови покривени авансно извршеним исплатама (а свакако ће бити нула ако пријављени трошкови нису довољни да апсорбују авансно извршене исплате и изда се налог за повраћај неискоришћеног дела авансно исплаћених износа). У свим таквим случајевима, систем, приликом утврђивања износа за плаћање, треба да евидентира пуну вредност пријављених прихватљивих трошкова као расход за годину, и да умањи стање аванса за износ трошкова пребијен у односу на аванс.

(и) налози за повраћај ради смањења износа који се плаћају авансно (по уговору);

Признавање смањења износа који се плаћају авансно у билансу стања након повраћаја неискоришћеног износа који је плаћен авансно.

(ј) налози за повраћај ради смањења трошкова (по уговору);

Када се врши повраћај трошкова који су раније били прихваћени – нпр. након истраге везане за превару. У таквим случајевима евидентирани трошкови за годину морају да буду смањени ако је трошак био прихваћен у истој години када је дошло до накнадног повраћаја; или мора да буде евидентиран приход ако је трошак био прихваћен пре године током које је извшен повраћај.

(к) датум фактуре добављача за сваку фактуру или други документ који прати финансијски извештај који доводи до признатих трошкова;

(л) информације о контексту повраћаја када је реч о неприхватљивим трошковима и повраћајима.

Финансијски извештај корисника инструмента ИПА III (*)

Ознака програма	Референтни ОРЕУЗ број споразума о финансирању	Буџет програма			Укупан уговорени износ			Уговорено %			Укупан износ повучен по захтевима			Повучено %			Укупан исплаћени износ			Исплаћено %			Укупни признати трошкови			Трошкови %			Укупно отворено предефинансирање			Отворени поновни инансирање %			Приходи				Укупно		
1	2	3			4			5			6			7			8			9			10			11			12			13			14	15	16	17	18	19	20
		2a	2b	2c	3a	3b	3c	4a	4b	4c	5a	5b	5c	6a	6b	6c	7a	7b	7c	8a	8b	8c	9a	9b	9c	10a	10b	10c	11a	11b	11c	12a	12b	12c	13a	13b	13c						
		Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори	Допринос ЕУ	Национални допринос	Остали извори									
ААР 2001	ЈАО ХХХХХХ																																									
СПС АА/ВВ 2001	ЈАО ХХХХХХ																																									

[illegible]

[illegible] ИПА III [illegible] Финансијски извештај [illegible] Оперативно спровођење финансијске [illegible]

Анекс IV(6) Годишњи финансијски извештај - допринос ЕУ појединачном програму
у складу са чланом 61(2)(a)
Оквирног споразума о
финансијском партнерству

Годишњи финансијски извештај корисника инструмента ИПА III (*)

Ознака програма	Референтни OPSYS број споразума о финансирању	Допринос ЕУ програму	Покална активности по уговору									
			Укупан уговорени износ	Уговорено %	Укупан износ повучен по затварању	Повучено %	Укупан исплаћени износ	Исплаћено %	Укупни признати трошкови	Трошкови %	Укупно, отворено предфинансирање	Предфинансирање %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
				4/3*100%		6/4*100%		8/4*100%		10/4*100%		12/4*100%
AAP 2022	**JAD.XXXXXX**											
Радња 1	**ACT-XXXXX**											

(*) 15 фебруар

Ја, доле потписани _____. Национални службеник задужен за одобравање код корисника инструмента ИПА III _____, изјављујем да је овај финансијски извештај потпун, тачан и истинит у складу са чланом 61(5) Оквирног споразума о финансијском партнерству

Анекс IV(ц) Годишњи рачуноводствени извештај о пресеку
у складу са чланом 61(1) Оквирног споразума о финансијском партнерству

Годишњи рачуноводствени извештај корисника инструмента ИПА III о пресеку на крају године (*)

Одлуке ЕУ	Уговор ЕУ	Назив	Позивање на локални уговор	Врста конобуче / правног лица (LEF)	Врста уговора	Датум [illegible] уговора	Датум почетка извршења уговори	Датум краја реализације уговора	Статус уговора	ИПА ЕУ - Почетна вредност уговора	ИПА ЕУ - Тренутна вредност уговора	ИПА ЕУ - Исплаћен износ	ИПА ЕУ - Средства која су намењена али још нису [illegible]	ИПА ЕУ - Повраћаји	ИПА ЕУ - Исплаћено предфинансирање	ИПА ЕУ - Умањено /повећано предфинансирање	ИПА ЕУ - Отворено предфинансирање	ИПА ЕУ - Признати трошкови	ИПА ЕУ - Настали и прихваћени трошкови [illegible]	ИПА ЕУ - Трошкови у току рада – износ фактура (пре процене прихватљивог износа)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	19 бис	20

(*) предаје се до 15 јануара

Ја, доле потписани _____. Национални службеник задужен за одобравање код корисника инструмента ИПА III _____, изјављујем да је овај финансијски извештај потпун, тачан и истинит у складу са чланом 61(5) Оквирног споразума о финансијском партнерству

* Овај шаблон се користи и за програме ИПА I и ИПА II

Анекс IV(д) - План прогнозе исплата
у складу са чланом 4(2) Спи

Подаци на дан: _____

План корисника инструмента ИПА III о прогнози исплата

Ознака програма	Референтни *OPSYS* број споразума о финансирању	План прогнозе исплата (додати године уколико је потребно)																	
		Месечна прогноза исплата (за *RfF* 12 месеци за први захтев за предфинансирање/ 14 месеци за накнадно предфинансирање; за годишњи финансијски извештај и прогнозу вероватних захтева за плаћање: 24 месеца)																	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Укупно за 12 месеци	13	14	Укупно за 14 месеци*	15-24	Укупно за 24 месеца**
AAP 2021	***IAD.XXXXXX***																		
СВС АА/ВВ (додела за 2024. годину)																			
***MAAP*, животно окружење**																			

* Колоне O до O користити за накнадно предфинансирање

** Колоне O до S користити за годишњи финансијски извештај и предвиђање вероватних захтева за плаћање

Анекс IV(e) - Предвиђање очекиваних захтева за плаћање
у складу са чланом 33 став 3 Оквирног сп

Подаци од: _____

Предвиђање корисника инструмента ИПА III у вези са очекиваним захтевима за плаћање

Референтни број из OPSYS Споразума о финансирању или његовог еквивалента	Ознака програма	Ступање на снагу Споразума о финансирању	Рок за склапање уговора	Рок за реализацију операције	Издвајања из локалних буџета, у еврима*	Средства ЕУ које Европска комисија исплаћује у еврима	Зајам са очекиваним повраћајем на дан 31/12/21, у еврима	RfF (инструмент за повраћај и отпорност), у еврима	Укупно предвиђање 202X-202Y	Предвиђање за 202X. годину (по месецима)														Предвиђање за 202Y. годину				
										Укупно 202X	01-202X	02-202X	03-202X	04-202X	05-202X	06-202X	07-202X	08-202X	09-202X	10-202X	11-202X	12-202X	Укупно 202Y	1. квартал/ 202Y	2. квартал/ 202Y	3. квартал/ 202Y	4. квартал/ 202Y
1	2	3	4	5	6	7	8=6-7																					
	НП 2012																											
Укупно за програме ИПА I																												
	2015 *AAP - Обј 1/ Обј 2: (IBMC)*																											
	CBC, 2016 АА-ББ																											
	MAAP, Животно окружење																											
Укупно за програме ИПА II																												
	2021 *AAP (IMBC)*																											
Укупно за програме ИПА III																												
Укупно за програме ИПА I & ИПА II & ИПА III																												

* *IBA* одговара укупном доприносу Европске уније за *IMBC* до рока за уговарање, док након рока за уговарање одговара укупно уговореном доприносу

Кључни подаци

За сваки локални уговор неопходне су следеће информације:

1. Одлука ЕУ

Навођење програма, нпр. Годишњи акциони програм 2022

2. Уговор ЕУ

Референтни OPSYS *број Уговора о финансирању, нпр. 2014/031-878*

3. Назив

Локални назив уговора

4. Позивање на локални уговор

5. Врста извођача/правног лица (*LEF*)

6. Врста уговора

Нпр. грант, услуге, набавка, радови, твининг....

7. Датум потписивања уговора

Датум када је последња уговорна страна потписала уговор

8. Датум почетка реализације уговора

Датум потписивања извођача, датум потписивања уговарача, датум ступања уговора на снагу и датум почетка реализације уговора су различити појмови, који сви могу да се десе истог дана, али могу и у различите дане.

Конкретно, може да се уговори да датум почетка реализације уговора (= први дан када по основу уговора може да дође до прихватљивих трошкова) наступа након потписивања уговора, нпр. путем одговарајуће клаузуле у уговору, административног налога, итд. Ваш систем може да чува све ове датуме, али оно што је кључно за потребе извештаја о пресеку на крају године јесте датум почетка реализације.

9 Датум краја реализације уговора

Прилагођен у односу на унете измене, ако их је било. Ово обично није исто што и крајњи датум окончања уговора, који укључује време за фактурисање, гарантне периоде, итд.

Датум краја реализације уговора је последњи дан када могу да настану прихватљиви трошкови по основу уговора. Уговор може да омогући додатно време за финализацију администрације уговора, или период између привременог и коначног прихватања обављеног посла, али ово додатно време није релевантно за извештај о пресеку на крају године.

10. Статус уговора

ОТВОРЕН, ЗАТВОРЕН, РАСКИНУТ, НИЈЕ ЗАПОЧЕТ (ако је датум почетка активности након датума пресека)

11. ИПА ЕУ - Почетна вредност уговора

Почетни износ који се Европска унија обавезала да исплати путем инструмента ИПА (финансирање од стране Европске уније).

12. ИПА ЕУ - Тренутна вредност уговора

Износ након измена (по потреби)
Тренутна вредност уговора обухвата сваку промену уговорених износа која је унета путем додатака којима се мења уговор.

13. ИПА ЕУ - Исплаћени износ

Укупан износ исплаћен по основу уговора, односно плаћања извршена унапред (предфинансирање) + износ директно плаћених фактура – повраћаји).

14. RAL

'Reste à liquider' *су средства која су намењена али још нису исплаћена. Износ који је за то намењен, али корисницима и извођачима још није исплаћен из износа ИПА ЕУ.*

15. ИПА ЕУ - Повраћаји

Укупна вредност повраћаја (и средстава која су уплаћена унапред (предфинансирања) и повраћаја трошкова) извршених према уговору (где је то применљиво).
Повраћаји ће се обично односити на средства која су исплаћена унапред (предфинансирање). Повраћаји унапред исплаћених средстава су чисто готовински трансфери, који немају утицаја на укупне трошкове. Повремено ће бити и повраћаја средстава која су исплаћена за трошкове који су првобитно били прихваћени као прихватљиви, али су накнадно одбијени на основу нових информација. Повраћај трошкова ће смањити укупне пријављене трошкове везане за уговор (погледати тачку 19).

16. ИПА ЕУ - Исплаћено предфинансирање

Укупна вредност износа предфинансирања који је исплаћен по уговору (по потреби).

Предфинансирање је исплата која служи да се кориснику обезбеди ликвидност, односно у питању је готовински аванс. Као такав, исплаћује се пре испоруке добара и услуга (у случају уговора о набавци) и пре настанка прихватљивих трошкова код корисника (у случају уговора о гранту). Предфинансирање се у билансу стања одражава као готовински износ који је пренет примаоцу.

17. ИПА ЕУ - Умањено/поништено предфинансирање

Укупан износ одобреног предфинансирања.

У складу са релевантним рачуноводственим правилом, имовина/средство редфинансирања генерално престаје да се признаје (тј. поништава се/смањује се) на следећи начин:

• ако износ привремене/коначне фактуре или потраживања везаног за трошкове, или њихов део, оправдава коришћење претходног финансирања, онда ће валидација ових прихватљивих трошкова довести до поништавања предфинансирања;

• ако корисник не искористи (део) предфинансирања, тада ће износ предфинансирања бити делимично или у потпуности повраћен од корисника.

18. ИПА ЕУ - Отворено предфинансирање

Укупни износи из ставки 16 и 17 дају укупно отворено (непоништено) предфинансирање у оквиру програма, односно исплаћено предфинансирање - одобрено предфинансирање

19. ИПА ЕУ - Признати трошкови

Укупни прихватљиви трошкови који су настали, прихваћени, плаћени (директно плаћање трошкова плус умањење предфинансирања по основу уговора) и који су доказани пратећом документацијом.

уговора) – 14 (RAL) *– 18 (ИПА ЕУ - Отворено предфинансирање) – 15 (ИПА ЕУ – Повраћаји). Молимо да у обрачун 'ИПА ЕУ – Признати трошкови' укључите само повраћаје расхода који смањују признати трошак (+19 бис (ИПА ЕУ – Настали и прихваћени трошкови који још нису плаћени) – САМО ако нисте у могућности да примените заосебну колону 19бис у извештају).*

Трошкови представљају прихватљиву вредност рада која је:

Ø настала по основу уговора, прихваћена, плаћена од стране уговарача (директно или путем поништеног предфинансирања) и доказана пратећом документацијом,
подизвођачима или од стране корисника гранта, на пример) и прихваћена и плаћена од стране уговарача; У случају привремених трошкова, подразумева се да коначно прихватање зависи од коначног исхода уговора.
Обратите пажњу на то да:
** Обрачунати трошкови (вредност обављеног посла је процењена, али још није фактурисана) нису неопходни.*
** Износи који су намењени али нису плаћени не представљају трошкове за потребе овог извештаја.*
** Предфинансирање које исплаћује уговарач или извођач (где је то релевантно) није трошак.*

плаћени

Примери су следећи:
• фактуре током рада које су потврђене као исправне (настале су и прихваћене су) али које ће бити плаћене тек у наредном извештајном периоду, или
• задржан новац.
Имајте ово на уму: Ако – нпр. из техничких разлога – нисте у могућности да у вашем извештају примените ову колону, молимо вас да одговарајуће износе, изузетно, додате директно у колону 19, наводећи разлог за њихово уношење, нпр: 'Колона 19 укључује трошкове који су настали и прихваћени су, али још увек нису плаћени, у износу од ' (...)", из следећег разлога: „(...)" или нас у одвојеном писму обавестите о релевантним износима по основу уговора.
Даље, имајте на уму да се износи укоји су унети у ову колону сматрају насталим трошковима и прихватају се само у сврху овог извештаја о пресеку на крају године, али не и у сврху Годишњег финансијског извештаја или Захтева за средства, код којих у обзир треба узети само признате трошкове (настале, прихваћене, плаћене и доказане пратећом документацијом).
Када се трошкови пријављују фактуром (ово су обично набавке).

20. Трошкови у току рада – износ фактуре (пре процене прихватљивог износа)

Фактуре и извештаји су примљени, али још увек нису одобрени.
Када нема фактуре и трошкови се утврђују из финансијског извештаја (то су обично грантови)

20. Трошкови у току рада - Износ из финансијског извештаја (пре процене прихватљивог износа)

Извештаји који су примљени, али још увек нису одобрени.

ИПА III -ПРИЈАВА ЗА ВЕЛИКИ ПРОЈЕКАТ[1]

1. АПСТРАКТ

1.1. Табела са кратким прегледом пројекта

Назив пројекта	[назив]
Вишегодишњи оперативни програм	Вишегодишњи оперативни програм за [сектор(е), нпр. животну средину] у корист [земља корисница] за [године]
	Усвојено одлуком Комисије [број и датум]
	OPSYS/PINTV редни број: [број - У случају да ће главни пројекти постојати као одвојени ентитети у *OPSYS*-у] Редни број *JAD*: [број] Редни број *ACT*: [број]
Основни акт/Програмски редни број	Финансира се у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III) Програмски оквир ИПА III
Економски и инвестициони план (*ЕИП*)	[Да/Не]
Водећа иницијатива Економског и инвестиционог плана	<Ако је одговор ДА, наведите тематске приоритете[2] и удео Приоритетне области (ПО) %>[3] **[Да/Не]** **[Приоритети: "Транспорт", "Енергетика", „Животна средина и отпорност на климатске промене", „Дигитализација". „Привредни развој (укључујући приватни сектор, трговину и макроекономску подршку)", „Људски развој (укључујући људски капитал и младе)", „Здравствена отпорност", „Миграције и мобилност", "Пољопривреда, безбедност хране и рурални развој", "Владавина права, управљање и реформа јавне управе", "Остало".** **Флегшипи: "*I Connect East-West*" (Везе исток-запад), *II Connect North-***

[1] Како попунити формулар за пријављивање:

Смернице које су обележене жутом бојом – пратите упутства, унесите тражене информације или обрадите тему, а потом избришите жуте смернице са заградама

Смернице које су обележене сивом бојом – изаберите одговарајуће опције а избришите оне које то нису

[2] Приоритетне области: 1) Саобраћај (повезано са ИПА III ознаком „Одрживи транспорт"), 2) Енергетика (повезано са ИПА III ознаком „Чиста енергија"), 3) Животна средина и климатска отпорност (повезано са ИПА III ознаком „Зелена агенда"), 4) Дигитализација (повезано са ИПА III ознаком „Дигитална агенда"), 5) Привредни развој (укључујући приватни сектор, трговину и макроекономску подршку) (повезано са ИПА III ознаком „Подстицање развоја приватног сектора" и „Регионална економска интеграција"), 6) Развој људи (укључујући људски капитал и младе) (повезано са ИПА III ознаком „Људски капитал" и „Иновације"), 7) Здравствена отпорност, 8) Миграције и мобилност, 9) Пољопривреда, безбедност хране и рурални развој, 10) Владавина права, управљање и реформа јавне управе (повезано са ИПА III ознаком „Владавина права, добро управљање и реформа јавне управе", 11) Остало

[3] Удео приоритетних области треба да буде повезан са под-ознакама *MEAR EIP*: Саобраћај, Енергетика, Животна средина и климатска отпорност, Дигитализација, Привредни развој (укључујући приватни сектор, трговину и макроекономску подршку), Развој људи (укључујући људски капитал и младе), Здравствена отпорност, Миграције и мобилност, Пољопривреда, безбедност хране и рурални развој, Владавина права, управљање и реформа јавне управе, Остало

	South" (везе север-југ), "*III Connect Coastal Regions*" (Везе, приморски региони), "*IV Renewable Energy* (Обновљива енергија), "*V Coal Transition*" (Транзиција са угља), "*VI Renovation Wave*" (Талас обнове), "*VII Waste and Waste Water*" (Отпад и отпадне воде), "*VIII Digital Infrastructure*" (Дигитална инфраструктура), "*IX Support Competitiveness*" (Подршка конкурентности), "*X Youth Guarantee*" (Гаранција за младе)]
Тим Европа	Да/Не
Корисник/корисници акције	Радња ће бити спроведена у <регион>, <држава>,<локалитет(и) ако су познати> Ако је потребно, наведите проширену географску покривеност као што је наведено у одељку 1.3 испод.
ПРИОРИТЕТНЕ ОБЛАСТИ	
Прозор и тематски приоритет	Прозор: [#: назив прозора] Тематски приоритет: [назив тематског приоритета]
Одрживи циљеви развоја	Главни одрживи циљ развоја (само један): Остали битни одрживи циљеви развоја (до 9) и, где је то примењиво, циљеви:
Шифре Одбора за развојну помоћ (*DAC*)[4]	<Главна *DAC* шифра – сектор - проценат> <Под-шифра 1 – сектор - проценат > < Под-шифра 2 – сектор - проценат > итс.
Главни канал испоруке @	<Канал 1><шифра канала> *пример: Светска банка – 44001*
Циљеви	<Молимо да назначите (ако је релевантно) ком циљу/којим циљевима потрошње доприноси ова радња (оквирно)> ☐ Клима ☐ Родна питања ☐ Биодиверзитет

Маркери [5] **(са формулара Одбора за развојну помоћ)**	**Општи циљ политике**	**Без циља**	**Важан циљ**	**Главни циљ**
	Унапређење учешћа/добро управљање	☐	☐	☐
	Помоћ животној средини	☐	☐	☐
	Родна равноправност и оснаживање жена и девојчица	☐	☐	☐

[4] Сектори Одбора за развојну помоћ (*DAC*) (шифре и описи) наведени су у првој и четвртој колони „кодови сврхе" у следећем документу DAC and CRS code lists - OECD

[5] За упутства, погледајте https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/ Идите на „Прикупљање података и ресурси за извештаче", изаберите Додатак 2, анекси 18 (политика) и 19 (РИО) директиве о извештавању

Ако је радња у обрасцу Одбора за развојну помоћ (*DAC*) означена као да доприноси једном од општих циљева политике или принципима РИО као главном циљу или важном циљу, онда то треба да се одрази у *logframe matrix*-у (у ланцу резултата и/или код показатеља)

	Репродуктивно здравље. здравље мајки. новорођенчади и деце	☐	☐	☐
	Смањење ризика од катастрофа	☐	☐	☐
	Укључивање особа са Инвалидитетом	☐	☐	☐
	Исхрана[6]	☐	☐	☐
	Ознаке конвенције РИО	**Нема циља**	**Важан циљ**	**Главни циљ**
	Биолошка разноврсност	☐	☐	☐
	Борба против дезертификације (претварања у пустињу)	☐	☐	☐
	Ублажавање климатских промена	☐	☐	☐
	Адаптација на климатске промене	☐	☐	☐
Интерни маркери[7] и ознаке	**Циљеви политике**	**Нема циља**	**Важан циљ**	**Главни циљ**
	Дигитализација	☐	☐	☐
	Ознаке[8] Дигитална повезаност Дигитална управа Дигитално предузетништво Дигиталне вештине/дигитална писменост Дигиталне услуге	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
	Повезаност	☐	☐	☐
	Ознаке Дигитална повезаност Енергетика Саобраћај Здравство Образовање и истрживачки рад	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
	Миграције	☐	☐	☐
	Смањење неједнакости	☐	☐	☐
	КОВИД-19	☐	☐	☐

ПОДАЦИ О БУЏЕТУ	
УКУПНА цена пројекта	[износ] евра
Финансирање од стране Европске уније[9]	[износ] евра
Буџетска линија	Буџетска линија: [15.020201]

[6] Молимо да погледате Handbook on the OECD-DAC Nutrition Policy Marker (Приручник о ОЕЦД-*DAC* маркерима који се односе на политику исхране).

[7] Ови маркери имају другачији обим основу од ознака Одбора за развојну помоћ (*DAC*). Они су повезани са нивоом буџетске алокације и нагласак је на радњи у смислу одабраних главних циљева. Дефиниција циљева, резултата и радњи у опису радње треба да буде у складу са овим одељком.

[8] Када маркер представља Важан циљ или Главни циљ, молимо да наведете релевантне ознаке тако што ћете изабрати „ДА" или „НЕ".

[9] Као што то захтева Пријава за велики пројекат.

УПРАВЉАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Начин имплементације	**Индиректно управљање са** [назив корисника ИПА III]
Рок за одустајање од обавеза (*decommitment*), за сваку буџетску обавезу укључену у Вишегодишњи оперативни програм[10]	Буџетска обавеза [година н]: до 31/12/[година н+5] Буџетска обавеза [година н +1]: до 31/12/[година н +1+5] Буџетска обавеза [година н +2]: до 31/12/[година н +2+5] Буџетска обавеза [година н +3]: до 31/12/[година н +3+5] Буџетска обавеза [година н +4]: до 31/12/[година н +4+5] Буџетска обавеза [година н +5]: до 31/12/[година н +5+5] Буџетска обавеза [година н +6]: до 31/12/[година н +6+5] [последња буџетска обавеза може да постоји најкасније 2027. године]
Оквирни период прихватљивости	[31/12/н+5 од последње буџетске обавезе]
Крајњи датум за спровођење Споразума о финансирању	[датум, према одлуци Комисије о вишегодишњем програму – требало би да буде 12 година од закључења Споразума о финансирању]
Управљачко тело надлежно за примену	Име: Адреса: Контакт: Број телефона: Имејл адреса:
Посредничко тело задужено за управљање политиком (ако је применљиво)	Име: Адреса: Контакт: Број телефона: Имејл адреса:
Посредничко тело задужено за управљање финансијама	Име: Адреса: Контакт: Број телефона: Имејл адреса:
Крајњи прималац пројекта (власник пројекта након његовог спровођења)	Име: Адреса: Контакт: Број телефона: Имејл адреса:

1.2. Сажетак пројекта - (највише пола стране)

Овај одељак треба да пружи опис општих и конкретних циљева радње, њених оквирних активности, и због чега је ова радња релевантна за постизање циљева Оперативног програма.

[10] Према релевантној Одлуци Комисије

2. ОПИС ПРОЈЕКТА

2.1 Логика интервенције и ланац резултата

2.1.1 Контекст пројекта

[Укратко опишите како је/су регион/и тренутно опремљени врстом инфраструктуре на коју се односи ова пријава; упоредите је са нивоом инфраструктурне опремљености за циљну годину 20XX. Сумирајте главне промене које ће пројекат донети.]

[Укратко опишите релевантан Национални инвестициони план и/или Секторску политику/стратегију у којој је представљен механизам финансирања који је Влада предвидела за спровођење овог плана. и наведите како је овај пројекат рангиран у националном инвестиционом планирању/низу извођења појединачних пројеката (ако је применљиво). Наведите синергију пројекта са другим локалним/регионалним/националним или међународним иницијативама/пројектима]

[Опишите институционалне аранжмане предвиђене за спровођење операције и тренутне капацитете укључених институција. Податке о органима који ће управљати завршеном инфраструктуром треба приказати у одељку 3.3.1.

[Унесите и детаље о одрживости Пројекта, тј. да ли постоји вероватноћа, и у којој мери, да ће се постигнуте користи/резултати (учинци и исходи) вероватно наставити и након периода реализације. Конкретно, овај одељак би требало да обухвати бар неке од кључних фактора који утичу на одрживост, као што су нпр. степен 'власништва' корисника, њихови институционални управљачки капацитети, и ресурси које се обавезују да обезбеде за потребе функционисања и одржавања резултата након завршетка Пројекта.

2.1.2 Циљеви, резултати и допринос пројекта Вишегодишњем оперативном програму

[Наведите конкретне циљеве и резултате пројекта и дефинишите повезане показатеље учинка и циљеве. На концизан и прецизан начин покажите везу са циљевима релевантног Вишегодишњег оперативног програма и у њему дефинисаним показатељима и циљевима[11]. Опишите којим показатељима пројекат доприноси и квантификујте тај допринос.]

2.1.3 Прекогранични утицај пројекта

	Да	*Не*
Да ли пројекат има непосредан прекогранични утицај?	*(1)*	
Да ли пројекат има утицај на Европску унију?		*(2)*
Да ли је утврђен неки негативан прекогранични утицај?	*(3)*	

[Овај одељак се односи на све битне прекограничне утицаје, укључујући утицаје на животну средину и здравље, као и на тренутне и дугорочне утицаје. Под прекограничним утицајем се подразумева „значајан утицај на животну средину у другој држави“ (према Директиви о процени утицаја на животну средину)“.

[11] Пројекат треба да допринесе постизању циљева релевантног Вишегодишњег оперативног програма и његових показатеља

(1) Ако је одговор ДА, опишите какав ће бити утицај пројекта изван граница земље кориснице, као и његов утицај на Европску унију. Фокусирајте се на утицај које ће он имати на речне сливове, море и копно. У овом контексту, главну пажњу треба посветити пројектима који утичу на реке које се уливају у мора европских морских региона (тј. Средоземно море и Црно море). У случају пројеката за пречишћавање отпада и отпадних вода, наведите утицај на велике градове и обале које су заједничке са ЕУ. *За пројекте у Прозору 3. Тематски приоритет 2: Саобраћај, дигитална економија, друштво и енергетика*, објасните да ли пројекат представља део трансевропске мреже. Позовите се на било који споразум који је склопљен са неком суседном земљом или Европском унијом.

(2) Ако је одговор НЕ, објасните зашто пројекат може да се сматра пројектом који је од интереса за Европску унију.

(3) У случају да је утврђен негативан прекогранични утицај, детаљно га објаснити и навести планиране мере ублажавања/обнове, као и део пројекта који се на то односи. Позвати се на процедуру предвиђену Конвенцијом о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту (Конвенција о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту - *ESPOO*).

2.1.4. Родни утицај пројекта

[Дефинишите да ли је пројекат родно осетљив. Да ли је спроведена анализа родног утицаја? Ако јесте, укратко наведите резултате анализе и мере које су утврђене за потебе обезбеђивања начела родне равноправности. Ако није, треба дати објашњење/оправдање због чега није.]

2.1.5 Инклузија Рома

[Објасните да ли пројекат доприноси укључивању Рома и, ако је одговор потврдан, наведите детаље. Да ли су Роми део циљне групе? Које су специфичне мере утврђене? Да ли су приликом процене утицаја у обзир узете потребе Рома?]

2.1.6 Крајњи корисници

[Опишите различите групе крајњих корисника и њихову заинтересованост за пројекат.]

2.1.7 Комуникација и видљивост

[Наведите детаље о предложеним мерама за публиковање помоћи Европске уније, односно врсту мере, кратак опис, трајање, итд. Процењени трошкови морају бити укључени у план финансирања.]

3. ЗРЕЛОСТ (степен припремљености) ПРОЈЕКТА

3.1. Временски распоред пројекта

[Дајте оквирну временску линију за реализацију пројекта. По потреби предвидите посебан ред за сваки уговор или фазу. Када се пријава односи на фазу пројекта (видети одељак 2.2.2), јасно наведите елементе целокупног пројекта за које се овом пријавом тражи помоћ. Наведите детаље реализације за сваки ред/фазу.]

	Покривено овом пријавом (Да/Не)	**Датум почетка (А)**	**Датум завршетка (В)**	**Детаљи о реализацији**
1. Студије и анализе		дан/месец/година	дан/месец/година	
а. Студија изводљивости, укључујући				
б. Анализа исплативости....				
в. Остало (излистајте)				
2. Процена утицаја на животну средину		дан/месец/година	дан/месец/година	
3. Отпорност на климатске промене[12]				
4. Идејно решење		дан/месец/година	дан/месец/година	
5. Урбанистичко планирање		дан/месец/година	дан/месец/година	

[12] Commission Notice – Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU (europa.eu) (Обавештење Комисије – Технички водич о климатској отпорности инфраструктуре у периоду 2021-2027 - Канцеларија за публикације Европске уније (европа.еу))

развоја инфраструктуре				
6. Завршни (детаљни) пројекат		дан/месец/година	дан/месец/година	
7. Припрема тендерске документације		дан/месец/година	дан/месец/година	
8. Дозволе/лиценце [13]		дан/месец/година	дан/месец/година	
а. …				
б. ….				
9. Откуп земљишта		дан/месец/година	дан/месец/година	
10. Процедуре набавке и уговарања, укључујући техничке ревизије		дан/месец/година	дан/месец/година	
11. Фаза изградње		дан/месец/година	дан/месец/година	
12. Период пријаве кварова		дан/месец/година	дан/месец/година	
13. Оперативна фаза		дан/месец/година	дан/месец/година	

[13] Додајте по ред за сваку дозволу, односно дозволу за захватање воде, грађевинску дозволу итд

3.2. Административни контекст и захтеви

[Ако већ није поменуто под 3.1, наведите листу правних и административних докумената (одлуке, овлашћења, Анализа утицаја на животну средину, откуп земљишта, позиви на тендер, дозволе, итд.) који ће бити неопходни за реализацију пројекта. Наведите која су документа већ прибављена и назначите датуме у вези са прибављањем преосталих.]

3.3. Изводљивост и напредовање пројекта

[Сажмите методологију и главне налазе припремне фазе.]

3.3.1. Студије изводљивости

[Наведите да ли је помоћ Европске уније укључена/је била укључена у финансирање студија изводљивости]

[Опис ситуације каква јесте (пре пројекта) + проблеми на које се наишло]

а) Анализа потражње

[Дајте кратак преглед анализе потражње, укључујући предвиђену стопу искоришћења по завршетку и стопу раста потражње.]

б) Размотрене опције

[Наведите алтернативне опције које су разматране у студијама изводљивости.]

Технички опис предложене инфраструктуре

[Кратак технички опис пројекта, укључујући предвиђени капацитет главне инфраструктуре, оправдање обима пројекта и величине у контексту пројектоване потражње, и за сваки елемент пројекта опис технологија и инфраструктуре која ће се користити, као и релевантне техничке стандарде који су коришћени. Технички опис пројекта треба да буде пропраћен одговарајућим картама/мапама.]

Процена трошкова пројекта

[Опишите методологију која је коришћена за процену трошкова и рашчлањивање, са јединичним ценама и резимеом предмера, по потреби.]

Фазе реализације

	Да	*Не*
Да ли је пројекат организован по фазама?		
Да ли је пројекат већ започео?		

[У случају да се пројекат сматра само етапом неког већег пројекта, наведите опис свих предложених фаза реализације и објасните да ли су оне у техничком и финансијском смислу независне. Који су критеријуми коришћени при подели пројекта на фазе?]

Аранжмани везани за инфраструктуру

[Наведите како ће инфраструктура бити урађена. Фокусирајте се на врсту уговора, процес одабира оператера и, по потреби, структуру ЈПП/концесије, аранжмане о власништву над инфраструктуром, аранжмане о расподели ризика, итд.]

Управљање завршеном инфраструктуром и оперативни трошкови

[Наведите тело које ће управљати инфраструктуром након њеног завршетка. Дајте детаљан опис одржавања реализованих инвестиција (средства, људски ресурси, задужења, итд.)]

3.3.2. Финансијска анализа и економска процена

Следећи одељак је структуиран тако да извештава о пуној анализи исплативости. Међутим, према Кохезионој политици 2021-2027, Економска процена Вадемекум 2021-2027[14] дозвољава коришћење других методологија евалуације.

Кључне елементе анализе финансијске исплативости треба резимирати у наставку, укључујући опис методологије. Комплетан документ анализе исплативости прилаже се овом захтеву у виду Анекса IV.

А) Финансијска анализа (уколико је применљиво)

Оперативни трошкови и приходи

	У милионима евра
а) Годишњи оперативни трошкови (према анализи трошкова и користи)	
b) Очекивани годишњи приходи (према анализи исплативости)	

[Навести прву пуну годину рада;]

- Дајте преглед трошкова експлоатације и одржавања, правећи разлику између варијабилних и фиксних оперативних трошкова и трошкова одржавања;

- Прикажите претпостављене јединичне трошкове који се користе за процену трошкова експлоатације и одржавања.

Б) Приходи

Ако се очекује да пројекат генерише приходе, објасните:

- природу прихода - тарифе или накнаде које сносе корисници, или неки други облик аранжмана; по потреби се позовите на одговарајући регулаторни оквир и принципе утврђивања тарифа;

- Наведите детаље о накнадама (врсте и ниво накнада - по групама корисника, ако је могуће; фиксне и варијабилне компоненте где је релевантно; примена принципа 'загађивач плаћа', где је релевантно);

Приступачност и финансијска одрживост

[14] https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/cba_guide.pdf. https://op.europa.eu/s/yBtT

Обезбедите доказе о финансијској одрживости пројекта (не-негативни збирни нето токови готовине током референтног периода пројекта);

По потреби,

- Објасните да ли су тарифе постављене на нивоу пуног поврата трошкова, нпр. да ли покривају оперативне трошкове, амортизацију и принос од капитала;
- Ако су тарифе постављене на ниво испод пуног поврата трошкова: (1) пружите оправдање засновано на анализи приступачности (нпр. *benchmarking* [упоређивање у односу на стандард] просечних годишњих трошкова за пројектну робу/услугу као удео у просечном и/или најнижем децилном приходу/расходу домаћинства); (2) објаснити како се постиже финансијска одрживост (нпр. субвенције, трансфери); (3) назначити како се очекује да ће се тарифе мењати током времена како би се обезбедио дугорочни повраћај трошкова.

В) Економска анализа

а) Методологија

[Кратко опишите методологију (кључне претпоставке у вредновању исплативости) и главне налазе економске анализе)]

б) Главни трошкови, користи и показатељи (ако се ради Анализа трошкова и користи)

Главни параметри и показатељи	Вредности
1. Социјална дисконтна стопа (%)	
2. Економска стопа поврата (%)	
3. Економска нето садашња вредност (у еврима)	
4. Однос користи и трошкова (исплативост)	

в) Утицај пројекта на запошљавање (ако је применљиво)

Наведите број радних места која ће се отворити (у еквивалентима пуног радног времена) [Напомена: када су у питању инвестиције у јавну инфраструктуру, не траже се индиректни послови који су створени или изгубљени]

Број директно креираних послова:	Број (еквивалент пуног радног времена) (А)	Просечно трајање ових послова (месеци) (Б)
1. Током фазе реализације		
2. Током оперативне фазе		

4. УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

4.1. Допринос пројекта климатској и еколошкој политици и законодавству Европске уније

Наведите како пројекат доприноси климатској и еколошкој политици и законодавству Европске уније, сумирајући и налазе Анализе утицаја на животну средину.

а) Како пројекат доприноси циљу одрживости животне средине (европска политика климатских промена, заустављање губитка биодиверзитета, заштита и одрживо коришћење природних ресурса и екосистема, итд.) и како пружа било какав нето позитиван допринос стању животне средине, утиче на ублажавање климатских промена и прилагођавање климатским променама,

б) Како пројекат поштује принципе превентивног деловања и веровање да штета по животну средину треба да се отклања првенствено на извору,

в) Како пројекат поштује принцип „загађивач плаћа“, посебно кроз одредбе Директиве о одговорности за животну средину.

4.2. Консултације са органима који се баве заштитом животне средине

	Да	*Не*
Да ли су органи надлежни за заштиту животне средине, за које постоји вероватноћа да ће бити заинтересовани за пројекат, консултовани због њихових специфичних надлежности?	*(1)*	*(2)*

(1) Ако је одговор ДА, наведите име/имена и контакт податке, и објасните надлежности тог органа.

(2) Ако је одговор НЕ, наведите разлоге.

4.3. Процена утицаја на животну средину

[Наведите главне негативне утицаје по животну средину и здравље људи који се очекују од пројекта, као и мере које ће бити предузете како би се ти утицаји избегли и/или свели на минимум. Направите разлику између утицаја из фазе изградње, фазе експлоатације и фазе стављања ван погона.]

4.3.1 Сагласност за развој[15]

	Да	*не*
Да ли је већ дата сагласност за израду овог пројекта?	*(1)*	*(2)*
Да ли је у одлуци о сагласности за израду испоштовано мишљење органа надлежних за животну средину? Ако није, укратко објасните зашто.		

[15] „Сагласност за развој“ означава одлуку надлежног (националног) органа који инвеститору даје право да започне са пројектом

Да ли су (и како) закључци са јавних расправа (и, по потреби, прекограничних консултација) укључени у одлуку о давању сагласности за развој, или у њој на други начин обрађени? Ако нису, или јесу али само делимично, укратко објасните зашто.		

(1) Ако је одговор ДА, када (датум)?

(2) Ако је одговор НЕ, када је предат формални захтев за издавање сагласности? До ког датума се очекује коначна одлука?

Наведите надлежни орган или органе који су дали или ће дати сагласност.

4.3.2 Закони Европске уније о процени утицаја на животну средину који су тренутно на снази[16]

Да ли је пројекат спада у класу израде која је покривена:

	Да	*Не*
Анексом I Директиве	*(1)*	
Анексом II Директиве		
Да ли је за овај пројекат урађена процена утицаја на животну средину?		*(2)*
Ниједним од два постојећа анекса		

(1) Када је обухваћено Анексом I или Анексом II Директиве, доставите следеће прилоге:

а) Нетехнички сажетак[17] Студије утицаја на животну средину која је спроведена за потребе пројекта.

б) Информације о консултацијама са надлежним органима задуженим за заштиту животне средине, које указују на то на који начин су забринутости консултаната узете у обзир.

в) Резултати консултација са заинтересованом јавношћу[18].

---

[16] Видети https://ec.europa.eu/environment/eia/index_en.htm

[17] - опис пројекта који садржи информације о локацији, пројекту (дизајну) и величини пројекта,
- опис мера предвиђених у циљу избегавања, смањења и, ако је могуће, отклањања важних штетних утицаја
- подаци потребни за идентификацију и процену главних директних и индиректних утицаја које ће пројекат вероватно имати на животну средину, везано за следеће факторе:
а) људска бића, флору и фауну (укључујући она еколошки осетљива подручја која би у будућности могла да потпадну под заштиту Директиве о птицама (79/409/ЕЕЗ, измењена и кодификована Директивом 2009/147/ЕК) и Директивом о стаништима (92/43/ЕЕЗ),
б) земљиште, воду, ваздух, климу и пејзаж;
ц) материјална добра и културно наслеђе;
- интеракцију између фактора наведених у првој, другој и трећој алинеји
- све додатне информације које би могле да настану као резултат било које од обавеза које произилазе из Анекса IV Директиве о процени утицаја на животну средину

[18] Достављене информације треба да обухвате следеће
- заинтересовану јавност која је претходно консултована,
- места где су обављене консултације,
- време које је јавности било дато да изрази своје мишљење,
- начин на који је јавност информисана (нпр. постављањем плаката у одређеном радијусу, објављивањем у локалним новинама, организовањем изложби са плановима, цртежима, табелама, графиконима, моделима, итд.),
- да ли је јавност обавештена и да ли је благовремено и сврсисходно учествовала у поступку одлучивања о животној средини, у складу са чл. 6 Директиве о процени утицаја на животну средину?
- објаснити начин на који је јавност консултована (на пример, путем писаних поднесака, путем јавног упита, итд.)

а) Потребно је обезбедити прекограничне консултације са државама на које пројекат утиче, показујући да је примењена процедура из члана 7 Директиве о анализи утицаја на животну средину. Треба назначити на који начин су узете у обзир бриге консултованих и заинтересоване јавности.

б) Доказ да је надлежни орган решење о давању или одбијању сагласности ставио јавности на увид[19].

У односу на тачке б., ц. и д., предлагачи пројекта треба да знају да оне могу да буду представљене у облику изјаве, закључка или сертификата надлежних органа за заштиту животне средине који сведоче о томе да су све обавезе у горе наведеним тачкама испоштоване, и на који начин.

(2) Ако за пројекте обухваћене Анексом II није урађена Процена утицаја на животну средину, објаснити разлоге и навести прагове, критеријуме или испитивање од-случаја-до-случаја које је спроведено како би се дошло до закључка да пројекат неће у битнијој мери утицати на животну средину. Објасните како су прекогранични утицаји анализирани, и опишите који су закључци анализе и како се до њих дошло. Позовите се на мишљење/закључак о скринингу који је дао орган надлежан за процену утицаја на животну средину, и пружите доказе да је закључак (одлука о скринингу Процене утицаја на животну средину) стављен јавности на увид.

4.4. Процена утицаја на локалитете од значаја за очување природе

Дефинисање локалитета од значаја за очување природе

а) Локалитети које су надлежни национални органи идентификовали као локације које ће се предложити за мрежу Натура 2000, како је наведено у Директиви о птицама (2009/147/ ЕК) и Директиви о стаништима (92/43/ЕЕЗ);

б) Локалитети наведени у најновијем инвентару подручја од значаја за птице (*IBA 2000*) за земље кандидате, или (ако су доступни) еквивалентне детаљније научне инвентаре одобрене од стране националних власти;

в) Мочваре од међународног значаја означене Рамсарском конвенцијом или оне које испуњавају услове за ту врсту заштите;

г) Подручја на која се примењује Бернска конвенција о очувању дивљег света и природних станишта Европе[1] (чл. 4), а посебно места која испуњавају критеријуме мреже Емералд;

д) Подручја заштићена националним законодавством о заштити природе.

	Да	*Не*
Да ли је вероватно да ће пројекат имати (директан или индиректан) утицај, појединачно или у комбинацији са другим плановима или пројектима на локалитетима који су обухваћени, или се планира да буду обухваћени локацијама које су од значаја за очување природе?	*(1)*	*(2)*
Да ли су ови утицаји у битној мери негативни и захтевају ли мере компензације	*(3)*	

- начин на који су бриге припадника јавности узете у обзир
[19] Укључујући
- садржину одлуке и услове у прилогу
- главне разлоге и разматрања на којима је одлука заснована,
- опис, где је то потребно, главних мера за избегавање, смањење и, ако је могуће, неутралисање главних штетних утицаја

према члану 6 (4) Директиве о стаништима?		

(1) Ако је одговор ДА, кратко сажмите закључке одговарајуће процене спроведене „према члану 6 (3) Директиве 92/43/ ЕЕЗ[20]".

(2) . Ако је одговор НЕ, приложите изјаву коју је попунио надлежни орган, из Анекса I овог обрасца пријаве.

(3) Ако је одговор ДА, доставите Комисији (Генерални директорат за животну средину) копију обрасца „Информације о пројектима за које постоји вероватноћа да ће имати битан негативан утицај на локалитете од значаја за очување природе", у складу са Директивом о стаништима 92/43/ ЕЕЗ[21].

Утицај на еколошки статус водних тела	*Да*	*Не*
Да ли пројекат укључује нову измену физичких карактеристика површинског водног тела или измене нивоа подземних вода којима се погоршава статус/потенцијал водног тела или се доводи до непостизања доброг статуса/потенцијала воде?	*(1)*	*(2)*

(1) Ако је одговор ДА, наведите процену утицаја на водно тело и детаљно објашњење како су сви услови из члана 4.7 Оквирне директиве о водама испуњени, или ће бити испуњени. Наведите и да ли пројекат произилази из националне/регионалне стратегије везане за релевантан сектор и/или из плана о управљању речним сливовима који узима у обзир све релевантне факторе (нпр. боља еколошка опција, кумулативни ефекти, итд.)? Ако јесте, наведите све детаље.

(2) Ако је одговор НЕ, дајте образложење, за свако водно тело, због чега није вероватно да ће пројекат довести до погоршања његовог еколошког статуса/потенцијала, или не спречава водно тело да постигне добар еколошки статус/потенцијал.

4.5. Додатне мере интеграције животне средине

	Да	*Не*
Да ли пројекат предвиђа, осим Процене утицаја на животну средину, било какве додатне мере интеграције животне средине (нпр. еколошку ревизију, управљање животном средином, посебно праћење/мониторинг животне средине)?	*(1)*	

(1) Ако је одговор ДА, наведите детаље.

4.6. Трошкови мера које су предузете ради смањења негативних утицаја на животну средину

[20] (1) 206 од 22. јула 1992. године

[21] Документ 99/7 рев 2, усвојен од стране Комитета за станишта (представници држава чланица одабрани у складу са Директивом 92/43/ ЕЕЗ) на састанку одржаном 4. октобра 1999. године

	%
Ако је ово укључено у свеукупне трошкове, процените пропорцију трошкова мера које су предузете како би се смањили и/или компензовали негативни утицаји на животну средину.	

Укратко објасните.

4.7. Климатска отпорност и ублажавање климатских утицаја

Наведите главне ризике везане за климу и како ће се они решавати. Ако је могуће, користите Индекс изградње отпорности[22]. Објасните примењену методологију[23]. Наведите утврђене мере прилагођавања и начин на који су оне интегрисане у пројекат. Појасните да ли је отпорност на климатске промене интегрисана у Анализу утицаја пројекта на животну средину.

Наведите главне утицаје на климу који се очекују од пројекта (нпр. угљенични отисак) и мере које ће бити спроведене како би се такви утицаји избегли и/или свели на минимум. Ако је могуће, направите разлику између утицаја из фазе изградње, експлоатације и стављања ван погона.

Опишите климатску рањивост пројекта и које мере ће бити спроведене како би се обезбедила његова климатска отпорност.

[22] https://www.resilienceindex.org/

[23] Користити ово као основу Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU (europa.eu)

5. ФИНАНСИРАЊЕ ПРОЈЕКТА

5.1. Финансијски план

- Попуните доњу табелу. **Дат је пример којим се можете водити**. Табела је такође доступна у *xls* формату. Прилагодите табелу специфичностима пројекта.
- Наведите све групе трошкова у засебним редовима.
- Будући да расходи из приватних средстава нису прихватљиви за финансирање у оквиру ове активности, они се, ако их има, наводе као „неприхватљиви трошкови“

Буџетске ставке	УКУПНИ ТРОШКОВИ ПРОЈЕКТА	НЕПРИХВАТЉИВИ ТРОШКОВИ	ПРИХВАТЉИВИ ТРОШКОВИ
	У еврима	У еврима	У еврима
	(А)	(Б)	(Ц)=(А)-(Б)
1. Накнаде за планирање/пројектовање	**1.600.000**	**500.000**	**1.100.000**
Претходна студија изводљивости	20.000		20.000
Студија изводљивости	550.000		550.000
Социоекономска анализа	150.000		150.000
Процена недостатака у урбанистичком планирању	300.000		300.000
Анализа исплативости	500.000	500.000	
Анализа родног утицаја	80.000		80.000
Остало			
2. Откуп земљишта	**8.000.000**	**8.000.000**	**0**
Откуп земљишта	8.000.000	8.000.000	
3. Градња	**300.000.000**	**50.000.000**	**250.000.000**
Главна инфраструктура А	20.000.000		20.000.000

Буџетске ставке	УКУПНИ ТРОШКОВИ ПРОЈЕКТА	НЕПРИХВАТЉИВИ ТРОШКОВИ	ПРИХВАТЉИВИ ТРОШКОВИ
	У еврима	У еврима	У еврима
	(А)	(Б)	(Ц)=(А)-(Б)
Главна инфраструктура А	150.000.000		150.000.000
Главна инфраструктура А	80.000.000		80.000.000
Главна инфраструктура В	50.000.000	50.000.000	
4. Постројења и машине[24]			
5. Техничка помоћ			
6. Комуникација (обавештавање јавности о пројекту) и видљивост ЕУ			
7. Надзор			
8. МЕЂУЗБИР	**309.600.000**	**58.500.000**	**251.100.000**
1. Непредвиђени трошкови[25]			

[24] Само у случају да ово представља посебан тендерски поступак

[25] Највише 15% укупног буџета

Буџетске ставке	Укупни трошкови пројекта	Неприхватљиви трошкови	Прихватљиви трошкови
	У еврима	У еврима	У еврима
	(А)	(Б)	(Ц)=(А)-(Б)
10. **УКУПНО**	**309.600.000**	**58.500.000**	**251.100.000**
11. **ПДВ**			

Обрачун средстава која се траже од Европске уније

		Вредност
1.	Прихватљиви трошкови (у еврима)	251.000.000
2.	Проценат суфинансирања (%)	85%
3.	Захтев за средства Европске уније (у еврима)	231.350.000

Неприхватљиви трошкови обухватају (1) расходе ван периода прихватљивости, (2) расходе неприхватљиве према важећим правилима Европске уније и националним прописима, (3) остале расходе који нису приказани за суфинансирање.

Почетни датум за прихватљивост трошкова је датум писма којим се Велики пројекат одобрава.

Прописи који се односе на имплементацију ИПА III (члан 5): 3. Уговори о финансирању предвиђају услове под којима ће се додељивати помоћ из инструмента ИПА III, укључујући применљиве начине давања помоћи ИПА III, рокове за имплементацију, као и правила о прихватљивости. трошкова.

Национални органи корисника се подсећају да уговори о Великим пројектима након доделе морају да буду регистровани у апликацији ИПА АПП.

Извори финансирања	Износи финансирања	% укупног финансирања

(Ентитет – Земља порекла – Јавно-проватно)		

5.2. Тендер

	Да	*Не*
Да ли овај пројекат у било којој фази укључује државну помоћ, укључујући и током рада комплетне инфраструктуре?	*(1)*	

[(1) Ако је одговор ДА, објасните како су поштована правила конкуренције. Наведите мишљење органа надлежног за пружање државне помоћи, на енглеском језику.]

[Ако је одговор не, објасните детаљно на основу чега је утврђено да пројекат не укључује државну помоћ]

5.3. План набавке

Обезбедите оквирни план набавки за уговоре који ће се реализовати финансирањем од стране Европске уније. Ако су уговори већ објављени у Службеном листу Европске уније/*TED*-у (платформи за електронско објављивање тендера), наведите референцу. Уверите се да је постигнута потпуна усклађеност са временским распоредом пројекта, као што је наведено у одељку 3.1. изнад.

Уговор	**Врста уговора**	**Процена буџета у еврима**	**Врста процедуре**	**Процена времена почетка поступка набавке**	**Процена времена потписивања уговора**	**Процена трајања уговора**
...			...		...	

6. Анализа осетљивости и ризика

6.1. Анализа ризика

6.1.1 Осетљивост резултата Анализе трошкова и користи

а) Наведите процентуалне промене примењене на тестиране варијабле:

Тестиране варијабле	Примењене проценатуалне промене
Инвестиција	
Рад и одржавање	

б) Прикажите процењени ефекат на резултате индекса финансијских и економских перформанси.

Тестиране варијабле	Варијација финансијске стопе приноса	Варијација финансијске нето садашње	Варијација економске стопе приноса	Варијација економске нето садашње вредности

		вредности		

в) Кључне варијабле

- Дефинишите које варијабле су идентификоване као кључне
- Наведите који је критеријум примењен
- Дефинишите преклопне вредности кључних варијабли

6.1.2 Анализа ризика

Идентификујте главне ризике (укључујући ризике по животну средину и ризике везане за климатске промене), наведите која врста анализе ризика је извршена.

Категорија	**Ризици**	**Вероватноћа (велика/ средња/ мала)**	**Утицај (велики/ средњи/ мали)**	**Мере ублажавања**
	Ризик 1			
	Ризик 2			
	Ризик #			

6.2. Учешће заинтересованих актера

а) Наведите заинтересоване актере и кориснике, и како су они били укључени и консултовани у фази идентификације и формулације пројекта.

б) Да ли постоји ризик за реализацију пројекта због отпора одређених заинтересованих актера? Покажите то у горњој табели.

7 АНЕКСИ

Израдите списак свих анекса који су приложени уз ову пријаву.

ПОДРШКА НАДЛЕЖНОГ НАЦИОНАЛНОГ ОРГАНА

Потврђујем да су информације које су дате у овом обрасцу исправне и тачне.

ИМЕ:

ПОТПИС:

ОРГАНИЗАЦИЈА:

ДАТУМ:

АНЕКС I

ИЗЈАВА ОРГАНА НАДЛЕЖНОГ ЗА ПРАЋЕЊЕ ЛОКАЛИТЕТА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ

Одговорни орган _____

Након разматрања пријаве пројекта _____

који ће бити реализован у _____

изјављујем да није вероватно да ће пројекат имати битнији утицај на локалитет од значаја за очување природе, на основу следећег (навести назив релевантне/их локације/а, референтни број, удаљеност пројекта од најближе/жих локације/а од значаја за заштиту природе, циљеве очувања и због чега пројекат (било појединачно или у комбинацији са другим пројектима) вероватно неће имати битно негативан утицај на локалитет/е од значаја за очување природе и, ако је потребно, административну одлуку (односно одговарајуће решење о скринингу процене)):

Стога се одговарајућа процена, захтевана чланом 6 (3) Директиве о стаништима 92/43/ЕЕЗ, није сматрала неопходном.

Приложена је мапа у размери 1:100.000 (или најближој могућој размери), на којој је назначена локација пројекта, као и *локације од значаја за очување природе*, уколико их има.

Датум (дан/месец/година): _____

Потпис: _____

Име: _____

Функција: _____

Организација: _____

(Орган надлежан за праћење *локација од значаја за очување природе*)

Службени печат:

ИПА III – Модел идентификационог листа операције

(Користи се за мање пројекте[1] - максимално шест страна)

1) Назив операције:

2) Управљачко тело:

3) Посредничка тела задужена за спровођење Операције;

4) Компатибилност и усклађеност са Оперативним програмом

   4.1 Назив програма

   4.2 Назив релевантне области подршке

5) Опис операције

   5.1 Допринос постизању циљева Оперативног програма: *Опишите операцију, њен историјат, како операција доприноси постизању циљева Оперативног програма и релевантне области подршке*

   5.2 Општи циљ операције: *Објасните у једној реченици*

   5.3 Конкретни циљеви операције: *Објасните у једној реченици*

   5.4 Резултати *(молимо да наведете резултате ове операције и како су они повезани са резултатима Вишегодишњих оперативних програма релевантних области подршке)*

   5.5 Индикативне активности:

   5.6 Показатељи: *Молимо да користите показатеље који су релевантни за радњу из Оквира резултата ИПА III [2].*

   5.7 Индикативна/е локација/е:

   5.8 Трајање: *Трајање операције не сме да премаши крајњи датум прихватљивости трошкова који је утврђен Споразумом о финансирању.*

   5.9 Крајњи примаоци и циљна/е група/е: *идентификација категорија и група институција, организација и социјалних и економских партнера који ће имати право на подршку у оквиру сваке појединачне активности.*

6) Аранжмани за имплементацију

   6.1 Институционални оквир: *Институционални аранжмани предвиђени за спровођење операције, нпр. јединица за координацију операција, управљачки одбор, регионални и/или покрајински органи, тим за техничку помоћ.*

   6.2 Предложена структура и методологија праћења/мониторинга: *Ко ће бити одговоран за праћење операције, како ће се операција пратити, како ће рад тећи и како ће се извештавати.*

---

[1] Прагови за велике пројекте наведени су у Финансијском оквирном споразуму о партнерству – чл. 16

[2] SWD_2022_445_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf (europa.eu)

7) Зрелост (степен припремљености)

7.1 Процедуре и уговори неопходни за спровођење операције и њихов редослед:

Наведите врсте процедура (позив за подношење предлога, директна имплементација од стране националних институција без претходног позива за подношење предлога, директни споразуми са међународним организацијама, итд.) и одговарајућих уговора (уговори о гранту, уговори са међународним организацијама о доприносу, услуге, набавке, извођење радова, итд.) за предложене активности, заједно са њиховим временским оквиром и редоследом, укључујући очекивано време расписивања тендера, очекивани почетак операције и њено трајање. Молимо да додате образложење за сваки наведени модалитет имплементације, посебно у случајевима у којима су предвиђени директни грантови или споразуми о доприносу са међународним организацијама.

7.2 Пропратна документа

За све врсте поступака набавке наведене у члану 7.1) наведите пратећа документа која су доступна (тендерски досијеи, пројектни задаци, техничке спецификације, позиви за достављање предлога, нацрт твининг фиша), укључујући, по потреби, за инфраструктурне пројекте: студије из пројекта, процену утицаја на животну средину, анализу исплативости, итд.

8) Ризици и претпоставке

9) Одрживост:

Наведите детаље о одрживости Операције, тј. да ли је вероватно да ће се, и у којој мери, постигнуте користи/резултати (учинци и исходи) наставити и након периода имплементације. Конкретно, овај одељак би требало да обухвати барем неке од кључних фактора који утичу на одрживост, као што су степен 'власништва' код корисника, њихови институционални управљачки капацитети, ресурси које се обавезују да обезбеде за потребе операције, и одржавање резултата након спровођења Операције.

10) Родна равноправност и оснаживање жена и девојака, једнаке могућности, припадници ромске заједнице, мањине и угрожене групе (где је то релевантно):

Молимо да наведете како пројекат доприноси промовисању родне равноправности и оснаживању жена/девојчица. Дефинишите да ли је пројекат родно осетљив. Да ли је спроведена анализа родног утицаја? Ако јесте, укратко наведите резултате анализе и мере које су утврђене за обезбеђивање поштовања принципа родне равноправности. Ако није спроведена, треба дати објашњење/оправдање.

Молимо вас да идентификујете заинтересоване стране (државне и/или недржавне актере) на које највише утичу питања којима ће се бавити ова радња, њихове улоге, надлежности и сва институционална, организациона и/или питања капацитета која ће бити обухваћена радњом. Посебну пажњу треба посветити најугроженијим групама – укључујући припаднике ромске заједнице – на које би радња могла позитивно или негативно да утиче, укључујући ризике од наношења штете (не само у осетљивим и конфликтним окружењима), као и актерима који их представљају.

11) Износ средстава који се тражи од Европске комисије:

(Допринос Уније не би требало да, на нивоу области подршке, пређе 85%)

12) Суфинансирање: *(молимо да наведете укупан очекивани допринос, по извору)*

13) Преглед буџета

(Индикативно, по врсти поступка набавке, укључујући процењене укупне трошкове, ИПА допринос, национални допринос државе и приватни допринос)

- Само за операције које обухватају инфраструктурне пројекте -

14) Финансијска анализа и економска процена

(ако је применљиво – Као референцу погледајте и смернице које су садржане у одговарајућем одељку 3.3.2 Пријаве за велики пројекат)

*Молимо вас да наведете кључне елементе финансијске анализе, укључујући процењене Оперативне трошкове и приходе, приступачност и финансијску одрживост предложене инвестиције, економску анализу (укључујући коришћену методологију, главне налазе и главне трошкове, користи и показатеље као што су социјална дисконтна стопа (*social discount rate*), економска стопа приноса, економска нето садашња вредност и исплативост).*

15) Процена утицаја на животну средину

(ако је применљиво – Као референцу погледајте одговарајуће одељке 4.3 и 4.4. Пријаве за велики пројекат)

Наведите главне утицаје на животну средину и здравље људи који се очекују од пројекта, као и мере које ће се предузети како би се такви утицаји избегли и/или свели на минимум. Направите разлику између утицаја у фази изградње, експлоатације и стављања ван погона.

Да ли је за израду овог пројекта већ дата сагласност?

Ако јесте, када (датум)?

Ако није, када је поднет формалан захтев за издавање сагласности и до ког датума се очекује коначна одлука?

Наведите надлежни орган или органе који су дали или ће дати сагласност за израду. Сумирајте резултате консултација са заинтересованом јавношћу.

Да ли пројекат припада класи развоја која је покривена:

	Да	*Не*
Анексом I Директиве		
Анексом II Директиве		
Да ли је за овај пројекат урађена процена утицаја на животну средину?		
Ниједним од ова два анекса		

	Да	*Не*
Да ли постоји вероватноћа да ће пројекат имати (директан или индиректан) утицај, појединачно или у комбинацији са другим плановима или пројектима, на локације које су обухваћене, или постоји намера да буду обухваћене, локалитетима од значаја за очување природе?		
Да ли су ови утицаји веома негативни, тако да захтевају мере компензације у складу са чланом 6 (4) Директиве о стаништима?		

Утицај на еколошки статус водних тела	*Да*	*Не*
Да ли пројекат укључује нову измену физичких карактеристика површинског водног тела или измене нивоа подземних вода којима се погоршава статус/потенцијал водног тела или се доводи до непостизања доброг статуса/потенцијала воде?		

16) Отпорност на климатске промене и ублажавање климатских утицаја

[Као референцу молимо да погледате одговарајући одељак 4.7 Пријаве за велики пројекат]

Објасните који су главни ризици везани за климатске промене и како ће се они решавати. Ако је могуће, користите Индекс изградње отпорности. Објасните примењену методологију. Наведите утврђене мере прилагођавања и начин на који су оне интегрисане у пројекат. Појасните да ли је отпорност на климатске промене интегрисана у процену утицаја на животну средину која је урађена за потребе овог пројекта.

Наведите главне утицаје на климу који се очекују од пројекта, као и мере које ће бити спроведене како би се такви утицаји избегли и/или свели на минимум. Направите разлику између утицаја у фази изградње, експлоатације и стављања ван погона. Наведите климатску рањивост пројекта и мере које ће бити предузете како би се обезбедила његова климатска отпорност.

FINANCING AGREEMENT

SPECIAL CONDITIONS

The European Commission, hereinafter referred to as "**the Commission**", acting on behalf of the European Union, hereinafter referred to as "**the Union**",

of the one part, and

The Republic of Serbia, hereinafter referred to as "**IPA III beneficiary**", represented by the Government of the Republic of Serbia

of the other part,

have agreed as follows:

Article 1 - The Programme

(1) The Union agrees to finance, and the IPA III beneficiary agrees to accept the financing of the following Programme:

Multiannual Operational Programme on environment and energy sectors in favour of the Republic of Serbia 2024-2027

comprising the following action:

Multiannual Operational Programme on environment and energy sectors in favour of the Republic of Serbia 2024-2027

Global commitment number: JAD.1414834

This Programme is financed from the Union Budget under the following basic act: Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA III).[1]

(2) The total estimated cost of this Programme is EUR 325 200 000 and the maximum Union contribution to this Programme is set at EUR 240 000 000.

The Union contribution shall be split into yearly commitments for the period 2024-2027 in accordance with Annex I. Nothing in this Financing Agreement can be interpreted as implying a financial commitment of the Union in relation to credits which have not yet been approved by adoption of the EU budget. The Commission shall inform in writing the IPA III beneficiary about the adoption of the subsequent financial commitments indicated in Annex I.

[1] Regulation (EU) 2021/1529 of the European Parliament and of the Council of 15 September 2021 establishing the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III), OJ L 330, 20.9.2021, p. 1.

VS

This Programme requires financial contributions from both the IPA III beneficiary and the Union. The breakdown of the respective financial contributions is set out in Annex I.

The Programme shall be implemented in accordance with the Multiannual Operational programme provided in Annex I.

Article 2 – Execution period, eligibility period, and automatic de-commitment

(1) The execution period of this Financing Agreement shall commence on the entry into force of this Financing Agreement and end 12 years after this date.
(2) The eligibility period, as defined in Article 12(1) of Annex II (General Conditions) shall commence on the date of the entry into force of this Financing Agreement and end on 31 December 2033.
(3) The Commission shall automatically decommit any portion of a budgetary commitment for the programme indicated in Annex I that, by 31 December of the fifth year following that of the budgetary commitment, has not been used for the purpose of pre-financing or making interim payments, or for which no certified statement of expenditure or any payment request has been submitted.
(4) Without prejudice to the automatic decommitment deadline referred to in paragraph 3, the Commission shall inform the IPA III beneficiary 9 months before the automatic decommitment deadline about the risk of decommitment.
(5) The amount concerned by decommitment shall be reduced by the amounts equivalent to that part of the budget commitment for which:
    (a) the operations are suspended by a legal proceeding or by an administrative appeal having suspensory effect; or
    (b) it has not been possible to make a payment request for reasons of force majeure seriously affecting implementation of all or part of the programme.
    The IPA III beneficiary claiming force majeure shall demonstrate the direct consequences of the force majeure on the implementation of all or part of the programme.

Article 3 – Addresses and communication

All communications concerning the implementation of this Financing Agreement shall be in writing, shall refer expressly to the Programme as identified in Article 1(1) and shall be sent to the following addresses:

(a) **for the Commission**

Ms Valentina Superti
Director D, Western Balkans
Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (DG NEAR)
Rue de la Loi 15
European Commission
B-1049 Brussels, Belgium
e-mail: NEAR-D2@ec.europa.eu

(b) for the IPA III beneficiary

Mira Radenović Bojić
State Secretary
National IPA Coordinator (NIPAC)
Ministry of European Integration
Nemanjina 34
11 000 Belgrade, Serbia
e-mail: kabinet@eu.rs

Article 4 - OLAF contact point

The contact point of the IPA III beneficiary having the appropriate powers to cooperate directly with the European Anti-Fraud Office (OLAF) in order to facilitate OLAF's operational activities shall be:

Ms Tamara Mašić
Head of the Group for the selection of reported irregularities and risk management/
Department for combatting Irregularities and Fraud in dealing with EU funds
Antifraud coordination service (AFCOS)
Ministry of Finance
Kneza Miloša 20
11 000, Belgrade, Serbia
e-mail: tamara.masic@mfin.gov.rs

Article 5 – Financial framework partnership agreement

The Programme shall be implemented in accordance with the provisions of the Financial Framework Partnership Agreement (FFPA) between the European Commission and the Republic of Serbia on the arrangements for implementation of Union financial assistance to the Republic of Serbia under the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA III) which entered into force on 20 December 2022 (hereafter referred to as "the FFPA"). This Financing Agreement supplements the provisions of the FFPA. In case of conflict between the provisions of this Financing Agreement and the provisions of the FFPA, the latter shall take precedence.

Pursuant to Article 154(5) of the Financial Regulation, the implementation of the programme in indirect management by the IPA beneficiary shall be complemented with the ad-hoc measures stated in Article 7.

Article 6 - Annexes

(1) This Financing Agreement is composed of:

(a) these Special Conditions

(b) Annex I: Multiannual Operational Programme

(c) Annex II: General Conditions

(d) Annex III: Annual Report template on the implementation of IPA III assistance as per Article 59 of the FFPA

(e) Annex IV: Financial Report template as per Article 61(2)(a) and 61(3) of the FFPA, including the template of forecasts for likely payment requests as per Article 33(3) of the FFPA

(f) Annex V: Accrual Based Accounting System Minimum Specification

(g) Annex VI: Major Projects Application template

(h) Annex VII: Operation Identification Sheet template

(2) In the event of a conflict between the provisions of the Annexes and the provisions of these Special Conditions, the latter shall take precedence. In the event of a conflict between the provisions of Annex I and the provisions of Annex II, the latter shall take precedence.

Article 7 – Provisions derogating from or supplementing Annex II

The following shall supplement Annex II:

(1) Pursuant to the verification mission for entrustment of budget implementation tasks conducted in March 2024, the following ad-hoc measures shall apply:

a) For the years 2025 to 2027, all End-Beneficiary Agreements shall be signed and submitted to the Commission prior to the submission of any request for funds for the respective years;

b) National structures and authorities are prohibited from entering into new legal commitments under the Programme for the respective years, including award decisions, until the condition outlined in point (a) is met;

c) The transfers of funds by the Commission to the IPA III beneficiary for the respective years are suspended until the condition outlined in point (a) is met;

d) If the National Authorising Officer (NAO) considers that no End-Beneficiary Agreements need to be signed for a given year, meaning that the condition outlined in point (a) is not relevant for that year, then s/he shall duly notify the Commission at the latest by 30 June of the respective year.

When the conditions in points (a) or (d) are met for the respective year, the suspension of the contract award and transfer of funds to IPA III beneficiary for the respective year will be lifted by means of an official letter from the Commission.

(2) The Commission has introduced an electronic exchange system for the reporting of contracts under indirect management by IPA III beneficiary ("IPA-APP"). The IPA III beneficiary is required to register in and use IPA-APP to allow for the e-management of Financing Agreements.

Article 8 – Entry into force

This Financing Agreement shall enter into force on the date on which it is signed by the last party.

This Financing Agreement is drawn up in duplicate in the English language, one being handed to the Commission and one to the IPA III beneficiary.

For the IPA III beneficiary:	For the Commission:
Mira Radenović Bojić State Secretary National IPA Coordinator (NIPAC) Ministry of European Integration of the Republic of Serbia	Ms Valentina Superti Director D, Western Balkans Directorate-General for Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations European Commission
Date:	Date: 12/12/24
Signature:	Signature: